

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav sociálních studií

Vzdělávání žen ve výkonu trestu odnětí svobody

Bakalářská práce

Autor: Mgr. Emilie Ouzká
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: doc. PhDr. Iva Jedličková, CSc.
Oponent práce: Mgr. Tichotová Sylvie, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Bc. et Mgr. Emilie Ouzká, DiS.
Studium: P20K0078
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Název bakalářské práce: **Vzdělávání žen ve výkonu trestu odnětí svobody**
Název bakalářské práce AJ: Education of women in execution of imprisonment penalty

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá vzděláváním žen ve výkonu trestu odnětí svobody. Cílem práce je zmapovat nabídku vzdělávacích aktivit pro odsouzené ženy v českých věznicích a motivaci účastnic těchto aktivit.

Teoretická část práce vychází z charakteristiky programu zacházení, který je základním předpokladem pro veškeré vzdělávací a zájmové aktivity, jimiž se naplňuje účel výkonu trestu. Popisuje nabídku vzdělávacích příležitostí v jednotlivých věznicích zajišťovanou zaměstnanci Vězeňské služby, monitoruje spolupráci ženských věznic s externími subjekty. Práce vedle penitenciárních hledisek reflektuje také základní andragogické poznatky a vzdělávací politiku ČR. V empirické části je prezentováno vlastní empirické šetření (jeho koncepce a výsledky) zaměřené na motivaci odsouzených žen účastnících se nabízených aktivit.

BAJCURA, Lubomír, ed. *European prison systems past-present-future: reports of the international conference held from 24th to 28th of June 2002 in Kroměříž*. Praha: Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky, 2003. 495 stran. ISBN 80-239-0138-9.

BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. 395 stran. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-115-8.

JŮZL, Miloslav, ed. a kol. *Současné vzdělávací trendy v českém vězeňství*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2020. 240 stran. ISBN 978-80-7452-148-5.

RASZKOVÁ, Tereza a SVOBODA HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie II*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 184 s. ISBN 978-80-7435-378-9.

Vybrané otázky problematiky žen a mladistvých ve věznicích: závěry projektu Českého helsinského výboru "Monitoring podmínek výkonu vazby a trestu odnětí svobody žen a mladistvých v ČR". Praha: Český helsinský výbor, 2003. 80 stran. ISBN 80-864-3613-6.

Zadávací pracoviště: Ústav sociálních studií,
Pedagogická fakulta
Vedoucí práce: doc. PhDr. Iva Jedličková, CSc.
Oponent: Mgr. Sylvie Tichotová, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce: 1.2.2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Vzdělávání žen ve výkonu trestu odnětí svobody* vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 12.06.2024

Poděkování

Velké díky a velký obdiv vyjadřuji vedoucí mé bakalářské práce, doc. PhDr. Ivě Jedličkové, CSc., která ani v těch nekritičtějších chvílích nepřestávala ztrácet naději.

Anotace

OUZKÁ, Emilie. *Vzdělávání žen ve výkonu trestu odnětí svobody*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2022, 96 s. Bakalářská práce.

Předkládaná bakalářská práce mapuje význam vzdělávání dospělých v soudobé společnosti. Pozornost soustředí na šíři a vzájemnou provázanost faktorů podílejících se na proměnách vzdělávacích důrazů, jejichž výrazem se staly jednotlivé koncepce vzdělávací politiky 20. a 21. století. Kritická analýza pojetí trendu „celoživotního vzdělávání/učení se“ odhaluje jeho pozitivní potenciál v podobě efektivního nástroje úspěšné enkulturace a socializace konkrétního jedince. Rizikový potenciál koncepce „celoživotního vzdělávání/učení se“ je sledován v posilování různých aspektů sociální exkluze exponovaných jednotlivců nebo sociálních skupin, která v krajních případech ústí až do jejich pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody. Ve vězení pak vzdělávání jako dílčí položka komplexního programu zacházení přebírá roli významného nástroje, kterým se přispívá k úspěšné resocializaci odsouzených. Výzkumné šetření, realizované mezi ženami propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody, se retrospektivně dotazuje na motivaci těchto žen k účasti na vzdělávacích aktivitách organizovaných jednotlivými věznicemi. Sleduje také subjektivně prožívaný přínos těchto vzdělávacích aktivit v různých oblastech života žen po jejich propuštění. Do výzkumného šetření byli zahrnuti také pracovníci pomáhajících profesí, kteří se sdíleli se svými zkušenostmi motivací žen ke vzdělávání ve vězení a k přínosu absolvovaných vzdělávacích aktivit v realitě běžného života po propuštění těchto žen z výkonu trestu odnětí svobody.

Klíčová slova: vzdělávání, sociální exkluze, program zacházení, motivace ke vzdělávání

Annotation

OUZKÁ, Emilie. *Education of women in execution of imprisonment penalty*. Hradec Králové: Faculty of Education Univerzity Hradec Králové, 2022, 96 p. Bachelor's thesis.

The presented bachelor's thesis maps the importance of adult education in contemporary society. It focuses on the breadth and interconnectedness of the factors involved in the changes in educational emphases that have been expressed in the various conceptions of educational policy in the 20th and 21st centuries. A critical analysis of the notion of the 'lifelong education/learning' trend reveals its positive potential as an effective tool for successful enculturation and socialisation. The risk potential of the concept of 'lifelong education/learning' is found in the reinforcement of various aspects of social exclusion of exposed individuals or social groups, which in extreme cases leads to their imprisonment. In prison, education, as a sub-item of a complete treatment programme, assumes the role of an important tool contributing to the successful re-socialisation of convicts. A research survey conducted among women released from prison retrospectively asks about their motivation to participate in educational activities organised by individual prison facilities. It also looks at the subjective benefits of these educational activities in different areas of the women's lives after their release. In the research investigation were also included members of the helping professions who shared their experiences of women's motivation to attend educational activities in prison and the benefits of the educational activities attended in the reality of everyday life after the women's release from prison.

Keywords: education, social exclusion, treatment program, motivation for education

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2022 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum _____

Podpis studenta _____

Obsah

ÚVOD	9
1 Společenský kontext vzdělávání/ učení se	10
1.1 Koncept celoživotního vzdělávání a celoživotního učení (se).....	11
1.2 Vývoj důrazů vzdělávacích konceptů	14
1.3 Kritická analýza konceptů globálně pojímané vzdělávací politiky	17
1.4 Koncept celoživotního vzdělávání a učení se jako nástroj sociální exkluze ..	20
2 Výkon trestu odnětí svobody	29
2.1 Individuální program zacházení.....	31
2.2 Vzdělávání ve věznicích jako efektivní nástroj sociální péče	33
2.3 Vzdělávací aktivity programů zacházení	37
3 Motivace ke vzdělávání	43
3.1 Motivační bariéry	44
3.2 Penitenciární pedagogika	46
4 Vzdělávání jako výraz sociální inkluze	48
4.1 Výzkumy motivace dospělých ke vzdělávání.....	48
4.2 Design výzkumného šetření	52
4.3 Analýza získaných údajů	57
4.4 Vyhodnocení a interpretace získaných údajů výzkumného šetření	78
ZÁVĚR	86
Seznam použitých zdrojů	88
Seznam použitých elektronických zdrojů	93
Seznam příloh	96

ÚVOD

Bakalářská práce ve zkratce tematizuje proměny významu vzdělávání dospělých napříč jednotlivými historickými epochami. Pátrá po významu pojmů „celoživotní vzdělávání“ a „celoživotní učení se“, které určují stávající společenský diskurz. Míra dosaženého vzdělání a ochota participovat na celoživotním vzdělávání/učení se je v současné společnosti výrazem míry enkulturace a socializace konkrétního jedince. Angažovaná účast na celoživotním vzdělávání/učení se otevírá jednotlivci mnohé možnosti seberealizace ve společnosti. Na druhou stranu, neochota nebo neschopnost participace na celoživotním vzdělávání/učení se, vede k sociální exkluzi. V některých případech, při souběhu s kriminálním chováním, ústí až do výkonu trestu odnětí svobody.

Ve výkonu trestu odnětí svobody se vzdělávání a učení jako součást programu zacházení stává efektivním nástrojem sociální inkluze. Vlastní výzkumné šetření realizované se čtyřmi ženami propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody a se čtyřmi pracovníky pomáhajících profesí, je kvalitativní povahy. Designem výzkumného šetření je zakotvená teorie. První výzkumná otázka se táže, nakolik působí původní motivační faktory rozhodující o účasti odsouzených žen na vzdělávacích aktivitách pořádaných Vězeňskou službou České republiky ve směru jejich úspěšné desistence po propuštění. Druhá výzkumná otázka sleduje stálost původních motivačních faktorů po propuštění žen z výkonu trestu při jejich opětovném začleňování do společnosti, případně jejich náhradu jinými.

Významný přínos tvorby bakalářské práce shledávám v obohacení kontakty s lidmi, kteří před problémy svého života neuhýbají, ale srdnatě jim čelí se vztyčenou hlavou. Nad jejich statečností a neústupností, navzdory neustále se kupícím potížím nejrůznější povahy, nepřestávám žasnout.

1 Společenský kontext vzdělávání/ učení se

Stanovit znaky společnosti, ve které žijeme, může představovat poměrně široký výčet možností od její plurality, multikulturality, globalizace, přes její individualizaci, technizaci a řadu jiných ukazatelů. Mluvit pak můžeme o společnosti globalizované, industriální, rizikové¹ nebo reflexivní,² informační,³ postmoderní, hypermoderní⁴ a řadě jiných. V intencích této práce dominují zejména dva určující rysy naší společnosti. Vedle akcelerujících změn nepředvídatelných následků⁵ je jejím dalším signifikantním znakem neodmyslitelné sepětí se znalostmi, věděním, vzděláváním a učením se, odkud pramení označení *knowledge society* nebo *learning society*.

Termín *knowledge society* je frekventovaný ve společenských vědních oborech. V angličtině si pojem *knowledge society* podržuje značnou šíři, což při snaze o překlad pojmu do češtiny vede k jisté vágnosti⁶ a z ní plynoucí příznačné nejednotnosti překladů. Široká paleta možností označení je omezena na následující čtyři.

Znalostní společnost v pojetí Palána a Langerova označuje takovou společnost, „jejíž všechny aktivity (sociální, kulturní, ekonomické i další) přímo závisejí na úrovni, kvalitě a množství informací a znalostí. Znalosti se stávají tvořivou silou společnosti a její rozvoj významně souvisí s nárůstem kvalifikovanosti práce.“⁷

Přiléhavost spojení *společnost vědění* obhájí Veselý s tím, že vědění „zde zachycuje nejen znalosti či vzdělání, ale také těžko přenositelné zkušenosti a poznání (tzv. *tacit knowledge*).“⁸ Stejný překlad *společnost vědění* nabízí také Kopecký. Jím uvedená interpretace pojmu slučuje jeho individuální, sociální, společenskou, ekonomickou i politickou dimenzi, když vyjmenovává ukazatele jako rostoucí tempo změny,

¹ BECK, Ulrich. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. Vyd. 2. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011, 431 s. ISBN 978-80-7419-047-6. s. 26.

² KOPECKÝ, Martin. *Sociální hnutí a vzdělávání dospělých: aktivní občanství jako cíl pro celoživotní učení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 131 s. Andragogika. ISBN 80-86432-96-3. s. 71.

³ ZOUNEK, Jirí. *Život a vzdělávání dospělých v éře informačních a komunikačních technologií* in: RABUŠICOVÁ, Milada a RABUŠIC, Ladislav (ed.). *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 339. [cit. 2024-04-24]. ISBN 978-80-210-4779-2. Dostupné z: <https://munispace.muni.cz/library/catalog/view/548/1709/309-1/#preview>.

⁴ LIPOVETSKÝ, Gilles a CHARLES, Sébastien. *Hypermoderní doba: od požitku k úzkosti*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2013. 144 s. Střed; 105. ISBN 978-80-7260-283-4. s. 25.

⁵ KALENDA Jan, *Hypermoderní společnost jako prostředí vzdělávání dospělých*, s. 11 in GIGALOVÁ, Veronika a kol. *Dospělý jedinec v hypermoderní společnosti*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 96 s. Monografie. ISBN 978-80-244-4809-1

⁶ VESELÝ, Arnošt. *Společnost vědění*, s. 65 in : ŠUBRT, Jirí a kol. *Soudobá sociologie. III: diagnózy soudobých společností*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2008, 382 s. ISBN 978-80-246-1486-1.

⁷ PALÁN, Zdeněk a LANGER, Tomáš. *Základy andragogiky*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. 184 s. ISBN 978-80-86723-58-7. s. 55.

⁸ VESELÝ, Arnošt, *Společnost vědění*, s. 65 in : ŠUBRT, Jirí a kol. *Soudobá sociologie. III: diagnózy soudobých společností*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2008, 382 s. ISBN 978-80-246-1486-1.

zintenzivňující se konkurenci, rozhodující význam vědění ve všech oblastech života i ve vztahu ke všem sociálním aktérům, vztah k ekonomice vědění nebo soutěž všech vůči všem v duchu neoliberalistické ideologie.⁹ Koncept společnosti vědění není v akademické obci bezvýhradně přijímán. Mezi jeho odpůrce patří například Michael Kuhn, podle nějž je koncept společnosti vědění „daleko spíše ideologickým totalitárním sloganem pomáhajícím ekonomům a politikům zaštiťovat přetváření společnosti podle jejich představ.“¹⁰

V oblasti výchovy, pedagogiky a andragogiky se ustálilo spojení *učící se společnost* překládané z anglického *learning society*.¹¹ Tento pojem evokuje blízkost pojmu *společnost vzdělání*.¹² Na rozdíl od jiných překladů, zohledňuje pojem *společnost vzdělání* zejména zralost konkrétního jedince. Vzdělávání a vědění chápe jako určující faktor jeho rozvoje se společenským přesahem.¹³

Přestože vznik a užívání každého z uvedených překladů původně odrážel specifický kontext,¹⁴ současná česká odborná veřejnost používá termíny synonymně.

1.1 Koncept celoživotního vzdělávání a celoživotního učení (se)

Záměnně se používají také pojmy *celoživotní vzdělávání* a *celoživotní učení (se)*. Další stati načrtnou svébytnost jejich vzniku a ustalování na straně jedné, na straně druhé jejich postupnou asimilaci ve prospěch mladšího termínu *celoživotní učení se*.

S poukazem na vzájemné prolínání obou výrazů v praktické rovině argumentuje Helford proti jejich oddělování, které považuje za umělé.¹⁵ Průcha přičítá ustálení pojmu (*celoživotní*) *vzdělávání* kolektivisticky orientovaným zemím východní Evropy, „v níž

⁹ Srov. HRUBEC, Marek a KOPECKÝ, Martin (ed.). *Nová vědecká éra?: od byrokratické komerce ke kreativitě ve veřejném zájmu*. Praha: Epoque, 2021. s. 153. ISBN 978-80-278-0029-2. s. 74.

¹⁰ KOPECKÝ, Martin. *Vědění a učení v globalizaci a jejich místo ve vzdělávací politice mezinárodních organizací*, s. 95 in: KOPECKÝ, Martin. *Vědění a učení v globalizovaném světě: aktéři a změny*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. s. 132. ISBN 978-80-7308-474-5.

¹¹ GOŠOVÁ, Věra. *Znalostní společnost: Výklad hesla* [online]. Praha: NPI. Metodický portál RVP.CZ, 2011. [cit. 2024-04-2024]. Dostupné z: https://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/Z/Znalostn%C3%AD_spole%C4%8Dnost.

¹² PALÁN, Zdeněk. *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. Praha: DAHA, ©1997. 159 s. Promos. ISBN 80-902232-1-4. s.109.

¹³ Tamtéž, s. 109.

¹⁴ ŠERÁK, Michal. Koncept celoživotního učení in: DVOŘÁKOVÁ, Miroslava a ŠERÁK, Michal. *Andragogika a vzdělávání dospělých: vybrané kapitoly*. Vyd. první. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016. 169 s. Varia; 56. svazek. ISBN 978-80-7308-694-7. s. 89.

¹⁵ KOPECKÝ, Martin. *Sociální hnutí a vzdělávání dospělých: aktivní občanství jako cíl pro celoživotní učení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 131 s. Andragogika. ISBN 80-86432-96-3. s. 22.

není aktivita jedince tak zvýrazňována.“¹⁶ V andragogickém úzu používá Průcha pojmy *celoživotní vzdělávání* a *celoživotní učení* synonymně.¹⁷ Velmi zjednodušeně vyjádřeno, v pedagogických a andragogických oborech pojem *celoživotní vzdělávání* (z anglického *lifelong education*) zastřešuje zejména formalizované a institucionalizované edukační postupy. Kopecký v konceptu *celoživotní vzdělávání* identifikuje jeho utopickou povahu,¹⁸ přičemž s politováním konstatuje, že se v politikách jednotlivých států takřka neprosadil.¹⁹

Ve srovnání s pojmem *celoživotní vzdělávání* zahrnuje spojení *celoživotní učení* (překládané z anglického *lifelong learning*) podstatně širší edukační realitu. Vedle formálních a neformálních procesů se vztahuje také k procesům informálního učení, přesunu odpovědnosti za vzdělávání na jednotlivce, praktickému zaměření osvojovaných vědomostí²⁰ a vůbec k aktivitám nejrozmanitější povahy, „*které přinášejí znalosti, dovednosti a kompetence pro oblast osobního života, stejně jako pro občanskou, sociální nebo profesní sféru.*“²¹ Ve srovnání s utopickou povahou konceptu *celoživotního vzdělávání* přisuzuje Kopecký pojmu *celoživotní učení* ideologickou povahu.²²

Určující odlišnosti uvedených konceptů shledává Kopecký v tom, co konkrétnímu jednotlivci nabízejí a co od něj očekávají. Obě ústí do osobní svobody edukovaného, každá však sobě vlastním způsobem. „*Příslibem jsou dvě verze osobní svobody formou kontaktu se sebou samým: buďto jako vnitřní kultivace, nebo dovednosti řešit problémy a sbírat zážitky.*“²³ Viděno z jiné perspektivy, koncept vzdělávání předpokládá v procesu

¹⁶ PRŮCHA, Jan. *Andragogický výzkum*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. 152 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5232-7. s. 12-13.

¹⁷ PRŮCHA, Jan. *Andragogický výzkum*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. 152 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5232-7. s. 12.

¹⁸ KOPECKÝ, Martin. *Vzdělávání dospělých mezi politikou, ekonomikou a vědou: politika vzdělávání a učení se dospělých v éře globálního kapitalismu*. Vyd. 1. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. 165 s. Humanitas; sv. 7. ISBN 978-80-7308-493-6. s. 28-29.

¹⁹ KOPECKÝ, Martin a kol. *Vědění a učení v globalizovaném světě: aktéři a změny*. Vyd. 1. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. 132 s. Varia; sv. 13. ISBN 978-80-7308-474-5. s. 93.

²⁰ KOPECKÝ, Martin. *Sociální hnutí a vzdělávání dospělých: aktivní občanství jako cíl pro celoživotní učení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 131 s. Andragogika. ISBN 80-86432-96-3. s. 13.

²¹ OELS, 2003, s. 46 in: KOPECKÝ, Martin. *Sociální hnutí a vzdělávání dospělých: aktivní občanství jako cíl pro celoživotní učení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 131 s. Andragogika. ISBN 80-86432-96-3. s. 12.

²² KOPECKÝ, Martin. *Vzdělávání dospělých mezi politikou, ekonomikou a vědou: politika vzdělávání a učení se dospělých v éře globálního kapitalismu*. Vyd. 1. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. 165 s. Humanitas; sv. 7. ISBN 978-80-7308-493-6. s. 28-29.

²³ KOPECKÝ, Martin. *Hledání já prostřednictvím vzdělávání a učení se v hypermoderní době*, s.37 in: GIGALOVÁ, Veronika a kol. *Dospělý jedinec v hypermoderní společnosti*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 96 s. Monografie. ISBN 978-80-244-4809-1.

růstu vlastní osobnosti vykročení mimo sebe, zatímco v procesu učení dominuje samotné „já“, které se stává předmětem vědomých zážitků.²⁴

Tab. 1 – Hlavní důrazy konceptů celoživotního vzdělávání a celoživotního učení se

Vzdělávání	Učení se
Specifická aktivita	Vázanost na různorodé aktivity, automatické funkce lidského života
Sociální proces zakotvený v kultuře společnosti	Psychický proces
Systematické, záměrné	Neorganizované, nemusí být uvědomováno
Významná role vzdělavatele (authority), zřídka sebeřízené	Odvozenost z individuální sociálně zakotvené zkušenosti
Spojitosť s hodnotami, neoddelitelné od morálky	Kritériem úspěšnosti je rychlost a účinná změna chování a jednání
Obsah je strukturovaný na základě předem známých cílů	Obsahová otevřenost
Veřejná služba, předmět jednoho ze sociálních práv	Individuální odpovědnost
Předmět vzdělávací politiky v kontextu dalších veřejných politik	Velmi omezená možnost politického ovlivnění
Téma pro filosofii	Téma pro psychologii a neurovědy

Zdroj: KOPECKÝ, Martin. *Hledání já prostřednictvím vzdělávání a učení se v hypermoderní době*, s. 33- 34 in: GIGALOVÁ, Veronika a kol. *Dospělý jedinec v hypermoderní společnosti*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 96 s. Monografie. ISBN 978-80-244-4809-1.

V předchozím textu již bylo zmíněno Průchovo synonymní používání pojmů celoživotní vzdělávání a celoživotní učení. Tentýž autor se dále důrazně vymezuje vůči shodnému používání pojmů *lifelong learning* (celoživotní učení se) a *adult education* (edukace dospělých). Pojem *celoživotní učení se* vztahuje Průcha k „učení lidí v každém

²⁴ Tamtéž, s. 37.

věku, tedy od raného dětství až po vyšší seniorský věk, “²⁵ zatímco pojem *adult education* vztahuje pouze na dospělé osoby, zpravidla od 18 let.²⁶

V intencích Průchova pojetí je také v této práci zohledňováno přirozené prolínání procesu celoživotního vzdělávání s celoživotním učením se na straně jedné a pouze částečné překrývání pojmu celoživotního učení s pojmem vzdělávání dospělých na straně druhé.

1.2 Vývoj důrazů vzdělávacích konceptů

Schopnost a potřeba učit se je nedílnou součástí života člověka jako sociální bytosti.²⁷ Víceúrovňová povaha sociálního zakotvení člověka jako sociální bytosti předurčuje sledovat evoluci důrazů vzdělávání dospělých v širokém spektru jeho dimenzí „od intimních vztahů s nejbližšími lidmi přes lokální a národní až po globální.“²⁸ Vzhledem k tomu, že význam obecně přisuzovaný roli vzdělávání prokazatelně zrcadlí hodnoty a postoje konkrétní společnosti, je namístě podat vývoj vzdělávacích konceptů v širších společenských souvislostech.²⁹

Od nejstarších dob se každá nová generace na své místo ve společnosti připravovala aktivním soužitím s dalšími členy komunity/pospolitosti („*Gemeinschaft*“).³⁰ Sociální role jednotlivci ve společnosti dědili, neosvojovali si je na základě vlastní volby. Přesto již ve starověkých civilizacích nacházíme doklady jisté institucionalizace vzdělávání dospělých. Takovéto vzdělávání probíhalo ve specializovaných institucích pod dohledem specialistů na výchovu a odbornou přípravu. Určena však byla vybraným jednotlivcům. Edukační aktivity byly cíleny na rozvíjení úzké specializace ve státní správě nebo v osobní službě panovníkovi. Vzhledem k tomu, že se vzdělávání dospělých ve

²⁵ PRŮCHA, Jan. *Andragogický výzkum*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. 152 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5232-7. s. 12.

²⁶ Tamtéž, s. 12.

²⁷ KOPECKÝ, Martin. *Sociální hnutí a vzdělávání dospělých: aktivní občanství jako cíl pro celoživotní učení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 131 s. Andragogika. ISBN 80-86432-96-3. s. 87.

²⁸ KOPECKÝ, Martin a kol. *Vědění a učení v globalizovaném světě: aktéři a změny*. Vyd. 1. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. 132 s. Varia; sv. 13. ISBN 978-80-7308-474-5. s. 7.

²⁹ KOPECKÝ, Martin. *Vzdělávání dospělých mezi politikou, ekonomikou a vědou: politika vzdělávání a učení se dospělých v éře globálního kapitalismu*. Vyd. 1. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. 165 s. Humanitas; sv. 7. ISBN 978-80-7308-493-6. s. 13-14.

³⁰ KOPECKÝ, Martin. *Sociální hnutí a vzdělávání dospělých: aktivní občanství jako cíl pro celoživotní učení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 131 s. Andragogika. ISBN 80-86432-96-3. s. 12.

starověkých společnostech („*Gemeinschaft*“)³¹ od vzdělávání dětí zatím nijak nelišilo, o andragogice v dnešním smyslu ještě nemluvíme.³²

V antickém Řecku zaznamenáváme obrat od praktické povahy vzdělávání ke vzdělávání pojímanému jako kultivace osobnosti „*καλοκαγαθία*“. Naplňování této ideje však připadalo v úvahu pouze u svobodných občanů, kteří se rozvíjení své osobnosti mohli oddávat teprve poté, co se v jejich životě objevil jiným civilizacím nepoznaný fenomén, totiž volný čas - „*σχολή*“. Ta podle Konrada „*podtrhla provázanost vzdělanosti a hodnoty lidství jako dobra, jež má být univerzálně dostupné.*“³³ Kriticky je však třeba brát v potaz množství zotročených lidí, jejichž zásluhou se svobodným řeckým občanům teprve otevřela perspektiva volného času. Linie propojující vzdělávání a učení se s pěstováním osobní svobody se táhne napříč dějinami. Později, na prahu novověku, spojuje vzdělávání s pěstováním osobní svobody také Komenský, avšak ve zcela jiném kontextu.³⁴ Dvojí koncept svobody reprezentovaný současným autorem Kopeckým byl již představen.

Počátky systematického a masového vzdělávání dospělých klade Beneš do období průmyslové a pozdější francouzské revoluce.³⁵ Proces urbanizace hnal masy venkovánů do expandujících měst. Zpřetrhání dosavadních vazeb na původní komunitu i důvěrně známý způsob života prohlubovalo v nově usazovaných obyvatelích měst pocity „*osamělosti, iritaci a frustraci*“.³⁶ Převratné společenské změny probíhající v nově se etablující průmyslové společnosti popisuje Tönnies jako náhradu tradiční pospolitosti (*Gemeinschaft*) společností (*Gessellschaft*). „*Společnost podle něj může jen těžko představovat plnohodnotnou náhradu za pospolitost jako sféru známého, blízkého a stálého, sféru, která je místem domova*“.³⁷ V očích obyvatel měst postrádajících sociální

³¹ PALÁN, Zdeněk a LANGER, Tomáš. *Základy andragogiky*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. 184 s. ISBN 978-80-86723-58-7. s. 16.

³² Tamtéž, s. 18.

³³ KONRAD, 2012 in KOPECKÝ, Martin. *Hledání já prostřednictvím vzdělávání a učení se v hypermoderní době*, s. 34 in: GIGALOVÁ, Veronika a kol. *Dospělý jedinec v hypermoderní společnosti*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 96 s. Monografie. ISBN 978-80-244-4809-1.

³⁴ Tamtéž, s. 34.

³⁵ BENEŠ, Milan. *Andragogika*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2008. 135 s. ISBN 978-80-247-2580-2. s. 23.

³⁶ ŠTĚCH, Ondřej. *Pospolitost a vědění* in: KOPECKÝ, Martin a kol. *Vědění a učení v globalizovaném světě: aktéři a změny*. Vyd. 1. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. 132 s. Varia; sv. 13. ISBN 978-80-7308-474-5. s. 12.

³⁷ KOPECKÝ, Martin. *Sociální hnutí a vzdělávání dospělých: aktivní občanství jako cíl pro celoživotní učení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 131 s. Andragogika. ISBN 80-86432-96-3. s. 88.

ukotvení zpochybňovala nově se utvářející společnost (*Gesellschaft*) různé oblasti života tradiční společnosti. Jednou z dotčených oblastí byla také oblast vzdělávání.³⁸

Obyvatelstvo společnosti (*Gesellschaft*) zasažené ztrátou jistot tradiční společnosti, pospolitosti (*Gemeinschaft*), hledalo nové ukotvení.³⁹ V procesu vzdělávání dospělých se aktivní role postupně ujímají nově vznikající státy, které začínají plnit významnou roli v tvorbě a implementaci vzdělávacích strategií. Obyvatelům vykořeněným ze struktur tradiční společnosti (*Gemeinschaft*) zodpovídají nově se objevující otázky, včetně palčivé otázky identity.⁴⁰ Činí tak formou cílené ideologizace občanů. Na opomíjenou stmelovací funkci vzdělávání v období nově se utvářejících národních států poukazuje Gellner, který konstatuje: „*Státní monopol na zákonnou výchovu měl dalekosáhlé důsledky, možná důležitější než v případě monopolu na násilí*“.⁴¹ V oblasti vzdělávání dospělých sledují státy vedle linie institucionální také její personalizovanou složku. Nově vzniklá Československá republika zohledňující zájmy občanů při hledání nových typů vzdělávání dospělých nebyla v tomto ohledu žádnou výjimkou.⁴²

Ve vyspělých západních zemích nabývá na významu proces vzdělávání/učení se zejména od 50. let 20. století. Dynamicky se měnící poválečná společnost se vyznačuje rychle se rostoucí infrastrukturou měst a sílicím průmyslem Trh práce západních zemí ovlivňovaný fordistickou ideologií⁴³ ústil do expandující životní úrovně jejich obyvatel. Bez dostatku kvalifikovaných pracovníků by však akcelerující změny poválečné společnosti nebyly myslitelné. Úsilí mas dělníků získat požadovanou kvalifikaci záhy vyčerpalo limity tradičních vzdělávacích systémů.⁴⁴ Efektivními strategiemi vzdělávací politiky se již nezaměstnávají izolovaně jednotlivé státy. Jejich úlohu přebírají mezinárodní organizace, čímž vzdělávací politika nabývá globálního charakteru.⁴⁵ Diskuzi o směřování vzdělávací politiky na globální úrovni určovaly zejména dvě

³⁸ Tamtéž, s. 13.

³⁹ Tamtéž, s. 30.

⁴⁰ Tamtéž, s. 29-30.

⁴¹ GELLNER, 1993 in KOPECKÝ, Martin. *Sociální hnutí a vzdělávání dospělých: aktivní občanství jako cíl pro celoživotní učení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 131 s. Andragogika. ISBN 80-86432-96-3. s. 30.

⁴² BENEŠ, Milan. *Andragogika*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2008. 135 s. ISBN 978-80-247-2580-2. s. 25.

⁴³ UHDE, Zuzana, *Gender a poznávání v globálním kontextu* in: KOPECKÝ, Martin a kol. *Vědění a učení v globalizovaném světě: aktéři a změny*. Vyd. 1. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. 132 s. Varia; sv. 13. ISBN 978-80-7308-474-5. s. 48.

⁴⁴ BENEŠ, Milan. *Andragogika*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2008. 135 s. ISBN 978-80-247-2580-2. s. 24.

⁴⁵ ŠERÁK, Michal. *Koncept celoživotního učení*, s. 90 in: DVOŘÁKOVÁ, Miroslava a ŠERÁK, Michal. *Andragogika a vzdělávání dospělých: vybrané kapitoly*. Vyd. první. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016. 169 s. Varia; 56. svazek. ISBN 978-80-7308-694-7.

organizace odlišného zaměření – Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – dále UNESCO) a Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organization for Economic Co-operation and Development – dále OECD). UNESCO si od konce druhé světové války⁴⁶ do současnosti podržuje idealistické zaměření, takže vytyčuje univerzálnější a humanističtější pojaté koncepce vzdělávání/učení. Evropská společnost však dlouhodobě přitakává spíše pragmatičtější pojatým koncepcím OECD.⁴⁷ Od 70. let 20. století se vzdělávání dospělých orientuje zejména na profesní vzdělávání,⁴⁸ čímž je zahájen velký rozchod mezi akademickým a podnikatelským přístupem k vědě.⁴⁹

Koncem 20. století je ve vzdělávacích politikách jednotlivých států prioritně tematizována oblast vzdělávání dospělých.⁵⁰ Dalšími aktéry určujícími směřování vzdělávacích politik se vedle UNESCO a OECD stávají velké nadnárodní politické a ekonomické společnosti⁵¹ jako Světová banka (WB) nebo Světová obchodní organizace (WTO).⁵² Tím dochází k dalšímu posílení již beztak výrazných ekonomicky orientovaných důrazů v nově vznikajících vzdělávacích koncepcích. Vedle tlaku na výkonnost a efektivitu dominuje vědění „*jež slouží našim okamžitým potřebám a vybavuje nás pro to, získávat výhody a potěšení*“.⁵³

1.3 Kritická analýza konceptů globálně pojímané vzdělávací politiky

Globálně pojímané koncepty vzdělávací politiky vznikající od poloviny 20. století do současnosti reagovaly na překotné společenské změny. Primárně byly orientovány na efektivitu přizpůsobení jednotlivce ve společnosti ve změti málo předvídatelných změn.

⁴⁶ Tamtéž, s. 91.

⁴⁷ Tamtéž, s. 103.

⁴⁸ KOPECKÝ, Martin. *Sociální hnutí a vzdělávání dospělých: aktivní občanství jako cíl pro celoživotní učení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 131 s. Andragogika. ISBN 80-86432-96-3. s. 13.

⁴⁹ KOPECKÝ, Martin. *Vědění a učení v globalizaci* in: KOPECKÝ, Martin a kol. *Vědění a učení v globalizovaném světě: aktéři a změny*. Vyd. 1. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. 132 s. Varia; sv. 13. ISBN 978-80-7308-474-5.

⁵⁰ KOPECKÝ, Martin. *Politika, vzdělávání a výzkum – varianty těsných a napjatých vztahů*, s. 73 in: HRUBEC, Marek, ed. a KOPECKÝ, Martin, ed. *Nová vědecká éra?: od byrokratické komerce ke kreativě ve veřejném zájmu*. První vyd.. Praha: Epoque, 2021. 153 s. ISBN 978-80-278-0029-2.

⁵¹ KOPECKÝ, Martin. *Vzdělávání dospělých mezi politikou, ekonomikou a vědou: politika vzdělávání a učení se dospělých v éře globálního kapitalismu*. Vyd. 1. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. 165 s. Humanitas; sv. 7. ISBN 978-80-7308-493-6. s. 60.

⁵² KOPECKÝ, Martin. *Vědění a učení v globalizaci* in: KOPECKÝ, Martin a kol. *Vědění a učení v globalizovaném světě: aktéři a změny*. Vyd. 1. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. 132 s. Varia; sv. 13. ISBN 978-80-7308-474-5. s. 98-100.

⁵³ KOPECKÝ, Martin. *Hledání já prostřednictvím vzdělávání a učení se v hypermoderní době*, s. 37 in: GIGALOVÁ, Veronika a kol. *Dospělý jedinec v hypermoderní společnosti*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 96 s. Monografie. ISBN 978-80-244-4809-1.

Každá změna ve směřování vzdělávacích koncepcí tak zrcadlila neustálé proměny sociálního života.⁵⁴

Je tedy nasnadě, že v jednotlivých historických epochách a zejména pak během bouřlivého 20. století sledujeme zřetelné posuny ve společenském pojetí významu vzdělávání dospělých. V samých počátcích tohoto vývoje představovalo skutečnou výzvu prosazení možnosti dospělých vzdělávat se jako jedno ze základních lidských práv. Záhy se však požadavek práva na vzdělávání dospělých mění v konstatování jeho nezbytnosti, a to po celý život jedince. Mluvit se začíná o permanentním vzdělávání a jeho kontinuálním charakteru,⁵⁵ rekurentním, cyklickém vzdělávání⁵⁶ nebo o celoživotním vzdělávání.⁵⁷

Nově se prosazující pojem „celoživotní učení“ vedle dosavadního „celoživotní vzdělávání“, vtiskuje procesu učení nezanedbatelný ekonomizující a utilitární podtext. Započatý trend umocňovala celosvětová krize v 70. letech 20. století. Panovalo přesvědčení, že vzdělávání „*musí produkovat jedince s kompetencemi, které jsou pro společenský systém nepostradatelné*“.⁵⁸ Personálně orientovaný proces vzdělávání krůček po krůčku ustupuje pragmatickému přístupu ke vzdělávání. Význam vzdělávání je redukován na nezbytný předpoklad získání jeho výsledného produktu – vzdělání, jímž se v zaměstnání prokazuje požadovaný stupeň (re)kvalifikace. Vzdělání se stává „*významnou ekonomickou veličinou a je s ním nakládáno jako s rovnocennou formou kapitálu*“.⁵⁹ Vedle postupného omezování možností vzdělávání dospělých se rostoucí měrou prosazuje striktní kredencialismus.⁶⁰

⁵⁴ KOPECKÝ, Martin. *Sociální hnutí a vzdělávání dospělých: aktivní občanství jako cíl pro celoživotní učení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 131 s. Andragogika. ISBN 80-86432-96-3. s. 18.

⁵⁵ ŠERÁK, Michal. *Koncept celoživotního učení*, s. 90 in: DVOŘÁKOVÁ, Miroslava a ŠERÁK, Michal. *Andragogika a vzdělávání dospělých: vybrané kapitoly*. Vyd. první. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016. 169 s. Varia; 56. svazek. ISBN 978-80-7308-694-7.

⁵⁶ Tamtéž, s. 94.

⁵⁷ Tamtéž, s. 103.

⁵⁸ DOPITA, Miroslav. *Trendy vzdělávání dospělých v hypermoderní době*, s. 20 in: GIGALOVÁ, Veronika a kol. *Dospělý jedinec v hypermoderní společnosti*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 96 s. Monografie. ISBN 978-80-244-4809-1.

⁵⁹ ŠERÁK, Michal. *Koncept celoživotního učení*, s. 94 in: DVOŘÁKOVÁ, Miroslava a ŠERÁK, Michal. *Andragogika a vzdělávání dospělých: vybrané kapitoly*. Vyd. první. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016. 169 s. Varia; 56. svazek. ISBN 978-80-7308-694-7.

⁶⁰ KOPECKÝ, Martin. *Sociální hnutí a vzdělávání dospělých: aktivní občanství jako cíl pro celoživotní učení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 131 s. Andragogika. ISBN 80-86432-96-3. s. 14.

Od 90. let 20. století se na mikro i makrostrukturální úrovni rozbíhají „závody ve vzdělání“.⁶¹ Participace jednotlivce na celoživotním učení se přitom není považována pouze za osobní věc člověka ve smyslu nezbytné podmínky jeho úspěšné sociální integrace. Odvozována je od ní prosperita celé společnosti.⁶² Již tak silný důraz na konkurenceschopnost a ekonomickou prosperitu v oblasti vzdělávání se kontinuálně umocňuje. Kopecký v této souvislosti mluví o „politickém obratu ztržnění vzdělávání“,⁶³ který společně s jinými autory interpretuje jako přímý důsledek ideologie neoliberalismu.

Na prahu nového milénia pojem „celoživotní učení“ v povědomí široké i odborné veřejnosti nabývá vyhraněně utilitaristickou dimenzi se zřetelem k jeho praktické využitelnosti zejména na trhu práce. Změna pohledu na vzdělávání dospělých postupně mění také slovník pojmů vzdělávací politiky. Instrumentalizování ideje „celoživotního učení“ se promítá do mluvy o „lidských zdrojích“⁶⁴ nebo o „manažerech lidských zdrojů“.⁶⁵ Nejen v terminologii firemního řízení, ale také na makrostrukturální úrovni se mluví o „lidském kapitálu“.⁶⁶

Současný vývoj směřování koncepcí vzdělávací politiky odráží rostoucí ideovou nejednotu jejich tvůrců. Kopecký registruje zřetelné signály vykročení ze striktně ekonomizujícího pojetí vzdělávání směrem k jeho personální dimenzi.⁶⁷ Podobně Kreuzzieger mluví o sílících hlasech po vzdělávání chápaném jako „proces vlastní

⁶¹ RABUŠICOVÁ, Milada a RABUŠIC, Ladislav (ed.). *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 339. [cit. 2024-04-24]. ISBN 978-80-210-4779-2. Dostupné z: <https://munispace.muni.cz/library/catalog/view/548/1709/309-1/#preview>. s. 6.

⁶² ŠERÁK, Michal. *Koncept celoživotního učení*, s. 102 in: DVOŘÁKOVÁ, Miroslava a ŠERÁK, Michal. *Andragogika a vzdělávání dospělých: vybrané kapitoly*. Vyd. první. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016. 169 s. Varia; 56. svazek. ISBN 978-80-7308-694-7.

⁶³ HRUBEC, Marek, ed. a KOPECKÝ, Martin, ed. *Nová vědecká éra?: od byrokratické komerce ke kreativité ve veřejném zájmu*. První vyd., Praha: Epoque, 2021. 153 s. ISBN 978-80-278-0029-2. s. 74.

⁶⁴ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Strategie celoživotního učení ČR* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2008. 92 s. [cit. 2024-04-24]. ISBN 978-80-254-2218-2. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/strategie-celozivotniho-uceni-cr>. s. 83.

⁶⁵ BARTÁK, Jan. *Jak vzdělávat dospělé*. 1. vyd. Praha: Alfa Nakladatelství, 2008. 197 s. Management studium. ISBN 978-80-87197-12-7. s. 123.

⁶⁶ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *MŠMT: 4 miliardy korun na zlepšení kvality vzdělávání a snížení sociálního vyloučení ve vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2023. [cit. 2024-04-23]. Dostupné z: <https://www.pedagogicke.info/2023/06/msmt-4-miliardy-korun-na-zlepseni.html>

⁶⁷ KOPECKÝ, Martin. *Sociální hnutí a vzdělávání dospělých: aktivní občanství jako cíl pro celoživotní učení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 131 s. Andragogika. ISBN 80-86432-96-3. s. 72.

*proměny a způsob, jak porozumět strategicky důležitým tématům a problémům současného světa a v souladu s tím dát profesní orientaci širší smysl“.*⁶⁸

Přesto, jsou to stále ideály (*celoživotního*) učení se blízké zejména ekonomicky orientovaným oborům, personalistice, manažerským oborům v oblasti řízení lidských zdrojů, které určují směřování veškerých debat. Přes vzrůstající poptávku netradičních forem vzdělávání, podržuje si v oblasti vzdělávání dospělých prvenství právě firemní vzdělávání.⁶⁹ Přetrvávající pragmatický zřetel v oblasti vzdělávání dospělých vede podle Bartáka k ústupu „*od univerzálních kurzů k adresným studijním programům zaměřeným na reálné firemní cíle.*“⁷⁰

1.4 Koncept celoživotního vzdělávání a učení se jako nástroj sociální exkluze

Načrtnutý vývoj vzdělávacích koncepcí orientovaných na dospělou populaci a stručný popis jejich důsledků odhalují protichůdné tendence.⁷¹ Na jedné straně vnáší jednotlivé koncepce vzdělávání/učení se do života jednotlivce i společnosti řadu pozitiv ve smyslu úspěšné integrace jednotlivce, respektive enkulturace jako výrazu ochoty přejímání a internalizování kulturních vzorců konkrétní společnosti na straně jedné a dosažené míry socializace na straně druhé.

Ovšem stejně jako působí koncept vzdělávání/učení se ve směru pozitivních a žádoucích změn v životě jednotlivce i společnosti, v jiném ohledu se může stávat nástrojem sociální exkluze a sociální kontroly.⁷² Lipovetsky sdílí pochybnosti vůči stávajícímu společenskému diskurzu, v jehož intencích se příležitosti příznačně obracejí v zátěž.⁷³ Skeptický postoj vyjadřuje také Liessmann, který spojuje koncept celoživotního

⁶⁸ KREUZZIEGER, Milan. *Proměna společensko-kulturního rámce*, s. 75 in: KOPECKÝ, Martin a kol. *Vědění a učení v globalizovaném světě: aktéři a změny*. Vyd. 1. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. 132 s. Varia; sv. 13. ISBN 978-80-7308-474-5.

⁶⁹ KALENDA, Jan. *Hypermoderní společnost jako prostředí vzdělávání dospělých*, s. 17 in: GIGALOVÁ, Veronika a kol. *Dospělý jedinec v hypermoderní společnosti*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 96 s. Monografie. ISBN 978-80-244-4809-1.

⁷⁰ BARTÁK, Jan. *Jak vzdělávat dospělé*. 1. vyd. Praha: Alfa Nakladatelství, 2008. 197 s. Management studium. ISBN 978-80-87197-12-7. s. 121.

⁷¹ KOPECKÝ, Martin. *Sociální hnutí a vzdělávání dospělých: aktivní občanství jako cíl pro celoživotní učení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 131 s. Andragogika. ISBN 80-86432-96-3. s. 18.

⁷² KOPECKÝ, Martin. *Vzdělávání dospělých mezi politikou, ekonomikou a vědou: politika vzdělávání a učení se dospělých v éře globálního kapitalismu*. Vyd. 1. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. 165 s. Humanitas; sv. 7. ISBN 978-80-7308-493-6. s. 27.

⁷³ LIPOVETSKY, Gilles a CHARLES, Sébastien. *Hypermoderní doba: od požitku k úzkosti*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2013. 144 s. Střed; 105. ISBN 978-80-7260-283-4.

vzdělávání s doživotním nezrušitelným odsouzením.⁷⁴ Kriticky se staví ke „*kultuře učení*“,⁷⁵ která si na členech společnosti vynucuje permanentní přeškolení bez závazku a jistoty uplatnění některé ze získaných kvalifikací v praxi.⁷⁶

Komplexní nedostatečnost vzdělávacích konceptů

Odvrácená strana předkládaných vzdělávacích konceptů spočívá v komplexní nedostatečnosti jak na makro tak na mikrostrukturální úrovni. Na makroúrovni je kritizována zejména chybějící autonomie vzdělávací politiky na ekonomizujících faktorech trhu práce.⁷⁷ Od její absence se odvíjí kritické zhodnocení „expirační doby“ smysluplnosti dlouhodobých koncepcí vzdělávání dospělých nebo uplatňování rekvalifikací jako nástroje vzdělávací politiky.⁷⁸ Nesouhlasné názory se ozývají také ohledně nekompetentnosti státu určovat obsahy vzdělávání, která se dramaticky promítá do produkce nezaměstnaných v oborech rychle ztrácejících perspektivu svého uplatnění.⁷⁹

Stávající „kultura vzdělávání“, podle některých autorů redukovaná na nástroj ekonomické politiky,⁸⁰ skrytých politických zájmů a mediální manipulace,⁸¹ případně na vyzdvihování technických fines, stojí v příkrém rozporu s komplexním přístupem

⁷⁴ LIESSMANN, Konrad Paul. *Teorie nevzdělanosti: omyly společnosti vědění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2008. 125 s. XXI. století; sv. 4. ISBN 978-80-200-1677-5. s. 26.

⁷⁵ Tamtéž. s. 27.

⁷⁶ Tamtéž, s. 26-27.

⁷⁷ KOPECKÝ, Martin. *Sociální hnutí a vzdělávání dospělých: aktivní občanství jako cíl pro celoživotní učení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 131 s. Andragogika. ISBN 80-86432-96-3. s. 119.

⁷⁸ KALENDA, Jan. *Hypermoderní společnost jako prostředí vzdělávání dospělých*, s. 12 in: GIGALOVÁ, Veronika a kol. *Dospělý jedinec v hypermoderní společnosti*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 96 s. Monografie. ISBN 978-80-244-4809-1.

⁷⁹ KOPECKÝ, Martin. *Sociální hnutí a vzdělávání dospělých: aktivní občanství jako cíl pro celoživotní učení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 131 s. Andragogika. ISBN 80-86432-96-3. s. 12.

⁸⁰ KOPECKÝ, Martin. *Politika, vzdělávání a výzkum – varianty těsných a napjatých vztahů*, s. 75 in: HRUBEC, Marek, ed. a KOPECKÝ, Martin, ed. *Nová vědecká éra?: od byrokratické komerce ke kreativitě ve veřejném zájmu*. První vyd.. Praha: Epoque, 2021. 153 s. ISBN 978-80-278-0029-2.

⁸¹ PETRUSEK, Miloslav. *Výchováváme člověka vzdělaného, nebo informovaného? Současné vzdělávací systémy v čase postmodernity*, s. 687 in: CHOCHOLOVÁ, Svatava; PÁNKOVÁ, Markéta a STEINER, Martin (ed.). *Jan Amos Komenský – Odkaz kultuře vzdělávání = Johannes Amos Comenius – The legacy to the culture of education [příspěvky z mezinárodní konference Odkaz Jana Amose Komenského kultuře vzdělávání (Praha, 15.-17. listopadu 2007)]: [papers from the international conference The Legacy of Johannes Amos Comenius to the Culture of Education (Prague, November 15th-17th, 2007)]*. 1. vyd. Praha: Academia, 2009. 827 s. ISBN 978-80-200-1700-0.

andragogiky.⁸² Množství nabídek vzdělávacích akcí pro dospělé sice narůstá,⁸³ nicméně převážná většina z nich stále spadá do oblasti profesního vzdělávání. Vzdělávání primárně slouží zlepšování výkonu a uplatnitelnosti jednotlivce na trhu práce. Žižek poukazuje na paradoxní povahu svobody učení, která se ve skutečnosti stává povinností, takže „*kdo tak nečiní, vystavuje se riziku, že bude nařčen ze špatnosti.*“⁸⁴

Vedle nežádoucích omezení možností vzdělávání dospělých se další kritika snaží na kredencialismus v rekvalifikacích a kvalifikacích.⁸⁵ Vůči snahám standardizovat vzdělání se ostře vymezuje Kopecký. Certifikace podle něj vytváří mýtus měřitelnosti vzdělání, zvětňuje jej a komodifikuje.⁸⁶

Na mikroúrovni je třeba zmínit a kriticky přehodnotit zejména přesun zodpovědnosti za kontinuální vzdělávání a učení se na osobu jednotlivce. Nezbytný předpoklad pozitivních dopadů vzdělávání a učení spočívá v iniciativním uchopení vlastní zodpovědnosti konkrétního jedince za své vzdělávání kontinuálního charakteru. Právě v tomto předpokladu tkví nepřehlédnutelná slabina všech deklarovaných a implementovaných koncepcí vzdělávání dospělých. Instrumentální povaha vzdělávání dospělých přitom paradoxně přehlíží personální dimenzi vzdělávání. V nejširším pojetí se vzdělávání stává nástrojem usnadňujícím jednotlivci jeho adaptaci ve změní nepředvídatelných změn.⁸⁷

⁸² ZOUNEK, Jiří. *Život a vzdělávání dospělých v éře informačních a komunikačních technologií*, s. 143 in: RABUŠICOVÁ, Milada a RABUŠIC, Ladislav (ed.). *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 339. [cit. 2024-04-24]. ISBN 978-80-210-4779-2. Dostupné z: <https://munispace.muni.cz/library/catalog/view/548/1709/309-1/#preview>.

⁸³ JEDLIČKOVÁ, Iva. *Prevence sociálně patologických a nežádoucích jevů jako téma vzdělávání dospělých*, s. 45-46 in: RASZKOVÁ, Tereza. *Acta sociopathologica I*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. s. 166. ISBN 978-80-7435-420-5.

⁸⁴ ŽÍZEK, Slavoj. *Jednou jako tragédie, podruhé jako fraška, aneb, Proč musela utopie liberalismu zemřít dvakrát*. Praha: Rybka Publishers, 2011. s. 247. ISBN 978-80-87067-25-3. s. 78.

⁸⁵ ŠERÁK, Michal. *Koncept celoživotního učení*, s. 102 in: DVOŘÁKOVÁ, Miroslava a ŠERÁK, Michal. *Andragogika a vzdělávání dospělých: vybrané kapitoly*. Vyd. první. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016. 169 s. Varia; 56. svazek. ISBN 978-80-7308-694-7.

⁸⁶ KOPECKÝ, Martin. *Sociální hnutí a vzdělávání dospělých: aktivní občanství jako cíl pro celoživotní učení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 131 s. Andragogika. ISBN 80-86432-96-3. s. 81.

⁸⁷ KALENDA, Jan. *Hypermoderní společnost jako prostředí vzdělávání dospělých*, s. 16, in: GIGALOVÁ, Veronika a kol. *Dospělý jedinec v hypermoderní společnosti*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 96 s. Monografie. ISBN 978-80-244-4809-1.

Edukační realita konkrétního vzdělávaného

Edukační realita však zahrnuje velmi nesourodou skupinu lidí s navzájem nesouměřitelným potenciálem a s rozdílným sociálním postavením. Dosažená úroveň vzdělání nemusí zastávat v životě jednotlivce pouze pozitivní roli. Stejně tak může být indikátorem nebo gradientem jeho negativní role, neboť „rozdílná úroveň vzdělání se dnes stává jednou z rozhodujících příčin společenských rozdílů.“⁸⁸

Opomíjenou zůstává v této souvislosti celá životní dráha konkrétního edukovaného dospělého. Opodstatněně proto Baštecká vytyčuje objekt andragogiky v osobě dospělého ohledem na celý průběh jeho životní dráhy.⁸⁹ Kořeny selhávání dospělých v jejich vzdělávací dráze je proto namíste hledat hluboko v minulosti konkrétního jedince.

Obzvláště rizikovými se stávají ti, kteří jsou z různých důvodů v procesu získávání kompetencí pro celoživotní učení apriori znevýhodněnými faktory askriptivního sociálního statusu. Jmenovat je možné například děti, které se narodí do sociálně a ekonomicky slabých, mnohoproblémových nebo sociálně vyloučených rodin.⁹⁰ Snadnou startovací pozici nemají ani děti rezidenčně vychovávané, umístěné do institucionální péče.⁹¹ Principiálně znevýhodněnými se za určitých okolností stávají také děti vyrůstající v určité lokalitě (u nás typicky v Karlovarském kraji),⁹² děti se specifickými poruchami učení, s poruchami chování,⁹³ se smyslovým nebo mentálním oslabením,⁹⁴ děti cizinců, případně děti s odlišným mateřským jazykem.

Jejich vzdělávací trajektorie neprobíhá vždy lineárně. Internalizace požadavku kontinuálního vzdělávání/učení se je v současné společnosti výrazem úspěšné enkulturace a socializace jednotlivce. Neúspěšný nebo oslabený proces enkulturace a socializace, tedy sociokulturní a psychická deprivace, případně aberace prožívaná od

⁸⁸ *Vyučování a učení: cesta k učící se společnosti: (bílá kniha o vzdělávání a odborné přípravě)*. Překlad Antonín Mikeš. Praha: Učitel'ské noviny - Gnosis, spol. s r.o., [1997], ©1997. 96 s, s. 16.

⁸⁹ BAŠTECKÁ, Bohumila, ed. *Psychologická encyklopedie: aplikovaná psychologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. 515 s. ISBN 978-80-7367-470-0. s. 39.

⁹⁰ CALTOVÁ HEPNAROVÁ, Gabriela. *Sociální znevýhodnění jako determinanta vzdělanostních perspektiv dětí - pohled do rodinného zázemí*. Brno: Paido, 2020. 150 s. ISBN 978-80-7315-271-0. s. 107.

⁹¹ KALEJA, Martin. *Etopedická propedeutika v inkluzivní speciální pedagogice*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2013. 264 s. ISBN 978-80-7464-396-5. s. 125-126.

⁹² STRAKOVÁ, Jana, ed. a VESELÝ, Arnošt, ed. *Předpoklady úspěchu v práci a v životě: výsledky mezinárodního výzkumu dospělých OECD PIAAC*. Vyd. 1. Praha: Dům zahraničních spolupráce, 2013. 228 s. ISBN 978-80-87335-53-6. s. 12.

⁹³ VOJTOVÁ, Věra. *Úvod do etopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 2008. 127 s. ISBN 978-80-7315-166-9. s. 11.

⁹⁴ KALEJA, Martin. *Etopedická propedeutika v inkluzivní speciální pedagogice*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2013. 264 s. ISBN 978-80-7464-396-5. s. 122.

nejútlejšího věku, se promítá do různých adaptačních potíží v dospělosti. Veteška v této souvislosti konstatuje: „Vývoj se následkem deprivace zpomaluje a deformuje. Tito jedinci nemají v dostatečné míře rozvinuty sociální a profesní kompetence a obvykle mají nízké vzdělání (tedy kvalifikaci), se kterým souvisí i nižší ekonomická úroveň. Jejich životní styl je zjednodušený a vykazuje se primitivním způsobem uspokojování potřeb... (...) ... Typická je pro ně také závislost na různých institucích a obviňování společnosti nebo jiných lidí z vlastních ekonomických a sociálních problémů. V některých případech překračuje antisociální chování spojené s psychopatologií hranice deviace a zasahuje do sféry kriminální.“⁹⁵ Kauzální řetězec lze uzavřít slovy Vágnerové: „Veškeré problémy, které jim přináší kontakt s majoritní společností, posilují tendence k sociální izolaci.“⁹⁶

Dvojznačnost strategií boje proti školní neúspěšnosti

Nabízí se následující otázka: Nakolik se také pro dospělé s problematickou vzdělávací dráhou již od dětského věku stává idea celoživotního učení „*předpokladem pro trvalý rozvoj osobnosti*“,⁹⁷ když víme, že jsou kompetence k celoživotnímu učení formovány dlouhodobým edukačním úsilím, ideálně již od nejútlejšího věku?

V tomto ohledu se, žel, dvojznačnou stává dokonce nejlepšími úmysly vedená pozornost strategických koncepcí vzdělávání věnovaná již předškolnímu vzdělávání.⁹⁸ Požadavek začlenit do systému předškolního vzdělávání všechny pětileté děti schopné vzdělávání vznesla na prahu nového milénia Bílá kniha.⁹⁹ Konstatovaný prokazatelně příznivý vliv formálního předškolního vzdělávání pro další učení a osvojování si klíčových kompetencí se stal podnětem k neustálému zvyšování kvality předškolního vzdělávání.¹⁰⁰ Strategie 2030+ upřesňuje nezbytnou podmínku pozitivního vlivu předškolního vzdělávání následujícím poznatkem: „*Pozitivní vliv je však evidován*

⁹⁵ VETEŠKA, Jaroslav a FISCHER, Slavomil. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada, 2020. s. 208. ISBN 978-80-271-0731-5. s. 23.

⁹⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. s. 815. ISBN 978-80-262-0696-5. s. 555.

⁹⁷ VETEŠKA, Jaroslav a TURECKIOVÁ, Michaela. *Kompetence ve vzdělávání*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008. 159 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1770-8. s. 13.

⁹⁸ FRYČ, Jindřich. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020. 118 s. [cit. 2024-04-24]. ISBN 978-80-87601-47-1. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/Brozura_S2030_online_CZ.pdf. s. 18.

⁹⁹ *Vyučování a učení: cesta k učící se společnosti: (bílá kniha o vzdělávání a odborné přípravě)*. Překlad Antonín Mikeš. Praha: Učitelské noviny - Gnosis, spol. s r.o., [1997], ©1997. 96 s. s. 28.

¹⁰⁰ FRYČ, Jindřich. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020. 118 s. [cit. 2024-04-24]. ISBN 978-80-87601-47-1. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/Brozura_S2030_online_CZ.pdf. s. 81.

zejména v případech, kdy docházka trvá dva a více roků a je dostatečně kvalitní.“¹⁰¹ Získané poznatky vedly k dalšímu rozšíření účasti na předškolním vzdělávání u dětí ve věku 3-4 let, „zaměřené na rozvoj kompetencí důležitých pro úspěch v dalším stupni vzdělávání a na rozvoj sociálních dovedností“.¹⁰² Podle údajů společnosti GAC však mateřské školy v České republice navštěvuje jenom něco kolem 40 % dětí z romských rodin oproti 90 % dětí majoritní společnosti.¹⁰³ Časté absence tytéž děti vykazují také v pozdější docházce na základní škole, čímž u nich nepřiměřeně vzrůstá riziko funkční negramotnosti nebo dokonce předčasného ukončení vzdělanostní dráhy.¹⁰⁴

Reformní návrhy prosazující institucionalizaci předškolního vzdělávání tak u dětí různě znevýhodněných zvyšují dvojí riziko: jednak větší propad a jednak ohrožení školní neúspěšností. Oběma rizikům se snaží Strategie 2030+ předcházet specifickým zaměřením povinného předškolního vzdělávání. Osobní potenciál edukovaných dětí zvyšují individualizované vzdělávací nabídky tak, aby vhodně volený individuální přístup pomáhal znevýhodněným dětem překonávat potíže při postupném osvojování si klíčových kompetencí. Současně jim usnadňuje vstup do základního vzdělávání a vzdělávání vůbec.¹⁰⁵ Odhaduje se přitom, že „investice do kvalitních předškolních programů pro sociálně znevýhodněné děti mohou mít během života jedinců 7-10násobnou návratnost ve zvýšení školní úspěšnosti, vyšší zaměstnanosti, nižší nemocnosti a kriminalitě. Pozitivní efekty se přitom přenášejí i na rodiny podpořených dětí“.¹⁰⁶

Strategie 2030+ dále požaduje vytvoření „příležitosti zažít úspěch ve vzdělávání pro všechny žáky bez ohledu na jejich socioekonomické a rodinné zázemí, zdravotní nebo jakékoliv jiné znevýhodnění“.¹⁰⁷ Tyto důrazy jsou v souladu s požadavkem na „maximální rozvíjení potenciálu každého jedince, nejen určité preferované části

¹⁰¹ Tamtéž, s. 113.

¹⁰² Tamtéž, s. 20.

¹⁰³ GAC. Závěrečná zpráva projektu MŠMT. *Vzdělanostní dráhy a vzdělanostní šance romských žákyň a žáků základních škol v okolí vyloučených romských lokalit* [online]. Praha: MŠMT, 2009. 69 s. [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: https://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_Vzdelanostni_drahy_a_sance_romskych_deti.pdf. s. 33.

¹⁰⁴ CALTOVÁ HEPNAROVÁ, Gabriela. *Sociální znevýhodnění jako determinanta vzdělanostních perspektiv dětí - pohled do rodinného zázemí*. Brno: Paido, 2020. 150 s. ISBN 978-80-7315-271-0. s. 107.

¹⁰⁵ FRYČ, Jindřich. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020. 118 s. [cit. 2024-04-24]. ISBN 978-80-87601-47-1. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/Brozura_S2030_online_CZ.pdf. s. 81.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 113.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 20.

populace.“¹⁰⁸ Je přitom známo, že stabilní školní neúspěch žáků s nízkým socioekonomickým statusem snižuje jejich motivaci k dalšímu vzdělávání, čímž jsou negativně ovlivněny jejich další vzdělávací šance.¹⁰⁹

Souhrnem lze konstatovat velmi různorodé příčiny školní neúspěšnosti. Pozornost si zasluhují četné sociologické analýzy shledávající jednu z významných příčin původu nízkých vzdělanostních šancí romských dětí v základním školství. Tento poznatek je v příkrém rozporu s ustáleným míněním laické i odborné pedagogické veřejnosti, která školní neúspěch romských dětí přičítá jejich rodinám. Podle realizovaných sociologických analýz „české školství výrazně přispívá k reprodukci sociálních a vzdělanostních nerovností, takže romské děti následují neúspěšné vzdělávací dráhy svých rodičů. Školský systém je tak jedním z mechanismů, kterým se upevňuje sociální vyloučení“.¹¹⁰

Ve prospěch minimalizace rozvoje a dopadů sociální exkluze na život ohrožených a rizikových jedinců je třeba nelichotivé sociologické analýzy ohledně role institucionálního školního vzdělávání brát v potaz a plně je doceňovat.

Rozsáhlou a efektivní korekci nežádoucích dopadů institucionálního školního vzdělávání ohrožených a rizikových osob představuje Strategie celoživotního učení v podobě požadavku „vzdělání pro všechny.“¹¹¹ Jmenovaný požadavek zaštiťuje nabídky vzdělávání také těm, kteří ze své vůle nedokončili sekundární vzdělání,¹¹² takže je jim v dalším vzdělávání poskytnuta druhá šance.¹¹³ V ideálním případě mají účastníci druhé

¹⁰⁸ *Vyučování a učení: cesta k učící se společnosti: (bílá kniha o vzdělávání a odborné přípravě)*. Překlad Antonín Mikeš. Praha: Učitelství noviny - Gnosis, spol. s r.o., [1997], ©1997. 96 s. s. 17.

¹⁰⁹ KALEJA, Martin. *Etopedická propedeutika v inkluzivní speciální pedagogice*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2013. 264 s. ISBN 978-80-7464-396-5. s. 124.

¹¹⁰ GABAL, Ivan, ČADA, Karel, SNOPEK, Jan a CHVÁTAL, Jiří. *Sociální vyloučení Romů a česká společnost: Klíč k posílení integrační politiky obcí* [online]. Praha: Otevřená společnost o.p.s., 2008. 56 s. [cit. 2024-04-24]. ISBN 978-80-87110-07-2. Dostupné z: https://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_KLIC_k_posileni_integracni_politiky_obci_publicace.pdf. s. 40.

¹¹¹ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Strategie celoživotního učení ČR* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2008. 92 s. [cit. 2024-04-24]. ISBN 978-80-254-2218-2. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/strategie-celozivotniho-uceni-cr>. s. 5.

¹¹² MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Strategie celoživotního učení ČR* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2008. 92 s. [cit. 2024-04-24]. ISBN 978-80-254-2218-2. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/strategie-celozivotniho-uceni-cr>. s. 56.

¹¹³ VETEŠKA, Jaroslav a TURECKIOVÁ, Michaela. *Kompetence ve vzdělávání*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008. 159 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1770-8. s. 16.

šance příležitost absolvovat úplný cyklus sekundárního vzdělávání¹¹⁴ nebo alespoň další vzdělávání po vstupu na trh práce, například v podobě praktického vyučování na pracovišti.¹¹⁵ Přestože druhá šance vyvolává u některých autorů diskuse,¹¹⁶ osvědčuje se jako sekundární prevence ekonomicky náročné nezaměstnanosti mladých.¹¹⁷ Nadto přispívá ke snižování nepříznivých následků dalšího rizikového faktoru učící se společnosti, jež představuje rostoucí vzdělanostní mobilita, která znevýhodňování osob s nižším vzděláním na trhu práce dále prohlubuje.¹¹⁸

Vzdělávání, úroveň vzdělání, podobně jako idea celoživotního učení se mohou za určitých okolností vést k sociální exkluzi sociálně ohrožených jedinců či skupin. Navzdory značnému rozředění konceptu sociálního vyloučení můžeme společně s Giddensem konstatovat, že koncept sociálního vyloučení: „*upozorňuje na způsoby, jakými dojde k tomu, že se někteří lidé ocitnou zcela mimo běžné fungování společnosti*“.¹¹⁹ K sociálnímu vyloučení přitom nemusí docházet výlučně ze strany majoritní společnosti. Někteří jedinci nebo sociální skupiny záměrně vyvíjejí takovou aktivitu, kterou se z většinové společnosti vylučují sami.¹²⁰ V našem případě typicky osoby, které si nenesou z primárního školního vzdělávání dobré zkušenosti z důvodu nějakého znevýhodnění nebo osoby, které nestrávily primárním stupni vzdělávání tolik času, aby se úspěšně socializovaly a jednaly v souladu s normami společnosti, do nichž patří také předpoklad kontinuálního vzdělávání/učení se.

Inherentním protikladem konceptu sociálního vyloučení je sociální inkluze, spočívající v podpoře začleňování marginalizovaných skupin do majoritní společnosti.¹²¹

¹¹⁴ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Strategie celoživotního učení ČR* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2008. 92 s. [cit. 2024-04-24]. ISBN 978-80-254-2218-2. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/strategie-celozivotniho-uceni-cr>. s. 11.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 62.

¹¹⁶ PRŮCHA, Jan. *Vzdělávání a školství ve světě: základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. 319 s. ISBN 80-7178-290-4. s. 205.

¹¹⁷ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015-2020* [online]. Praha: MŠMT, 2015. 85 s. [cit. 2024-04-23]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/dlouhodoby-zamer-vzdelavani-a-rozvoje-vzdelavaci-soustavy-3>. s. 5.

¹¹⁸ *Vyučování a učení: cesta k učící se společnosti: (bílá kniha o vzdělávání a odborné přípravě)*. Překlad Antonín Mikeš. Praha: Učitelské noviny - Gnosis, spol. s r.o., [1997], ©1997. 96 s..

¹¹⁹ GIDDENS, Anthony a SUTTON, Philip W., ed. *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2013. 1049 s. ISBN 978-80-257-0807-1. s. 459.

¹²⁰ Tamtéž, s. 459.

¹²¹ Tamtéž, s. 459.

Ve společnosti však probíhají také procesy protichůdné sociální inkluzi. Společensky akceptovaným se například stalo obhajování vylučování některých občanů s odkazem na jejich nezodpovědnost, lenost apod. Giddens klade míru subjektivně pocíťovaného znevažování vlastní osoby ze strany majoritní společnosti, případně v souběhu s jejím vlastním nezájmem o společnost úměrnou míře kriminálního chování těchto jedinců a skupin.¹²²

Úsilí, které společnost vynakládá na začleňování sociálně exkludovaných jedinců a skupin, nabývá různých podob.¹²³ Program zacházení jako základní resocializační nástroj výkonu trestu odnětí svobody ve svém komplexním přístupu k osobnosti sociálně vyloučeného jedince, je jednou z relevantních položek možného výčtu možností.

¹²² Tamtéž, s. 464-465.

¹²³ Tamtéž, s. 465.

2 Výkon trestu odnětí svobody

Výkon trestu je právně upraven zákonem č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody (dále ZVTOS), Vyhláškou ministra spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody (dále ŘVTOS). V souladu s § 24, odst. 1 písm. i) zákona č. 218/2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže se užívá termín trestní opatření odnětí svobody. Ředitel konkrétní věznice zpracovává uvedené právní úpravy na podmínky konkrétní věznice. Výkon trestu odnětí svobody (dále VTOS) se vykonává ve věznicích. Činnost věznic se „řídí nařízeními generálního ředitele a metodickými pokyny ředitelů odborů generálního ředitelství VS ČR.“¹²⁴

Činnost Vězeňské služby České republiky (dále VS ČR) je usměrňována také předpisy a nařízeními mezinárodního charakteru. Mezi nejvýznamnější dokumenty nadnárodní povahy patří Listina základních práv a svobod, Standardní minimální pravidla, Evropská vězeňská pravidla (EVP), Evropský výbor proti mučení (CPT) a Výbor proti mučení (CAT).¹²⁵

Členství moderního českého vězeňství v mezinárodních organizacích vyžaduje aktivní účast Vězeňské služby České republiky (dále VS ČR) v oblasti mezinárodní spolupráce za účelem získávání informací, předávání zkušeností a příkladů dobré praxe. Jedná se o aktivity spojené s členstvím v EuroPris (The European Organisation of Prison and Correctional Services – Evropská asociace akademií vězeňských služeb), v EPTA (European Penitentiary Training Academies Networ), v MECR (Middle European Countries Roundtable – Kulatého stolu generálních ředitelů vězeňských služeb) a aktivity spojené s dohodami o spolupráci vězeňských zařízení zejména v rámci zemí V4. Oblast vzdělávání vězňů je v gesci první jmenované organizace, EuroPris.¹²⁶

Významným programovým dokumentem českého moderního vězeňství se stala Koncepce vězeňství do roku 2025 (dále Koncepce), vládou schválená roku 2016

¹²⁴ SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. II. díl, Teorie a praxe zacházení s vězňými*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 77 s. ISBN 978-80-7372-204-3. s. 37.

¹²⁵ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY. *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2016. 162 s. [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/12681/762277/Koncepce-vezenstvi.pdf/21e4adce-3e8b-48de-b2e4-2cca9d63475b>. s. 24.

¹²⁶ MÄSIAROVÁ, Lucie. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2022* [online]. Praha: Generální ředitelství VS ČR, 2023. 250 s. [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2022.pdf>. s. 20-21.

usnesením č. 79.¹²⁷ Navazuje na starší verzi Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015, významně poznamenanou procesem polistopadové transformace. Původní Koncepce tvořená na počátku 90. let 20. století představovala v historii českého vězeňství přelomový počín reformulace jeho poslání ve směru odklonu od trestní represe k humanizaci vězeňství. Po hloubkové analýze stavu českého vězeňství a následné komparaci s mezinárodními předpisy a úmluvami, zejména s Listinou základních práv a svobod, Standardními minimálními pravidly a Evropskými vězeňskými pravidly, byl formulován cíl „*moderního vězeňského systému jako speciální formy sociální služby*.“¹²⁸

Upřesnění druhu veřejné služby, kterou se výkon vězeňství rozumí dle Doporučení Rec, (2006)2-rev Výboru ministrů členských států k Evropským vězeňským pravidlům, kde je v první části, základních principech, v bodě 8 stanoveno „*pracovníci věznic vykonávají důležitou veřejnou službu*“,“¹²⁹ je významné pro porozumění trendům moderního českého vězeňství v duchu principů humanizace, účinnosti a bezpečného vězení, k němuž se Česká republika formálně přiznala již v roce 1988 podepsáním Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.¹³⁰ Nově vystavěná Koncepce navazovala také na domácí humanistické tradice prezentované osobnostmi Františka Josefa Řezáče, JUDr. Emila Lányho a doc. PhDr. Jiřího Čepeláka, CSc.¹³¹

Trend humanizace českého moderního vězeňství dále rozvíjí nová Koncepce vězeňství do roku 2025, na jejíž tvorbě se podílela široká pracovní skupina sekce trestní politiky. Inovativní přístup předpokládá mezirezortní a multidisciplinární spolupráci,¹³² od níž se odvíjejí komplexní a efektivní přístupy s přesahem na blízké odsouzených a jejich nejbližší prostředí. Jeden z hlavních cílů, k jejichž dosažení vypracovávají

¹²⁷ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY. *Koncepce vězeňství* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2024 [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/koncepce-vezenstvi>

¹²⁸ SOCHŮREK, Jan. *Úvod do penologie*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007 [i.e. 2008]. 80 s. ISBN 978-80-7372-287-6. s. 17.

¹²⁹ *Doporučení Rec(2006)2-rev Výboru ministrů členských států k Evropským vězeňským pravidlům* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2021. 27 s. [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/EVP_CS_FIN.pdf. s. 2.

¹³⁰ HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 2., dopl. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006. 183 s. Studia VŠERS; 12. ISBN 80-86708-30-6. s. 7-9.

¹³¹ KÝR, Aleš. 30 let vězeňské služby České republiky. *České vězeňství* [online]. 2023, č. 2, s. 2 [cit. 2024-04-24]. ISSN 1213-9297. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/informacni-servis/ceske-vezenstvi/2023/cv-2-2023-web-1.pdf>.

¹³² MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY. *Koncepce vězeňství* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2024 [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/koncepce-vezenstvi>.

vyspělé vězeňské systémy komplexní strategie v podobě tzv. programů zacházení, spočívá v úsilí o snižování recidivujícího chování odsouzených osob.¹³³

2.1 Individuální program zacházení

Vzdělávání jako jeden z hlavních prostředků, jimiž se naplňují zásady VTOS podle zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody § 2¹³⁴ zastává důležité postavení v individuálním programu zacházení.

Vlastní tvorbě individuálního programu zacházení předchází komplexní zpráva. Komplexní zprávu vypracovávají penitenciarističtí odborníci při nástupu odsouzeného na nástupní oddělení v souladu s § 41 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody v platném znění. Při tvorbě komplexní zprávy je používán prediktivní nástroj SARPO, jímž se vyhodnocuje míra statických a dynamických rizik a kriminogenní potřeby odsouzených.¹³⁵ Nízké vzdělání odsouzeného je nástrojem SARPO vyhodnocováno jako jedno z významných dynamických rizik podílejících se zásadní měrou na recidivujícím chování.¹³⁶ Sledování a analýza kriminogenních faktorů, tedy jejich kontinuální vyhodnocování, patří k zásadním úkolům penitenciární praxe. Kriminogenními faktory rozumíme „rizikové faktory, které vyvolávají a podporují vznik a rozvoj kriminality. Pokud nedojde k jejich korekci, mají kauzální vztah k nejen k původní kriminalitě, ale i k její další recidivě.“¹³⁷

Jako základní prostředek cílevědomého a komplexního působení je individuální program zacházení stanoven pro každého odsouzeného, byť v minimální variantě, neboť míra schopnosti vězňených participovat na systematickém a cílevědomém zacházení se interindividuálně nepoměrně liší. Předpokládá se přitom, že u některých odsouzených tato

¹³³ BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. 395 stran. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-115-8. s. 6.

¹³⁴ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY. *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2016. 162 s. [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/12681/762277/Koncepce-vezenstvi.pdf/21e4adce-3e8b-48de-b2e4-2cca9d63475b>. s. 24.

¹³⁵ MÄSIAROVÁ, Lucie. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2022* [online]. Praha: Generální ředitelství VS ČR, 2023. 250 s. [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni-statistiky/rocniky/statisticka-rocnka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2022.pdf>. s. 162.

¹³⁶ Tamtéž, s. 163.

¹³⁷ VETEŠKA, Jaroslav a FISCHER, Slavomil. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada, 2020. s. 208. ISBN 978-80-271-0731-5. s. 24.

schopnost vlivem vnitřních překážek rozmanitého charakteru dokonce vůbec vyjádřena není.¹³⁸

Program zacházení je klíčovým nástrojem pro cílenou tvorbu předpokladů úspěšné reintegrace.¹³⁹ Pauertová vedle výhledového přínosu programů zacházení zdůrazňuje také jejich aktuální přínos promítající se do „*pozitivnější komunikace mezi odsouzenými a vězeňským personálem*.“¹⁴⁰ Programy zacházení tedy plní hned několik aspektů prevence. S ohledem na osobu odsouzeného zvyšují její pravděpodobnost začlenění do společnosti, přičemž přispívají k bezpečnému klimatu ve věznicích. Programy zacházení jako preventivní nástroj však současně přispívají k předcházení profesního selhávání zaměstnanců VS ČR.¹⁴¹

Důraz na vzdělávání je přednostně součástí programů standardního zacházení pro odsouzené se středními až vysokými riziky a programů speciálního zacházení pro odsouzené s vysokými až velmi vysokými riziky.¹⁴²

Standardizovaný postup VS ČR při tvorbě programů zacházení je v souladu s bodem 28.1 Evropských vězeňských pravidel, požadujících, aby každá věznice zajistila vězněným přístup ke vzdělávacím programům. Kromě toho, že mají být tyto programy co nejkomplexnější, mají také zohledňovat individuální potřeby odsouzených i jejich ambice.¹⁴³

V souladu s Evropskými vězeňskými pravidly je také primární důraz na zachování zdraví a sebeúcty odsouzených ve VTOS. Podobně zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody § 2, odst. 2 požaduje takové jednání s odsouzenými ve VTOS, které zachová jejich zdraví. Podle § 1 způsob jednání s odsouzenými má nadto respektovat jejich důstojnost a omezovat škodlivé účinky zbavení svobody při zachování ochrany

¹³⁸ SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. II. díl, Teorie a praxe zacházení s vězněnými*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 77 s. ISBN 978-80-7372-204-3. s. 46.

¹³⁹ Tamtéž, s. 44.

¹⁴⁰ PAUERTOVÁ, 2001, s. 38 in SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. I. díl, Úvod do teorie trestu a trestání*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 57 s. ISBN 978-80-7372-203-6. s. 45.

¹⁴¹ SOCHŮREK, Jan. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie. I. díl, Obecná část*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita, 2002. 93 s. Studijní texty pro distanční studium. ISBN 80-7083-679-2. s. 16.

¹⁴² MÄSIAROVÁ, Lucie. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2022* [online]. Praha: Generální ředitelství VS ČR, 2023. 250 s. [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2022.pdf>., s. 167.

¹⁴³ *Doporučení Rec(2006)2-rev Výboru ministrů členským státům k Evropským vězeňským pravidlům* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2021. 27 s. [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/EVP_CS_FIN.pdf. s. 9.

společnosti. Avšak žádoucí rozvíjení osobních postojů a dovedností, které přispívají k eliminaci nežádoucí recidivy připouští pouze „*pokud to doba výkonu trestu umožní*“.¹⁴⁴ Tato zásada s ohledem na obecně známý desocializační a nikoli resocializační vliv podmínek VTOS vzbuzuje rozpaky.¹⁴⁵ Navíc je zcela opomíjen reálný pozitivní vliv intencionálního učení se v každodenních interakcích, byť ve specifickém penitenciárním prostředí, které je reflektováno penitenciární pedagogikou.

2.2 Vzdělávání ve věznicích jako efektivní nástroj sociální péče

Právo na vzdělání všech občanů zaručuje Ústava České republiky. Zakotveno je v článku 33 Listiny základních práv a svobod. Dalším významným dokumentem je zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a dalším vzdělávání, v platném znění („školský zákon“). Vedle vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, je to také nařízení ministra spravedlnosti č. 1/2007, kterým se zřizuje škola pro osoby ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody a četná nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR. Jak již bylo zmíněno, řídí se VS ČR také Evropskými vězeňskými pravidly a doporučeními Výboru proti mučení (CAT) a Evropského výboru proti mučení (CPT).¹⁴⁶

Vzdělávání je tematizováno v § 2 odst. 1 zákona č. 555/1992 Sb. o Vězeňské a justiční strážní České republiky, kde se ve výčtu úkolů VS ČR pod písm. k) uvádí: „*zabezpečuje vzdělávání příslušníků Vězeňské služby (dále jen "příslušníci") a občanských zaměstnanců Vězeňské služby, které provádí Akademie Vězeňské služby, a vzdělávání osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody, které*

¹⁴⁴ Zákon č. 169/1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Zákony pro lidi* [online]. Zlín: AION CS, 2010-2024 [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>. Srov. SOCHŮREK, Jan. *Úvod do penologie*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007 [i.e. 2008]. 80 s. ISBN 978-80-7372-287-6. s. 63. Dále srov. SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. III. díl, Negativní jevy ve vězení*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 69 s. ISBN 978-80-7372-205-0. s. 13.

¹⁴⁵ SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. III. díl, Negativní jevy ve vězení*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 69 s. ISBN 978-80-7372-205-0. s. 6. srov.

¹⁴⁶ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY. *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2016. 162 s. [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/12681/762277/Koncepce-vezenstvi.pdf/21e4adce-3e8b-48de-b2e4-2cca9d63475b>. s. 24. srov. , s. 24. , srov. DOUBEK, Pavel. *Prevence mučení a národní preventivní mechanismus. Právo 21, z.s* [online]. 2019 [cit. 2024-04-24]. ISSN 2570-8813. Dostupné z: <https://pravo21.cz/pravo/prevence-muceni-a-narodni-preventivni-mechanismus>.

provádí Střední odborné učiliště.“¹⁴⁷ V širokém významu pojmu edukace a v souladu se strategickými cíli Koncepce se oblasti vzdělávání dotýká také ustanovení písm. d): „prostřednictvím programů zacházení soustavně působí na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a obdobně i na některé skupiny osob ve výkonu vazby s cílem vytvořit předpoklady pro jejich řádný způsob života po propuštění.“¹⁴⁸

Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody tematizuje v § 40 a v § 46 vzdělávání ve VTOS. V § 40 odst. 1, písm. a) – e) je právně upraveno uspokojování potřeb odsouzených nad rámec programu zacházení. V § 40 odst. e) je jmenována také účast na vzdělávacích aktivitách a zájmových činnostech. V § 40 odst. 2 stojí: „Při zprostředkování aktivit vedoucích k uspokojování potřeb odsouzených uvedených v odstavci 1 je věznice povinna využívat co nejširší škálu forem, metod a prostředků, s důrazem na ty, které vyžadují aktivní přístup odsouzených a směřují k minimalizaci rizik, která měla nebo mají souvislost s trestnou činností nebo mohou mít vliv na páčání trestné činnosti v budoucnu.“¹⁴⁹ Pět odstavců § 46 upravuje konkrétní náležitosti, jimiž se vzdělávání jakožto součást programu zacházení ve VTOS realizuje.

Koncepce tematizuje oblast vzdělávání ve III. části. Vězeňská služba deklaruje nezbytnost poskytování kvalitního vzdělání vězněným osobám, a to i přes specifika vězeňského prostředí, kterými se přístup ke vzdělávání a jeho poskytování značně ztěžuje. Významná role vzdělávání odsouzených jako jednoho z nejúčinnějších resocializačních nástrojů a neopominutelného stabilizačního faktoru¹⁵⁰ je zdůrazněna také právně. Ačkoli zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 27, odst. 1, omezuje nebo přerušuje výkon vymezených ústavně zaručených práv a svobod, na oblast vzdělávání se toto opatření nevztahuje.¹⁵¹

Naopak, tentýž zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody vyjadřuje vůli podporovat vzdělávání odsouzených i na materiální úrovni. Podle § 35, odst. 2 písm.

¹⁴⁷ Zákon č. 555/1992 o Vězeňské a justiční strážii České republiky. In: *Zákony pro lidi* [online]. Zlín: AION CS, 2010-2024 [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-555>.

¹⁴⁸ Zákon č. 555/1992 o Vězeňské a justiční strážii České republiky. In: *Zákony pro lidi* [online]. Zlín: AION CS, 2010-2024 [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-555>.

¹⁴⁹ Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. In: *Zákony pro lidi* [online]. Zlín: AION CS, 2010-2024 [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>.

¹⁵⁰ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY. *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2016. 162 s. [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/12681/762277/Koncepce-vezenstvi.pdf/21e4adce-3e8b-48de-b2e4-2cca9d63475b>. s. 22.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 23.

d) je odsouzený po dobu svého zařazení do vzdělávacího nebo terapeutického programu při splnění minimálního počtu 21 hodin týdně osvobozen od povinnosti hradit náklady výkonu trestu.¹⁵² Koncepce však navrhuje jít ještě dál a vzdělávané vězněné posuzované podle § 34 odst. 2 jako pracovně zařazené¹⁵³ také odměňovat, podobně jako je tomu u vězněných zařazených do pracovních aktivit.¹⁵⁴

V oblasti vzdělávání vězněných formulovala Koncepce následující strategické cíle: vytvořit „*funkční systém vzdělávání vězněných osob, který je účelně navázán na zaměstnávání vězněných osob a má funkční přesah do období po skončení výkonu trestu odnětí svobody, umožňuje vězněným osobám vzdělávat se v praktických oborech, které s vysokou pravděpodobností naleznou své uplatnění za branou věznice a zabezpečí vězněné osobě příjem, čímž nemalou měrou přispějí ke snížení recidivy a rizika dluhové pasti.*“¹⁵⁵

Vzdělávání hodnotí Koncepce jako významný resocializační nástroj ve dvou ohledech. Tím prvním je chápání vzdělávání jako prostředku „*k získání a zvyšování pracovních dovedností, které odsouzené osobě zvýší šanci na úspěch na trhu práce a dopomohou k získání kvalifikovaného zaměstnání.*“¹⁵⁶

V naznačených intencích považuje Emmerová participaci vězněných na vzdělávacích aktivitách za významnou možnost zlepšování kvality jejich života, a to hned ve dvou časových rovinách. Vzdělávání jednak snižuje aktuální psychickou zátěž, které je vystaven každý uvězněný. Nadto zlepšuje kvalitu života také výhledově po propuštění, neboť zlepšuje možnosti uplatnění propuštěného na trhu práce.¹⁵⁷ Významné je přitom zdůraznit aspekt potenciality. Přestože Koncepce deklaruje nezbytnost provázání

¹⁵² Zákon č. 169/1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Zákony pro lidi* [online]. Zlín: AION CS, 2010-2024 [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>.

¹⁵³ Zákon č. 169/1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Zákony pro lidi* [online]. Zlín: AION CS, 2010-2024 [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>.

¹⁵⁴ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY. *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2016. 162 s. [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/12681/762277/Koncepce-vezenstvi.pdf/21e4adce-3e8b-48de-b2e4-2cca9d63475b>. s. 26-27.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 23.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 24.

¹⁵⁷ EMMEROVÁ, Ingrid. *Penitenciárna starostlivosť o mladistvých a nevyhnutnosť prevencie kriminality v škole*, s. 168 in: ŠPRÁCHALOVÁ, Lucie a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Acta sociopathologica III: rizikové chování a jeho prevence v česko-slovenských souvislostech*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2016. s. 293. ISBN 978-80-7435-637-7.

vzdělávání s pracovními aktivitami již ve výkonu trestu,¹⁵⁸ reálné možnosti zaměstnávání vězňů jsou tíživě limitující. Obtíže spojené s pracovním uplatněním mají tendenci narůstat i po propuštění z VTOS. Situaci propuštěných na trhu práce nekomplikuje pouze záznam v rejstříku trestů. Konkurenceschopnost na trhu práce významně limituje chybějící praxe po absolvování kvalifikačních a rekvalifikačních kurzů ve VTOS.¹⁵⁹ Hála identifikuje „nedostatečné propojení penitenciárního profesního vzdělávání na trh práce a potencionální zaměstnavatele“¹⁶⁰ jako ústřední problém. Znevýhodnění propuštěných na trhu práce prohlubuje také vysoká úroveň obecné vzdělanosti obyvatelstva České republiky. Krajně skeptický názor ohledně schopnosti propuštěných prosadit se na trhu práce po propuštění si podržuje Marešová, která se velmi kriticky vymezuje vůči obecně nízké zaměstnanosti odsouzených ve věznicích, což je, podle jejího mínění, po propuštění předurčuje k pokračování v zahálčivém životě a pouhému pasivnímu přijímání dávek.¹⁶¹

Souběžně s oborovým vzděláváním klade Koncepce důraz na vzdělávání v rovině morální a etické. „*Tato sociálně-etická rovina vzdělání je neméně důležitá, než konvenční vzdělání, z velké části totiž přispívá ke schopnosti činit správná rozhodnutí po skončení výkonu trestu odnětí svobody a k formování a nastavení osobních hodnot.*“¹⁶² Propojením profesního vzdělávání jak na formální, tak na neformální úrovni s etickými a morálními aspekty vzdělávání a předpokládanou oporou sociální sítě po propuštění směřuje Koncepce k ideálu efektivního nástroje prevence recidivy propuštěných, tedy jejich desistence. V potaz je však stále třeba vést multifaktoriální povahu příčin recidivujícího chování. Kromě vnitřních podmínek (v podobě abúzu návykových látek,¹⁶³ absence

¹⁵⁸ MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY. *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2016. 162 s. [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/12681/762277/Koncepce-vezenstvi.pdf/21e4adce-3e8b-48de-b2e4-2cca9d63475b>. s. 33.

¹⁵⁹ RUBIKON Centrum. They can't change the past: Let's open future for them! In: *YouTube* [online]. San Bruno: YouTube, 2022 [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=cLYnJkRsBwc>.

¹⁶⁰ HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 2., dopl. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006. 183 s. Studia VŠERS; 12. ISBN 80-86708-30-6. s. 132.

¹⁶¹ MAREŠOVÁ Alena, *O resocializaci ve vězeňství trochu jinak* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2011 [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/o-resocializaci-ve-vezenstvi-trochu-jinak-doc.aspx>. s. 5.

¹⁶² MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY. *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2016. 162 s. [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/12681/762277/Koncepce-vezenstvi.pdf/21e4adce-3e8b-48de-b2e4-2cca9d63475b>. s. 33.

¹⁶³ ŘEHÁČEK, Martin. *Protidrogová politika jako podmínka a neoddelitelná součást českého vězeňského systému*, s. 147 in: BAJCURA, Lubomír, ed. *European prison systems past-present-future: reports of the international conference held from 24th to 28th of June 2002 in Kroměříž*. Praha: Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky, 2003. 495 stran. ISBN 80-239-0138-9. srov. SOCHŮREK,

psychické poruchy, kvality socializace aj.) jsou to zejména externí vlivy působící na propuštěného. Těmi nerozumíme pouze kvalitu sociálních vazeb nahodilého charakteru (nálepkování, ostrakizace), ale zejména kvalitu blízkých sociálních vazeb (zejména faktická existence pozitivního emočního zázemí socializované rodiny) nebo materiální podmínky (absence dluhové pasti, možnost bydlení, rychlé uplatnění na trhu práce aj.).¹⁶⁴ Vzdělávání ve výčtu možných faktorů ve prospěch úspěšné desistence tvoří významnou, avšak pouze dílčí položku v řadě jiných.

2.3 Vzdělávací aktivity programů zacházení

Podle Vyhlášky č. 345/1999, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody se vzdělávacími aktivitami programu zacházení v § 36, odst. 4 rozumí:

- 1) *vzdělávání organizované či realizované středním odborným učilištěm*
- 2) *vzdělávání vedené či kontrolované zaměstnanci oddělení výkonu trestu (oddělení výkonu vazby a trestu)*
- 3) *vzdělávání v korespondenčních kurzech a v síti základních, středních, vyšších odborných nebo vysokých škol České republiky.*¹⁶⁵

Podle této Vyhlášky č. 345/1999 Sb. jsou vzdělávacími aktivitami míněny zejména aktivity formálního a neformálního charakteru. Formální vzdělávání je zakončeno dokladem o dosaženém vzdělání na úrovni primárního, sekundárního nebo terciárního stupně.¹⁶⁶ Neformální vzdělávání představuje v českých věznicích pestrou paletu vzdělávacích a rekvalifikačních kurzů. Na realizaci vzdělávacích aktivit programu zacházení participují Střední odborné učiliště VS ČR, vzdělávací instituce MŠMT (ZŠ, SOU, SŠ, VŠ), neziskový sektor a Úřady práce ČR.¹⁶⁷

Uvedené vymezení vzdělávacích aktivit řadem výkonu trestu plně nezohledňuje důraz koncepce (celoživotního) učení se na informální učení/vzdělávání, jak byla

Jan. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie. II. díl, Speciální část.* Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita, 2002. 82 s. Studijní texty pro distanční studium. ISBN 80-7083-680-6. s.47.

¹⁶⁴ SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. II. díl, Teorie a praxe zacházení s vězňými.* Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 77 s. ISBN 978-80-7372-204-3. s. 57-59.

¹⁶⁵ Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. In: *Zákony pro lidi* [online]. Zlín: AION CS, 2010-2024 [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>.

¹⁶⁶ MÄSIAROVÁ, Lucie. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2022* [online]. Praha: Generální ředitelství VS ČR, 2023. 250 s. [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocnky/statisticka-rocenka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2022.pdf>. s. 167.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 167-168.

představena výše. Podobně Koncepce přikládá stejný význam jak profesnímu, tak morálně-etickému vzdělávání a teprve ve vzájemném propojení jedné i druhé roviny vzdělávání shledává účinný nástroj integrace propuštěného do společnosti, jímž se současně eliminuje recidiva trestné činnosti. Do třetice se neshoduje ani s pojetím základních typů a vzdělávání dospělých podle andragogů, kteří vedle formálního a neformálního učení uvádějí také „*informální učení (vzdělávání)*“.¹⁶⁸

Extenzivní pojetí vzdělávání zahrnující jak formální, tak neformální vzdělávání a informální učení se, zahrnuje ve Vyhlášce č. 345/1999 vedle vzdělávacích aktivit programu zacházení také aktivity speciálně výchovné a zájmové. Speciálně výchovnými aktivitami se v § 5 „*rozumí sociální, speciální pedagogické, psychologické a terapeutické působení vedené zaměstnanci s potřebným odborným vzděláním*“.¹⁶⁹ Speciálně výchovné aktivity se podle § 5, písm. a) – d) orientují na rozpoznávání příčin a důsledků páchaní trestné činnosti, rizika a kriminogenní potřeby, osobnost odsouzeného a možnosti změn jeho postojů, chování a myšlení.¹⁷⁰ Zájmovými aktivitami se v souladu s § 6 rozumí „*formy individuální a skupinové zájmové činnosti ... které rozvíjejí v souladu s účelem výkonu trestu schopnosti, vědomosti a sociální dovednosti odsouzených*“.¹⁷¹ Výčet vzdělávacích aktivit v širším pojetí pojmu vzdělávání tvoří širokou paletu činností. Předkládaná bakalářská práce pracuje s pojmem vzdělávání/učení se v jeho nejširším významu. Zahrnuje tudíž jak formální a neformální vzdělávání, tak informální učení (se).

Podobně jako je tomu v běžné populaci, také v českých věznicích jsou umístění odsouzení, kteří dosáhli různých stupňů vzdělání. Fatální odlišnosti poměru dosaženého vzdělání majoritní populace a populace vězněné podává Statistická ročenka VS ČR z roku 2023, která podává přehled o dosaženém vzdělání odsouzených v jednotlivých věznicích.

¹⁶⁸ PRŮCHA, Jan. *Andragogický výzkum*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. 152 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5232-7. s. 21-25.

¹⁶⁹ Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. In: *Zákony pro lidi* [online]. Zlín: AION CS, 2010-2024 [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ Tamtéž.

Tab. 2 – Členění odsouzených dle nejvyššího dosaženého vzdělání k 31.12.2023

Nejvyšší dosažené vzdělání	Muž	Žena	Celkový součet	Celkem v %
Nezjištěno (cizinec, neuvedeno)	152	8	160	0,89 %
Zvláštní škola	405	46	451	2,52 %
Bez základního vzdělání	30	9	39	0,22 %
Nedokončené základní	209	19	228	1,27 %
Základní vzdělání	7 856	879	8 735	48,83 %
Vyučení bez maturity	5 753	357	6 110	34,16 %
Vyučení s maturitou	309	19	328	1,83 %
Středoškolské všeobecné vzdělání bez maturity	79	11	90	0,50 %
Středoškolské všeobecné vzdělání s maturitou	221	31	252	1,41 %
Středoškolské odborné vzdělání s maturitou	1 013	166	1 179	6,59 %
Vyšší odborné	24	3	27	0,15 %
Vysokoškolské vzdělání – bakalářské	60	8	68	0,38 %
Vysokoškolské vzdělání – magisterské	59	11	70	0,39 %
Vysokoškolské vzdělání – inženýr	118	5	123	0,69 %
Vysokoškolské vzdělání – doktorské	23	6	29	0,16 %
Celkový součet	16 311	1 578	17 889	100,00 %

Zdroj: HOCHOVÁ, Lucie. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2023* [online]. Praha: Generální ředitelství VS ČR, 2024. 250 s. [cit. 2024-06-12]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2023.pdf>. s. 119.

Vzhledem k dosažené úrovni vzdělání vězňené populace vyžadují zvláštní pozornost zejména 3 skupiny odsouzených.

První skupinu tvoří odsouzení bez základního vzdělání. Je sice početně nejmenší skupinou, ovšem predikce bezproblémového začlenění těchto odsouzených do společnosti po jejich propuštění je právě s ohledem na pojednávaný deficit ve vzdělání, respektive v osvojených základních kompetencích, velmi ztížená. Participace VS ČR na základním vzdělávání odsouzených ve VTOS představuje klíčovou pomoc pro dotčené odsouzené ve směru jejich efektivnějšího včleňování se do společnosti¹⁷² a zlepšování subjektivně prožívané kvality života. Vzhledem k tomu, že VS ČR postrádá akreditaci MŠMT pro výuku v rozsahu základní školy, spolupracuje VS ČR na základě smlouvy s externími subjekty.¹⁷³

Naopak početně nejvýznamnější a vzájemně poměrně vyrovnané skupiny tvoří odsouzení se základním vzděláním a odsouzení, kteří dosáhli sekundárního vzdělání. Jejich počet tvoří stabilní základnu přibližně 80 % vězňené populace. Právě na tyto dvě skupiny je přednostně cílená převážná nabídka vzdělávacích aktivit ve věznicích, která usiluje o co nejvěrnější reflexi poptávky na trhu práce.¹⁷⁴ Na vzdělávací aktivity a přípravu ke studiu mají odsouzení dostatek času formou volného času nebo studijního volna.¹⁷⁵

Vzdělávání odsouzených zajišťuje několik subjektů. Nařízením ministra č. 1/2007 vzniklo v souladu se školským zákonem Střední odborné učiliště Vězeňské služby ČR, které po věznicích ČR zprostředkovává výuku v 10 školských vzdělávacích střediscích.¹⁷⁶ Kromě 2-3letých kurzů nabízí řadu kvalifikačních kurzů v délce 2-38 týdnů.¹⁷⁷

¹⁷² MÄSIAROVÁ, Lucie. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2022* [online]. Praha: Generální ředitelství VS ČR, 2023. 250 s. [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2022.pdf>, s. 167.

¹⁷³ Tamtéž, s. 25-26.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 26.

¹⁷⁵ *Vybrané otázky problematiky žen a mladistvých ve věznicích: závěry projektu Českého helsinského výboru "Monitoring podmínek výkonu vazby a trestu odnětí svobody žen a mladistvých v ČR"*. Praha: Český helsinský výbor, 2003. 80 stran. ISBN 80-864-3613-6. s. 44.

¹⁷⁶ MÄSIAROVÁ, Lucie. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2022* [online]. Praha: Generální ředitelství VS ČR, 2023. 250 s. [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2022.pdf>. s. 156.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 26.

Ve školním roce 2021/2022 bylo do učebních oborů v českých věznicích přijato 607 žáků. Nižší střední odborné vzdělání s výučením listem, tzv. „E“ obory navštěvovalo v dvouletém cyklu 75 žáků, v tříletém cyklu 134 žáků. Tříletý „H“ obor (střední odborné vzdělání s výučním listem) navštěvovalo 398 žáků. Dále věznice realizovaly 5 typů kurzů, kterých se účastnilo 1 019 žáků. V závěru školního roku 2022 získalo 167 žáků výuční list: 79 jich prospělo s vyznamenáním, 89 prospělo, pouze 4 neprospěli. V novém školním roce 2022/2023 bylo v učebních oborech 849 žáků, do kurzů nastoupilo žáků 652. Vzdělávání se v českých věznicích vyznačuje proměnlivou nabídkou oborů. Například v září 2023 se otevřely 4 nové učební obory: kuchař – číšník, elektrikář, strojní mechanik, truhlář.¹⁷⁸

V souladu s Vyhláškou č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, § 48, odst. 3 není z dokladů o získaném vzdělání patrné, že byly získány ve vězení. Pokud je někdo propuštěn před dokončením kurzu, je mu umožněno dokončit kurz v příslušné škole.¹⁷⁹ Vedle Středního odborného učiliště VS ČR participují na realizaci vzdělávání odsouzených soukromé a externí subjekty.¹⁸⁰

Terciární vzdělávání je ve vězeních zajišťováno především distanční formou, respektive korespondenčními kurzy na základě ustanovení Vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, § 36, odst. 4, písm. c).¹⁸¹ Výukové materiály se poskytují formou písemnou, elektronickou a audiovizuální. Při splnění stanovených podmínek je odsouzeným umožněn „volný pohyb k docházce do školy.“¹⁸² Vazební věznice Praha-Ruzyně uzavřela smlouvu s Katolickou teologickou fakultou a s 2. lékařskou fakultou Univerzity Karlovy,¹⁸³ což umožňuje kombinované studium

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 156.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 26.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 26.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 168.

¹⁸² HOCHOVÁ, Lucie. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2023* [online]. Praha: Generální ředitelství VS ČR, 2024. 250 s. [cit. 2024-06-12]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2023.pdf>. s. 166.

¹⁸³ MÄSIAROVÁ, Lucie. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2022* [online]. Praha: Generální ředitelství VS ČR, 2023. 250 s. [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2022.pdf>. s. 168.

bakalářského oboru.¹⁸⁴ Úspěšná spolupráce byla nově navázána také s VUT v Brně a Masarykovou univerzitou.¹⁸⁵

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 26.

¹⁸⁵ LENIKUSOVÁ, Ludmila. Výjezdní zasedání SOU ve Znojmě. *České vězeňství* [online]. 2023, č. 1, s. 15 [cit. 2024-04-24]. ISSN 1213-9297. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/informacni-servis/ceske-vezenstvi/2023/cv-1-2023-web.pdf>.

3 Motivace ke vzdělávání

V procesu učení a zvyšování vlastního potenciálu hraje nezastupitelnou roli motivace edukovaného.¹⁸⁶ Průcha zařazuje motivaci do vstupních determinant andragogických edukačních procesů.¹⁸⁷ Síla a zaměření motivů objektu edukace určují efektivitu vzdělávání.¹⁸⁸ Na obecné rovině definuje Dvořáková motivaci „jako to, co vysvětluje, proč lidé myslí a jednají určitým způsobem“.¹⁸⁹

Motivací k učení označujeme ochotu „zdokonalit znalosti, schopnosti a dovednosti“,¹⁹⁰ tedy to, co rozhoduje ve prospěch účasti na vzdělávání.¹⁹¹ Na motivaci působí zejména hodnota přisuzovaná účastníky edukace učebním aktivitám a náročnost vzdělávacích aktivit. Dalším faktorem ovlivňujícím míru motivace je soulad obsahu vzdělávání s potřebami účastníků.¹⁹²

Vnitřní podnět vedoucí ke změně chování člověka a k uspokojení jeho potřeb nazýváme motiv.¹⁹³ Motivy jsou vyjádřením vnitřní motivace založené na postojích, hodnotách, cílech, tužbách nebo přesvědčení o vlastní kompetentnosti objektu motivace.¹⁹⁴

Vnější podněty podněcující motivaci nazýváme stimulování.¹⁹⁵ Stimulování je vnější motivací objektu vzdělávací aktivity. Ta je vytvářena působením subjektů a podnětů vně objektu motivace.¹⁹⁶ Úspěšná motivace předpokládá shodu názorů jak na

¹⁸⁶ VODÁK, Josef a KUCHARČÍKOVÁ, Alžběta. *Efektivní vzdělávání zaměstnanců. Překlad Dagmar Krtičková*. Praha: Grada, 2011. 237 s. ISBN 978-80-247-3651-8. s. 85.

¹⁸⁷ PRŮCHA, Jan. *Andragogický výzkum*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. 152 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5232-7. s. 32.

¹⁸⁸ BENEŠ, Milan. *Andragogika*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2008. 135 s. ISBN 978-80-247-2580-2. s. 82..

¹⁸⁹ DVOŘÁKOVÁ, Miroslava. Účast dospělých na vzdělávání, s. 122 in: DVOŘÁKOVÁ, Miroslava a ŠERÁK, Michal. *Andragogika a vzdělávání dospělých: vybrané kapitoly*. Vyd. první. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016. 169 s. Varia; 56. svazek. ISBN 978-80-7308-694-7.

¹⁹⁰ VODÁK, Josef a KUCHARČÍKOVÁ, Alžběta. *Efektivní vzdělávání zaměstnanců. Překlad Dagmar Krtičková*. Praha: Grada, 2011. 237 s. ISBN 978-80-247-3651-8. s. 86.

¹⁹¹ DVOŘÁKOVÁ, Miroslava. Účast dospělých na vzdělávání, s. 122 in: DVOŘÁKOVÁ, Miroslava a ŠERÁK, Michal. *Andragogika a vzdělávání dospělých: vybrané kapitoly*. Vyd. první. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016. 169 s. Varia; 56. svazek. ISBN 978-80-7308-694-7.

¹⁹² VODÁK, Josef a KUCHARČÍKOVÁ, Alžběta. *Efektivní vzdělávání zaměstnanců. Překlad Dagmar Krtičková*. Praha: Grada, 2011. 237 s. ISBN 978-80-247-3651-8. s. 86.

¹⁹³ Tamtéž, s. 86.

¹⁹⁴ PRŮCHA, Jan. *Psychologie učení: teoretické a výzkumné poznatky pro edukační praxi*. Praha: Grada, 2020. 268 s. ISBN 978-80-271-2853-2. s. 94.

¹⁹⁵ VODÁK, Josef a KUCHARČÍKOVÁ, Alžběta. *Efektivní vzdělávání zaměstnanců. Překlad Dagmar Krtičková*. Praha: Grada, 2011. 237 s. ISBN 978-80-247-3651-8. s. 86.

¹⁹⁶ PRŮCHA, Jan. *Psychologie učení: teoretické a výzkumné poznatky pro edukační praxi*. Praha: Grada, 2020. 268 s. ISBN 978-80-271-2853-2. s. 94.

straně subjektu, tak na straně objektu motivace.¹⁹⁷ Mluvíme pak o výkonové motivaci založené na spojení vnitřní i vnější motivace. Významným poznatkem je zjištění, že výkonová motivace není vrozenou složkou osobnosti. Aktualizuje se při každé činnosti hodnotitelného výkonu, takže se tvoří v průběhu života.¹⁹⁸ Podle empirických výzkumů tkví kořeny výkonové motivace ve výchovném stylu rodin objektu edukace, přičemž v našich socio-kulturních podmínkách jsou zvýhodněny objekty edukace pocházející z rodin s menší mírou autonomie, tedy autoritativně vychovávaní.¹⁹⁹

Na ochotě dospělých ke vzdělávání se podle Vodáka a Kucharčíkové podílí více faktorů, které je možné rozřadit do tří skupin: faktory fyzické, emocionální a intelektuální. Fyzické faktory ovlivňují schopnost vnímání a učení. Faktory emocionální jsou odrazem vnímání sebe sama, podpory vnějšího prostředí, stavu a změn hodnot a postojů. Emocionální faktory „významně ovlivňují schopnost lidí učit se a měnit se“.²⁰⁰ Intelektuální faktory podporují proces učení v závislosti na tom, zda je možné navazovat na nějaké již existující vědomosti. Bariérou se naopak stávají vědomosti protikladné k již osvojeným.²⁰¹

Crossová dále uvádí škálu šesti motivačních faktorů, které dospělé vedou k účasti na vzdělávání. Ta zahrnuje sociální vztahy, vnější očekávání, společenský prospěch, profesní vzestup, únik/stimulaci a kognitivní zájem. Přínosným poznatkem je jednak zjištění proměnlivosti motivů v čase a jednak jejich častá kumulace.²⁰²

3.1 Motivační bariéry

Motivaci částečně, případně zcela, eliminují bariéry ve vzdělávání. Jejich velkou nevýhodou je, že jsou poměrně rezistentní v čase. Crossová je dělí na bariéry situační, institucionální a dispoziční. Situační bariéru představuje například finanční náročnost zvažované vzdělávací aktivity, časové dispozice, pracovní závazky nebo nesouhlas blízkých. Bariéry institucionální mohou zahrnovat například čas potřebný pro studium,

¹⁹⁷ VODÁK, Josef a KUCHARČÍKOVÁ, Alžběta. *Efektivní vzdělávání zaměstnanců. Překlad Dagmar Krtíčková*. Praha: Grada, 2011. 237 s. ISBN 978-80-247-3651-8. s. 86.

¹⁹⁸ PRŮCHA, Jan. *Psychologie učení: teoretické a výzkumné poznatky pro edukační praxi*. Praha: Grada, 2020. 268 s. ISBN 978-80-271-2853-2. s. 94-95.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 100.

²⁰⁰ VODÁK, Josef a KUCHARČÍKOVÁ, Alžběta. *Efektivní vzdělávání zaměstnanců. Překlad Dagmar Krtíčková*. Praha: Grada, 2011. 237 s. ISBN 978-80-247-3651-8. s. 93.

²⁰¹ Tamtéž, s. 93.

²⁰² CROSS, 1981 in: DVOŘÁKOVÁ, Miroslava a ŠERÁK, Michal. *Andragogika a vzdělávání dospělých: vybrané kapitoly*. Vyd. první. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016. 169 s. Varia; 56. svazek. ISBN 978-80-7308-694-7. s. 123.

dostupnost vzdělávacích aktivit, docházku aj. Bariéry dispoziční souvisí s postoji a sebepojetím člověka v roli učícího se. Zahrnují vztah ke školám, pocit, že jsem na studium starý atd.²⁰³ Pochybnosti o vlastní výkonnosti považuje Mužík za přirozenou součást učení.²⁰⁴

V prostředí věznice vystupuje ve vyostřené podobě Bartákův poukaz na pragmatickou stránku vzdělávání, když konstatuje, že se dospělí „*vyznačují praktickou, až pragmatickou orientací: chtějí vědět, k čemu jim učení bude, čeho mohou dosáhnout, jaké efekty jim to přinese.*“²⁰⁵ Konečně Mužík doporučuje orientovat vzdělávání dospělých především na kladnou motivaci učení dospělého.²⁰⁶

Veteška poukazuje na kauzální vztah nechtěných obranných mechanismů, které klade do souvislosti s reaktivními psychickými potížemi. Rozvíjejí se po uvěznění a působí proti úspěšné resocializaci. „*Tyto změny mj. spočívají ve snížení až ztrátě přístupnosti a ochotě k nápravě a ke korekci chování do sociálně adaptivních struktur.*“²⁰⁷ Věznění, kteří začasť vykazují změny způsobené dlouhodobou deprivací již od dětského věku, vyžadují z pohledu sociálně-andragogické péče soustavnou a systematickou péči ve směru získávání kompetencí potřebných pro běžný život a společenského uplatnění. Veteška v této souvislosti uvádí nedělitelnou triádu oblastí života, kterou je třeba souběžně rozvíjet: vzdělávání, poradenství a celkovou podporu zvyšující pravděpodobnost uplatnění na trhu práce. Podle jeho mínění žádoucí a úspěšná sociálně-andragogická péče ve směru rozvoje kompetencí potřebných pro normální společenské uplatnění jednotlivce „*může nevhodné důsledky negativního vývoje zcela jistě značně zmírnit.*“²⁰⁸

Roku 2019 publikovala autorská dvojice Fischer a Veteška výsledky výzkumu realizovaného roku 2018 ve věznicích Teplice a Bělušice. Výzkumný vzorek čítal 82

²⁰³ CROSS, 1981 in: DVOŘÁKOVÁ, Miroslava a ŠERÁK, Michal. *Andragogika a vzdělávání dospělých: vybrané kapitoly*. Vyd. první. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016. 169 s. Varia; 56. svazek. ISBN 978-80-7308-694-7. s. 124.

²⁰⁴ MUŽÍK, Jaroslav. *Andragogická didaktika*. Vyd. 1. Praha: CODEX Bohemia, s.r.o., 1998. s. 272. ISBN 80-85963-52-3. s. 10.

²⁰⁵ BARTÁK, Jan. *Jak vzdělávat dospělé*. 1. vyd. Praha: Alfa Nakladatelství, 2008. 197 s. Management studium. ISBN 978-80-87197-12-7. s. 17.

²⁰⁶ MUŽÍK, Jaroslav. *Andragogická didaktika*. Vyd. 1. Praha: CODEX Bohemia, s.r.o., 1998. s. 272. ISBN 80-85963-52-3. s. 11.

²⁰⁷ ZAMBLE et al. 2013 in: VETEŠKA, Jaroslav a FISCHER, Slavomil. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada, 2020. s. 208. ISBN 978-80-271-0731-5. s. 24.

²⁰⁸ VETEŠKA, Jaroslav a FISCHER, Slavomil. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada, 2020. s. 208. ISBN 978-80-271-0731-5. s. 60.

respondentů, mužů ve věku 18-33 let, umístěných ve výkonu vazby a ve VTOS. Cílem bylo sledovat adaptační potíže spojené s faktem uvěznění a vliv probíhajících adaptačních obtíží na rozvoj nevhodných obranných mechanismů, jimiž se míní „*mechanismy související se změnou motivace ve vztahu k možnosti a ochotě se napravit se smyslu požadované korekce chování.*“²⁰⁹

Proces adaptace na vězeňský život vede k nástupu a prohlubování nežádoucí symptomatologie vězňených. Veteška sice konstatuje řadu omezení účinné andragogické péče, přesto závěry studie shrnuje následovně: „*Přes tyto nesnáze patří k možnostem andragogické intervence výchova a vzdělávání, zaměřené na osvojování si nových nebo udržení si stávajících dovedností a návyků, které jsou potřebné k výkonu soustavné pracovní činnosti. K předpokladům, které jsou také potřebné k následnému pracovnímu uplatnění a plnění společenských požadavků na fungování po propuštění. Nezbytná je stálá aplikace idiografického a indirektivního přístupu. Výkon práce i v případě, že bude mít formu vzdělávání, má pro eliminaci nežádoucích jevů nepochybně velký význam.*“²¹⁰ Na tomto výzkumu je patrný destruktivní vliv prizonizace, zejména pak ideologizace vězňených, který je přirozenou součástí života ve vězení. Rozvinutý a fixovaný proces ideologizace nedestruuje pouze život odsouzených ve vězení. Stejně pustošivě působí na schopnost propuštěných z VTOS ve směru jejich úspěšného funkčního včlenění do společnosti.

3.2 Penitenciární pedagogika

Zvláštnostmi penitenciárního zacházení se zabývá penitenciární pedagogika, která se „*vztahuje na všechny skupiny odsouzených obzvláště ve výkonu trestu.*“²¹¹ Jednu ze specifických skupin tvoří odsouzené ženy a matky s dětmi,²¹² nebo mladistvé.²¹³

²⁰⁹ VETEŠKA, Jaroslav a FISCHER, Slavomil. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada, 2020. s. 208. ISBN 978-80-271-0731-5. s. 68.

²¹⁰ VETEŠKA, Jaroslav a FISCHER, Slavomil. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada, 2020. s. 208. ISBN 978-80-271-0731-5. s. 73.

²¹¹ ČERNÍKOVÁ, Vratislava a SEDLÁČEK, Vojtěch. *Základy penologie pro policisty*. Vyd. 1. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2002. 148 s. ISBN 80-7251-104-1. s. 9.

²¹² RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie II*. Vyd. 1. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2014. 184 s. ISBN 978-80-7435-378-9. s. 43.

²¹³ Tamtéž, s. 38.

Do penitenciární praxe ve směru polepšení, nápravy a pozitivní změny chování osobnosti odsouzeného ve VTOS²¹⁴ se zapojuje komplexní péči o osoby s poruchami socializace.²¹⁵

K naplňování výchovné funkce trestu přispívá penitenciární pedagogika pedagogizací systému výkonu trestu, zejména zpracováním programu zacházení a řešením specifických výchovných problémů zacházení s vězňenými.²¹⁶

Náhrada izolace integrací, korektivní přístup, tvořivá socializace a optimistický antropologický náhled na každou lidskou bytost, to jsou hlavní znaky koncepce tvořivé resocializace, která se bohatě rozvíjí zejména v Polsku.²¹⁷ Těžiště působení resocializační pedagogiky se v ostrém kontrastu od dřívějších represivních přístupů orientuje na „*změnu nabídky, zlepšení životní dráhy lidí, kteří se ocitli v beznadějně situaci, dále lidí frustrovaných, agresivních nebo vzpurných s ohledem na stávající sociální systém a jejich společenské postavení v něm.*“²¹⁸ Blízkou disciplínou je v českém prostředí sociální pedagogika.²¹⁹

Komplexní resocializační přístup k člověku v nápravně výchovném prostředí klade velké nároky na erudovanost a existenciální autenticitu týmu specialistů v penitenciárním prostředí. Ochotu a dovednost nepřestávat „*otevřít cestu k pravé lidské podobě*“²²⁰ každého vězňeného, je třeba neustále pěstovat. Idea komplexní penitenciární péče směřující k autenticitě pravé lidské podoby nabývané výchovou nepřestává klást nároky na každou lidskou bytost, tedy i na tu, která se svou volbou dostala do rozporu se zákonem. Efektivní komplexní penitenciární péče v erudovaném a autentickém pracovním kolektivu předpokládá vzájemnou spolupráci a podporu při náročných, leckdy i krizových situacích přirozeně vyvstávajících ve vyhroceném sociálně-patologickém prostředí s různými skupinami odsouzených.²²¹

²¹⁴ ČERNÍKOVÁ, Vratislava a MAKARIUSOVÁ, Vlasta. *Sociální ochrana*. Vyd. 2. uprav. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996. 156 s. ISBN 80-85981-36-X. s. 9.

²¹⁵ RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie I*. Vyd. 1. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2013. 125 s. ISBN 978-80-7435-264-5. s. 9.

²¹⁶ ČERNÍKOVÁ, Vratislava a SEDLÁČEK, Vojtěch. *Základy penologie pro policisty*. Vyd. 1. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2002. 148 s. ISBN 80-7251-104-1. s. 9.

²¹⁷ VETEŠKA, Jaroslav. *Přehled andragogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2016. 319 s. ISBN 978-80-262-1026-9. s. 145.

²¹⁸ Tamtéž, s. 146.

²¹⁹ RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie I*. Vyd. 1. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2013. 125 s. ISBN 978-80-7435-264-5. s. 9.

²²⁰ KALÁBOVÁ, Helena a SLUKOVÁ, Květa. *Penitenciární pedagogika v nároku úspěšné resocializační péče*, s. 55 in: JŮZL, Miloslav a kol. *Současné vzdělávací trendy v českém vězeňství: mezinárodní vědecká konference „současné vzdělávací trendy v českém vězeňství“*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2020. 240 s. ISBN 978-80-7452-148-5.

²²¹ Tamtéž, s. 66-67.

4 Vzdělávání jako výraz sociální inkluze

Předcházející tři kapitoly jsou teoretickými východisky, na nichž je postaveno výzkumné šetření předkládané bakalářské práce. Po načrtnutí makroedukačního prostředí zachycujícího společenský kontext významu vzdělávání/učení následoval popis specifik mikroedukačního prostředí²²² VTOS, popisující jak motivaci odsouzených ke vzdělávání, tak bariéry, jež motivaci ke vzdělávání oslabují. Poznatky uváděné v předchozích pasážích jsou ve vztahu k vězněné populaci pouze orientačními. Bez zohledňování specifik vězeňské reality a osobnostních specifik konkrétní uvězněné osoby je nelze nekriticky a bezesbytku přejímat.

4.1 Výzkumy motivace dospělých ke vzdělávání

Realizované výzkumy motivace subjektů ke vzdělávání jsou u nás zatím ojedinělé. Zmínit lze analýzu zaměřenou na motivační faktory dospělých subjektů jak ve vzdělávání formálním, tak neformálním realizovanou Ústavem pedagogických věd Filozofické fakulty MU, Brno a publikovanou v knize *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*, která u českých dospělých potvrzuje chybění silné motivace k dalšímu vzdělávání, což se odráží v jejich nízké angažovanosti k návratu do formálního studia.²²³

V rámci projektu *Návrat+* na Úřadu práce v Ostravě realizoval Chmura výzkum, jehož cílem bylo sledovat motivaci nezaměstnaných osob ke vzdělávání. Výzkumný vzorek tvořilo 322 uchazečů „*se sníženými šancemi k pracovnímu uplatnění v zaměstnání v různých kategoriích nezaměstnaných.*“²²⁴ Po deseti výukových dnech zahrnujících různé androdidaktické metody a nácvik chování v různých pracovních situacích „*došlo ke zlepšení některých psychických vlastností subjektů, které zvyšují úroveň jejich motivovanosti, kupříkladu snížení ostychu před lidmi, zvýšení pocitu sebedůvěry a vlastní hodnoty aj.*“²²⁵

²²² PRŮCHA, Jan. *Andragogický výzkum*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. 152 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5232-7. s. 27.

²²³ RABUŠICOVÁ, Milada a RABUŠIC, Ladislav. *Dospělí ve formálním vzdělávání*, s. 41-61 in: RABUŠICOVÁ, Milada a RABUŠIC, Ladislav (ed.). *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 339. [cit. 2024-04-24]. ISBN 978-80-210-4779-2. Dostupné z: <https://munispace.muni.cz/library/catalog/view/548/1709/309-1/#preview>.

²²⁴ PRŮCHA, Jan. *Andragogický výzkum*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. 152 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5232-7. s. 35.

²²⁵ Tamtéž, s. 35.

Východiskem výzkumu motivace ke vzdělávání v pěti zemích Skandinávie (Dánsko, Švédsko, Finsko, Norsko, Island) realizovaného v letech 2006-2007 bylo přesvědčení o pozitivním vlivu na předcházení recidivy.²²⁶ V Dánsku byl dotazník rozdán 3 461 vězněným (návratnost 69,5 %), ve Finsku 3 432 vězněným (návratnost 71,2 %), na Islandu dotazník obdrželo všech 119 vězněných (návratnost 66 %), v Norsku obdrželo dotazník všech 3 289 vězněných (návratnost 71,1 %), ve Švédsku obdržel dotazník každý pátý vězněný muž a polovina vězněných žen (návratnost 93 %).²²⁷

V **Dánsku** odhalil výzkum trojici stálých motivů ke vzdělávání napříč jednotlivými věznicemi, jimiž byla snaha smysluplně trávit svůj čas ve věznici, předpoklad, že jim vzdělávání usnadní život po propuštění a do třetice snaha zlepšit své znalosti.²²⁸ Odsouzení se ponejvíce přikláněli k významu vzdělávání po propuštění, orientovali se tedy zejména do budoucnosti.²²⁹ Starší vězňeni uváděli jako důvod své motivace ke vzdělávání ve VTOS smysluplné trávení volného času, budoucnost na pracovním trhu je však nezajímala; v oblasti případné prevence recidivy hrálo vzdělávání jen okrajovou roli. Naopak mladší vězňeni usilovali o získání vyššího vzdělání, aby mohli po propuštění pokračovat ve studiu. Na rozdíl od starších vězněných hrála otázka prevence recidivy pro mladé odsouzené významnou roli. Tato zjištění korelují se zjištěním, že mladší vězňeni měli obecně nižší vzdělání a tudíž i objektivně nejvyšší potřebu vzdělávání.²³⁰

Vězňeni ve **Finsku** žádali odborné vzdělávání a vyšší sekundární vzdělávání. Z celkového počtu 6 % odsouzených, kteří nedokončili základní vzdělání, se pouze necelých 5 % vyslovilo pro dovršení základní docházky. Odsouzení byli motivováni také pro rozšiřování nových obzorů. Jako další důvod pro aktivní účast na vzdělávacích aktivitách uváděli snahu o smysluplné trávení volného času. S ohledem na vlastní budoucnost u odsouzených dominovala motivace získat lepší kontrolu nad svým životem po propuštění. U vězněných, kteří neměli pouze základní vzdělání, hrály důležitou roli pro rozhodování o účasti na vzdělávacích programech situační a společenské důvody.²³¹

²²⁶ EIKELAND, Ole-Johan, MANGER, Terje and ASBJØRNSSEN (Eds). *Education in Nordic Prisons: Prisoner's Educational Backgrounds, Preferences and Motivation*. [online]. Copenhagen: Nordic Council of Ministers, 2009. 213 p. [cit. 2024-04-24]. ISBN 978-92-893-1821-1. Dostupné z: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:702625/FULLTEXT01.pdf>. p. 200.

²²⁷ Tamtéž, s. 10.

²²⁸ Tamtéž, s. 55.

²²⁹ Tamtéž, s. 56.

²³⁰ Tamtéž, s. 58.

²³¹ Tamtéž, s. 93.

Na **Islandu** se výzkumu účastnilo všech 119 vězňů. U zkoumaného vzorku byl zjištěn významný nepoměr mezi touhou ke vzdělávání a reálnou participací odsouzených na vzdělávacích aktivitách. Celých 88 % odsouzených by se ráda vzdělávala, avšak reálně tak činilo pouhých 30 %.²³² Celých 45 % odsouzených se vzdělávání účastnilo s výhledem na snazší získání práce po propuštění. Takřka polovina účastníků byla motivována pro zisk práce po propuštění. Odtud odvozuje vězeňský systém prvořadý význam přípravě vězňů na trh práce. Většina odsouzených (asi 85 %) uvádí jako motivaci ke vzdělávání ve VTOS snahu nakládat s jejich časem konstruktivně. Zdá se, že rozhodujícím kritériem účasti vězňů na vzdělávacích programech ve VTOS byla míra jejich sebeúcty: 40 % odsouzených považovalo zlepšení sebevědomí za velmi důležité, stejné množství však nepovažovalo zlepšení sebevědomí za důležité a zbývajících 20 % se přiklánělo k názoru, že tato pohnutka je spíše důležitá. Polovina z výzkumného vzorku interpretovala svou motivaci účasti na vzdělávacích programech právě ohledem na zvýšení sebevědomí. Právě zvýšené sebevědomí/sebeúcta by podle jejich mínění mohla výhledově napomoci jejich snazšímu včlenění do společnosti.²³³ Pouze 5 % účastníků výzkumu se aktivně účastnilo vzdělávacích programů proto, že to považovali za lepší variantu než pracovat ve vězení. Zajímavým poznatkem bylo odhalení vlivu vnější motivace na rozhodování vězňů ve prospěch vzdělávacích aktivit. Celých 35 % odsouzených jednoznačně uvádělo významný vliv druhých lidí, kteří je k účasti povzbuzovali, stejné množství, tedy dalších 35 % odsouzených vnější motivaci pro participaci na vzdělávacích aktivitách věznice považovalo za spíše významný důvod. Zbývajících 30 % odsouzených povzbuzování k účasti nepovažovalo za významný důvod pro svou účast na vzdělávacích aktivitách. Výzkumný tým si v této souvislosti klade otázku, zda povzbuzení pocházelo od úřadů nebo od konkrétních lidí ve věznici. Udivující je, že dotazníková položka zjišťující, zda se odsouzený zapojil do vzdělávacího procesu ve věznici proto, aby se na svobodě snáze vyhnul páchaní trestné činnosti (tedy recidivě), uvádí celých 40 % dotazovaných respondentů, že to v jejich rozhodování roli vůbec nehraje. Dalších 55 % uvádí jako důvod participace na vzdělávání ve věznici, aby se na svobodě dokázali lépe vyrovnat se životem, 25 % oslovených respondentů se vyjádřilo ve prospěch spíše významné role v rozhodování.²³⁴

²³² Tamtéž, s. 108.

²³³ Tamtéž, s. 112.

²³⁴ Tamtéž, s. 113.

V **Norsku** hrály rozhodující důvody pro vzdělávání ve vězení následující tři motivy: strávit čas něčím užitečným, naučit se něco nového a konečně snadněji získat práci po propuštění.²³⁵ Výzkum ukázal rozdíly mezi odsouzenými v závislosti na dosaženém vzdělání. Všechny skupiny odsouzených se shodovaly na vysoké motivaci zvládnout podmínky po propuštění. Ukázalo se však, že odsouzení s vyšším vzděláním, na rozdíl od odsouzených se vzděláním nízkým, nebyli motivováni sociálními ani situačními faktory, ale touhou získávat další znalosti a vědomosti. Z hlediska délky trestu vykazovaly motivaci ke vzdělávání s ohledem na předpokládané snazší včlenění do společnosti dvě skupiny: odsouzení s dlouhými tresty a naopak odsouzení s nejkratšími tresty v délce 3-12 měsíců. Věk odsouzených hrál roli při motivaci ke vzdělávání ve věznicích následovně: nejmladší odsouzení vykazovali nejvýraznější motivaci pro vzdělávání s ohledem na situační a sociální faktory, zatímco nejstarší vězňové naopak tyto faktory ve své motivaci ke vzdělávání neuváděli.²³⁶

Ve **Švédsku** byli vězňové ke vzdělávacím aktivitám nejčastěji motivováni snahou využít smysluplně čas, získat nové vědomosti a usnadnit si novými kompetencemi hledání práce po propuštění, jakož všech životních podmínek. Podle všeho však povzbuzování ze strany vězeňského personálu nehrálo rozhodující roli.

Nejednotnost vedení výzkumu v jednotlivých severských zemích, zohledňování rozdílných proměnných a kontextů způsobuje, že se nedají získaná data vzájemně poměřovat. S jistotou lze tvrdit, že efektivní vzdělávání ve věznicích beroucí ohled na potřeby odsouzených je snazší vybudovat v menších zemích.²³⁷ Při interpretaci získaných údajů je třeba stále vést v patrnosti jak mnohárodní složení skandinávských zemí, tak zastoupení odsouzených různého typu a různé kvality vzdělání ve vězeňské populaci.²³⁸

Souhrnem lze konstatovat, že ve všech pěti sledovaných zemích patří mezi nejvýznamnější motivace ke vzdělávání odsouzených snaha trávit čas něčím užitečným a rozumným. V Norsku a Švédsku bylo jako další významný faktor ovlivňujícím rozhodování o účasti na vzdělávacích aktivitách uváděno úsilí o další vzdělávání, respektive zvládnutí zkoušek. Pouze na Islandu odsouzení uváděli záměr vyplnit čas strávený ve věznicích vzděláváním proto, aby po propuštění mohli ve vzdělávání dále pokračovat. Motivaci uspokojit svou touhu učít se uváděli mezi čtyřmi nejčastějšími

²³⁵ Tamtéž, s. 136.

²³⁶ Tamtéž, s. 137-138.

²³⁷ Tamtéž, s. 177-178.

²³⁸ Tamtéž, s. 179.

důvody odsouzení ve Finsku a Švédsku. A pouze Finové nebyli ke vzdělávání motivováni snahou usnadnit si hledání práce po propuštění.²³⁹

4.2 Design výzkumného šetření

Vzdělávání žen ve VTOS je **tématem** výzkumného šetření. Jeho výzkumný **problém** lze formulovat následovně: Které z motivačních faktorů rozhodujících o účasti žen ve vzdělávacích aktivitách se ukazují efektivní při úspěšném začleňování těchto žen do společnosti po propuštění?

Cíle výzkumného šetření byly formulovány následovně:

- Cílem 1 bylo zjistit motivaci žen ke vzdělávání ve VTOS.
- Cílem 2 bylo zjistit motivaci žen ke vzdělávání ve VTOS z pohledu pracovníků pomáhajících profesí.
- Cílem 3 bylo zmapovat stálost, případně změny uváděných motivačních faktorů žen s ohledem na realitu po propuštění.
- Cílem 4 bylo zjistit od pracovníků pomáhajících profesí, které oblasti motivace propuštěných žen doporučují posilovat s ohledem na překážky, jimž propuštěné ženy obvykle čelí.

Hlavní výzkumná otázka

- Hlavní výzkumná otázka 1 byla formulována následovně: Nakolik působí původní motivační faktory rozhodující o účasti odsouzených žen na vzdělávacích aktivitách pořádaných VS ČR ve směru jejich úspěšné desistence po propuštění?
- Hlavní výzkumná otázka 2 byla formulována následovně: Které motivační faktory usnadňují včleňování propuštěných žen do společnosti?

Hlavní výzkumné otázky jsou dále rozděleny do třech dílčích výzkumných otázek (DVO) rozpracovaných do jednotlivých tazatelských otázek (TO):

²³⁹ Tamtéž, s. 183.

Osnova rozhovoru pro ženy propuštěné z VTOS

- DVO1: Jaké motivační faktory rozhodovaly o účasti odsouzených žen na vzdělávacích aktivitách pořádaných věznicí?
 - TO1: Jakých kurzů jste se ve věznici účastnila?
 - TO2: Co Vás vedlo k účasti na těchto kurzech?
- DVO2: V jakém ohledu pomáhají propuštěným ženám kompetence nabyté účasti ve vzdělávacích aktivitách zprostředkovaných věznicemi?
 - TO3: Jaké obtíže jste musela po propuštění překonávat?
 - TO4: Mělo vzdělávání absolvované ve věznici příznivý vliv na překonávání těchto překážek?
 - TO5: Jaké dovednosti nebo vědomosti postrádáte?
 - TO6: Domníváte se, že jste se mohla na úspěšné zvládnutí překážek efektivněji připravit už ve věznici?
 - TO7: Řekla byste nyní, po zkušenosti se životem po propuštění z VTOS, že by Vám pro snadnější život venku pomohl jiný kurz - nebo by to bylo hned několik kurzů?
- DVO3: Nakolik realita propuštění iniciovala u jednotlivých žen nové motivační faktory?
 - TO8: Máte pocit, že během pobytu ve vězení by Vás pro snadnější život venku připravilo taky něco jiného než jenom vzdělávání?
 - TO9: Co byste po zkušenostech po propuštění uvítala jako přínosné, ale ve vězení se Vám toho nedostávalo?
 - TO10: Případně, máte zkušenost, že se Vám toho dostalo? Od koho a jakým způsobem?

Osnova rozhovoru pro pomáhající profese

- DVO1: jaké motivační faktory rozhodovaly o účasti odsouzených žen na vzdělávacích aktivitách zprostředkovaných věznicí?
 - TO1: Mluví s Vámi ženy o svých pohnutkách, které je vedou/vedly k účasti na vzdělávacích aktivitách nabízených během jejich pobytu ve VTOS?
 - TO2: Jaké důvody udávají?
 - TO3: Máte pocit, že sám/sama pozorujete také jiné důvody?

- DVO2: V jakém ohledu pomáhají propuštěným ženám kompetence nabyté účasti ve vzdělávacích aktivitách zprostředkovaných věznicemi?
 - TO4: Jak hodnotíte přípravu propuštěných žen pro běžný život?
 - TO5: S jakými obtížemi se ženy propuštěné z výkonu trestu zpravidla potýkají?
 - TO6: V jakém ohledu mělo vzdělávání absolvované ve věznici příznivý vliv na překonávání těchto překážek?
 - TO7: Identifikujete nějaké vědomosti nebo dovednosti, které propuštěné ženy postrádají?
- DVO3: Nakolik realita propuštění iniciovala u jednotlivých žen nové motivační faktory?
 - TO8: Máte pocit, že by mohlo ženy ve VTOS efektivně připravit na život po propuštění také něco jiného než jenom vzdělávání?
 - TO9: Máte pocit, že je třeba cíleně ovlivňovat motivaci vězněných žen tak, aby jim to usnadnilo život po propuštění?
 - TO10: Co by podle Vašeho mínění mohlo být touto žádoucí motivací?
 - TO11: Jakým způsobem na propuštěné ženy působíte Vy osobně?

Zvolený druh výzkumu a použitá metoda

S ohledem na povahu vlastního výzkumného šetření byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie. Kvalitativní přístup usiluje o weberovské rozumění světu a zprostředkování tohoto porozumění prostřednictvím textu. Při kvalitativním přístupu vyvstávají otázky postupně přímo v konkrétní v sociální realitě. Jsou určovány idiografickým přístupem, který klade důraz na jedinečnost prožívání sociální reality subjektem výzkumného šetření, což vyžaduje neustálou otevřenost kontextům podílejícím se na povaze sledovaného fenoménu. Zohledňování kontextů a růzností životních perspektiv klade těžiště výzkumu na samotná získaná data. Naznačený induktivní přístup respektuje emickou perspektivu každého ze zúčastněných subjektů zkoumání. Výzkumník se na poli výzkumného terénu pohybuje „jako cizinec“, ²⁴⁰ který

²⁴⁰ NOVOTNÁ, Hedvika, ed., ŠPAČEK, Ondřej, ed. a ŠTOVÍČKOVÁ, Magdaléna, ed. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Vyd. první. Praha: FHS UK, 2019. 495 s. ISBN 978-80-7571-025-3. s. 259-263.

„zohledňuje subjektivitu všech aktérů výzkumu (subjektů výzkumu lidských i ne-lidských, jakož i výzkumníka, včetně všech aspektů výzkumného procesu“.²⁴¹

Šedřová poukazuje na cirkulární charakter výzkumu. Ten spočívá v neustálé modifikaci již učiněných kroků, takže se výzkum od bodu jeho zahájení neubírá lineárně. Jasně rozpoznatelný má pouze začátek a konec.²⁴² Novotná et al. proto mluví spíše o „procesu výzkumu“²⁴³ a interaktivním modelu výzkumu.²⁴⁴ Situovanost výzkumného procesu je vyjádřením důrazu na jedinečný kontext získaných a interpretovaných dat, poplatných konkrétnímu realizovanému výzkumu.²⁴⁵

S ohledem na zaměření bakalářské práce byla zvolena metoda interview a polostrukturovaný rozhovor.

Design výzkumného procesu

Design výzkumného procesu se volí hned po tvorbě výzkumného problému. „Nejprve zvolíme, co a proč budeme zkoumat, a následně plánujeme, jak to uděláme.“²⁴⁶ Pro předkládanou práci byla vybrána zakotvená teorie, která „představuje sadu systematických induktivních postupů pro vedení kvalitativního výzkumu zaměřeného na vytváření teorie,“²⁴⁷ zakotvené v datech získaných vlastním empirickým šetřením. Teorie se tedy vynořuje teprve postupně v průběhu realizace výzkumného procesu, takže ucelená stojí až na jeho konci. „Výzkumný problém a výzkumné otázky se proto obvykle zaměřují na proces, dění či průběh nějakého fenoménu s cílem popsat zákonitosti zvoleného procesu. Jsou formulovány v přímém kontextu s terénem výzkumu a v průběhu výzkumu zpřesňovány. Celý výzkumný proces je tedy podřízen cíli výzkumu.“²⁴⁸ Doceňující v plnosti náročnost realizace designu zakotvené teorie, jsou pro účely této práce využívány pouze některé aspekty zakotvené teorie.

²⁴¹ Tamtéž, s. 280.

²⁴² ŠVARŤÍČEK, Roman a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0. s. 51.

²⁴³ NOVOTNÁ, Hedvika, ed., ŠPAČEK, Ondřej, ed. a ŠTOVÍČKOVÁ, Magdaléna, ed. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Vyd. první. Praha: FHS UK, 2019. 495 s. ISBN 978-80-7571-025-3. s. 266.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 269.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 268.

²⁴⁶ ŠVARŤÍČEK, Roman a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0. s. 83.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 84.

²⁴⁸ NOVOTNÁ, Hedvika, ed., ŠPAČEK, Ondřej, ed. a ŠTOVÍČKOVÁ, Magdaléna, ed. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Vyd. první. Praha: FHS UK, 2019. 495 s. ISBN 978-80-7571-025-3. s. 272.

Výzkumný vzorek

Vlastní výzkumný proces je založen na záměrném,²⁴⁹ nebo-li účelovém výběru participantů doplněném technikou sněhové koule.²⁵⁰ Uvedená technika je indikována homogeností a sevřeností zkoumaného vzorku participantů z řad propuštěných žen, na něž je jednak kladen požadavek absolvování výkonu trestu a jednak absolvování vzdělávacích aktivit v jeho průběhu. Ženy propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody vykazují spíše tendenci chránit si své soukromí, takže je poměrně obtížné je vůbec kontaktovat. Metoda sněhové koule je v tomto ohledu ideálním způsobem získávání nových kontaktů. Participant z řad pracovníků pomáhajících profesí tvoří taktéž záměrný výběr a stejně tak jako u prvního vzorku žen propuštěných z výkonu trestu, byli kontaktováni postupně technikou sněhové koule.

Výzkumný vzorek činí 8 participantů: 4 ženy propuštěné z výkonu trestu a 4 pracovníky v pomáhajících profesích, kteří přichází do kontaktu s vězňenými a propuštěnými ženami. Rozhovory byly realizovány během měsíce dubna roku 2024.

Participantky ze skupiny propuštěných žen byly ženy středního a pokročilejšího středního věku, středoškolského vzdělání, prvotrestané, propuštěné z VTOS před 6 měsíci až 6 lety. Všechny mají dobře osvojené sociální i pracovní návyky, každá žena před nástupem do VTOS plnila uspokojivě svou roli matky.

Participant z skupiny pomáhající profese je tvořena dvěma muži (P₅ a P₈) a stejným počtem žen. Kromě participantky P₆, která působí jako pracovnice v Kontaktním centru a terénních programech drogově závislých, pracují ostatní participant na pozici sociálních kurátorů pro dospělé.

Etický rozměr výzkumného šetření

Souhlas se záznamem realizovaného rozhovoru byl u všech participantů vydán ústně, což je zachyceno na zvukovém a písemném záznamu každého rozhovoru.

Rozhovory s jednotlivými participanty probíhaly formou telefonických hovorů nebo online setkáním přes MS Teamsy.

²⁴⁹ PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 1998. 270 s. ISBN 80-7184-569-8. s. 48.

²⁵⁰ NOVOTNÁ, Hedvika, ed., ŠPAČEK, Ondřej, ed. a ŠTOVÍČKOVÁ, Magdaléna, ed. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Vyd. první. Praha: FHS UK, 2019. 495 s. ISBN 978-80-7571-025-3. s. 291-197.

Původním záměrem bylo realizovat výzkum v ženských věznicích. Vzhledem k zamítavému stanovisku vedení Vazební věznice Světlá nad Sázavou a Vazební věznice Praha-Pankrác, bylo nutné hledat participanty mezi propuštěnými ženami a pracovníky pomáhajících profesí.

Další úskalí spočívalo v omezeném přístupu k relevantním informacím ohledně aktuální situace vzdělávání žen ve věznicích, včetně nabízených výchovně-vzdělávacích aktivit. Přes uvedené nesnáze se podařilo realizovat předkládané výzkumné šetření.

4.3 Analýza získaných údajů

Podklady výzkumného šetření jsou přiloženy v osmi přílohách označených Příloha A – H, které jsou doslovnou transkripcí realizovaných rozhovorů. Písmenem „T“ je uveden tazatel, písmeno „Px“ označuje participanta.

Analýza údajů vztahujících se k hlavní výzkumné otázce 1

Hlavní výzkumná otázka 1: Nakolik působí původní motivační faktory rozhodující o účasti odsouzených žen na vzdělávacích aktivitách pořádaných VS ČR ve směru jejich úspěšné desistence po propuštění?

Participantka P₁

Původně usilovala P₁ o možnost absolvovat kurz, který jí však **nebyl umožněn**:

P₁: „... na rekvalifikační kurz já jsem se nedostala, protože mám maturitu, takže tam nebyla šance ... já jsem prvně chtěla jít do školy jako, že bych tam udělala švadlenu ... prostě tam je taková ... ta tolik lidí a tam jsou většinou vlastně i analfabeti, takže oni chtějí i se snažit se naučit se základní vzdělání a potom pokračovaly dál právě s tím s těma švadlenama, takže já jsem hned právě začala pracovat.“

Otázku na to, co ji **vedlo k účasti** na dvou kurzech „Práce s trestným činem“ a „Cesta hrdiny“, které ve věznici P₁ absolvovala, zodpovídá následovně:

P₁: „Tak zaprvé to byla podmínka k tomu, abych si to předběžné propuštění mohla podat ... tam to jako podmínka, že musíte absolvovat vždycky ke každému temu trestnému činu, jaký byl provedený, byly určité nějaké aktivity, takže jsem si mohla vybrat ... ale to byla nejdůležitější k tomu mojemu vlastně trestnému činu ... takže tam jsem si požádala

a čekala jsem ... tam vlastně se čeká strašně dlouho, protože ten kurz trvá, teda ta aktivita trvá 3 měsíce a vždycky v tem je tak 6 - 7 lidí ... a když si vezmete, že věznice má kapacitu kolem tisícovky žen ... takže oni to vždycky brali že na poslední chvíli když než ste to chtěla podat, tak vám tu aktivitu umožnili. “

Současně P₁ vyjadřuje velkou **vstřícnost věznice** ve smyslu podporování vzdělávacích aktivit:

P₁: „ ... vy si zažádáte a potom i holky co jezdily třeba mimo mimo věznici co měly povolené jezdit ven pracovat .. tak prostě ten den zůstávaly v kriminále, aby si to mohly udělat protože to říkám tam to tam každý byl rád, že se tam dostal a oni vlastně k tomu tak přistupují .. že to je povinná aktivita a je to pro nás vzdělávací ... takže vlastně nám umožňovali vždycky jakože jsme zůstávaly ... a na ty aktivity jsme mohly jít ... “

Na otázku, zda jí některý z kurzů **usnadnil adaptaci** na nové podmínky ve společnosti, P₁ odpovídá bez přemýšlení:

P₁: „ ... ne ... “

Ohledně absolvovaných aktivit neskrývala P₁ **despekt** vůči aktivitám nabízeným ve vězení a potřebu jisté ostrážitosti před jinými vězňenými ženami:

P₁: „ ... to bylo ... ta hrdinská cesta to bylo spíš takové To jsme tam byly kolektiv kuchařek ... jsme se znaly ... takže jsme před sebou neměly žádný ostych, nic ... takže to bylo spíš takovou formou hrou ... tam jsme si dělaly masky ... a prostě ten psychologický takový postup ... co vidíme a tak ... a byl strašně fajn pan psycholog Chalupa.... takže s ním sme si to jako užily ... to bylo takové jakože vybočení ... no a ten kurz teda tá jedna aktivita, co byla práce s trestným činem, tak to bylo takové spíš seznamování první ... navíc já jsem možná měla štěstí, že jsem tam neměla nikoho z patra ... nikoho známého tam ... to bylo poskládané z cele věznice těch 7 lidí ... co tam bylo se mnou ... takže já jsem neznala ... takže tam musíte o tem svojem trestném činu vyprávět ... a málokdy o vás ... jo oni vědí, za co sedí, ale jak se to stalo nebo tak, to nikdo neví, jo ... a takže jsem neměla ostych před těma lidma ... protože říkám - vidím je napoprvé, pak už je nikdy neuvidím ... takže člověk může vyprávět ... no a potom nejhorší je ... tam se píše asi ve čtvrtém sezení se píše elaborát ... Život před nástupem do věznice, život ve věznici a život po věznici, co si představujem ... no a to teda každého rozbije ... to když jsem potom četla nahlas ... tak to teda bylo dílo ... člověk musí sepsat na a čtverky na dvě a pak se tam dává jako ukládá si to ten pán ... Hradecký ... a to teda to vás rozebere ... protože to si vlastně vracíte zpátky ... probíráte si, co bylo před, když se to dělo, že jo a potom co byste si tak představovala, co byste tak chtěla ... takže ... takže to je takové rozbíjející ...

a to potom vlastně ... to potom každý každé to sezení nás tam bylo sedm vypráví jedna, že ... a to se potom rozebírá a oni vám můžou dávat škaredé otázky, pěkné ... jako záleží, jaký máte kolektiv lidí tam ...“

P₁ vyjadřovala zklamání z opakující se zkušenosti splnění požadavku otevřít své nitro na jednotlivých sezeních dokořán, aniž by jej následně někdo **emočně ošetřil**:

P₁: „... třeba některá tam měla ta kočka tam měla dítě v Německu, které tam nechala a už tam do ní některé třefovaly, že by to v životě neudělaly ... bla bla bla a bla bla bla nikdo nevěděl ... co tomu předcházelo, co jako je to takové ... no hrozný ... vydechnutí no a potom ten kurz vlastně skončí a jako v pohodě ... ale jako že by vám to dalo do budoucna něco ... ne ... tam akorát, že vás to rozebere ... že se fakt potom cítíte hrozný ...“

Na základě získaných údajů je v myšlení P₁ patrný **jistý odstup** od vězeňské reality:

P₁: „... dostala jsem se na nejhorší patro ... tak v tom tam asi viděli, že jsem normální mezi těma ostatníma ...“ Současně připouští, že se časem situace měnila a se ženami na oddíle udržovala blízké kontakty: *„... víte já už jsem si potom tam tak zvyklá ... v kriminále ... smích ... jsem se dostala na dobré patro předvýstupní ...v kuchyni jsem byla uznávaná, protože jsem tam vedla diety ... jsem vařila a zaučovala nové ... takže já už jsem si tam do toho tak tak vžila ... i s těma holkama mě brali ... se všema jsem tam byla kámoška ... jako jo jste zavřená všechno ... ale snažíte se prostě komunikovat... ale s těma lidma, co tam s nima jste ... a když jsou tam normální lidi, jako že jsem zažila i já potom normální lidi tak prostě dodnes i s některýma píší, že a snažím se jim pomoci, jak můžu ... ale ... prostě...“*

Podle vlastních slov udržovala P₁ **vstřícný a pomáhající postoj** vůči ženám, které postrádaly znalosti trivia:

P₁: „...pak jsem tam strašně pomáhala tým olašským vlachyňkám, že ... ony některé byly negramotné ... chtěly cokoliv napsat ... tak jsem se jim to snažila vždycky nějak sesumírovat, pomoci jim ...“

P₁ vyjadřuje stálou potřebu zachovat si v soužití se ženami na oddíle **soudnost**, individuální přístup bez předsudků a nezávislost na druhých:

P₁: „...takže jsem byla taková ... jako ... jako ... měly mě rádi ... já nemůžu říct, že bych tam měla nějaký problém ... jako některé tam problémy měly já jsem neměl problém s ničím Tam se v životě nic neztratilo ... mě tam v životě ... když někdo něco chtěl ... požádal ... když jsem chtěla, dala ... když jsem nechtěla, nedala ... ale jako neměla jsem tam nikdy problém ...“

Tato schopnost udržet si **nadhled a odstup** se promítala také do toho, co jako předávání vědomostí a zkušeností ve vězení jednoznačně odmítá:

P₁: „... takže já jsem vlastně háčkovala pak jsem teda chvíli četla na televizi jsem chodila málo ale jako že bych se tam něco naučila, to ne ... i když tam i taky vyprávěli ty zlodějky, jak jak to dělaly nebo tak ... jako já ...(...) ... No, nestála jsem o takové ... nestála o takové ... o tom ... a bylo tam vlastně hodně mladých holek, co prodávají drogy a tak to mi taky nic neříká, že ... a ty co vařily Jedině takové ty, že bych se chtěla naučit venku ... z toho to mě jako nezajímalo ... smích ... takže .“

Po celou dobu pobytu ve výkonu trestu si však P₁ podržovala zejména **vědomí sounáležitosti s vlastní rodinou** „venku“, což jí usnadňovalo podržet si identitu matky a ženy, přestože to nebylo jednoduché:

P₁: „... potom přece jenom když jste v tem kriminále, ztratíte, i když za vámi jezdí na návštěvy ... ztratíte kontakt s rodinou ... ze synama a tak ...“

V rodině nepřestávala mít **oporu** ani po dobu výkonu trestu:

P₁: „... čekáte co bude, i když jsem měla domluvené, že syn pro mě bude mít víc ... bude mít ... jako ze začátku že mi pomůže ... všechno přece jenom ... je to takové ... je to zvláštní ...“

Její role v rodině jí ani po dobu výkonu trestu nepřestávala motivovat k udržení si **autonomie**:

P₁: „...protože pro mě to byl největší problém, abych otravovala rodinu...“

Silně vyjádřený a udržovaný pocit autonomie P₁ nebránil v navazování a udržování **kontaktů** prospěšných pro snadnější vstup do života po propuštění. Tak tomu bylo v případě spolupráce se sociální kurátorkou:

„... já jsem měla výborné štěstí na paní kurátorku, která fakt byla výborná ... takže ... já si myslím, že jsem vyhrála ... ale vím, že holky tam vypisovaly kurátorům a že se jim ani neozvali takže to je ... za mnou i jezdila, takže já jsem s ní měla mě vlastně dala příslib i práce ...“

Potřeba zachovat si autonomii vedla P₁ po jejím propuštění z výkonu trestu k příkivnutí na **nabídku** práce přes známou:

P₁: „já jsem se vrátila a prostě člověk než když se vrátí musí být aspoň 10 dní trošku z toho ze všeho dostat a mě mezi v tomtom čase se ozvala moje kamarádka ... a že shání do jedné kuchyně ...a že bych tam byla s ní ... a já jsem jí řekla, že teda bych šla ... ať nemusím zas nikoho obtěžovat ... že bych musela chodit po pohovorech a vysvětlovat a podobně ... tak ona to tomu mému vlastně nynějšímu šéfovi všechno řekla ... kde jsem

byla ... co jsem byla ... a on vlastně řekl, že ho nezajímá, co bylo, ale co bude ... což byl jako fajn přístup ...no takže já vlastně jsem tam šla a ona tam se mnou pracovala, takže já jsem šla vlastně mezi známé trošku, takže už věděli, co a nemusela jsem se nikomu zpovídat ... nemusela jsem nikomu nic vykládat ...takže to už prostě ... to bylo pro mě bylo takové lehčejší, no ... “

Po odchodu z výkonu trestu se zřetelně prosazuje její autonomie na straně jedné a podřizování svých potřeb **ohledy** na nejbližší na straně druhé:

P₁: „... říkám ... kdybych kdybych neměla syna, kterému se dobře daří a nepronajal mi byt ... a první tři měsíce mě ho neplatil a vůbec ... zařídil mě koupený nábytek ... tak ale jako taky třeba jsem začínala s tím s tím, že jsem měla jeden talířek ... nechtěla jsem ho otravovat, že ... takže ... takže ...tož taky jsem si ... “

Přestože je P₁ již půl roku propuštěná a vděčná za nemalou pomoc své rodiny, stále považuje rodinné **zázemí a vztahy s rodinou** za prubířský kámen svého návratu do běžného života: „... a to s tou rodinou ... to víte ... to je takové skládání z kostek ... to je takové ... no ... takové pomalinku ... všechno ... “

Souhrnem: P₁ sice explicitně uvádí jako rozhodující pohnutku pro svou účast na vzdělávacích aktivitách ve věznicí účelové jednání, jehož zisk představoval odchod na PP. V jejích výpovědích se však odkrývá mnohovrstevnatost koexistujících motivů, které ji vedly k účasti na vzdělávacích aktivitách ve vězení. Především se P₁ vyznačuje vysokou mírou autonomie, která se však, na rozdíl od některých jiných žen se zkušeností života ve VTOS, nevyznačuje destruktivním, ale pozitivním potenciálem. Její rozhodování ovlivňuje racionalita, ohledy na druhé, empatie, bezpředsudečný přístup ke druhým, ale také ostražitost, která je v prostředí namístě. Z ohledů na nejbližší je možné usuzovat na velké pocity viny, které P₁ prožívá s ohledem na dřívější trestnou minulost, umocňované zkušeností protrahovaného vyšetřování její trestné činnosti, které vedlo k odpojení se P₁ od přátel a společenského života. Rozhodující dva motivy shledávám v subjektivně výrazně prožívaném pocitu autonomie a silném poutu k rodině. Ostatní motivy jsou jejich vyjádřením. Motivace P₁ k edukačním aktivitám je převážně vnitřní povahy, na vnějších stimulech relativně nezávislá.

Participantka P₂

Druhá participantka výzkumu P₂ obsáhla po dobu svého téměř pětiletého pobytu ve výkonu trestu všechny vzdělávací aktivity nabízené věznicí. Rozhodující pohnutkou pro

účast na těchto kurzech interpretuje jako kombinaci snahy po **smysluplném využití času, seberealizaci a touhy po sebevzdělávání:**

P2: „... tak určitě sebevzdělání ... to určitě chtěla jsem se něco naučit . chtěla jsem tenhle čas, který jsem tam byla nucena strávit ... nějak smysluplně využít ... ve svůj prospěch ... tím, že jsem vlastně na navštěvovala různé akce, různé tady ty kurzy, přednášky ... prostě jsem se chtěla nějak aktivně zapojit i do té činnosti ... ve věznici ... do těch aktivit a především prostě pro mě bylo důležité to nějak využít smysluplně čas a získat informace ... v té v tom výkonu trestu ... “

Touha po **sebevzdělávání** ve výčtu motivů jednoznačně dominuje:

P2: „... určitě se mě jednalo o především o rozvíjení mojí osobnosti ... “

Příležitost zapojovat se do vzdělávacích aktivit ve vězení vítá. Vzdělávání ve věznici hodnotí velmi **kladně:**

P2: „... určitě! Určitě, stoprocentně ... je to ... je to smysluplný ... má to velký smysl ... “

S ohledem na čas, který musí ve věznici strávit, považuje možnost vzdělávání za příležitost naplnit své vzdělávací potřeby, na které v každodenním životě „venku“ **nebyl dosud čas:**

P2: „... protože já vlastně jsem měla tam možnost se naučit něco ... na co jsem ... co jsem neuměla ... zaprvé ... nebo jsem nebyla v tom tak dobrá ... a jak to mám říct ... chtěla jsem prostě využít ... využít ten čas na to vzdělání ... zaměřila jsem se ... opravdu jsem se zaměřila v té věznici ... na ... na to ... na ... na to vzdělání ... abych se posunula ... posunula ... a abych ... měla jsem tam možnost vlastně dělat to, co běžný životě ... na co člověk nemá čas ... “

Na otázku, zda tedy svou účast na vzdělávacích aktivitách ve věznici nepovažuje za **promarněný čas**, odpovídá:

P2: „... ne vůbec ... právě naopak! O marnosti nemůže být ani ani řeč, ani co by se za nehet vešlo, protože i těch ... zaprvé je to dobrovolný a ten, kdo tam chodil, tak to chtěl sám jo, protože kdo kdo kdo nechtěl, tak vlastně neviděl nebyl pro to nějak stvořený mentálně, jo, ale jako když se když se tá odsouzená chtěla někam posunout ve ve svých vědomostech, ve svém rozvoji tak určitě měla možnost díky tady té realizaci těch kurzů a výchovných programů pro odsouzené .. nevím, jak je to teď' ... možná že už jsou další a další ... ale ... nebo míň a míň já prostě nevím ... takže nemám úplně informace, ačkoliv bych je mohla lehce získat, ale nemám je, ale určitě marný to v žádném případě není ... “

Poté, co se svěřil se svým nevalným míněním o některých odsouzených, vyjadřuje přesvědčení o **upřímné snaze vězeňského personálu** napomáhat vzdělávacími aktivitami ke kultivaci vězňených žen a jejich pozdější uplatnitelnosti v životě po propuštění:

P₂: „... oni se taky snaží, aby aby se ten člověk mohl co nejsnadněji potom zařadit do života, ale opravdu je to pro lidi, který chtějí ... ty co nechtějí, co je jim to jedno ... tak tak prostě ti se toho nezúčastňují ...“

Její vysoké mínění o dobrých úmyslech vězeňského personálu jí však nebrání otevřeně mluvit také o odvrácené straně vzdělávacích aktivit nabízených ve věznici. Tu shledává v nízké informovanosti vězeňského personálu o **životní realitě propuštěných**:

P₂: „... jedná se mě zejména o to ... že není až tak pravdou to ... co jsme si odnášely z různých besed ...co asi bude tak jako na následovat po tom propuštění ... nějaké nějaká pomoc ... není to až tak ... možná, že jsem se vracela ve špatnou dobu, protože to bylo ještě v době toho covidu, kdy vlastně s paní sociální z věznice nebyla ani schopna mi sehnat žádnou ubytovnu ... nic všechno bylo zavřený nebo obsazený ... na Úřadu práce nebyla žádná práce, protože i ta i dneska co mluvím s propuštěnými z výkonu trestu je velice těžké najít práci za normálních podmínek, ne tak ještě za těch co já jsem měla, když jsem vystupovala ... že to bylo ještě mnohem těžší všechno ... ani ta pomoc z úřadu ... nebyla vůbec že ... adekvátní tomu, co jsem očekávala a to nebyly moje očekávání nikterak vysoký spíš jako velice nízký, ani toho se mi nedostalo ...“

P₂ připouští, že se její vstřícný postoj ke vzdělávání začal **formovat teprve ve vězení**. Rozhodující pro ni bylo setkání s vězeňským kaplanem, který se dotkl jejího nitra, čímž odstartovala její velká proměna:

P₂: „ten kaplan může hodně ovlivnit tu recidivu případnou, protože ten člověk už může uvažovat po práci s tím kaplanem úplně jinak, tak jak se to přihodilo třeba mě, jo ... já jsem teda vždycky nějak tak jaksí v cosi věřila, ale pořádně jsem nevěděla v co a potom se mě to tam vlastně nějak otevřelo a dokázala jsem prostřednictvím toho pana kaplana, který už jsem teda teďko není ... tak jsem dokázala prostě sama ze sebou pracovat, i když jsem se k němu nedostala, když ... prostě nebyla tam taková ... nebyl prostě čas jako jo na ty odsouzený a i s ním byla nějaká skupinka malá, do které nás pár chodilo, takže tam se toho dalo taky využít a ten ten čas byl ten hodnotím jako nejlépe strávenej i strávený čas a který mě hodně posunul, protože není to jenom o dovednostech, ale je to hlavně o tom, jak člověk začne přemýšlet jako a potom na to se nabaluje to, že

vlastně začne na sobě pracovat a potom už vítá i různé ty kurzy a ty ty osvěty etiky a ty výchovně vzdělávací programy, ale musí to mít v té hlavě poskládaný a tam si myslím, že by že že prostě ta Vězeňská duchovenská péče by měla dostat daleko větší prostor, protože ona má tu možnost toho člověka v tom výkonu trestu značně ovlivnit ...".

Setkávání s vězeňským kaplanem umocňovala v P₂ její potřebu změny v jednotvárnosti vězeňského života a vzdělávání byla jednou z oblastí, která tuto šed' s vyhlídkou letitého trvání **prosvětlovala** a nabízela **aktivní přístup**:

P₂: „... jasně vítala i tak jako co to co se mě nabízelo, protože člověk přece jenom chce trochu nějaké změny jako protože tam tě těch aktivit je pramálo takhle jako jo ... takže člověk jako chce nějakou změnu, ale s příchodem do do té skupinky k tomu panovi kaplanovi jsem se ještě tomu víc otevřela a hledala jsem ještě další možnosti, jak využít toho vzdělávacího programu, který se mě ve věznici nabízel ...“.

Souhrnem: P₂ zprvu nejevila valný zájem o vzdělávací aktivity ve vězení. Obrat nastal po seznámení s vězeňským kaplanem. P₂ považuje vnější motivaci ke vzdělávacím aktivitám ve vězení za rozhodující. Ve srovnání s odhodláním, až urputností vlastní P₁ od samého počátku nástupu do VTOS se tato okolnost dá interpretovat jednak jako důsledek takřka pětiletého trestu, zejména však ztrátě zázemí P₂, odtud velmi nízkému sebevědomí a sebehodnocení, podléhání pocitu zmaru. Vnější motivace nastartovala a posílila vnitřní motivaci, což se projevilo v trvalém odhodlání účastnit se všech vzdělávacích aktivit nabízených věznicí. Motivace P₂ ve prospěch vzdělávacích aktivit rozmanitého druhu je vedle potřeby vymanit se z podnětové deprivace charakteristické pro vězeňské prostředí výrazem jejího nalezení sebe sama, vlastní hodnoty, důstojnosti a přijetí sebe sama. Podobně jako v předcházejícím, také v tomto případě je relevantní uvažovat o destruktivních následcích zbytnělého pocitu viny, který viník bez intervence druhého člověka nedokáže adekvátně zpracovat a unést.

Participantka P₃

Třetí participantka P₃ je žena po kratším trestu 16 měsíců s šestiletou dobou dezistence. Vzdělávací aktivity nabízené ve VTOS si vybavuje spíše **mlhavě**, uvádí:

P₃: „... no nevím, jestli si jakože vzpomenu úplně na všechno tam ... já popravdě jsem se asi neúčastnila úplně všeho a vím, že tam určitě byly nějaké ... nemyslím si, že asi kurzy víceméně takové nějaké jako vzdělávací programy ... jako nějaká finanční gramotnost ... a v podstatě se ty odsouz ... nebo nám odsouzeným nějak nabízely možnosti

po propuštění ... jako na co v podstatě máme nárok ... nebo kam se obrátit ... mluvilo se tam o nějakých ... jakoby nevím ... jestli jsou to programy Podané ruce ... popřípadě nějakí kurátoři ... a a tak dál ... no ...“

Motivaci ke vzdělávacím aktivitám si však vybavuje naprosto přesně:

P₃: „... já to řeknu úplně na rovinu ... a v podstatě to ... abych si ... aby si mě tam jako udělali ... jako tu v uvozovkách pozitivní fajfku za účast a to bylo všechno ... jako z mojeho ... z mojí strany ...“

Účast na vzdělávacích aktivitách podmiňovala P₃ ziskem privilegií v podobě **vycházek** s rodinou:

P₃: „... ne že bych tam měla nějaký privilegia, to vůbec ne, to takhle to nechci říct, ale tam to, jak jsem říkala, že účastí na těch na těch různých sezeních, který nebo těch vzdělávacích programech, máte nějakou tu čárku, tak jako v mém případě ... to tak prostě bylo ... tam ta věznice má nějaký systém hodnocení, za který vy pak máte jako v uvozovkách ty privilegia ... jedním z nich je, že se můžete dostat na vycházky ... napřed s nějakou vychovatelkou třeba na hodinku tam někde po městě ... pak na tři hodinky a posléze vás pustí s rodinou na hodinku pak na tři hodinky a pak můžete jet i třeba na víkend domů, jo ... tam to závisí to je jako na hrozně dlouho ... to závisí jako na mnoha faktorech a tak ... ale většina z těch odsouzených tady na to ani nedosáhne, jo ... ty recidivistky a tak vůbec ne ... „

Pozitivní vliv vzdělávacích aktivit ve vězení jednoznačně **popírá**:

P₃: „... já jsem si to šla poslechnout ... a pro mě samotnou určitě ne!“

Ve prospěch rázného odmítání přínosu vzdělávacích aktivit do jejího života argumentuje **zázemím** „venku“ jak v práci, tak doma:

P₃: „... já jsem jakoby před výkonem trestu pracovala, vedla jsem řádný život, byť jsem se potom teda dostala do do výkonu a po po výkonu jsem zase nastoupila do té práce, z které jsem vlastně do toho výkonu odešla ... byla jsem, co se týká rodiny nějakým způsobem zajištěná, takže tady tyto věci jsem fakt jako neměla zapotřebí ...“

Navíc vyjadřuje výrazný **despekt** vůči obsahům, které byly vězněným ženám předávány:

P₃: „... no a a musím říct, že tím způsobem, kterým se to tam ... já nevím jestli můžu říct vyučuje nebo to, co se tam odsouzeným radí, tak jsem posléze ne na sobě, ale na jiné odsouzené, které jsem po čase tak nějak pomáhala ... když když z toho výkonu trestu se taky dostala na svobodu ... tak to všechno, co se tam těm odsouzeným jakoby

nabízelo nebo říkalo ... tak ve finále prostě absolutně nefungovalo a vůbec to nebyla pravda ...“

Vzdělávací aktivity ve vězení hodnotí jednoznačně jako **neefektivní**. Pro jedny je neefektivní, protože ho v nabízené podobě už nepotřebují a pro druhé je neefektivní, protože jej ještě nehodlají doceňovat:

P₃: „... toto já ono jako samozřejmě pro Vás jako člověka, který ten ten pobyt v tom vězení neabsolvoval, tak si to neumíte představit tam, ale jako ty těch odsouzených je tam ... bych řekla třeba asi 80 %, který se tam nebo možná né 80 třeba já nevím 60 ... ale ta ta recidiva je strašně jako velická ... a oni se tam vrací, jo ... neustále podruhé ... potřetí... popáté ... a a samozřejmě to vězení má za úkol tohle nějakým způsobem eliminovat, ale u těchto lidí to prostě nemá nemá žádný efekt a taky vlastně to, co je tam oni učí, je pro ně ... oni prostě ... oni nechtějí pracovat ... oni nebudou pracovat ... oni nemají žádné pracovní návyky a žádný ... žádnou disciplínu ...(...) ... smích ... a takže jako ve finále si myslím, že jako je to strašně neefektivní tady tohle, protože když se tam dostane člověk jako já ... a to tím se teď ... to jakoby zní hrozně blbě ... a tím se já nechci nijak nad někoho povyšovat, to vůbec ne vůbec ...“

Zajímavý **kontrast** k nezájmu o vzdělávání ve věznici vytváří přístup P₃ k profesnímu vzdělávání a růstu v životní dráze po propuštění. V nové profesi P₃ aktivně vytváří programy pro seniory a aktivizuje je:

P₃: „... no napřed ... napřed jsem dělala jako pracovníka přímé péče ... to znamená jako lidi to nazývají jako sanitárku ... takže ta péče kolem těch lidí ... a teď jsem vlastně na pozici ergoterapeut ... to znamená ... že že těm lidem vymýšlím program ... pracuji s nima a čteme si, vyrábíme, jezdíme na nějaké výlety, pořádáme pro ně různá setkávání ... třeba máme teď program senioři a děti předškolního věku ... a no je toho jako spousta ...“

Také v mysli P₃ došlo během výkonu trestu k **zásadnímu obratu**. Tento obrat byl však iniciován z jejího nitra:

P₃: „prostě jsem sama v sobě tak nějak jakoby přepla a jako změnila jsem se ... změnila jsem se jak říkám, nemyslím k lepšímu nemyslím k horšímu, ale ta změna u mě nastala v myšlení a tak dál ... a už se to nevrátí a potom propuštění už se to nikdy nevrátilo tam, kde to bylo před před tím před tím vězením ... už to zůstalo tak jak tak jak prostě jsem si to tak nějak jako nastavila v té věznici, no ...“

Pozitivní **vztah zaměstnanců** k P₃ se odráží v jejím sebepojetí:

P₃: „... jako většina tady z těch z těch lidí, s kterými jsem mluvila ... tak mi jako na druhém sezení řekli ... ženská, co Vy tady děláte, jo ... a takže jsem měla ...“

Souhrnem: Také P₃ interpretuje veškerou účast na vzdělávacích aktivitách účelově, jako prostředek získání možnosti trávit čas s rodinou. Své pohrdání vůči recidivujícím ženám, respektive vůči jejich neschopnosti osvojit si kompetence potřebné pro bezproblémový život, nikterak neskrývá. Významnou roli pro ni ve vězení hraje neproblematizovaný vztah s personálem, jehož prostřednictvím se pozitivně sebepotvrzuje ve své hodnotě. Neproblematizovaný vztah s personálem však na její straně umocňuje odmítání nabízených vzdělávacích aktivit. Potenciální vnější motivace k účasti na vzdělávacích aktivitách v tomto případě nabývá perverzního efektu. Obrat myslí jako důsledek zkušenosti výkonu trestu přičítá pouze sobě samé.

Participantka P₄

Čtvrtá participantka P₄ byla ve výkonu trestu již podruhé. Protože první trest nastoupila jako mladistvá, byla ve druhém trestu považována za prvotrestanou. Z dlouhodobého hlediska podmiňovala účast na vzdělávacích aktivitách **touhou po dětech**, které zanechala doma:

P₄: „Já jsem hlavně byla celou dobu zaměstnaná, protože pro mě byla priorita jako posílat dom dětem peníze a jako nakoupit si aspoň nějakou osobní hygienu, takže jsem tam byla jako kuchařka. Ale vzhledem k tomu, že když nic neděláte, sice nic nezkazíte, ale nedostanete se dom, takže jsem si dala za cíl, že opravdu jako protože jsem fakt byla braná jako prvotrest, protože jsem měla výmaz trestního rejstříku, všechno čisté. Tak jsem se zařkla, že prostě ten trest neodsedím a že se dostanu zpátky k těm dětem.“

Vůči vzdělávacím aktivitám nabízeným věznicí si však podržuje **pragmatický** vztah:

P₄: „... ale pokud chcu fungovat, já musím fungovat, protože mám doma pět dětí, dva už jsou teda venku z baráku ... nicméně, já ten život nedlužím sobě, ale dlužím to jim. Protože já pro ně prostě žít musím. Ale rozhodně to není žádnýma příručkama, které vám ve vězení dávají, ale je to tím, že chcete.“

Účastí na speciálních výchovných a terapeutických aktivitách byly podmíněny **bezbariérové návštěvy**:

P₄: „Nicméně podmínka na to, abyste se dostala vůbec nějaký ... do nějakého postupu, do vyšší diferenční skupiny, mohla jsem mít bezbariérové návštěvy, to znamená

bez toho, aby u vás stáli jako bachaři, tak bylo podstatné absolvovat nějaké tady ty speciální aktivity.“

Dalším významným motivem účasti na vzdělávacích aktivitách byla snaha **uniknout** stísnějším podmínkám a nicnedělání. Z jedenácti speciálně výchovných aktivit, které P₄ absolvovala, **oceňuje pouze dvě**. Jednu, „Cestu hrdiny“, a to zejména díky **autentičnosti** a vstřícnosti zaměstnance, který ji vedl:

P₄: *„...je to aktivita, která je na nějaké světové úrovni, takže jel vlastně opravdu podle příruček a ta skupina, kde jsem byla já, tak jsme byli jakože první jeho pokusní králíčky. Ale můžu říct, že ten pán je fakt pán na svojem místě. Zaprvé věděl přesně, jak se chceme vyjádřit, co chceme vyjádřit, nelámal nikoho přes koleno a hlavně jsme mu neřikaly, to co chtěl slyšet ...“*

Osoba psychologa, který kurz vedl, byla pro P₄ povzbuzením i později, když kurz již skončil:

P₄: *„... on byl taková moja vrba a jako říkám: to je člověk, který je na svém místě a který umí podat pomocnou ruku ... a neříká paní M., tak se život má Ne, tak ne, on Vám řekne normálně: M., tak mluv! A řekni to prostě na rovinu. Vynadávej se, řekni, jak to do prdele je! Já používám jeho slova, jo! Jako nehraje si tam jako na nějakého pana důležitého, ale má k vám normální přístup.“*

Vězeňský psycholog však nebyl jedinou osobou, která měla příznivý vliv na P₄. Vlivu **lidí**, kteří projevovali o životní příběh P₄ upřímný zájem a nebáli se podat v pravou chvíli pomocnou ruku, přičítá **P₄ rozhodující roli**:

P₄: *„... jo To je mnohem důležitější, než nějaké příručky a něco, co vám tam speciální pedagog omílá, protože to je k ničemu. Bud' si to vezmete nebo nevezmete, spíš to nevezmete, protože všichni víme, že musíme jít na pracák, ale Když už řešíte tady tyto věci ... spíš by měli řešit ty věci, kam ty lidi dou ... jo ... když totiž při podmínce jako řeší, že máte, jestli máte bydlení nebo něco takového. Nicméně bydlení si seženete tím, že napíšete na místní úřad, oni vám to potvrdí, že by vás někde možná, možná ubytovali, že vám najdou ubytovnu. Skutečnost je taková, že 70 % těch propuštěných skončí na ulici a stejně je to k ničemu, že ...“*

Souhrnem: P₄ odůvodňuje svou účast na vzdělávacích aktivitách nabízených věznicí pouze jako prostředek možnosti podání si žádosti o PP. Skutečnou motivací pro účast na vzdělávacích aktivitách je touha po dětech. P₄ vítá vnější motivaci v podobě osob, které ji v těžkých a mezních chvílích jejího života podrží jak dobrým slovem, tak faktickou pomocí. Také v tomto případě je patrný vliv výčitek svědomí vůči dětem

zanechaným bez matky. Ovšem v tomto případě přispívají výčitky svědomí k zesílení vnitřní motivace P₄ a k zocelení v řetězci náročných životních situací.

Sociální kurátor P₅ považuje za rozhodující motivaci ke vzdělávání odsouzených žen snahu dosáhnout na **podmínečné** propuštění:

P₅: „... řekl bych, že je to spíše takové ... nechci říct přímo účelové ... ale že ta největší motivace je k tomu PP a ne vždy tam vždycky nějak dopředu a že by o tom mluvily ... v řadě první je práce ... to to až teprve, když se jim rozsvítí jako že je bezprostřední podmínky na nejnaléhavější ... že nutně pro podávání žádostí o PP musí být ten příslib bydlení a příslib práce ... tak pak teprve jsou k tomu tématu vstřícnější ... “

Pracovnice v kontaktním centru P₆ se interpretuje motivaci jejich klientů ke vzdělávacím aktivitám ve vězení jako způsob **sebeuspokojení, možnost něco se sebou udělat**:

P₆: „... tak si s nima píšeme a oni tam jako nám jenom sdělují, třeba v tom dopise, že ... jo nastoupil jsem tam ten kurz a je to super a oni jako spíš sdělují takový, že mají radost sami ze sebe, že vlastně jim to dalo možnost něco se sebou udělat a jako je to jenom formou těch dopisů jo ... “

Další motivy účasti odsouzených ve VTOS shledává P₆ v **užitečném strávení** volného času a výhledově ohledem na **uplatnění** na trhu práce:

P₆: „... ano samozřejmě ... je to pro ně i jako kdyby ... jak vyplnit ten čas ... nějaká příležitost, jo ... že když už tady sú ... a že tak ... to jo oni to ... mně to připadne, že oni to mají jako dvě mouchy jednou ranou, jo ... na jednu stranu jakože je to pro ně přínos třeba do budoucna ... na druhou stranu jako i si teda vyplňují, jak se vede ... “

Sociální kurátorka P₇ jmenuje také navázání na **přerušenu vzdělávací dráhu**:

P₇: „... pro některé to je to, že to studium úplně nebyla jejich priorita, když byly na svobodě a v pohovoru s kompetentními pracovníky usoudily, že by jim to mohlo do budoucna pomoci ... “

... nebo získání benefitů v podobě **stipendia**:

P₇: „... pro některé jsou to benefity v tom, že vlastně když studují, tak můžou dostávat peníze ... oni dostávají to stipendium, což potom ale pro některé znamená i to, že když mají dluhy exekuce, tak chtějí stipendia ... se vlastně těch 50 % bere na ty exekuce, ale i to je docela motivace, protože aspoň začínají mít nějak nebo nějak začínají splácet ty dluhy ... “

Prostředí VTOS hodnotí pracovnice v kontaktním centru P₆ jako příznivé pro **pozitivní změnu** v dosavadní životní dráze závislých klientů:

P₆: „... ty pohnutky sou, že třeba oni tím, jak třeba žiju ten život taký rychlý, jo ... my hodně to máme samozřejmě na pervitinu, jo ... tady minimum ... jako tady je prostě jenom jeden člověk, který uváděl jako primární drogou opiáty ... tak my máme prostě jako fakt 90 % těch lidí, kteří užívají pervitin z těch našich klientů, jo ... to znamená stimulační droga ... oni jsou takoví rozlítaní ... oni třeba i chodijou do práce ... mají taky jako i rodiny ... někteří bydlí ... někteří nebydlí ... každopádně vedou takový styl života, který jako teda je třeba trestná činnost a takhle ... že oni se jako úplně nezabývají, když to řeknu takhle obecně téma téma téma normálníma věcma, že mám nějaký ... nějakou práci, pro kterou to tu nějakou... to jako kdybych chci si za tím cílem ... oni na to prostě nemají čas, motivaci a tak ... bych řekla ... a že jako kdyby to, když jsou teda v tom výkonu, že oni se jako tak zklidňují ... nemají ... tam ten přístup ... nemají tam ty kamarády ... nemají to prostředí ... nemají tu drogu třeba někteří jako tam abstinují ... a vlastně ty pohnutky jsou, že berou to jako příležitost ... kdybych to zobecnila ... berou to jako příležitost ... něco ze sebou udělat, když to tak řeknu, aby měli potom zase po výstupu širší paletu možností a příležitosti ... asi tak to vnímají zejména ti muži ... jako ty ženy ... já musím přiznat, že nemáme moc trestané ženy ...“

Sociální kurátor P₈ nemá pocit, že by si každá odsouzená žena toužila zrovna zvyšovat kvalifikaci nebo se rozvíjet. Současně požaduje **vnější intervenci** ve prospěch nabuzení nebo udržení motivace odsouzené ve prospěch účasti na vzdělávacích aktivitách poskytovaných ve výkonu trestu. Mimo jiné přisuzuje vzdělávacím aktivitám **terapeutický význam** ve smyslu sebevědomějšího sebehodnocení:

P₈: „... nemůžu říct, že by každá žena, která jakoby je ve výkonu trestu, si chtěla jako nějakým způsobem jako zvyšovat kvalifikaci nebo vůbec jako chtěla se nějak jako rozvíjet. Ale taky se to trochu musím říct, mění, protože specialisti z těch, který ve výkonu trestu ... v těch věznicích jsou ... tak jako mají za úkol ty lidi různým způsobem motivovat v rámci programu zacházení, aby jako na sobě pracovali, aby ta úroveň jejich jako už během výkonu trestu a hlavně po výkonu trestu byla vyšší, co se týká uplatnění a taky, což já jako beru jako podstatnou věc vzdělávání nejenom u lidí ve výkonu trestu, ale obecně i u většinové společnosti ... je to určité takový terapeutický prvek, kterej každého z nás, pokud se vzděláváme, vede i k takovému sebevědomějšímu hodnocení ...“

Vnější motivace na odsouzené ženy by se podle P₈ měla zaměřit na to, aby tyto ženy **porozuměly** své situaci a potenciálu vzdělávání jako efektivní možnosti, jak se z nepříznivé situace dostat:

P₈,, ... *kdyby pochopili, že právě v týhleto situaci to vzdělávání jim může pomoci se z tý situace rychle dostat, tak by to možná bylo jako daleko větší jako progresu k tomu se vzdělávat pro ně ... jo v tom myšlení a tohleto si myslím ... že kdyby se povedlo v rámci těch programů...*“

Vhodnou intervencí si ženy mohou uvědomit, že vzděláním získávají na **atraktivitě** v nejrůznějších oblastech života:

P₈,, ... *jo myslím si, že to je jako vyústění argumentů a situace, kterou oni pokud, tak pochopily, že je nezbytný, aby jako něco uměly něco věděly, že pak můžou být atraktivní atraktivnější nebo můžou dělat třeba něco, kde si vydělají opravdu víc peněz a nebo dokonce ... ale to je taková jako minorita, že budou dělat něco, co je baví, co je rozvíjí...*“

Vnější motivace by podle P₈ měla být ideálně nějaká osoba, pro kterou je vzdělávání přirozenou součástí života, takže jeho působení na odsouzené ženy bude autentické a může být **vzorem** pro tyto ženy:

P₈: ,, ... *já třeba si myslím, že je lepší kvalita než kvantita, jo a že by to i to mohlo potom jako vlastně být jako sněhová koule, že, když by se jako dařilo opravdu přesvědčivý lidi, který jako se vzdělávají ,něco jim to dává, tak oni sami budou jako reklamu vést jako pozitivní a budou přesvědčovat tím příkladem, než když jim tam někdo ze shora říká, jo pokud budete se vzdělávat tak to budete mít lepší body na podmíněčný propuštění třeba jo, jo a to je právě ten způsob toho nahlížení na ty věci, jak říká From ... být a mít ...*“

Vnější motivace by podle P₈ měla vést odsouzené ženy **samostatnosti** a k převzetí plné odpovědnosti, nežádoucím efektům známek prizonizace navzdory:

P₈: ,, ...*musí to být vyvážený a říct nejenom ... byste se měli vzdělávat, protože vám to pomůže ... to má v tom ale současně i s tím vaším vnímáním sebe sama jako potrestaného člověka, byste si měla jako uvědomit, že že vlastně jako existuje jako nový začátek a vy toho můžete dosáhnout ... ale jenom vy, jo ...nikdo za vás ... ale to abyste toho dosáhla úspěšně, tak to musí dojít k proměně myslí ve vás jako, jo a a třeba tyhleto vnější věci, ve kterých my vám můžeme pomoci jako jako nějaké ... jako bych to řekl jako nějaké supr toho vašeho jako co vám chybí tak my to jako doplujeme, že jo ... je to tak ... tohleto vám k tomu může všechno pomoci, takže vzdělávání nějaký ... jako rozvoj*

mentální a duchovní a tohleto všechno ... to vám můžeme nějak pomoci ... ale vy jste ten hlavní činitel...“

Analýza údajů vztahujících se k hlavní výzkumné otázce 2

Hlavní výzkumná otázka 2 byla formulována následovně: Které motivační faktory usnadňují včleňování propuštěných žen do společnosti?

Určujícím je **rozhodnutí zůstat spíše „venku“** na svobodě než se vrátit zpátky do vězení:

P₆: „... jako víte co, já vám to řeknu na rovinu ... jako to jsou takoví drsní chlapi a tak ... někteří anebo i ty ženský, ale jich to hrozně sejme to z vězení, když konkrétně jsou třeba i prvotrestani ... je to hrozně sejme ... a oni tam nechcují už ... takže oni pak sekají latinu a jako přemýšlím nad tím ... oni to mají nějak jako v sobě, že by chtěli žít ten normální život, takže určitě to tak je, že se sou někdy užiteční a chtějí jako kdyby normálně život ... prostě no vždyť jako chodit normálně do práce ... rodinu ... nějaké dobré vztahy, takže tohle je důležité, no...“

Nepropadat **zoufalství a panice**, přestože situace naprosté většiny propuštěných bývá mnohdimenzionálně komplikovaná:

P₂: „ ... kolikrát jsem si říkala, že půjdu a něco udělám jako prostě spáchám zas nějaký přestupek, abych se dostala zpátky do toho vězení, protože ten život potom propuštění a myslím si, že nejenom v té době, kdy já jsem vystupovala, ale i dnes ... není to vůbec nic lehkého pro toho ... opakuji jako hlavně pro toho ... kdo ... kde na něho venku nikdo nečeká ... takže těžký bylo vlastně vůbec sehnat střechu nad hlavou ... bez finančních prostředků ...“

Zkušenosti sociálního kurátora pro dospělé P₅ přesvědčivě mluví ve prospěch včasné **intervence** u odsouzených žen formou dopisu nebo osobní schůzky, během níž ženám zprostředkovává náhled na negativní dopady faktu jejich uvěznění v právních a finančních souvislostech:

P₅: „ ... hned v mém úvodním dopisu, ať už je do vazby nebo do výkonu trestu, je takový nějaký popis ... v čem jim mohu být užitečný ... i to co jim doporučuji ... a jedno z doporučení hned na předních místech, co tam je aby se účastnily vzdělávacích výcviků, rekvalifikačních kurzů, aby se snažily být pracovně zařazeny, aby jim nerostly

dluhy, aby samozřejmě popřípadě řešily výživné na své děti, a aby aby se aby mi daly souhlas, abych jednal s různými firmami, například s majetkovým odborem města Břeclav, že jim za pobyt ve výkonu trestu budou odpuštěny třeba poplatky za popelnice a podobně ...“

Ženy hojně žádají sociálního kurátora o součinnost a přímluvu ve věci uplatnění **mírnějšího** trestu, v případě nástupu do VTOS žádají sociálního kurátora o intervenci ve prospěch přemístění do věznice bližší jejich rodinám:

P5: „... o co je samozřejmě největší zájem, hlavně u prvotrestaných uhrát podmíněné propuštění, popřípadě druhý nejvyšší zájem je, když jsou daleko ve Světlé nad Sázavou, aby byly blíže ... v Opavě ... kde je spojení pro jejich příbuzný bez přestupu dobré ...“

Vnější impulz hraje pro motivaci žen hraje významnou roli. Úměrně míře rozvinutí jejich vzdělanostních, sociálních a pracovních kompetencí jeho význam roste:

P5: „...většina mých klientek, který byly nebo jsou ve výkonu trestu, jsou bud' ... je to spojený bud' adiktologickým problémem nebo s tím, že to jsou, že to je prostě romské etnikum a který mají minimální vlastně pracovní schopnosti, dovednosti, kvalifikaci i praxi, protože mnohdy když práce, tak práce načerno a mnohdy práce v Rakousku a takže pak mají často ještě velké dluhy, že nemají placené sociální, zdravotní pojištění zpětně a potom je to samozřejmě i ten jejich způsob života a ještě tak velmi důležitá skutečnost, že některý ty, který prohlédly, že mají spousta dluhů, tak vlastně by ani nechtěly legálně pracovat, protože vědí, že to je dneska propojené síťově a že by jim prostě exekutor odebíral a ostrouhal to na to životní minimum ... ten příjem, který by měly ...“

Vnější zdroj motivace může být **osoba sociálního kurátora**, na něhož se mohou ženy spolehnout. Sociální kurátor leckdy intervenuje ve prospěch odsouzených žen, přestože si je nepochybuje o marnosti svého počínání. V očích odsouzených žen získává však na **důvěryhodnosti**:

P5: „... mně přijde hláška a zpravidla to vím dopředu, že je ten člověk v trestním řízení, takže už s ním pracuju dopředu ... například když píšu různé omluvné dopisy a podobné věci, které velmi často nemají žádný význam, aby jim, aby byl umožněn alternativní trest nebo kvůli dětem, aby když nastoupí do vězení, aby tam mohly být s dítětem a potom teda hnedka jakmile mi přijde hláška Vězeňské služby České republiky o vazbě nebo výkonu a nebo když mi to přijdou zatelefonovat příbuzní partneři a podobně, tak hned píšu takový ten úvodní trapný dopis s kopií ...“

Také pracovnice v protidrogových službách kontaktního centra a terénních programů P₆ považuje za klíčovou **vnější motivaci** pro odsouzené nebo propuštěné ženy:

P₆: „... za mě my hodně máme jako kdyby ty motivace jsou jako tak, jak to funguje i v byznyse ... že vlastně pozitivní nějaké zpětné vazby od někoho, kdo tím prošel jako nějaké doporučení od někoho, komu věří i od nás třeba ... a potom jako kdyby možná forma toho, jak je to prezentované ... a jako samozřejmě i osobnost těch lidí, kteří třeba o tom mluví s ním ... jo osobnost toho sociálního pracovníka nebo těch vychovatelů ...“

Vnější zdroj motivace může být **jiná žena**, která si zkušeností uvěznění sama prošla a předává příklad dobré praxe života po propuštění:

P₅: „... kdyby například součástí tam byly případy dobré praxe ... nějakí v uvozovkách narychlo řečeno polepšení propuštění, polepšené propuštěné, který by řekly, zapracovala jsem na sobě, vysekal jsem se z toho, šla jsem do milostivého léta, měla jsem práci, vzala jsem si přes víkend ještě brigádu, teď jsem naprosto bezdlužná čili mohla jsem si vzít hypotéku, bydlím a dostala jsem zpátky třeba do péče z pěstounský péče zpátky svoji dceru ... tohle si myslím, že na těch konkrétních správných kauzách, který ... kde to úsilí za něco stálo osvědčilo se to, že by to bylo asi nejlépe srozumitelné pro tuhleto cílovou skupinu ...“

Vnější zdroj motivace propuštěných žen může být i kterákoli jiná osoba. Důraz je položen na **vnější zdroj** motivace v podobě konkrétní osoby:

P₅: „ T: ...je třeba cíleně ovlivňovat motivaci těch vězněných žen ještě ve výkonu trestu tak, aby jim to usnadnilo život po propuštění? ... nebo máš pocit, že oni si do toho nenechají mluvit ... z nějakých důvodů?“ P₅: „...já jsem o tom bytostně přesvědčený a vidím přesně před sebou jasně kazuistiku jedné propuštěné...“

Vyhraněně paternalistický přístup však může propuštěné **demotivovat** v jejich úsilí o samostatný zodpovědný přístup k životu:

P₅: „... no za sebe mohu říct, že jsem v tom někdy byl takový příliš bezhraniční a že že jsem asi mohl ty klienty asi víc víst k tomu, aby spíš než dostávali všechno na stříbrném tácu, tak aby abych je spíš učinil rybáři než než jenom prostě těm těmi, kdo si přijdou pro plný pohár...“ T: „... takže ... myslíš si, že taková ta výrazná vstřícnost, ochota je vlastně demotivující ...“ P₅: „...demotivuje ... ano ...“

Nepříznivá životní situace propuštěných žen vyžaduje napřít jejich úsilí **jiným směrem** než do oblasti vzdělávání:

P₅: „... tam třeba vůbec nějaký pomyšlení na nějaký vzdělávání, kvalifikace na nějaký docházení do nějakého vzdělávacího programu“

Přes všechno lobování ve prospěch účasti žen ve vzdělávacích aktivitách, ideálně již po dobu jejich pobytu ve VTOS, neskrývá sociální kurátor **skepsi** ohledně uplatnění propuštěných žen na trhu práce:

P₅: „... věřím, že na nějakou chvíli to možná posílilo nějaké jejich sebedvědomí a podobně, ale že by bylo že by že by ta navýšená kvalifikace byla v té patřičné profesi podle oborů nějak zúročena, řekl bych, že pramálo a utvrdil mě o tom i nyní kolega sociální pracovník z břeclavské věznice, který mě říkal, že dokonce tam byla třeba u těch takových projektů, který byly ve vězení s navyšováním kvalifikace mužů a žen ... a teď mluvím obecně za muže i za ženy ... byla asi pět procent ...“

Na druhou stranu rozvíjení cílené pravidelné aktivity, které vedou k osvojování si **praktických** dovedností a návyků spojených s udržením si **stálého** pracovního místa, P₅ jednoznačně podporuje:

T: „... tak Ty máš za to, že je důležité rozvíjet u těch žen nějakou cílenou pravidelnou systematickou aktivitou ... nejenom úroveň dosaženého vzdělání nebo kvalifikace, ale taky jiné dovednosti ... můžu to tak formulovat? ... P₅ :... jsem naprosto jednoznačně přesvědčený ... hluboce ... určitě ...“

Zásadní problém, se kterým se musí vyrovnávat propuštěné ženy a jejich blízcí spočívá v jejich **zadlužení**, které prakticky není možné uspokojivě vyrovnat:

P₅: „... špatné je to s těma oddlužovacíma aktivitama ... já jsem ...“ T: „... takže ty vidíš tu úplně nejzásadnější překážku právě v těch v těch financích ... v té finanční oblasti ...zadluženost, která prostě nejde umořit během jednoho lidského života ...“ P₅: „... přesně tak ...“

Kombinace chybění praktických pracovních a sociálních návyků s obtížnou osobní situací, propuštěným ženám velmi ztěžuje začlenění se do běžného života:

P₅: „... pracovní biorytmy, včas stát nebo se aspoň omluvit jsem nemocná ... dneska nepřijdu a vydržet určitý rytmus ... zachovat si aspoň tu zkušební dobu opravdu takového prostě vstřícného přístupu i s překážkami a podobně ... prostě ...nebo po prohánaný noci s partnerem prostě do té práce jít ... zpravidla jsem tam viděl ten viděl ten problém firem, že že nedosáhly ve zkušební době nebo začaly marodit ... no takže tak to to to jsem viděl jako častý problém ... no ...“

Konkrétní podobu **tréninku** osvojování si potřebných sociálních a pracovních návyků nabízí Technické služby města Břeclav nebo terapeutické komunity:

P₅: „...třeba se mi líbí ten program, co máme naše město s jeho příspěvkovou organizací technických služeb města Břeclav, kde jsou takzvaná tréninková pracovní

místa pro odsouzené, včetně žen a není to plnoúvazkový ... dokonce tam je výhoda, že můžou zároveň zůstat jako uchazečkami o práci a je tam i v začátku taková takovej moment tolerantnější přístup třeba k zaspáním prvním a k nafoukání alkoholu a podobně. Je to takové opravdu vedení za ruku, které se mi tam líbí ...“

P₆: „ ... asi mnohem lepší by bylo, kdyby ten klient jako prošel ještě nějakou léčbu třeba venku jo ... třeba ty komunity ... ty resocializační terapeutické a nebo nějaký typ prostě ústavní ... taky já si myslím že v těch ústavech, že to jako nejvíc si myslím, že simulují a můžou připravit na ten běžný život ty komunity ... no takové ty terapeutické ... ano je třeba to je dlouhodobá léčba kdy ten člověk se učí vařit jo ... my máme třeba klientky, které ani neuměly vařit, a já si jako dokážu představit, jak třeba teďka konkrétně máme jednu klientku, která je ve vězení ...“

Souhrnem: Vzhledem k převládající motivaci žen dostat se na podmíněčné propuštění domů za svou rodinou, ovšem bez jakýchkoliv bližších představ o tom, jak zvládnout nároky běžného života, doceneňuje sociální kurátor pro dospělé P₅ klíčový význam vnějšího zdroje vnější motivace propuštěných žen v podobě doprovázející osoby. Tato osoba by měla být pro propuštěné ženy důvěryhodná, schopná je doprovázet v různých těžkostech a účinně intervenovat v jejich prospěch. Vzhledem ke kumulaci nepříznivých životních okolností propuštěných žen, konstatuje sociální kurátor, že těmto ženám na vzdělávání již nezbývá žádná kapacita. Doporučuje tedy intervenovat ve prospěch účasti žen na vzdělávacích aktivitách zejména ve výkonu trestu, a to i přesto, že na trhu práce prohloubení vzdělání propuštěných žen nemusí být nikterak zúročeno. Jednoznačné doporučení směřuje sociální kurátor na rozvíjení praktických dovedností spojených s vyhledáním a udržení si pracovního místa, nepříznivé osobní situaci navzdory. V ideálním případě doporučuje začínat na tréninkových pracovních místech. Varuje však před paternalistickým přístupem, který propuštěné ženy spíše demotivuje v jejich úsilí o samostatnost.

Osobnost člověka, který přichází do kontaktu s odsouzenými a propuštěnými, by měl působit důvěryhodně a měl by projevovat **upřímný zájem**:

P₆: „... no prostě když ten člověk, který něco dělá a dělá to srdcem, tak dokáže pomoci mnoha lidem no ... nebo vůbec zpříjemnit život někomu, jo ... a může to prostě určitě dosáhnout toho, že ta efektivita nebo že to využije větší % těch lidí, když to umíš jako takzvaně umí dobře prodat, no ... když to umí dobře nabídnout ... dobře zdůvodnit ty argumenty, jo ... určitě možná i nějaké kampaně, když by byly jakože nějaké cílené, jo

... já nevím, jak to jako úplně chodí, jak se to propaguje ... jako, je jim daná možnost nevím, jo ... jo ... “

Motivovaného klienta se P₆ **snaží udržet ve změně:**

P₆: „...no tak ... jakým způsobem je když teda se k nám dostanou ... tak my se je snažíme udržet v té změně jo, když tam třeba teda ... tak je podpoříme oceníme vždycky je hodně oceňujeme a podporujeme ... no my jsme takový oceňující a podporující a hodně hodně jako kdyby se jim snažíme ukazovat jiné alternativy, jo ... že to je důležitá jakože aj to jako fakt pro tu motivaci je toho člověka, jak jít ... zvednout se ... jít dál, jo ... no tak jsem byl zavřenej zavřená ... no tak co no ... ale tak jsem si tam udělala ... já nevím kurz z šití ... můžu počkat třeba já nevím ... si přivydělávat ... budu chodit do fabriky ale prostě přivydělávat a může se z něj stát ... že jo nějaká kreativnější švadlena, která na Fléru bude jako vydělávat majlant, protože má prostě originální kousky, jo ... “

Souhrnem: Pracovnice kontaktního centra pro drogově závislé P₆ považuje na klíčové doprovázet propuštěnou ženu, povzbuzovat ji v jejích dobrých záměrech, podporovat její dobrá rozhodnutí, nekomentovat rozhodování špatná. Jednoduše být jí nablízku v každé situaci a nepřestávat jí otevírat nové možnosti.

Sociální kurátorka Městského úřadu P₇ shledává prospěšnou motivaci propuštěných žen **vypadat pěkně:**

P₇: „... pokud žena vypadá normálně k světu a je na ní vidět, že prostě tu práci jako chce mít, potom samozřejmě ... ty holky, které už mají několikátý výkon trestu a v podstatě je tam taková jako zřejmá ta recidiva, že prostě půjdou za pár měsíců zpátky a vypadají tak, jak vypadají ... protože ... ať jako řekněme si to upřímně, pokud mi přijde bezzubá rozcuchaná holčina a chce dělat prodavačku, tak ji určitě jako nevezmou ... “

Významnou překážku úspěšného včlenění se do běžného života představuje závislost na **drogách:**

P₇ v rozhovoru s T: „... tak pokud žena je nějakým způsobem závislá, tak to hodnotíte jako úplně zásadní překážku ... “ P₇: „... celkový ... “ T: „... a jestli tomu dobře rozumím ... tak pokud žena je nějakým způsobem závislá, tak to hodnotíte jako úplně zásadní překážku ... “ P₇: „... nám se to tak ukazuje ... “

Motivace propuštěných žen být opět s **rodinou** naráží hned na **několik úskalí**, jimiž je neschopnost držet krok s dobou, výčitky vůči rodině a pocit studu:

P₇: „... myslím si, že u těch žen, které mají zázemí, je to těžší ... paradoxně u těch, které zázemí nemají je to poměrně jednoduché se vrátit do toho standardu, které měly,

ale u těch, které se vrací zpátky k rodině, tak je to hodně těžké ... jednak ... jsem to u těch starších žen, jak ten svět letí dopředu a oni třeba jsou já nevím těch pět, sedm roků zavřené ... tak strašně těžko zvládají to tempo...“

P7: „...daleko víc si uvědomují, co způsobily té rodině ... daleko víc mají výčitky vůči rodině, daleko víc mají pocit toho studu a daleko těžší těžšejc se jim hledá ta cesta zpátky k té rodině k těm dětem ... i kdyby ta rodina jakoby v uvozovkách nemá problém, tak naopak ta propuštěná to cítí jako ... pro ňu je to strašně těžké ...“

Další významný nepříznivý faktor ztěžující situaci nejen propuštěné ženy, ale i jejich nejbližších, spočívá v **punitivitě veřejného mínění**:

P8: “... no a tak samozřejmě jakoby i to veřejné mínění je daleko kritičtější a daleko více jako jako daleko méně odpouští ženě, která má záznamy ... jo právě proto ... jak je sice ... ženy jakoby pořád v tý společnosti mají nižší ... jako já nevím uplatnění, třeba jo, to se týká třeba zaměstnání mezi mužema nebo v tom mužském prostředí, že jo ... tak tak se ale pořád bere a vnímá žena, jako že je rozumnější schopnější a tím, že má jako větší jako nějaký genetický předpoklady, pro tu soudržnost rodiny, protože je odolnější ... jako tak pak jako co to je za ženu, že byla ve výkonu trestu, že jo ... jako jako předsudek, že jo no to nálepkování...“

Problematickou se po propuštění z výkonu trestu jeví také **partnerská dráha**:

P8: „... partnerské dráha, jo ... jestli si najít a to a to taky, že jo ... jako jako ... buď budu lhát, jo a neřekne ... přiznám se, že že jsem byla zavřená jo a nebo si najdu partnera, kterej byl taky zavřenej ... ona existuje i seznamka lidí, který jsou jejich ... jo tak to tak nějak takový jako že už dneska ty možnosti jsou ... jako se třeba nebo se seznámili v tom výkonu trestu, jo nějak jako ...“

Sociální kurátor P₈ postrádá u propuštěných žen **asertivitu**:

P8: „... zrovna si myslím, že třeba asertivita ... že tohleto ... že tam často přemáhají víc jako emoce, jako ... no ... a a i někdy jako takový to jako nešikovný jako neohrabaný jako a sebeobhájení ...“

4.4 Vyhodnocení a interpretace získaných údajů výzkumného šetření

Hlavní výzkumná otázka 1 byla formulována následovně: Nakolik působí původní motivační faktory rozhodující o účasti odsouzených žen na vzdělávacích aktivitách pořádaných VS ČR ve směru jejich úspěšné dezistence po propuštění?

Realizované rozhovory s participantkami výzkumného šetření odhalovaly řadu více nebo méně uvědomovaných dílčích motivů koexistujících s těmi, které byly verbalizovány. Některé s verbalizovaným motivem vykazovaly kongruenci, podtrhovaly jej, zatímco jiné nabývaly podstatně významnější vypovídací hodnoty než verbalizované sdělení samo. Z tohoto důvodu jsou nejprve stručně interpretovány údaje vztažené na jednotlivé participantky propuštěné z VTOS, teprve poté jsou uvedeny tři vůdčí motivy rozhodující o účasti odsouzených žen na vzdělávacích aktivitách, které byly nejčastěji uváděny oběma skupinami participantů: touha vrátit se k rodině, absence předpokladu lepšího uplatnění na trhu práce a pozitivní význam vnějšího stimulu v podobě konkrétní pomáhající osoby.

Paní P₁ sice explicitně uvádí jako rozhodující pohnutku pro svou účast na vzdělávacích aktivitách ve věznici účelové jednání, jehož zisk představoval odchod na podmíněčné propuštění. V jejích výpovědích se však odkrývá mnohovrstevnatost koexistujících motivů, které ji vedly k účasti na vzdělávacích aktivitách ve vězení. Především se P₁ vyznačuje vysokou mírou autonomie, která se však, na rozdíl od některých jiných žen se zkušeností života ve VTOS, nevyznačuje destruktivním, ale pozitivním potenciálem. Její rozhodování ovlivňuje racionalita, ohledy na druhé, empatie, bezpředsudečný přístup ke druhým, ale také ostražitost, která je v penitenciárním prostředí namístě. Z ohledů na nejbližší je možné usuzovat na velké pocity viny, které P₁ prožívá s ohledem na dřívější trestnou minulost, umocňované zkušeností protražovaného vyšetřování její trestné činnosti, které vedlo k odpojení se P₁ od přátel a společenského života. Rozhodující dva motivy shledávám v subjektivně výrazně prožívaném pocitu autonomie a silném poutu k rodině. Ostatní motivy jsou jejich vyjádřením. Motivace P₁ k edukačním aktivitám je převážně vnitřní povahy, na vnějších stimulech relativně nezávislá.

Paní P₂ zprvu nejevila valný zájem o vzdělávací aktivity ve vězení. Obrat nastal po seznámení s vězeňským kaplanem. P₂ považuje vnější motivaci ke vzdělávacím aktivitám ve vězení za rozhodující. Ve srovnání s odhodláním, až urputností vlastní P₁ od samého počátku nástupu do VTOS se tato okolnost dá interpretovat jednak jako důsledek takřka pětiletého trestu, zejména však ztrátě zázemí P₂, odtud velmi nízkému sebevědomí a sebehodnocení, podléhání pocitu zmaru. Vnější stimul nastartoval a posílil vnitřní motivaci, což se projevovalo v trvalém odhodlání účastnit se všech vzdělávacích aktivit nabízených věznicí. Motivace P₂ ve prospěch vzdělávacích aktivit rozmanitého druhu je,

vedle potřeby vymanit se z podnětové deprivace charakteristické pro vězeňské prostředí, výrazem jejího nalezení sebe sama, vlastní hodnoty, důstojnosti a přijetí sebe sama. Podobně jako v předcházejícím, také v tomto případě je relevantní uvažovat o destruktivních následcích zbytnělého pocitu viny, který viník bez intervence druhého člověka nedokáže adekvátně zpracovat a unést.

Paní P₃ interpretuje veškerou účast na vzdělávacích aktivitách účelově, jako prostředek získání možnosti trávit čas s rodinou. Své pohrdání vůči recidivujícím ženám, respektive vůči jejich neschopnosti osvojit si kompetence potřebné pro bezproblémový život, nikterak neskrývá. Významnou roli pro ni ve vězení hraje neproblematizovaný vztah s personálem, jehož prostřednictvím se pozitivně sebepotvrzuje. Neproblematizovaný vztah s personálem však na její straně umocňuje odmítání nabízených vzdělávacích aktivit. Potenciál vnější motivace k účasti na vzdělávacích aktivitách v tomto případě nabývá perverzního efektu. Podobně jako P₁ také P₂ učinila ve výkonu trestu zkušenost se zásadním obratem své mysli. Obrat mysli však přičítá pouze sobě samé.

Paní P₄ odůvodňuje svou účast na vzdělávacích aktivitách nabízených věznicí pouze jako prostředek možnosti podání si žádosti o podmíněčné propuštění. Skutečnou motivací pro účast na vzdělávacích aktivitách je touha po dětech. P₄ vítá vnější motivaci v podobě osob, které ji v těžkých a mezních chvílích jejího života podrží jak dobrým slovem, tak faktickou pomocí. Také v tomto případě je nepřehlédnutelný vliv výčitek svědomí vůči dětem zanechaným bez matky. Ovšem v tomto případě přispívají výčitky svědomí k zesílení vnitřní motivace P₄ a k zocelení v řetězci náročných životních situací.

Touha vrátit se k rodině

Komparací výpovědí propuštěných žen a pracovníků pomáhající profese lze konstatovat dominantní motiv v podobě touhy vězňených žen vrátit se v co nejkratším časovém horizontu k rodině. Nejrychlejší způsob, jak naplnit vytčeného cíle, spočívá v naplnění podmínek podmíněčného propuštění. Jednou z položek, jimiž se zvyšuje šance na úspěšné podmíněčné propuštění, je aktivní účast na vzdělávacích aktivitách nabízených Vězeňskou službou ČR.

Absence předpokladu lepšího uplatnění na trhu práce

Žádná žena však mezi svými pohnutkami k účasti na vzdělávacích aktivitách neuváděla možnost lepšího uplatnění na trhu práce. Implicitně tento motiv rezonuje pouze s výpovědí P₁, jejíž úsilí o absolvování kurzu však nebylo naplněno. Tuto skutečnost lze vysvětlit jednak dosaženým vzděláním žen (všechny participantky dosáhly středoškolského vzdělání), jejich věkem (věk participantek se pohyboval od zralých čtyřicátnic po čerstvou šedesátnici) a také dobře osvojenými pracovními návyky participantek. Vedle účelového jednání směřujícího k podmíněnému propuštění, uvádí propuštěné ženy také snahu uniknout stereotypu a nudě nebo snahu nabýváním nových znalostí smysluplně využít čas, který musí strávit ve VTOS, případně „dohnat“, nač na svobodě nebyl čas. Sociální kurátorka P₇ uvádí jako další motiv odsouzených žen ke vzdělávání možnost navázat na přerušenu vzdělávací dráhu nebo získ benefitů v podobě studijního stipendia. Navíc, celkové prostředí věznice a řád, který je v ní nekompromisně vyžadován (v našem pojetí edukační prostředí informální povahy) hodnotí tato sociální kurátorka jako velmi příznivé pro osvojení si sociálních kompetencí drogově závislých klientů.

Pozitivní význam vnějšího stimulu v podobě konkrétní pomáhající osoby

Až na jedinou výjimku se zbývající tři propuštěné ženy a všichni čtyři pracovníci pomáhajících profesí shodují na nebývalé významné potřebě vnějšího stimulu v podobě konkrétní pomáhající osoby pro udržení pozitivní motivace žen jak v době jejich pobytu ve výkonu trestu, tak v období po jejich propuštění. Ze strany žen je o spolupráci s pomáhající osobou velký zájem, nezřídka však bývá jejich žádost oslyšena. Kontakt s pomáhající osobou během výkonu trestu pomáhá ženám lépe strukturovat čas, který musí strávit ve věznici, zmírňuje jejich stres a pocit selhání, psychicky je nastavuje na povinnosti, které na ně čekají po opuštění brány věznice, což jim sekundárně usnadňuje překonávat nesnáze spojené s odloučením od rodiny a s pobytem ve výkonu trestu. Pracovníci pomáhající profese plně docenují význam své osoby, potažmo rozhodující roli v motivaci odsouzených žen ve významných oblastech jejich života (například také v oblasti dalšího vzdělávání). Autenticitě tohoto vztahu přičítají obě skupiny význam v pozdější úspěšné desistenci. Propuštěné ženy jednoznačně příznivě oceňují pomoc jiné osoby nejen ve věznici, ale zejména pak v kritickém období po propuštění. Avšak pouze v jednom případě slyšíme výpověď o rozhodujícím vlivu pracovníka pomáhající profese

na rozhodnutí odsouzené ženy dále se vzdělávat ve VTOS. Sociální pracovník P₈ by na místě iniciátora intervenujícího ve prospěch motivace žen k účasti na vzdělávacích aktivitách rád viděl osobu, která svým zanícením pro studijní aktivity bude pro odsouzené ženy přirozeným vzorem hodným následování.

Hlavní výzkumná otázka 2 byla formulována následovně: Které motivační faktory usnadňují včleňování propuštěných žen do společnosti?

Po propuštění je u některých žen touha vrátit se k rodině naplněna, u jiných tomu tak není. Na základě naplnění/nenaplnění této dominující potřeby se oslabuje, zesiluje nebo proměňuje motivace žen pro úspěšné zvládnání nároků běžného života a překonávání obtíží různé intenzity, pokaždé však v kumulované podobě s tendencí jejich vzrůstající intenzity. Faktory ovlivňující motivaci propuštěných žen je možné rozčlenit do třech hlavních oblastí: rozhodnutí zůstat na svobodě, existence pomáhající osoby/osob a docenění jejího/jejich významu a demotivující faktory v podobě vnitřních a vnějších překážek bránících propuštěným ženám v úspěšném začlenění do společnosti. První dva jmenované faktory působí ve směru úspěšného začlenění propuštěných žen do společnosti (potažmo úspěšné desistence propuštěných žen), zatímco poslední zmiňovaný faktor směřuje podstatnou měrou k dokonání recidivy.

Rozhodnutí zůstat venku

Zdánlivě banálně zní konstatování významu pevného rozhodnutí zůstat na svobodě. V úvahu je však třeba brát nejen následky pobytu ve výkonu trestu v podobě desocializace a prizonizace, ale i mnohodimenzionálně komplikovanou situaci drtivé většiny propuštěných žen. Za daných okolností je spíše s podivem, že některá z propuštěných žen nepropadá zoufalství a panice ochromujícím její motivaci úspěšně zvládat jednotlivé kroky života na svobodě.

Existence pomáhající osoby/osob a docenění jejího/jejich významu

Vzhledem k převládající motivaci žen dostat se na podmíněné propuštění domů za svou rodinou, ovšem bez jakýchkoliv bližších představ o tom, jak zvládnout nároky běžného života, doceňují pracovníci pomáhajících profesí klíčový význam vnějšího zdroje vnější motivace (stimulu) propuštěných žen v podobě doprovázející osoby.

Zkušenosti sociálního kurátora pro dospělé P₅ přesvědčivě mluví ve prospěch včasné intervence u odsouzených žen formou dopisu nebo osobní schůzky, během níž ženám zprostředkovává náhled na negativní dopady faktu jejich uvěznění v právních a finančních souvislostech. Vnější impulz v podobě doprovázející a účinně pomáhající osoby hraje pro motivaci žen významnou roli. Úměrně míře rozvinutí jejich vzdělanostních, sociálních a pracovních kompetencí jeho význam roste. Vedle jiných osob může být vnějším zdrojem motivace také osoba sociálního kurátora, na něhož se mohou ženy spolehnout. Ženy hojně žádají sociálního kurátora o součinnost a přimluvu ve věci uplatnění mírnějšího trestu; v případě nástupu do VTOS žádají sociálního kurátora o intervenci ve prospěch přemístění do věznice bližší jejich rodinám. Sociální kurátor P₅ leckdy intervenuje ve prospěch odsouzených žen, přestože nepochybuje o marnosti svého počínání. V očích odsouzených žen však získává na důvěryhodnosti, což je nezbytná podmínka jejich vzájemné spolupráce.

Klíčový význam vnější motivace shledává také pracovnice v protidrogových službách kontaktního centra a terénních programů P₆. Vzhledem ke zvláštnostem, jimiž se konkrétní cílová skupina kontaktního centra a terénních programů vyznačuje, jedná se spíše o paternalistickou podobu vztahu pracovníka pomáhající profese a uživatele služeb. Jiný sociální kurátor (P₅) tuto představu vztahu výslovně rozporoval, když uváděl, že přílišná vstřícnost ze strany pomáhající osoby v posledku uživatele služeb demotivuje v jejich úsilí o samostatnost. Také ostatní kurátoři mají představu spíše partnerského vztahu založeného na důvěře, spolehlivosti, dobré vůli ze strany pracovníka pomáhající profese a zejména fyzického doprovázení propuštěných žen v situacích, které jsou pro propuštěné ženy neznámé nebo stresující. Ze strany propuštěných žen je vysoce oceňován upřímný zájem ze strany pracovníka pomáhající profese, schopnost pracovníka pomáhající profese intervenovat v jejich prospěch a reálně jim pomáhat i materiálně, je-li toho třeba.

Pracovníci pomáhajících profesí shodně poukazovali na typicky nepříznivou životní situaci propuštěných žen, která vyžaduje napřít jejich úsilí jiným směrem než do oblasti vzdělávání. Společně s jinými pracovníky pomáhající profese a jednou propuštěnou ženou hodnotí pobyt žen ve VTOS jako jedinečnou příležitost, kdy se ženy mohou vzdělávat a pracovat na sobě, na svém rozvoji. Přes veškeré lobování ve prospěch účasti žen ve vzdělávacích aktivitách, ideálně již po dobu jejich pobytu ve VTOS, neskrývají někteří pracovníci pomáhající profese skepsi ohledně uplatnění propuštěných žen na trhu práce. Také zkušenosti propuštěných žen podporují jejich rezervované

stanovisko. Obě skupiny recipientů, tedy jak propuštěné ženy, tak pracovníci pomáhajících profesí, jednoznačně podporují myšlenku rozvíjení cílených pravidelných aktivit vězněných žen i žen propuštěných, jejichž prostřednictvím si mohou osvojovat praktické dovednosti a návyky spojené s udržením si stálého pracovního místa. Závažnost verbalizovaného požadavku podtrhuje skutečnost, že participantkami výzkumného šetření byly ženy středního věku s dosaženým středoškolským vzděláním a dobře osvojenými sociálními i pracovními dovednostmi.

Demotivující faktory: vnější a vnitřní překážky úspěšného začlenění do společnosti

Zásadní problém, se kterým se musí vyrovnávat propuštěné ženy a jejich blízcí, spočívá v jejich zadlužení, které prakticky není možné uspokojivě vyrovnat, v některých případech jej není možné umořit za celý lidský život. Na tomto tvrzení se jednoznačně shodují všichni participanté. Nepříznivou situaci propuštěných žen dále výrazně prohlubuje punitivní veřejné mínění. Kombinace chybění praktických pracovních a sociálních návyků s obtížnou osobní situací, propuštěným ženám velmi ztěžuje začleňování se do běžného života. Jednoznačné doporučení směřují sociální kurátoři na rozvíjení praktických dovedností spojených s vyhledáním a udržením si pracovního místa, nepříznivé osobní situaci navzdory. Zmiňována byla tréninková pracovní místa nebo terapeutické komunity nabízené propuštěným ženám na překlenovací období mezi jejich odchodem z VTOS a následným začleněním do společnosti.

Další významnou překážku úspěšného včlenění se do běžného života představuje přetrvávající závislost propuštěných žen na drogách.

Významným rizikovým potenciálem disponuje také motivace propuštěných žen vrátit se k rodině. Jedná se o bezkonkurenčně dominující motivační faktor jak vězněných, tak propuštěných žen. Touha po návratu do rodiny však naráží hned na několik úskalí, mezi nimiž je možno jmenovat vedle neschopnosti držet krok s dobou také silné výčitky svědomí vůči rodině a všeprostopující pocit studu. Kombinace vysoké míry výčitek svědomí a nedůvěry ve druhé disponuje potenciálem naprostého odpojení těchto žen od sociálních vztahů.

Problematickou se po propuštění z výkonu trestu jeví také partnerská dráha. Ženy nezřídka stávají před závažným rozhodnutím, zda vůbec, případně kolik investovat do partnerského vztahu.

Významnou a přetrvávající bariéru vyžadující vnější intervenci představuje sebeúcta a sebehodnocení žen. Chybějící asertivní vystupování, sebe prezentaci a sebedůvěru propuštěných žen verbalizují jak propuštěné ženy samy, tak pracovníci pomáhajících profesí.

ZÁVĚR

Tématizování významu (celoživotního) vzdělávání/učení se napříč historickými epochami, zejména pak jeho významu v současném společenském diskurzu, vedlo ke konstatování jeho nepostradatelnosti pro jednotlivce i společnost v akcelerující změti nepředvídatelných změn. Vedle enkulturačního a socializačního potenciálu bylo poukázáno také na exkludující funkci (celoživotního) vzdělávání/učení u rizikových jedinců a sociálních skupin.

V případech, kdy tato exkluze vyústí do výkonu trestu odnětí svobody konkrétního jednotlivce, se jako součást programů zacházení ve své podobě formální, neformální a informální stává vzdělávání/učení se efektivním nástrojem sociální inkluze. Toto tvrzení je možné vztáhnout na 80-85 % vězněné populace, jejímž společným jmenovatelem je nízké dosažené vzdělání odpovídající buď nedokončenému základnímu vzdělání nebo dosaženému základnímu, maximálně sekundárnímu vzdělání.

Výzkumné šetření kvalitativního charakteru mapovalo terén výzkumného problému formulovaného následovně: Které z motivačních faktorů rozhodujících o účasti žen ve vzdělávacích aktivitách nabízených během jejich pobytu ve VTOS se ukazují efektivní při úspěšném začleňování těchto žen do společnosti po propuštění?

Výzkumné šetření sledovalo, nakolik působí původní motivační faktory rozhodující o účasti odsouzených žen na vzdělávacích aktivitách pořádaných Vězeňskou službou ČR ve směru jejich úspěšné desistence po propuštění a které další motivační faktory usnadňují včleňování propuštěných žen do společnosti. Výzkumný vzorek tvořily dvě skupiny: čtyři pracovníci pomáhající profese, kteří přichází do kontaktu s vězněnými a propuštěnými ženami a čtyři již propuštěné ženy.

Výsledky šetření potvrdily významný faktor ovlivňující motivaci odsouzených žen ke vzdělávání v podobě touhy po rodině, která, žel, nebyla u všech participantů propuštěním naplněna. Vedle tohoto spíše obecně známého poznatku byl identifikován další, neméně významný faktor, kterým je silný pocit viny a studu žen odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody. Naplnění, případně frustrace z nenaplněné touhy žen vrátit se po propuštění k rodině, se zásadně propisuje do intenzity motivace upřené ve směru jejich úspěšné desistence nebo dokonané recidivy.

Jak ve výkonu trestu, tak po propuštění žen z VTOS, hraje extrémně významnou roli vnější stimul v podobě doprovázející osoby. Tuto skutečnost je třeba zvláště vyzvednout. Doprovázející a pomáhající osoba, která projevuje upřímný zájem a buduje

vzájemnou důvěru, disponuje potenciálem zásadně ovlivňovat motivaci odsouzených v pozitivním směru, nejen během pobytu ve výkonu trestu, ale i po jejich propuštění.

Dosah tvrzení umocňuje opětovná zmínka o kvalitách participantek výzkumného šetření: jednalo se o ženy s dosaženým středoškolským vzděláním, středního a středně pokročilejšího věku, s dobře osvojenými sociálními a pracovními návyky. Ženy byly propuštěné před 6 měsíci až 6 lety, všechny byly prvotrestané. Jedná se tedy o osoby, které tvoří pouhých 15-20 % vězeňské populace. Institucionalizace umocňovaná šokem ze svobody však zcela ochromila jejich schopnost samostatně jednat a rozhodovat se do té míry, že zejména v překlenovacím období po propuštění z VTOS byly upřímně vděčné za intenzivní spolupráci s pomáhající osobou. Vřelý vztah s takovouto osobou si udržují také po překonání překlenovacího období.

Mezi dalšími demotivujícími faktory potvrdilo výzkumné šetření skutečnost významného zadlužení propouštěných žen. Dluhy některých se nedají za celý lidský život umořit. Touto skutečností není nepříznivě dotčena pouze materiální stránka životní úrovně žen či jejich nejbližších.

Demotivující dopad má na propuštěné ženy také punitivní nastavení společnosti. Jestliže byla jednotlivými respondenty obou skupin opakovaně verbalizována asertivita jako dovednost, kterou propuštěné ženy postrádají, což jim značně ztěžuje osobní, společenský i profesní život, rýsuje se pravděpodobně podnět hodný rozvíjení již ve VTOS.

Ve zkratce uvedené indicie, které odhalilo výzkumné šetření, lze shrnout následovně: význam vzdělávání ve VTOS v jeho formální, neformální či informální podobě nelze zpochybňovat, ani oslabovat. Vzhledem k dosažené úrovni vzdělání a dobře osvojeným sociálním i pracovním návykům propuštěných žen, které se staly participantkami výzkumu, doceňováno bylo zejména neformální vzdělávání a informální učení se.

Extenzivně pojímané vzdělávání žen ve věznicích je pro úspěšné začlenění žen po jejich propuštění a následnou dezistenci nepostradatelné. Samo o sobě však, bez účinného doprovázení pomáhající osoby, případně rodiny, která propuštěné ženě pomůže překonávat řadu překážek při jejím začleňování se do společnosti, značně oslabuje svůj potenciál.

Ženy propuštěné z výkonu trestu jsou motivovány začlenit se do společnosti, plnohodnotně participovat na jejích hodnotách a rozvíjet je. Jejich záměr je však realizovatelný pouze do té míry, do jaké jim ho umožní majoritní společnost.

Seznam použitých zdrojů

BAJCURA, Lubomír, ed. *European prison systems past-present-future: reports of the international conference held from 24th to 28th of June 2002 in Kroměříž*. Praha: Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky, 2003. 207 stran. ISBN 80-239-0138-9.

BARTÁK, Jan. *Jak vzdělávat dospělé*. 1. vyd. Praha: Alfa Nakladatelství, 2008. 197 s. Management studium. ISBN 978-80-87197-12-7.

BAŠTECKÁ, Bohumila, ed. *Psychologická encyklopedie: aplikovaná psychologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. 515 s. ISBN 978-80-7367-470-0.

BECK, Ulrich. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. Vyd. 2. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011, 431 s. ISBN 978-80-7419-047-6.

BENEŠ, Milan. *Andragogika*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2008. 135 s. ISBN 978-80-247-2580-2.

BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. 395 stran. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-115-8.

CALTOVÁ HEPNAROVÁ, Gabriela. *Sociální znevýhodnění jako determinanta vzdělanostních perspektiv dětí - pohled do rodinného zázemí*. Brno: Paido, 2020. 150 s. ISBN 978-80-7315-271-0.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a MAKARIUSOVÁ, Vlasta. *Sociální ochrana*. Vyd. 2. uprav. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996. 156 s. ISBN 80-85981-36-X.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a SEDLÁČEK, Vojtěch. *Základy penologie pro policisty*. Vyd. 1. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2002. 148 s. ISBN 80-7251-104-1.

DVOŘÁKOVÁ, Miroslava a ŠERÁK, Michal. *Andragogika a vzdělávání dospělých: vybrané kapitoly*. Vyd. první. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016. 169 s. Varia; 56. svazek. ISBN 978-80-7308-694-7.

GIDDENS, Anthony a SUTTON, Philip W., ed. *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2013. 1049 s. ISBN 978-80-257-0807-1.

GIGALOVÁ, Veronika a kol. *Dospělý jedinec v hypermoderní společnosti*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 96 s. Monografie. ISBN 978-80-244-4809-1.

HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 2., dopl. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006. 183 s. Studia VŠERS; 12. ISBN 80-86708-30-6.

HRUBEC, Marek, ed. a KOPECKÝ, Martin, ed. *Nová vědecká éra?: od byrokratické komerce ke kreativité ve veřejném zájmu*. První vyd.. Praha: Epoque, 2021. 153 s. ISBN 978-80-278-0029-2.

CHOCHOLOVÁ, Svatava; PÁNKOVÁ, Markéta a STEINER, Martin (ed.). *Jan Amos Komenský – Odkaz kultury vzdělávání = Johannes Amos Comenius – The legacy to the culture of education [příspěvky z mezinárodní konference Odkaz Jana Amose Komenského kultury vzdělávání (Praha, 15.-17. listopadu 2007)]: [papers from the international conference The Legacy of Johannes Amos Comenius to the Culture of Education (Prague, November 15th-17th, 2007)]*. 1. vyd. Praha: Academia, 2009. 827 s. ISBN 978-80-200-1700-0.

JŮZL, Miloslav a kol. *Současné vzdělávací trendy v českém vězeňství: mezinárodní vědecká konference „současné vzdělávací trendy v české vězeňství“*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2020. 240 s. ISBN 978-80-7452-148-5.

KALEJA, Martin. *Etopedická propedeutika v inkluzivní speciální pedagogice*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2013. 264 s. ISBN 978-80-7464-396-5.

KOPECKÝ, Martin a kol. *Vědění a učení v globalizovaném světě: aktéři a změny*. Vyd. 1. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. 132 s. Varia; sv. 13. ISBN 978-80-7308-474-5.

KOPECKÝ, Martin. *Sociální hnutí a vzdělávání dospělých: aktivní občanství jako cíl pro celoživotní učení*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 131 s. Andragogika. ISBN 80-86432-96-3.

KOPECKÝ, Martin. *Vzdělávání dospělých mezi politikou, ekonomikou a vědou: politika vzdělávání a učení se dospělých v éře globálního kapitalismu*. Vyd. 1. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2013. 165 s. Humanitas; sv. 7. ISBN 978-80-7308-493-6.

LISSMANN, Konrad Paul. *Teorie nevzdělanosti: omyly společnosti vědění*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2008. 125 s. XXI. století; sv. 4. ISBN 978-80-200-1677-5.

LIPOVETSKY, Gilles a CHARLES, Sébastien. *Hypermoderní doba: od požitku k úzkosti*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2013. 144 s. Střed; 105. ISBN 978-80-7260-283-4.

MUŽÍK, Jaroslav. *Andragogická didaktika*. Vyd. 1. Praha: CODEX Bohemia, s.r.o., 1998. s. 272. ISBN 80-85963-52-3.

NOVOTNÁ, Hedvika, ed., ŠPAČEK, Ondřej, ed. a ŠTOVÍČKOVÁ, Magdaléna, ed. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Vyd. první. Praha: FHS UK, 2019. 495 s. ISBN 978-80-7571-025-3.

PALÁN, Zdeněk a LANGER, Tomáš. *Základy andragogiky*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. 184 s. ISBN 978-80-86723-58-7.

PALÁN, Zdeněk. *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. Praha: DAHA, ©1997. 159 s. Promos. ISBN 80-902232-1-4.

PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 1998. 270 s. ISBN 80-7184-569-8.

PRŮCHA, Jan. *Andragogický výzkum*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. 152 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5232-7.

PRŮCHA, Jan. *Psychologie učení: teoretické a výzkumné poznatky pro edukační praxi*. Praha: Grada, 2020. 268 s. ISBN 978-80-271-2853-2.

PRŮCHA, Jan. *Vzdělávání a školství ve světě: základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. 319 s. ISBN 80-7178-290-4.

RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie I*. Vyd. 1. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2013. 125 s. ISBN 978-80-7435-264-5.

RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie II*. Vyd. 1. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2014. 184 s. ISBN 978-80-7435-378-9

RASZKOVÁ, Tereza. *Acta sociopathologica I*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. s. 166. ISBN 978-80-7435-420-5.

SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. II. díl, Teorie a praxe zacházení s vězňnými*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 77 s. ISBN 978-80-7372-204-3.

SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. III. díl, Negativní jevy ve vězení*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 69 s. ISBN 978-80-7372-205-0.

SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. I. díl, Úvod do teorie trestu a trestání*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 57 s. ISBN 978-80-7372-203-6.

SOCHŮREK, Jan. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie. I. díl, Obecná část*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita, 2002. 93 s. Studijní texty pro distanční studium. ISBN 80-7083-679-2.

SOCHŮREK, Jan. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie. II. díl, Speciální část.* Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita, 2002. 82 s. Studijní texty pro distanční studium. ISBN 80-7083-680-6.

SOCHŮREK, Jan. *Úvod do penologie.* Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007 [i.e. 2008]. 80 s. ISBN 978-80-7372-287-6.

STRAKOVÁ, Jana, ed. a VESELÝ, Arnošt, ed. *Předpoklady úspěchu v práci a v životě: výsledky mezinárodního výzkumu dospělých OECD PIAAC.* Vyd. 1. Praha: Dům zahraničních spolupráce, 2013. 228 s. ISBN 978-80-87335-53-6.

ŠPRÁCHALOVÁ, Lucie a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Acta sociopathologica III: rizikové chování a jeho prevence v česko-slovenských souvislostech.* Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2016. s. 293. ISBN 978-80-7435-637-7.

ŠUBRT, Jiří a kol. *Soudobá sociologie. III: diagnózy soudobých společností.* Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2008. 382 s. ISBN 978-80-246-1486-1.

ŠVAŘÍČEK, Roman a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách.* Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese.* Praha: Portál, 2014. s. 815. ISBN 978-80-262-0696-5.

VETEŠKA, Jaroslav a FISCHER, Slavomil. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace.* Praha: Grada, 2020. s. 208. ISBN 978-80-271-0731-5.

VETEŠKA, Jaroslav a TURECKIOVÁ, Michaela. *Kompetence ve vzdělávání.* Vyd. 1. Praha: Grada, 2008. 159 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1770-8.

VETEŠKA, Jaroslav. *Přehled andragogiky.* Vyd. 1. Praha: Portál, 2016. 319 s. ISBN 978-80-262-1026-9.

VODÁK, Josef a KUCHARČÍKOVÁ, Alžběta. *Efektivní vzdělávání zaměstnanců. Překlad Dagmar Krtičková.* Praha: Grada, 2011. 237 s. ISBN 978-80-247-3651-8.

VOJTOVÁ, Věra. *Úvod do etopedie: texty k distančnímu vzdělávání.* Brno: Paido, 2008. 127 s. ISBN 978-80-7315-166-9.

Vybrané otázky problematiky žen a mladistvých ve věznicích: závěry projektu Českého helsinského výboru "Monitoring podmínek výkonu vazby a trestu odnětí svobody žen a mladistvých v ČR". Praha: Český helsinský výbor, 2003. 80 stran. ISBN 80-864-3613-6.

Vyučování a učení: cesta k učící se společnosti: (bilá kniha o vzdělávání a odborné přípravě). Překlad Antonín Mikeš. Praha: Učitel'ské noviny - Gnosis, spol. s r.o., [1997], ©1997. 96 s. Přístup k dokumentům.

ŽIŽEK, Slavoj. *Jednou jako tragédie, podruhé jako fraška, aneb, Proč musela utopie liberalismu zemřít dvakrát.* Praha: Rybka Publishers, 2011. s. 247. ISBN 978-80-87067-25-3.

Seznam použitých elektronických zdrojů

Doporučení Rec(2006)2-rev Výboru ministrů členským státům k Evropským vězeňským pravidlům [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2021. 27 s. [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/EVP_CS_FIN.pdf.

DOUBEK, Pavel. *Prevence mučení a národní preventivní mechanismus. Právo 21, z.s.* [online]. 2019 [cit. 2024-04-24]. ISSN 2570-8813. Dostupné z: <https://pravo21.cz/pravo/prevence-muceni-a-narodni-preventivni-mechanismus>.

EIKELAND, Ole-Johan, MANGER, Terje and ASBJØRNSSEN (Eds). *Education in Nordic Prisons: Prisoner's Educational Backgrounds, Preferences and Motivation.* [online]. Copenhagen: Nordic Council of Ministers, 2009. 213 s. [cit. 2024-04-2023]. ISBN 978-92-893-1821-1. Dostupné z: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:702625/FULLTEXT01.pdf>.

FRYČ, Jindřich. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020. 118 s. [cit. 2024-04-24]. ISBN 978-80-87601-47-1. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/Brozura_S2030_online_CZ.pdf.

GABAL, Ivan, ČADA, Karel, SNOPEK, Jan a CHVÁTAL, Jiří. *Sociální vyloučení Romů a česká společnost: Klíč k posílení integrační politiky obcí* [online]. Praha: Otevřená společnost o.p.s., 2008. 56 s. [cit. 2024-04-24]. ISBN 978-80-87110-07-2. Dostupné z: https://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_KLIC_k_posileni_integracni_politiky_obci_publicace.pdf.

GAC. *Závěrečná zpráva projektu MŠMT. Vzdělanostní dráhy a vzdělanostní šance romských žáků a žáků základních škol v okolí vyloučených romských lokalit* [online]. Praha: MŠMT, 2009. 69 s. [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: https://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_Vzdelanostni_drahy_a_san ce_romskych_deti.pdf.

GOŠOVÁ, Věra. *Znalostní společnost: Výklad hesla* [online]. Praha: NPI. Metodický portál RVP.CZ, 2011. [cit. 2024-04-2024]. Dostupné z: https://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/Z/Znalostn%C3%AD_sp ole%C4%8Dnost.

HOCHOVÁ, Lucie. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky* [online]. Odbor správní Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky, 2024. 252 s. [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2022.pdf>.

HOCHOVÁ, Lucie. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2023* [online]. Praha: Generální ředitelství VS ČR, 2024. 250 s. [cit. 2024-06-12]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2023.pdf>

KÝR, Aleš. 30 let vězeňské služby České republiky. *České vězeňství* [online]. 2023, č. 2, s. 2 [cit. 2024-04-24]. ISSN 1213-9297. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/informacni-servis/ceske-vezenstvi/2023/cv-2-2023-web-1.pdf>.

LENIKUSOVÁ, Ludmila. Výjezdní zasedání SOU ve Znojmě. *České vězeňství* [online]. 2023, č. 1, s. 15 [cit. 2024-04-24]. ISSN 1213-9297. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/informacni-servis/ceske-vezenstvi/2023/cv-1-2023-web.pdf>.

MAREŠOVÁ Alena, *O resocializaci ve vězeňství trochu jinak* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2011 [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/o-resocializaci-ve-vezenstvi-trochu-jinak-doc.aspx>.

MÄSIAROVÁ, Lucie. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2022* [online]. Praha: Generální ředitelství VS ČR, 2023. 250 s. [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2022.pdf>.

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY. *Koncepce vězeňství* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2024 [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/koncepce-vezenstvi>.

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY. *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2016. 162 s. [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/12681/762277/Koncepce-vezenstvi.pdf/21e4adce-3e8b-48de-b2e4-2cca9d63475b>.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015-2020* [online]. Praha: MŠMT, 2015. 85 s. [cit. 2024-04-23]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/dlouhodoby-zamer-vzdelavani-a-rozvoje-vzdelavaci-soustavy-3>.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *MŠMT: 4 miliardy korun na zlepšení kvality vzdělávání a snížení sociálního vyloučení ve vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2023. [cit. 2024-04-23]. Dostupné z: <https://www.pedagogicke.info/2023/06/msmt-4-miliardy-korun-na-zlepseni.html>.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Strategie celoživotního učení ČR* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2008. 92 s. [cit. 2024-04-24]. ISBN 978-80-254-2218-2. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/strategie-celozivotniho-uceni-cr>.

RABUŠICOVÁ, Milada a RABUŠIC, Ladislav (ed.). *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 339. [cit. 2024-04-24]. ISBN 978-80-210-4779-2. Dostupné z: <https://munispace.muni.cz/library/catalog/view/548/1709/309-1/#preview>.

RUBIKON Centrum. They can't change the past: Let's open future for them! In: *YouTube* [online]. San Bruno: YouTube, 2022 [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=cIYnJkRsBwc>.

Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. In: *Zákony pro lidi* [online]. Zlín: AION CS, 2010-2024 [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>.

Zákon č. 169/1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Zákony pro lidi* [online]. Zlín: AION CS, 2010-2024 [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>.

Zákon č. 555/1992 o Vězeňské a justiční strážci České republiky. In: *Zákony pro lidi* [online]. Zlín: AION CS, 2010-2024 [cit. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-555>.

Seznam příloh

Příloha A: Rozhovor s participantkou P₁

Příloha B: Rozhovor s participantkou P₂

Příloha C: Rozhovor s participantkou P₃

Příloha D: Rozhovor s participantkou P₄

Příloha E: Rozhovor s participantem P₅

Příloha F: Rozhovor s participantkou P₆

Příloha G: Rozhovor s participantkou P₇

Příloha H: Rozhovor s participantem P₈

Příloha A

Rozhovor s participantkou P₁

T: Dobrý den!

P₁: Dobrý den!

T: My jsme se před časem dohodly, že se sejdeme ke společnému rozhovoru, k tomu, abychom reflektovali vaše zkušenosti se vzděláváním ve věznici. Mohla byste mi, prosím, úplně na začátku našeho rozhovoru sdělit, jestli souhlasíte s tím, že by tenhle rozhovor byl nahrávaný?

P₁: Ano, nemám s tím problém.

T: Děkuju vám za to. Moje další otázka směřuje přímo na vás. Mě by zajímalo, s kým vlastně mluvím. Mohla byste se prosím Vás trošinku představit?

P₁: Samozřejmě. Nejsem nejmladší, je mi devětapadesát let, pocházím z jižní Moravy a byla jsem poprvé trestaná. Seděla jsem ve věznici Světlá nad Sázavou. Trest jsem měla dlouhý 7 a půl let, takže 90 měsíců, ale byla jsem předběžně propuštěna za dobré chování po 1/3, protože jsem byla prvotrest.

T: Takže ten trest byl cekem dlouhý jak?

P₁: 90 měsíců.

T: Ano, ale ... celková délka ano ...

P₁: No a já sem odseděla třetinu, takže 30 měsíců.

T: 30 měsíců reálně jste strávila v té věznici. Ehm, děkuju Vám. Jakých kurzů jste se ve vězení účastnila?

P₁: Protože jsem byla odsouzená za podvod, tak jsem musela ... musela jsem vlastně projít aktivitou, která se jmenovala práce s trestným činem a potom další aktivitu to byla psychologická a to byla ... ježiš, jak se to jmenovalo ... já normálně už zapomínám ... já jsem půl roku venku z vězení takže už se to prostě se snažím vymazat ... byla to cesta ... cesta ale nevím, jaká prostě cesta ... a tam jsme se učili ... a tak to potom povyprávíme si o tom ...

T: ... je možné, že by to byla cesta hrdiny?

P₁: Ano! Cesta ... přesně ... ano, je to vončo ... ano to byla ona ...

T: Děkuji, takže 2 kurzy jste absolvovala.

P₁: Ano.

T: A nějaký rekvalifikační kurz?

P₁: Ne na rekvalifikační kurz já jsem se nedostala, protože mám maturitu, takže tam nebyla šance ... já jsem prvně chtěla jít do školy ... jako že bych tam udělala švadlenu ... prostě tam je taková ... ta tolik lidí a tam jsou většinou vlastně i analfabeti ... takže oni chtějí i se snaží je naučit se základní vzdělání a potom pokračovaly dál právě s tím s těma švadlenama, takže já jsem hned právě začala pracovat. Prvně jsem jako ... sem skládala krabičky, což jsem měla štěstí ... já jsem 14 dní potom co mě převezli na ... ? ... z Brna do Světlé nad Sázavou ... dostala jsem se na nejhorší patro ... tak v tom tam asi viděli, že jsem normální mezi těma ostatníma ... tak jsem začala pracovat Skládala jsem krabičky na covid ... ta práce byla asi 3 měsíce a po těch 3 měsících ... já už jsem od začátku si žádala, že chci jít do kuchyně ... vařit a po těch 3 měsících mě přesměrovali na patro kuchařek ... a až do konce vlastně trestu jsem vařila ... byla jsem v kuchyni. Takže tak.

T: A když se vrátím zpátky k těm vašim 2 kurzům, které jste absolvovala ... co Vás vedlo k účasti na těch kurzech?

P₁: Tak zaprvé to byla podmínka k tomu, abych si to předběžné propuštění mohla podat ... tam to jako podmínka, že musíte absolvovat vždycky ke každému temu trestnému činu, jaký byl provedený, byly určité nějaké aktivity, takže jsem si mohla vybrat ... ale to byla nejdůležitější k tomu mojemu vlastně trestnému činu ... takže tam jsem si požádala a čekala jsem ... tam vlastně se čeká strašně dlouho, protože ten kurz trvá, teda ta aktivita trvá 3 měsíce a vždycky v tem je tak 6 - 7 lidí ... a když si vezmete, že věznice má kapacitu kolem tisícovky žen ... takže oni to vždycky brali že na poslední chvíli když než ste to chtěla podat, tak vám tu aktivitu umožnili ... ale nevím, jakým nedopatřením nebo spíš dopatřením ... já jsem do toho přijela do 21 duben ... 21 březen jsem přijel do Světlé a už v červenci 21... říkal pán co na ... Hradecký se jmenoval ... strašně hodný pán ... co nás tam jakože potíral, tak říkal, že mě asi vybral počítač .. takže já jsem měla hned vlastně od začátku tady toto hlavní aktivitu udělanou ...

T: A takže ...

P₁: ... no ...

T: ... taky proto jste potom klidně mohla jít pracovat do té kuchyně ...

P₁: ... a tak ono bylo míň, vždycky na ty aktivity co jsou důležité, co každý má, jako k temu svému trestnému činu, tak je uvolňovaný ze zaměstnání ... protože ta aktivita probíhá jednou týdně nanejvýš dvakrát týdně ... vždycky hodinu, hodinu a půl ... jak kdy ... takže vždycky ten den jste uvolněná z práce, abyste tu aktivitu vy ste mohla ... prostě

celou ... tam vždycky 12 nějakých sezení a minimum je ... 8 jich musíte udělat, aby to bylo vlastně jako ... jakože platné, no ...

T: ... takže ... když máte tady tenhle nějaký program přesně ušitý na míru pro Vás ... tak to se vůbec účast na tom kurzu ... se vůbec nijak nevylučuje s tím, že byste mohla být taky zaměstnaná ...?

P₁: Ne, vůbec ... klidně ... tam jako Prostě ... to vy si zažádáte a potom i holky co jezdily třeba mimo mimo věznici co měly povolené jezdit ven pracovat .. tak prostě ten den zůstávaly v kriminále, aby si to mohly udělat protože to říkám tam to tam každý byl rád, že se tam dostal a oni vlastně k tomu tak přistupují .. že to je povinná aktivita a je to pro nás vzdělávací ... takže vlastně nám umožňovali vždycky jakože jsme zůstávaly ... a na ty aktivity jsme mohly jít ... potom třeba některé holky to ani třeba nezvládly, protože měly třeba ještě víc těch trestných činů, takže jezdily třeba nějak po nějakých soudech a to se vždycky jezdí od čtvrtka do čtvrtka ... na týden ... takže vždycky třeba jednu vynechaly a když měly 3 - 4 výjezdy za sebou ... v tom v těch 3 měsících, tak prostě udělaly třeba jenom půlku ... takže pak to musely začít dělat znovu nebo si dodělávat individuálky nějaké ... takže oni to prostě takto pracujícím to vlastně umožňovali ...

T: Děkuju, rozumím ... dál by mě zajímalo, jaké potíže jste musela po propuštění překonávat... s čím jste se musela vyrovnávat?

P₁: Tak já vůbec jsem se vyrovnávala s tím, že budu potkávat ty lidi, že ... všichni... co to o mně vědí ...

T: ... znovu v tom místě bydliště?

P₁: ... v místě bydliště a tak celkově, protože já jsem ze všema ... i s kamarádama přerušila kontakty už když mě vyšetřovali ... mě vyšetřovali asi 4 roky ... od roku 2016 ... takže já už ... jako kdybych měla odseděné víc. Ty 4 roky jsem vlastně s nikým nekomunikoval a chodila jsem jenom do práce a domů ... takže už to ... potom přece jenom když jste v tem kriminále, ztratíte, i když za vámi jezdí na návštěvy ... ztratíte kontakt s rodinou ... ze synama a tak ... takže vlastně i to se ... čekáte co bude, i když jsem měla domluvené, že syn pro mě bude mít víc ... bude mít ... jako ze začátku že mi pomůže ... všechno přece jenom ... je to takové ... je to zvláštní ... no a potom teda vlastně ... já jsem měla výbornou paní kurátorku, která vlastně ... já hned jak jsem vyšla ven, tak jsem jí volala a ona vlastně hned na druhý den se mnou šla na kávi a obešla se mnou pracák a všechny tady tyto instituce ... probační a tak ... že prostě na mě ... chovali se tam ke mně strašně slušně ... nevím, jestli to bylo tím, že šla se mnou ona

a nebo že viděli, že su taková ztrápená, stará ... smích ... ale prostě nemůžu říct ... chovali se ke mě slušně, snažili se mi ze vším jako pomoct ... i ty příspěvky, všechno... jediný problém je to, že oni to neuspíší ... že máš normálně co nastavený ... takže první peníze vám přijdou ... já jsem vyšla vlastně pátého září a první peníze jsem měla až koncem října, že ... takže ten kdo nemá podporu rodiny nebo známých ... tak prostě ... nedivím se, že se vrací třeba ... zpátky ... protože pak nemá z čeho žít ... nemá nemá kde co jak ... takže to byl asi ten největší problém ...

T: ... to byl ten největší problém, ale bylo jich teda víc?

P₁: Ne, ne ... potom já než jsem se s tím srovnala ... víte já už jsem si potom tam tak zvyklá ... v kriminále ... smích ... jsem se dostala na dobré patro předvýstupní ... v kuchyni jsem byla uznávaná, protože jsem tam vedla diety ... jsem vařila a zaučovala nové ... takže já už jsem si tam do toho tak tak vžila ... i s těma holkama mě brali ... se všema jsem tam byla kámoška ... jako jo jste zavřená všechno ... ale snažíte se prostě komunikovat... ale s těma lidma, co tam s nima jste ... a když jsou tam normální lidi, jako že jsem zažila i já potom normální lidi tak prostě dodnes i s některýma píší, že a snažím se jim pomoct, jak můžu ... ale ... prostě... najednou a navíc já jsem byla strašně rychle propuštěná ... ono to trvá měsíc 2 než vás propustí soud v Havlíčkově Brodě ... a já jsem to podala a do 7 dnů jsem šla domů ... takže já jsem s tím nepočítala ... pro mě to bylo strašně ... jako to všechno narychlo ...

T: ... hm ... překotně ...

P₁: ... no ... takže já než bych se s tím srovnala ... tak ... hrůza prostě ... takže já jsem celou cestu, co jsem jela domů vlakem ... já jsem ani nevolala domů, že mě propustili ... já jsem probřečela, protože jsem nevěděla, co bude, jak bude, jo ... jako ...

T: ... měla jste z toho obavy ...

P₁: ... jo jo jo jo ...

T: ... takže ...

P₁: ... nechtěla sem nikomu ... nechtěla jsem nikomu ... pardon ... nechtěla jsem nikomu ani zasahovat do života, že ... protože Oni každý zas majó za ty 3 roky každý už má svůj život ... už je zvyklý ... jako na něco, na nějaký standard ... a teď já se zas vrátím ... zas ... bude trošku jiný ... jako to je zvláštní ... no prostě zvláštní pocit ... a ještě navíc vlastně tam nám vyprávěli, jak se o nás všichni budou starat ... a jak ... já říkám ... já jsem měla výborné štěstí na paní kurátorku, která fakt byla výborná ... takže ... já si myslím, že jsem vyhrála ... ale vím, že holky tam vypisovaly kurátorům a že se jim ani neozvali takže to je ... za mnou i jezdila, takže já jsem s ní měla

mě vlastně dala příslib i práce ... protože pro mě to byl největší problém, abych otravovala rodinu, abych chodila po známých a sháněli mě příslib práce ... já jsem nechtěla ... takže ona mě dala příslib práce ... bydlení tomu jsem měla od syna, že, to nebyl problém ... ale tu práci ... já jsem nechtěla jít obtěžovat doma ... takže ona mi tady s tímto pomohla, velice moc mi pomohla ... takže ... jako vlastně ... hm ...

T: ... takže vy jste vlastně měla velikou pomoc v té své sociální kurátorce ...

P₁: ... ano, ano, já ano ...

T: ... a ten příslib práce byl nějak vázán na nějaké

P₁: ona měla pozjišťované asi pět nějakých takových státních institucí - kuchyň a ta školní ... a tak, kde by mě vzali, jo ... ale já jsem se vrátila a prostě člověk než když se vrátí musí být aspoň 10 dní trošku z toho ze všeho dostat a mě mezi v tomtom čase se ozvala moje kamarádka ... a že shání do jedné kuchyně ... a že bych tam byla s ní ... a já jsem jí řekla, že teda bych šla ... ať nemusím zas nikoho obtěžovat ... že bych musela chodit po pohovorech a vysvětlovat a podobně ... tak ona to tomu mému vlastně nynějšímu šéfovi všechno řekla ... kde jsem byla ... co jsem byla ... a on vlastně řekl, že ho nezajímá, co bylo, ale co bude ... což byl jako fajn přístup ...no takže já vlastně jsem tam šla a ona tam se mnou pracovala, takže já jsem šla vlastně mezi známé trošku, takže už věděli, co a nemusela jsem se nikomu zpovídat ... nemusela jsem nikomu nic vykládat ... takže to už prostě ... to bylo pro mě bylo takové lehčejší, no ...

T: ... takže ty Vaše obavy, co jste měla ještě před propuštěním, tak ty se úplně nenaplnily ... na tom pracovišti ...

P₁: ... ne, ne.... na tem pracovišti ne ... a to s tou rodinou ... to víte ... to je takové skládání z kostek ... to je takové ... no ... takové pomalinku ... všechno ...

T: ... ano ... je to mnohem citlivější a hlubší ...

P₁: ... říkám ... kdybych kdybych neměla syna, kterému se dobře daří a nepronajal mi byt ... a první tři měsíce mě ho neplatil a vůbec ... zařídil mě koupený nábytek ... tak ale jako taky třeba jsem začínala s tím s tím, že jsem měla jeden talířek ... nechtěla jsem ho otravovat, že ... takže ... takže ...tož taky jsem si ... a potom když jsem třeba začala vydělávat pomalinku víc ... taky mám ještě insolvenční ... takže splácím insolvenční.... Takže.... co vám zůstane, že ... takže pomalinku jsem si ještě dodělávala ten byt k obrazu svému, abych tady trošku cítila ... já pořád neříkám, že jdu domů, já pořád říkám, že jdu na byt ... jako pro mě to už nikdy už nebude ... ale prostě mám to podle sebe už zařízené a ... prostě ... je to moje teď' Smích ...

T: ... tak ... tak ... určitě se z toho pomalinku stane i nějaký domov ...

P₁: ... no tomu moc nevěřím ... smích ...

T: ... ne? ...

P₁: ...ne ne ne

T: ...tak uvidíte ...

P₁: ...navíc já jsem v jiném městě, než jsem byla ... teda asi 10km od mého bývalého ... bydliště ... i když tu mám spoustu známých, tak prostě stejně ... já chodím do práce krátký dlouhý týden, takže vlastně toho času moc není ... a když mám volno, tak jsem ráda, že jsem doma, že odpočívám ... takže nikam ani tak nechodím ... do obchodu a většinou lebedím doma ...

T: máte pocit, že některý z těch 2 kurzů, který jste absolvovala ve věznici, že Vám pomohl lépe se adaptovat na ty nové podmínky po propuštění?

P₁: ... ne ...

T: Vůbec ne? Nepomohlo Vám to nijak ... neusnadnilo Vám to nějak ...

P₁: ... to bylo ... ta hrdinská cesta to bylo spíš takové To jsme tam byly kolektiv kuchařek ... jsme se znaly ... takže jsme před sebou neměly žádný ostych, nic ... takže to bylo spíš takovou formou hrou ... tam jsme si dělaly masky ... a prostě ten psychologický takový postup ... co vidíme a tak ... a byl strašně fajn pan psycholog Chalupa.... takže s ním sme si to jako užily ... to bylo takové jakože vybočení ... no a ten kurz teda tá jedna aktivita, co byla práce s trestným činem, tak to bylo takové spíš seznamování první ... navíc já jsem možná měla štěstí, že jsem tam neměla nikoho z patra ... nikoho známého tam ... to bylo poskládané z cele věznice těch 7 lidí ... co tam bylo se mnou ... takže já jsem neznala ... takže tam musíte o tem svojem trestném činu vyprávět ... a málokdy o vás ... jo oni vědí, za co sedí, ale jak se to stalo nebo tak, to nikdo neví, jo ... a takže jsem neměla ostych před těma lidma ... protože říkám - vidím je napoprvé, pak už je nikdy nevidím ... takže člověk může vyprávět ... no a potom nejhorší je ... tam se píše asi ve čtvrtém sezení se píše elaborát ... Život před nástupem do věznice, život ve věznici a život po věznici, co si představujem ... no a to teda každého rozbije ... to když jsem potom četla nahlas ... tak to teda bylo dílo ... člověk musí sepsat na a čtverky na dvě a pak se tam dává jako ukládá si to ten pán ... Hradecký ... a to teda to vás rozebere ... protože to si vlastně vracíte zpátky ... probíráte si, co bylo před, když se to dělo, že jo a potom co byste si tak představovala, co byste tak chtěla ... takže ... takže to je takové rozbíjející ... a to potom vlastně ... to potom každý každé do sezení nás tam bylo sedm vypráví jedna, že ... a to se potom rozebírá a oni vám můžou dávat škaředé otázky, pěkné ... jako záleží, jaký máte kolektiv lidí tam ...

T: ... aha ... takhle úplně na tělo ...

P₁: ... ano ano ... třeba některá tam měla ta kočka tam měla dítě v Německu, které tam nechala a už tam do ní některé třefovaly, že by to v životě neudělaly ... bla bla bla a bla bla bla nikdo nevěděl ... co tomu předcházelo, co jako je to takové ... no hrozné ... *vydechnutí* no a potom ten kurz vlastně skončí a jako v pohodě ... ale jako že by vám to dalo do budoucna něco ... ne ... tam akorát, že vás to rozebere ... že se fakt potom cítíte hrozně ...

T: ... tak to pustíme úplně pryč ... nebudeme se tomu už věnovat ... Když jste se dostala už ven, dokážete si vzpomenout nebo možná to ještě prožíváte, dokázala byste říct, které dovednosti nebo vědomosti postrádáte?

P₁: Víte, já jsem se tam naučila ... já jsem byla na pokoji s Vietnamkou a oni tam hodně háčkovaly, takže já jsem si tam ... já jsem naposledy háčkovala v 6. třídě, to je XX let ... takže já jsem se tam vrátila zpátky do dětských let ... a já jsem, když jsem nebyla v práci nebo i když jsem byla v práci, já jsem od rána do večera háčkované hračky ... my jsme dostávaly vlnu ... a to bylo pro charitu ... to jsme vždycky daly vychovatelce ... dostaly jsme další ... a ... a.... pořád dokola ... takže já jsem tam strašně moc háčkovala ... ale jinak ... pak jsem tam strašně pomáhala tým olášským vlachyňkám, že ... ony některé byly negramotné ... chtěly cokoliv napsat ... tak jsem se jim to snažila vždycky nějak sesumírovat, pomoci jim ... takže jsem byla taková ... jako ... jako ... měly mě rádi ... já nemůžu říct, že bych tam měla nějaký problém ... jako některé tam problémy měly já jsem neměl problém s ničím Tam se v životě nic neztratilo ... mě tam v životě ... když někdo něco chtěl ... požádal ... když jsem chtěla, dala ... když jsem nechtěla, nedala ... ale jako neměla jsem tam nikdy problém ... takže já jsem vlastně háčkovala pak jsem teda chvíli četla na televizi jsem chodila málo ale jako že bych se tam něco naučila, to ne ... i když tam i taky vyprávěli ty zlodějky, jak jak to dělaly nebo tak ... jako já

T: ... *smích* O to jste nestála ...

P₁: No, nestála jsem o takové ... nestála o takové ... o tom ... a bylo tam vlastně hodně mladých holek, co prodávají drogy a tak to mi taky nic neříká, že ... a ty co vařily Jedině takové ty, že bych se chtěla naučit venku ... z toho to mě jako nezajímalo ... *smích* ... takže

T: Takže ... takže ... když jste potom už byla propuštěna ... tak postrádala jste nějaké ty dovednosti nebo vědomosti ... aby ...

P₁: jako měla jsem dost dostala ... dostala jsem se k mobilu a už jsem zapomněla věci, jak se vůbec mobil používá, že ... takže s mobilem teď autobusová doprava něco něco je na nějaké skeny něco je na něco tak to taky vlastně je něco jiného já jsem jezdila vlakem ... když jsem jela poprvé do Prahy ... tak jsem nevěděla ... jak se otevře záchod ... to byl taky průser ... to každý každý vlak to má jinak i mezinárodní ... takže prostě jsem si připadala jsem si taková ngramotná ... jako tady v tomto ... že ta Že ten pokrok jde dopředu, že něco asi vlastně já sem tam byla 2 roky a 7 nebo 8 měsíců, tak to prostě přece jo změnilo se to

T: ... A máte pocit, že jste se mohla na to úspěšné zvládnání překážek venku po propuštění dobře připravit už ve věznici?

P₁: Nemohla ... nemohla ... protože tam nemáte přístup ani k počítači ... tam jsme měli jet jednu aktivitu ... to jsme měly potom na předvýstupce povinné ... to bylo taky se speciálním pedagogem ... my jsme tam měly potom víc těch aktivit ... ale to byly takové se speciálním pedagogem a se sociální pracovníci, že nás připravovali prostě na ten postup venku ... ale prostě, to co se tam říká ... prostě není pravda ... proto jsem já byla i ve spojení se Světlou ... s tou jednou hlavní speciální pedagožkou ... a říkala jsem jí, že bych ráda dojela ... a ona říká: Ježíš dojeďte, povyprávějte No, já bych povyprávěla, ale jak to opravdu je, ne jak to nám tam říkali ... protože fakt člověk se musí postarat sám o všechno ... to jako prostě žádné, že vám někdo natáhne pomocnou ruku, takže tak jako no

T: A Vy byste ... promiňte Vy byste určitě uvítala takovou možnost ve věznici pořád držet krok s tím, co je venku a abyste se pak úplně nemusela ...

P₁: ... no, třeba i na tem počítači my jsme třeba měly tu aktivitu, jo Jednou ... a on nás vzal jednou vlastně za čas ... nás vzal na počítač A tam jste se dostala akorát na IDOS ... tam jedou vlaky ... a kolik to stojí ... prostě vůbec na nic ... prostě nedostanete se Navíc i všecko je lustrované ... když vám pošlou něco z domova a já nevím třeba pex... blbé pexeso ... co vám rozvíjí trošku tu paměť ... tak prostě nemáte ho v povolenkách ... tak vám ho vezmou ... já jsem teď holkám posílala taky dají nějakou hru Takovou městaa takové ty věci v krabičce bylo to dost drahé a ony mě psaly, že to nedostaly, že To museli vyhodit, protože neměly na známky, aby mi to poslaly zpátky ... říkám, nic se neděje ... ale jako ... prostě nevím ... no tak chápu to, že tam chodí balíky ... ty různé blbosti a tak, ale tak je možné to přebírat ... a i Trošku ... přece jenom trošku tu ty lidi tady ... neříkám telefony, to tam vůbec to neexistuje, ve Světlé ... teda možná na nějakých chlapeckých, vím že to ... že to nějak

umijou ... tady u nás ne ale tady je ale zase z druhé strany třeba došel víkend tak jste viděla taky tam je veselo že tam ty drogy jsou a budou asi ... takže něco se tam dostane ... a něco prostě co by vám pomohlo trošku tak bohužel ... takže ne ... my jsme neměly kontakt žádný ... když jsme si ... když jsme si nenechaly zrovna poslat časopis nebo noviny ... tak prostě nic ... to tam to je celkově takové hrozné tam i ta sociální podpora, když prostě vám nemá kdo poslat peníze, i když třeba vám může poslat, ale máte exekuce, tak vám to stejně celé vezmou, takže z toho nemáte nic, takže až potom máte insolvenční, tak si můžete nechat posílat peníze, ale jinak vy dostane teda za ten měsíc jedno mýdlo, jeden toaletní papír, jedny obyčejné vložky ...

T: ... na celý měsíc? ...

P₁: ... na celý měsíc, ano ...

T: a jak to pak řešíte?

P₁: ... no tak potom holky řešily tím třeba ... já už jsem nepotřebovala vložky ... tak jsem rozdávala, že ... mýdlo ... já jsem vždycky v balíčkách měla tekuté, tak jsem vždycky mýdla rozdávala ... a takže ono to jako prostě

T: musíte si tam pomoci ...

P₁: no a to se nesmí. Za to jsou kázeňáky ... jak někomu pomůžete ... tam třeba jedna byla tak nemocná měla zuby ... oteklou pusou ... už týden chodila bouchala hlavou nikam ji nevzali ,, ani Paralen jí nesmí dát ... teda můžete, ale nesmí to nikdo vidět nesmí to říct potompotom byl nějaký filcunk, jak tam bývají přepadovky a zjistili, že má Paralen a nemá ho psaný ... tak zjišťovali, kde ho vzala ... a to řekla ... tak měly obě dvě kázeňáky jako a to je prostě k doktorovi se tam nedostanete ... to je jako mrtvý bod, protože tam je jeden, dva lékaři na 900 lidí, že ... takže to ... zubař jeden, gynekolog jeden, takže jako nemáte šanci vůbec na nic, takže jako já vím to potom řešily novinama všelijakým možným ... holky takže hrůza, jako Jako hygiena nadevše, no

T: no ...

P₁: ... no ...

T: ... takže, když se vrátím zpátky k tomu vzdělávání, tak z té nabídky kurzům které nabízela věznice myslíte si, že některý těch kurzů, které jste Vy neabsolvovala, ale věznice ho nabízela ... že by pomohl usnadnit Vám život venku? Nebo rekvalifikace ... nebo něco ...

P₁: ... já nevím, rekvalifikace tam žádné nebyly ... tam byly jediné pro kraj ... pro kraj Jihlava Kadeřnice že se mohly holky ... tam se některé hlásily ... ináč

tam žádná rekvalifikace za mě nebyla za druhé: jako ty kurzy jsou takové ... jako že vás mají ... že vás mají ... jako abyste si vzpomněla, co jste udělala, abyste si to uvědomila, co jste udělala a už ste to potom nedělala, že ... ale jako na přípravu navenek, to potom na to je ta předvýstupka, kde jsem potom byla posledního půl roku ... a tam říkám ... tam nás jako připravovaly sociální pracovníce ... nám se nám ukazovala, jak se vypisují, jak se vypisují třeba šeky ...

T: ... formuláře nějaké ...

P₁: ... pak jsme sem tam šly na ten počítač, že jsme si najely na IDOS ... na nic jiného ... a nebo prostě takové nějaké aj sem tam jsme hrály nějaké hry ... jako ale jako ony jsou tam větší možnosti ... jednou třeba za 3 týdny jsme si mohly uvařit ... tam s náma byla vychovatelka.... Že jsme z věznice dostaly peníze, takže jsme si mohly říct, co bysme chtěly, vychovatelka to nakoupila, abysme z toho uvařily, snědly ... jako ale jako takové něco vyloženě že já bych tam třeba uvítala tý ... třeba internet na ty zprávy ... jenomže zas nevím, jak by to kdo zneužíval nebo jak by to ... že to je těžko taky ... ale třeba ty zprávy základní, že ... aby člověk věděl, co se venku děje ... hrůza no ...

T: a co dalšího byste ještě uvítala?

P₁: Toto by se mně líbilo ... a potom takové prostě aj takové ty věci, co jsou naučné, aby se mohly zvenku posílat bez povolenek a bez všeho ... třeba já nevím, co vás má vzdělávat nebo něco ... oni vám řeknou: počkejte si na nárokový balík ... který je jednou za půl roku, že ano ... jenomže ten nárokový balík má 5 kilo a vy jste rádi, že vám tam pošlou hygienu, nějaké ... nějakou dobrotu ... teď já jsem třeba byla kuřák ... tak nějaký tabák ... holky ... já teda jsem nekafovala ... to jsem měla štěstí ... holky tam byly velké kafařky, tak když tam nechaly poslat ze 3 kila tabáku, tak to tam mohly ještě dát, že ... a oni vám řeknou prostě že všechno do nárokového balíku Takže to jde těžko ... spíš takhle něco ... něco naučného ... takového ... nevím jenomže zas ono je to těžko ... tam je to poskládané z různých z různých lidí a někteří nemají vůbec zájem, protože jsou třeba vícetresty ... jsou tam popáté, pošesté ... navíc ty holky třeba seděly v zahraničí a porovnávají to ... říkají toto je nejhorší vězení, které je ... v Rakousku dostávají peníze za nic aspoň na tu na tu hygienu na to a prostě Říkají, že to je nejhorší věznice tady ... nemůžu posoudit žádné výhody sociální no dobře takže tak no ... a navíc tam vlastně já co jsem si vydělala ... třeba já jsem si vydělala 8200 co jsme měly kuchařky ... z toho mě chodilo 3600 na insolvenční ... a sociální zdravotní ... tak jsem si musela zaplatit ten pobyt tam, že, patnáctset ... a zůstávalo mi

nějak kolem 1800 až 1000 korun ... jak který měsíc ... jakože nákup na kantýnu, za což jsem byla vdečná, když sem si koupila nějaké ty toaletní věci, sem tam nějaký oplateček jakože chuť a tabák, že, protože jsem kouřila. Takže to byla pro mě taková jako ... jinak jo ... a ještě se mě každý měsíc 750 korun ukládalo, takže když jsem vycházela, měla jsem asi 16 tisíc...

T: ... tak to se určitě hodilo do začátku ...

P₁: ... to se hodilo, ale říkám, tam té práce je velmi málo ... tam estli z těch devětseti lidí pracuje 160 ... prostě nejsou práce ... protože ... i když oni ... zas chyba ženských ... tak ják ve všem ... když oni tu práci seženou ... tak ony chvíli chodí a pak jí to nebaví, že ... protože nejsou zvyklé celý život pracovat ... tak potom simulují ... tak potom ten zaměstnavatel vlastně nemá takový zájem ... že, že ... když mu tam třikrát čtyřikrát nedojde někdo z věznice ... tak jako co, že ... že jsme lidi z venku ... no takže ono to je těžké asi ... jenomže zas ... měli by vybírat, kdo pracovat fakt chce a ne ... už to tam znají ... třeba ty vícetresty ... co jsme chodily do práce ... to bylo jasné, že chodit nebudou, když tam nechodily ani předtím, že jo, jo ... že přitom oni upřednostňovali, no protože je znali ... takže to je velmi těžké ...

T: ... no ... a kdybych se zas zeptala na to vzdělávání, ale trošku v jiném kontextu ... hm ... myslíte si, že pro ten život venku by vám pomohlo něco jiného než je vzdělávání?

P₁: ... přemýšlím ...

T: ... takhle ... vzdělávání a ještě třeba k tomu něco?

P₁: ... já nevím ... teď jste mě jako celkem překvapila, protože tam ... o takových věcech jsem nikdy nepřemýšlela ... si to brát tak, jak to je ... já říkám ... jako víc ... víc toho kontaktu s ním venkem ...

T: ... takové ty technické věci hlavně myslíte ...

P₁: ... určitě, určitě víc kontaktů s tím venkem aby člověk trošku věděl ... jako o rodině víte co ... když si zavoláte ... máte 20 minut denně ... přes covid to bylo myslím půl hodiny tak jako jo zase můžete volat každý den, protože tam tolik peněz nemáte, že ... takže se snažíte ... tak když voláte, tak vás zajímá, co je doma a ne co je ve světě, že ... takže ... takže spíš asi to, no ... jako co jsou venku ... co se tam děje a nevím ... jaké jsou tam změny nebo tak

T: ... a něco co by třeba rozvíjelo vás samotnou ... nebo

P₁: ... no mě teda třeba hodně chyběl ten internet ... mě hodně chyběl internet ze začátku ... nemluvím o telefonu, já jsem nikdy telefonu ... telefonní maniak nebyla ...

a potom už v těch posledních letech ... já jsem stejně s nikým nevolala ale fakt ten internet že si člověk najede na třeba ... na ten blbý Seznam nebo Centrum a podívá se, co se děje ... kde co to by mě asi zajímalo ... a potom aj ty různé možnosti ... třeba už v tom kriminále se můžou všichni podívat než půjdou dom nebo v průběhu ... jak se vyvíjí pracovní práce venku ... o co je zájem ... o co není zájem ... protože prostě ... potom když vyjdete ven ... tak potom ... ono stejně s tím rejstříkem toho moc neseženete, že ... ale jako oni vám řeknou, že si máte napsat na pracovní úřad, aby vám dal příslib pracovní úřad ...některé to dělali, že poslali práce, které by se pro nás hodily a pak potvrdili, že teda něco z toho bude volné, jo Tak na to holky chodily domů a někteří se ani neozvali ... prostě nemají zájem, protože mám svoje, že ... té práci tak venku není ... ale jako tak to celkem ... možná teď víc rekvalifikací kdyby bylo v té věznici ... to už by se ... mě už by se to stejně netýkalo ... já jsem celkem za zenitem ... smích ... ale říkám ... maturitu mám ... to by se spíš týkalo těch, co prostě choděj do základního vzdělání a nebo ty učební obory, co si tam dělaly ty holky ... ale třeba vím, že tam se jezdí hodně na Futabu, to je v Havlíčkově Brodě ... Sputnik ... a že ony potom ty holky, co oni tam už pracovaly, jezdily tam a oni je potom po propuštění tam přijali ... asi o čtyřech vím, že tam jsou ... dali jim ubytování a ty holky tam jsou ... že jim aspoň tak pomohli ...

T: ... takže když to shrnu, tak vlastně Vy byste uvítala něco i na takovou tu přechodovou dobu než si pořádně zorientujete v tom novém světě venku ...

P₁: ... určitě ... pracovat musíte hned Nic vám nikdo nedá, že ... první peníze pomalu za 2 měsíce a to ještě To jako.... kdybych si měla od někoho půjčit a zase vrátit ... to je zas dalších měsíců bez peněz ... takže to je Je to prostě nevyřešené ... prostě nějak ... já vím, že nemůžou, když někdo vychází z kriminálu, dát 50 tisíc na bydlení ... ale tak třeba já pro ty holky některé ... já nevím ... jestli ubytovny nějaké nebo já nevím prostě ... prostě ta první pomoc, protože fakt ta první pomoc ... je hrůza ...

T: ...děkuju ... a ... a máte pocit, že Vám v tom životě po propuštění pomohlo i třeba to, že jste někoho poznala v té věznici a že Vás třeba něčím oslovil?

P₁: ... jakože mě motivoval?

T: ... motivoval ...

P₁: ... to ani ne ... já jsem tam měla spoustu známých ... do dneška si třeba píšu s dvěma ... jedna je teď v Opavě, protože je na nějakém doléčování ještě navíc a jedna zůstala ještě ve Světlé ... tak se na ně těším až vyjdu a třeba včil v sobotu jsem měly sraz

s holkama z předvýstupky v Praze, protože jsou většinou tam kolem Prahy, tak jsme se čtyři sešly ... byly jsme na kafičku v Los Terrii ... a na obědě ... tak jsme kecaly, jak ide život ... myslím tři hodinky ... takže tak ... ale jinak tam jako nevím jestli tam navážou přátelství takové na život a na smrt tam je to ... nevím, jestli se to sem hodí ... ale tam i z normální ženské se stane lesba ... tam je to hrozné ... smích ... hrozné ...

T: ...to je známá věc ...

P₁: ... to je katastrofa tam ... tam se fakt prostě ze 100 ženských tak 98 ... všichni, co tam přijdou, tak jsou proti proti a potom konečná ... u některých to berete jako přátelství ... že to je třeba pro některé normální, ale některé to berou úplně vážně, takže to je úplně katastrofa ... takže ... hrůza ...

T: ... dobře ... hm ... tak já Vám mockrát děkuji

P₁: ...hm ... nemáte zač...

T: ... děkuju Vám za všechno, s čím jste byla ochotna se sdílet a děkuju Vám i za otevřenost, že jste o věcech, které pro Vás nebylo snadné mluvit, tak jste o nich mluvila ... tak já doufám, že to snad povede k nějakému užitku ...

P₁: ... hlavně tam, aby se napomohlo ...

T + P₁: ... smích ...

P₁: ... mně už ... teď co ... já už jsem venku .. já už se musím ... musím bojovat

...

T: ... no právě ... ono to není lehké ani tam, ani tady ...

P₁: ... hm, já vím ... vím Vím ...

T: ... no, ale moc Vám za všechno děkuju a přeju Vám pěkný zbytek dne!

P₁: ... taky děkuji!

Příloha B

Rozhovor s participantkou P₂

T: Dobrý den!

P₂: Dobrý den!

T: My jsme se před časem dohodly, že bychom se společně sešly k rozhovoru a mluvily bychom o tom, jakým způsobem jste se účastnila vzdělávacích aktivit ve věznici. Souhlasíte s tím, abych Vás nahrávala ... abych tenhle rozhovor nahrávala?

P₂: Ano, souhlasím.

T: Děkuji Vám. Úplně na začátku celého rozhovoru ... mohla byste se prosím Vás představit? Ne jménem ... jenom přibližně kolik je Vám let ... jak je to dlouho, co jste byla propuštěna z výkonu trestu a jak dlouho jste byla ve výkonu trestu ..

P₂: ... ehm Tak jmenuji se R. Z. ... nevadí mně, že se představuji takhle celá ... byla jsem necelých 5 let ve výkonu trestu za přečiny ... byla jsem propuštěna 19. srpna 2020 ...

T: ... takže je to asi 3 a půl roku ...

P₂: ... ano ...

T: Děkuji Vám. Jakých vzdělávacích aktivit nebo kurzů jste se ve věznici účastnila?

P₂: Tak ... účastnila jsem se kurzu ... na počítači ... práce s počítačem, PC ... psaní na stroji ... toto byly ty kurzy, ale co jsme měly ještě v rámci aktivit vzdělávacích na oddíle ... toto jsou aktivity které byly vykonávány na speciální budově, která byla z norských fondů postavena a přizpůsobená vzdělávání žen ve věznicích tak aby všechno fungovalo tak jak má, tak když se ještě vrátím k těm aktivitám, co jsme měli na oddíle vzdělávacím ... tak to byla určitě ... takový kurz etiky ... potom osvěta ... a nějaké výtvarné činnosti ... co se týče technik ... já se omlouvám, já jenom vypnu pračku ...protože mě tadyk ...

T: ... určitě ...

P₂: ... ruší ...

T: ... ne, můžete ... dělejte, co potřebujete ...

T + P₂: ... *smích* ...

T: ... v tom žádný problém není ...

P₂: ... ano ... takže ... takhle ... z těch těchto všech aktivit jsem se zúčastnila a vlastně no na konci ... na konci tady těch kurzů jsme dostali i certifikáty ... byla to i co se týče ... co si vzpomínám ... na kurz finanční gramotnosti například ... tam jsme taky získaly certifikát o absolvování ... tak to toto, co si vzpomínám momentálně ... tak tady tyhle kurzy jsem absolvovala ...

T: ... a zajímalo by mě co Vás vedlo k účasti na těchto aktivitách a kurzech ...

P₂: ... tak určitě sebevzdělání ... to určitě chtěla jsem se něco naučit . chtěla jsem tenhle čas, který jsem tam byla nucena strávit ... nějak smysluplně využít ... ve svůj prospěch ... tím, že jsem vlastně na navštěvovala různé akce, různé tady ty kurzy, přednášky ... prostě jsem se chtěla nějak aktivně zapojit i do té činnosti ... ve věznici ... do těch aktivit a především prostě pro mě bylo důležité to nějak využít smysluplně čas a získat informace ... v té v tom výkonu trestu ...

T: Vy jste zmínila, že Vás k tomu nějakému vzdělávání vedlo sebevzdělávání? Pamatuju si to dobře?

P₂: ... ano ...

T: ... za tím sebevzděláváním myslíte jenom získávání nějakých informací a nebo i třeba něco ... co by rozvíjelo Vaši osobnost?

P₂: ... určitě se mě jednalo o především o rozvíjení mé osobnosti ...

T: ... to bylo to prvořadé ...

P₂: ... prvořadé ... ano ...

T: ... a takové ty vzdělávací aktivity ... jako obsluha PC nebo kurz psaní na klávesnici všemi deseti ... to bylo důležité, ale až jako kdyby v řadě zatím nebo ruku v ruce s tím?

P₂: ... ruku v ruce ...

T: ... ruku v ruce ...

P₂: ... protože já vlastně jsem měla tam možnost se naučit něco ... na co jsem ... co jsem neuměla ... zaprvé ... nebo jsem ... nebyla v tom tak dobrá ... a jak to mám říct ... chtěla jsem prostě využít ... využít ten čas na to vzdělání ... zaměřila jsem se ... opravdu jsem se zaměřila v té věznici ... na ... na to ... na ... na to vzdělání ... abych se posunula ... posunula ... a abych ... měla jsem tam možnost vlastně dělat to, co běžný životě ... na co člověk nemá čas ...

T: ... vítala jste tuhle možnost?

P₂: ... určitě! Určitě, stoprocentně ... je to ... je to smysluplný ... má to velký smysl ...

T: ... možnost vzdělávat se ...

P₂: ... ano, možnost vzdělávat se ... protože ... protože vlastně ty ty odsouzené jsou z různých kategorií ... jak sociálních ... věkových a tak ... tak nejsou tam prostě opravdu jenom nějaké bezduché bytosti, ale jsou tam i normální ženy, které chtějí tak jak já ... využít využít prostě ten čas k tomu, aby se posunuly ve svém životě dál ... ať už ať už ať už informacema a nebo třeba kurzama ... s tím seberozvojem ... to je, si myslím, že je moc důležité ... jo ...

T: ... mohla byste mi povědět jaké obtíže jste po propuštění musela překonávat?

P₂: ... já jsem si říkala, že k tomu už se asi nikdy nechci vracet ...

T: ... ne nemusíte ...nemusíte ...

P₂: ... protože ... protože

T: ... mě by akorát zajímalo ...

P₂: ... já jsem to všechno řekla ... říkala i na té výroční schůzi ... jako ten ten návrat do toho běžného života, pokud nemáte oporu v rodině je hodně těžký ...

T: ... ano ...

P₂: ... jedná se mě zejména o to ... že není až tak pravdou to ... co jsme si odnášely z různých besed ...co asi bude tak jako na následovat po tom propuštění ... nějaké nějaká pomoc ... není to až tak ... možná, že jsem se vracela ve špatnou dobu, protože to bylo ještě v době toho covidu, kdy vlastně s paní sociální z věznice nebyla ani schopna mi sehnat žádnou ubytovnu ... nic všechno bylo zavřený nebo obsazený ... na Úřadu práce nebyla žádná práce, protože i ta i dneska co mluvím s propuštěnými z výkonu trestu je velice těžké najít práci za normálních podmínek, ne tak ještě za těch co já jsem měla, když jsem vystupovala ... že to bylo ještě mnohem těžší všechno ... ani ta pomoc z úřadu ... nebyla vůbec že ... adekvátní tomu, co jsem očekávala a to nebyly moje očekávání nikterak vysoký spíš jako velice nízký, ani toho se mi nedostalo ... úplně nelogickým způsobem ... dokonce jsem byla i osočena z toho, že jsou na úřadu, že jsem šla na Úřad práce, protože se mi nechce pracovat, protože jsem vyšla z výkonu trestu, takže vlastně všechno se háže do jednoho pytle ... a když jsem paní úředníci řekla, že jak mě může takhle neprofesionálně posuzovat, když mě vůbec v životě neviděla, tak se mě začala ještě smát do obličeje, prostě nebylo to vůbec příjemný ... kolikrát jsem si říkala, že půjdu a něco udělám jako prostě spáchám zas nějaký přestupek, abych se dostala zpátky do toho vězení, protože ten život potom propuštění a myslím si, že nejenom v té době, kdy já jsem vystupovala, ale i dnes ... není to vůbec nic lehkého pro toho ... opakuji jako hlavně pro toho ... kdo ... kde na něho venku nikdo nečeká ... takže těžký bylo vlastně vůbec sehnat

střechu nad hlavou ... bez bez finančních prostředků, když člověk dostal ... já jsem chodila do práce, ale měla jsem zdravotní potíže, takže jsem byla z práci vyřazena ... potom ale měla jsem na tom kontě nějakých úspor asi 2000 nevím třista, z čehož něco jsem dala za dopravu a potom patnáctset za ubytování, abych vůbec jako ... měla kde složit hlavu ... tak a to bylo otrěsnýho něco, takže ... ale byla jsem za to opravdu vděčná ... takže že, protože lidi mají velikánské předsudky a mediálně se to ještě podporuje že ... jako moc málo se hovoří o tom ... vlastně co ty lidi v tom vězení dělají ... nebo jak jste zase zpátky vracejí do té společnosti ... je to prostě téma takové tabuizované, bych řekla ... a společnost ví jenom o těch negativech, ale neví nic jiného, takže já jsem u toho ... vlastně mě ubytoval městskej úřad, ale měla jsem trošku jako doporučené, abych se vůbec nezmiňovala o tom, že jsem byla ve výkonu trestu, protože by mě třeba mohli z toho ubytování vyhodit, jo ...

T: ... a šlo to ... nemluvit o tom?

P₂: ... určitě jako ... já jsem většinou byla pořád jako takhle doma, ale já jsem měla velký štěstí v tom, že se mě ujal ten evangelický sbor, tady v K. ... jako že jsem měla od pana kaplana Janošíka kontakt tady na zdejší členy sboru ... takže oni o mně jako už něco věděli na základě nějakých doporučení a takže jsem se potom nějak tak mohla opřít o ně ... jo to bylo moje takový jediný štěstí ... jinak to bylo docela jako neštěstí ...

T: ... rozumím ... rozumím ...

P₂: ... smích ... ono jako vrátit se ... vrátit se po 5 letech, kdy člověk postupně o všechno přicházel v tom výkonu trestu ... jako o to co měl venku, tak není to nic radostnýho prostě ... když potom vyjde s tou igelitkou a nemá ani kam ... nic jako prostě, jo ... takže jako je to těžký hodně ... takže to pro mě bylo opravdu těžký ... hlavně jako sehnat ubytování a práci a nějaký sociální dávky vyřídit, to je téměř absolutně s někde ze sci fi ... jako jo to opravdu oni ani nepomůžou vám vyplnit papíry, jako jo, protože po 5 letech, když člověk vyjde, tak neví co je do těch kolonek ...co má do které kolonky ... co má napsat ... je to všechno prostě úplně jiný ... zvlášť když já jsem předtím ... jako se tady s tímto potkala naposled někdy když děti byly malý a žádala jsem o nějaký příspěvek jako přídavek na dítě nebo mateřskou nebo něco takového, takže to bylo pro mě těžké to vyplnit a ani jako s tím my napomohli ... jo dívali na mě skrz prsty úplně neprofesionální přístup prostě ... těch sociálních pracovníků ...

T: ... a můžu se zeptat, jaké Vy máte vzdělání dosažené ještě před vězením?

P₂: ... já mám středoškolské ...

T: ... máte středoškolské a přesto to bylo pro Vás velmi obtížné na tom Úřadu práce po tak dlouhé době ve věznici ...

P₂: ... ano ano ano ...

T: ... rozumím tomu dobře ...

P₂: ... ano, ano, určitě určitě ... já se potom ani nedivím, že se lidí do těch věznic vrací, protože to prostě venku je pro ně složité ... nedokážou se zařadit do té společnosti, protože ta společnost vůbec nepomáhá ...

T: ... a teď mluvíte o té společnosti, jak ti profesionálové na různých úřadech, tak i většinová společnost, kterou, ve které normálně fungujete nebo byste ráda chtěla fungovat ... běžný lidi ...

P₂: ... určitě si myslím že vijou o mě, protože jsem jako uvažovala rozumně ... tak jakože se to teda tady se to ví ... vědělo jako v tom evangelickém sboru ale nikdo to nijak moc nepouštěl dál a já jsem si tady mezitím vybudovala nějaké jméno a potom, když už se to jako nějak pustilo, tak už to nikoho to ... prostě ... nikoho to prostě nějak nezajímalo ... nebo střední nebo nedostalo se ke mně to, že by mě by mě jako někdo odsuzoval, protože už jsem si vybudovala nějakou pověst, jo ... ale na začátku určitě by mě to poškodilo ... určitě stoprocentně ...

T: ...hm ... máte pocit, že ty vzdělávací aktivity různého druhu, co jste Vy absolvovala v té věznici ... máte pocit, že tady ty aktivity Vám nějak aspoň trošičku usnadnily návrat do společnosti po tom propuštění ... že Vám to ... nebo takhle ... že Vám to pomohlo překonávat některé ty překážky?

P₂: ... no ... určitě na základě třeba té osvěty a té etiky, když jsem se dostala k tělesně postiženým lidem, tak jsem věděla nejenom, jak se chovat, jak vystupovat, ale taky jsem se snaže učila ... naučila jim rozumět a měla jsem víc ... získala jsem víc empatie ... to určitě to na prvním místě to hovořím teda ... o té ... o té hlavně o té etice a o té osvětě ... ta osvěta byla tak jako hodně o všeobecném rozhledu, ale ...to z toho jsem též využila teďko za ty 3 roky spoustu informací, které jsem tam nabrala nevím ... už jenom v běžném hovoru, když jsem se dostala do ... do hovoru o nějaké věci, o které já shodou okolností jsem věděla díky té osvětě, jo ... kde byly různé témata a které jsem se účastnila potom jsem i tu osvětu vedla ... vlastně asi 3 roky, takže jsem dokázala ... ee... ty informace použít ... vlastně tady v tom běžném životě a za normálních okolností bych se k určitým věcem, o kterých teď vím, vůbec nedostala, protože člověk vlastně jak je tady v té ... v ... tady v tom kolečku, jak se pohybuje ... ráno vstává do práce, odpoledne navaří, udělá s děckama úkoly nebo prostě tak tak tak

každý v jiné věkové kategorii dělá různé jiné věci, takže ...ale je to pořád dokola tak se nemá ani pokud není nějaký sečtělý nebo nebaví ho zrovna četba nebo získávání informací tadyk ... prostě z těch je zdrojů, které jsou dostupné tady vlastně venku ... tak se k těm informacím vůbec ne nedostane, ale já jsem se díky tomu k tomu dostala a dokázala jsem z nich čerpat během těch tří a půl let pobytu ve společnosti po výkonu trestu ...

T: ... a tou osvětou míníte přesně která témata?

P₂: ... tak byly tam různé ... jako například... co já si teďko momentálně vzpomínám ... jako tak třeba byly tam historie ... já nevím Pulitzerovy ceny ... nebo různě i ocenění tady co se ... co co se udělují tady v České republice ... bylo tam o festivalech ... o festivalech všeho druhu ... kde je ve světě bylo tam o vaření o ... o vzniku různých technických zařízení, jo ... jako je třeba pračka, myčka, žehlička, televize, mikrovlnka, jo ... bylo to prostě ze všech sfér ... ze všech ze všech sfér ... z přírodovědy ... jo jo o o o, když měl někdo nějaké výročí z ... z těch slavných osobností třeba ... nebo jsme se dívaly na filmy související třeba s ... se závislostními ... problematikou se závislostmi, jo ... nebo na na film třeba o té Amy Winehouse nebo jak se takhle vyslovuje, nevím ... na ten na na ten život ...

T: ... zpěvačka ... ano ...

P₂: ... zpěvačky ... ano ano ... takže jako opravdu ... Oskary ... vše prostě vše vše všelicos všelicos, na co si člověk opravdu dokáže vzpomenout ...to tam bylo a byl byly potom jako k tomu i diskuze ... co s čím se člověk třeba v souvislosti s tím tématem setkal v životě ... nějaké doplnění a tak jako otázky na otázky i na vlastně pedagogicky paní speciální pedagožku, která to převážně vedla ... a mohly jsme se zapojit právě i tím, že já jsem taky měla x témat, které jsem si připravovala na tu osvětu a bylo to bylo to takový fajn, že jsme se i my mohly zapojit a těmi tématy, co zase nás třeba zajímají, jo takže to bylo bylo to takový fajn jako to určitě určitě.

T: ... takže máte za to, že to vzdělávání, co jste absolvovala ve věznici, tak nevyš ... nebylo to vůbec marné ...

P₂: ... ne vůbec ... právě naopak! O marnosti nemůže být ani ani řeč, ani co by se za nehet vešlo, protože i těch ... zaprvé je to dobrovolný a ten, kdo tam chodil, tak to chtěl sám jo, protože kdo kdo kdo nechtěl, tak vlastně neviděl nebyl pro to nějak stvořený mentálně, jo, ale jako když se když se tá odsouzená chtěla někam posunout ve ve svých vědomostech, ve svém rozvoji tak určitě měla možnost díky tady té realizaci těch kurzů a výchovných programů pro odsouzené .. nevím, jak je to teď ... možná že už jsou další

a další ... ale ... nebo míň a míň já prostě nevím ... takže nemám úplně informace, ačkoliv bych je mohla lehce získat, ale nemám je, ale určitě marný to v žádném případě není ...

T: Děkuju.

P₂: ... oni se taky snaží, aby aby se ten člověk mohl co nejsnadněji potom zařadit do života, ale opravdu je to pro pro lidi, který chtějí ... ty co nechtějí, co je jim to jedno ... tak tak prostě ti se toho nezúčastňují ...

T: ... a když jste byla propuštěna a teď vlastně už jste dlouho propuštěná, tak můžete při tom zpětném pohledu od doby, co jste byla propuštěná ... od té doby, co jste opustila bránu věznice, můžete mi říct, jaké dovednosti nebo vědomosti postrádáte, co byste třeba uvítala, co by bylo fajn v té věznici ještě nějak rozvíjet, pracovat na tom ... ale myslím teď jako přímo v té věznici ...

P₂: ... přímo v té v ... ano ano rozumím ... tak hlavně by mě šlo ... nedívám se teďko na jako na sebe, spíš se dívám na ty holky, protože já potom, když jsem viděla, že nebudu propuštěná jako na podmíněčný propuštění, tak jsem hodně se tím zabývala i sem spolupracovala s panem ombudsmanem Křečkem a tak dále a tak dále, takže hodně jako jsem dělala pro ty ženy a myslím si že jedna z nejdůležitějších věcí je finanční gramotnost ...

T: ... finanční gramotnost ...

P₂: ... to je úplně nejzákladnější věc, protože hodně odsouzených žen ... vlastně bych řekla, že 2/3 odsouzených žen jsou za krádeže ... jo já vím, že oni kradou třeba proto, aby si mohly koupit drogy a takhle, že to má potom už jako jiný obsah, jo ... ale většina těch žen prostě neumí vůbec hospodařit ... ony i když by se dostaly do normálního života, tak zase sklouznou někam, protože neumí absolutně vůbec hospodařit a ta finanční gramotnost si myslím, že je na prvním místě ... jako je naprvním místě určitě v normálním životě, ne ... natož tak jako prostě ve věznici, kde je ta potřeba daleko větší, protože potom, když vyjdou ven, tak jsou absolutně vedle jak ta jedle ...

T: ... tak to bylo s ohledem na ty jiné ženy ... jak jste viděla to, čím ony strádají, co jim schází ... a u Vás? U Vás by to bylo ... jaké vědomosti a dovednosti ... a když jste pak třeba narážela na jednu překážku, druhou, třetí, dvacátou ... co byste uvítala?

P₂: ... já jsem narážela hlavně jako na na hloupost lidí, jo ... takže mně chyběla ... jí se měla jako já já jsem říkala že to byl pro mě pětiletý kurz sebeovládání, takže jako toho vydržím hodně, ale to mě štvalo, že neumím jednat s těma lidma na těch úřadech, protože jsem myslela, že nějakou tou ... já nevím, že člověk jako je tak jako nějak slušný,

tak že něčeho dosáhne ... teď nemluví jako o neslušnosti, to vůbec, v žádném případě ne, ale o tom, jak víc by se měl člověk prezentovat ... a takže já bych uvítala tak více takových kurzů, který by se zaměřovaly na ten život nebo na ty začátky po propuštění ... v tom, jak komunikovat s úřady, se zaměstnavatelem ... tady tohle ... prostě komunikační dovednosti nějaké ...

T: ... možná i nějaká asertivita ...

P₂: ... určitě ...

T: Sebe prezentace ...

P₂: ... ano ano ...

T: ...takže vzdělávání ... je super, že se poskytuje ve věznici, ale zdaleka to není to jediné, co člověk potřebuje po propuštění ...

P₂: ... ehm ... po propuštění hlavně hlavně tady ty to ten to jednání s těmi úřady tam nějak procvičovat ... i kdyby tam třeba došel někdo z toho úřadu ... nejenom z nějakých organizací, které se zabývají třeba nějakou pomocí po propuštění a říkají něco, co by si asi zbožně přáli, ale na na těch úřadech jsou jenom lidé a s každým jednají jinak a opravdu jsem slyšela hodně moc ...zpětných reakcí na to. že s lidma po propuštění na těch úřadech nejednají kvalitně ... tak potom jako opravdu tu nějakou tu prezentaci, jak by se člověk měl odprezentovat na tom úřadě, aby udělal nějaký aspoň trochu slušný solidní dojem jako, no ...

T: ... a teď se zeptám ... když máte ty zkušenosti po propuštění ... co byste uvítala jako přínosné a tady tohleto období a na ten život, co není jenom těsně po propuštění, ale vůbec teď kon třeba těch 3 a půl let, co byste uvítala jako přínosné, ale ve vězení se Vám toho nedostávalo ... a nemyslím teď jenom na vzdělávání ...

P₂: ... no přemýšlela jsem přemýšlela jsem o tom jo, že z hlediska Vězeňské duchovenské péče se nedostávalo tolik té pozornosti, jak by člověk potřeboval, protože tam je to hodně o té psychické stránce, takže i k paní psychologce je velice těžké se dostat, protože je tam jedna maximálně dvě na 270 žen ... je to prostě hrozně málo ... a co se týká vlastně kaplanské činnosti ... tak je to je to ještě horší, protože ta paní psychologka ... je to její práce, když dojde ráno v pondělí a končí ... já nevím třeba o půl třetí o půl čtvrté a v úterý dojde zase a přijde zase a tak je to prostě až do pátku ... někdy mají i služby třeba o víkendu, ale ten pan kaplan ten tam přijde jednou za týden na pár hodin a není možné, aby se věnoval odsouzeným tak, jak by si určitě jistě přál ... a tak jak by odsouzené potřebovaly ... myslím si že tam je hodně toho prostoru na to tady něco hodně zlepšit, protože jak říkám, že je to o té psychice ... tak potom vlastně ta psychika nás nutí

dělat různé věci, které nejsou v souladu se zákonem a pokud by se dokázalo prostřednictvím Vězeňské duchovenské péče působit na ty lidi ... tak z hlediska delšího časovýho horizontu ... za prvé jako jak ve výkonu, tak hlavně po výkonu ty lidi se můžou snadněji zařadit do společnosti, pokud by měli takovou tu průpravu z tady z toho z té duchovenské péče ... byly by prostě, já nevím, jak to jak to mám říct, jestli mě chápete ...

T: ...rozumím ... rozumím ...

P₂: ... jo ... tam je ta tam je ještě hodně velikánská mezera, řekla bych, až propast a ten kaplan může hodně ovlivnit tu recidivu případnou, protože ten člověk už může uvažovat po práci s tím kaplanem úplně jinak, tak jak se to přihodilo třeba mě, jo ... já jsem teda vždycky nějak tak jaksi v cosi věřila, ale pořádně jsem nevěděla v co a potom se mě to tam vlastně nějak otevřelo a dokázala jsem prostřednictvím toho pana kaplana, který už jsem teda teďko není ... tak jsem dokázala prostě sama ze sebou pracovat, i když jsem se k němu nedostala, když ... prostě nebyla tam taková ... nebyl prostě čas jako jo na ty odsouzený a i s ním byla nějaká skupinka malá, do které nás pár chodilo, takže tam se toho dalo taky využít a ten ten čas byl ten hodnotím jako nejlépe strávenej i strávený čas a který mě hodně posunul, protože není to jenom o dovednostech, ale je to hlavně o tom, jak člověk začne přemýšlet jako a potom na to se nabaluje to, že vlastně začne na sobě pracovat a potom už vítá i různé ty kurzy a ty ty osvěty etiky a ty výchovně vzdělávací programy, ale musí to mít v té hlavě poskládaný a tam si myslím, že by že že prostě ta Vězeňská duchovenská péče by měla dostat daleko větší prostor, protože ona má tu možnost toho člověka v tom výkonu trestu značně ovlivnit ... tak to mě tam chybělo a že tím bych chtěla navázat na na to, že kdyby tady tohle bylo možné, tak potom prostě třeba ten kaplan by mohl toho človíčka odkázat na nějaký ... na nějaký na nějaký sbor ... který yy už o tom dotyčném věděl a mohl by třeba s ním nějak spolupracovat ... nějak mu v tom začátku pomoci nějakým způsobem ... jako jo ... ty možnosti, těch když by chtěli pomoci, tak jsou veliký, jo ... to jako o té o té o té pomoci je to hlavně v těch v těch v dnech, týdnech, měsících po tom propuštění ... protože od toho odvíjí potom ta případná recidiva ...

T: ... rozumím tomu dobře ... rozumím tomu dobře ... mám na Vás otázku ... Vy jste zmínila, že vlastně ... rozumím tomu dobře tak, že Vy jste zmínila, že když jste měla možnost pobývat s tím kaplanem, tak se Váš ... Vaše myšlení začalo proměňovat a začal se proměňovat i Váš postoj k těm nabízeným vzdělávacím aktivitám, takže jste je začala vítat ... rozuměla jsem tomu dobře?

P₂: ... jasně vítala i tak jako co to co se mě nabízelo, protože člověk přece jenom chce trochu nějaké změny jako protože tam těch aktivit je pramálo takhle jako jo ... takže člověk jako chce nějakou změnu, ale s příchodem do do té skupinky k tomu panovi kaplanovi jsem se ještě tomu víc otevřela a hledala jsem ještě další možnosti, jak využít toho vzdělávacího programu, který se mě ve věznici nabízel ...

T: ... a když jsem se ještě prve ptala na to, co byste uvítala jako přínosné, co by Vám teď s odstupem určitě pomohlo do doby pro ... po propuštění ... Vy jste zmínila toho pana kaplana ... uvítala byste přesah toho jeho působení i do toho období odchodu z věznice? Vy jste říkala ... jako už jste zmínila to, že by bylo fajn, kdyby vás dokázal nasměrovat na nějaký lidi, na nějaký to společenství, kde můžete začínat úplně znovu, ale tu jeho osobní pomoc, to jeho doprovázení, to byste uvítala taky?

P₂: ... to určitě taky ... aspoň jako ve formě konzultací třeba po telefonu, protože v té věznici jsou ženy z celé republiky a nemají tu možnost jako třeba já, abych jezdila do Opavy konzultovat něco nebo setkávat se, ale několikrát jsme si i s panem kaplanem volali ... když jsem potřebovala nějakou nějakou jako podporu, tak jsem s ním se vším byla ... nebo jsem ... když jsem jela do Opavy, tak jsem se za ním i zastavila doma, ale takhle jako jako je to reálné určitě na na bázi nějakého rozhovoru, ať už telefonního nebo přes nějaké nějaké mé nějakou nějaké médium jako jo nějakých Skype nebo tak, pokud by si ten pan kaplan našel jako nějakou chvíli ...

T: ... a Vy jste byla v kontaktu před propuštěním s nějakým sociálním kurátorem?

P₂: ...ne ... ne ...

T: Nebyla ... ono to bylo možná tím covidem taky dost jiný ...

P₂: ... asi tím covidem to bylo ... ale já jsem potom jako ... já jsem se hlásila tady v H. potom u kurátora, ale jako to bylo asi tím covidem, jako že prostě mě nedokázal jako nějak pomoci, že jo ... jako pomohl mě třeba něco sepsat nebo takhle jako jo, ale to bylo tak asi všechno, ale říkám, mohlo to být způsobeno i i tu situaci s tím covidem jako ... nevím nemůžu to takhle posoudit ani z dlouhodobějšího hlediska s odstupem času ... nevím nevím ... ale vím jako úplně zcela bezpečně jako od jiných zase odsouzených, že ten problém je úřad a že to prostě pořád přetrvává jako jo ... to je nevím ... prostě nejsou ty možnosti ... tak jak tam byly nějaké besedy a že ještě se dělá pro odsouzený to nebo vono ... není to tak ... jako ne, nefunguje to ... až tak jako, jak o ní o tom hovoří, jo ... ta situace venku je úplně jiná ...

T: ... takže velké rozčarování ...

P₂: ... a to určitě to určitě jako a já se teda jako v kontaktu se ženami, které jsou nějak intelektuálně navýší tak úplně obyčejně jako normální prostě jsme holky jako jo a když ony byly propuštěný, tak měly ty de facto ty samý potíže, jo ... navíc, jako když ta jedna měla příslib, že vlastně tam, kde pracovala z věznice na venkovním pracovišti, takže jí tam potom vzali, že jí že prostě nějak dali příslib k tomu podmíněnému propuštění, no a musela tam dělat úplně všechno, jo prostě, že toho opravdu potom hodně ti zaměstnavatelé využívají a je to prostě jedno velké rozčarování ... ten ten návrat, po tom výkonu trestu, když člověk ne pod ... když je tam několik měsíců, ale třeba po dvou, třech, čtyřech ne-li víc, o tom už vůbec ani nemluví, jako jo, jako že by se někdo vrátil po té době ... ta jedna moje kamarádka, co se jsme se tam spřátelily, tak ta se vrátila, ale po 7 a půl a taky velikánský rozčarování. Jako jo, Z. já úplně, no ...

T: ... moc Vám děkuju za Váš čas ...

P₂: ... rádo se stalo ...

T: ... za Vaši otevřenost a doufám, že jsem nerozjitřila nějaké staré rány ...

P₂: ...ne ... ne ... já s tím žiju každý den ... takže to to ani nejde ... to člověk má ve snech ... ve svém běžném životě ... já su většinu času i po třech letech neustále ve věznici ...

T: ... děkuji Vám ještě jednou mockrát ...

P₂: ... rádo se stalo ...

T: ... smích ... omlouvám se ... a přeju Vám pěkný zbytek dne

P₂: ... děkuju Vám ... já Vám také ...

Příloha C

Rozhovor s participantkou P₃

T: Dobrý den!

P₃: Dobrý den!

T: My teď spolu povedeme rozhovor na téma vzdělávání žen ve výkonu trestu odnětí svobody. Souhlasíte s tím, abych ten rozhovor nahrávala?

P₃: ... ano ... souhlasím ...

T: ... děkuji Vám ... mohla byste se prosím Vás malinko představit?

P₃: ... ano .. tak je mi něco přes 40 a moje dosažené vzdělání je střední s maturitou a pracuji v domově seniorů ... stejně jako před výkonem trestu ... žiji s partnerem ... mám 2 děti ... z toho jedno už dospělé ... už jsem i babička ... no no ... to je asi všechno ... tak v kostce ...

T: ... dobře ... tak mě by ještě zajímalo, jak dlouho jste byla ve výkonu trestu a jak dlouho jste už venku?

P₃: ... ve výkonu trestu jsem byla necelých 16 měsíců a venku budu v říjnu 6 roků ...

T: ... děkuju ... děkuju Vám mockrát ... dokážete si po tak dlouhé době vzpomenout, jakých vzdělávacích kurzů, rekvalifikací nebo nějakých takových těch aktivit jste se účastnila ve výkonu?

P₃: ... no nevím, jestli si jakože vzpomenu úplně na všechno tam ... já popravdě jsem se asi neúčastnila úplně všeho a vím, že tam určitě byly nějaké ... nemyslím si, že asi kurzy víceméně takové nějaké jako vzdělávací programy ... jako nějaká finanční gramotnost ... a v podstatě se ty odsouz ... nebo nám odsouzeným nějak nabízely možnosti po propuštění ... jako na co v podstatě máme nárok ... nebo kam se obrátit ... mluvilo se tam o nějakých ... jakoby nevím ... jestli jsou to programy Podané ruce ... popřípadě nějakí kurátoři ... a a tak dál ... no ...

T: ... a Vy jste už ve vězení měla kontakt se svým nějakým kurátorem nebo kurátorkou?

P₃: ... ne ... já jsem ani po výkonu žádný nikoho takovýho nenavštěvovala ... neměla jsem to ... dané nebo nebo přikázané, nebo jak bych to řekla ... a neměla jsem ani potřebu se na nikoho takovýho obracet ...

T: ... hm a když jste zmiňovala nějaké ty aktivity vzdělávací ... co Vás vedlo k účasti na těch vzdělávacích aktivitách?

P₃: ... já to řeknu úplně na rovinu ... a v podstatě to ... abych si ... aby si mě tam jako udělali ... jako tu v uvozovkách pozitivní fajfku za účast a to bylo všechno ... jako z mojego ... z mojí strany ...

T: ... takže bylo to prostě v tu danou chvíli ... vyřešit nějakou ... nějaký ten ... to svoje postavení ve věznici a přemýšlela jste taky třeba, že by to mohlo mít nějaký dobrý vliv na ten život potom venku?

P₃: ... já jsem si to šla poslechnout ... a pro mě samotnou určitě ne!

T: ... dobře ...

P₃: ... já jsem jakoby před výkonem trestu pracovala, vedla jsem řádný život, byť jsem se potom teda dostala do do výkonu a po po výkonu jsem zase nastoupila do té práce, z které jsem vlastně do toho výkonu odešla ... byla jsem, co se týká rodiny nějakým způsobem zajištěná, takže tady tyto věci jsem fakt jako neměla zapotřebí ... no a a musím říct, že tím způsobem, kterým se to tam ... já nevím jestli můžu říct vyučuje nebo to, co se tam odsouzeným radí, tak jsem posléze ne na sobě, ale na jiné odsouzené, které jsem po čase tak nějak pomáhala ... když když z toho výkonu trestu se taky dostala na svobodu ... tak to všechno, co se tam těm odsouzeným jakoby nabízelo nebo říkalo ... tak ve finále prostě absolutně nefungovalo a vůbec to nebyla pravda ...

T: ... no ... a Vy jste teda už v té době, kdy jste byla v tom 16 měsíčním pobytu ve vězení ...

P₃: ... ano ...

T: ... pardon ... hm ... tak už v té době jste si byla jista, že ty kurzy pro Vás nemají žádný přínos ... kromě té ... kromě té fajfky...?

P₃: ... jo ... jako ... ano ... ano ... jako já jsem tam teda šla v podstatě jsem si to tam odseděla, vyslechla, ale ... toto já ono jako samozřejmě pro Vás jako člověka, který ten ten pobyt v tom vězení neabsolvoval, tak si to neumíte představit tam, ale jako ty těch odsouzených je tam ... bych řekla třeba asi 80 %, který se tam nebo možná né 80 třeba já nevím 60 ... ale ta ta recidiva je strašně jako veliká ... a oni se tam vrací, jo ... neustále podruhé ... potřetí... popáté ... a a samozřejmě to vězení má za úkol tohle nějakým způsobem eliminovat, ale u těchto lidí to prostě nemá nemá žádný efekt a taky vlastně to, co je tam oni učí, je pro ně ... oni prostě ... oni nechtějí pracovat ... oni nebudou pracovat ... oni nemají žádné pracovní návyky a žádný ... žádnou disciplínu, prostě ... vstávat někde na šestou na pátou na devátou ... a prostě chodit denně do té

práce a a a to to prostě pro ně není oni na takový život nejsou zvyklí ... nebyli zvyklí ... tam... jako já jsem tam potkala holky, který měly 40, 50 let, a když jsem se jich ptala jako kde pracovaly před výkonem, tak mi řekly, že nikdy nepracovaly, jo ... a ... smích ... a takže jako ve finále si myslím, že jako je to strašně neefektivní tady tohle, protože když se tam dostane člověk jako já ... a to tím se teď ... to jakoby zní hrozně blbě ... a tím se já nechci nijak nad někoho povyšovat, to vůbec ne vůbec ...

T: ... rozumím, já myslím, že to tak vůbec nezní ...

P₃: ... jo ... prostě do toho vězení se člověk dostane ... ani nevíte, jak ... jo ... no to zní to zní to divně, ale ... a když se tam dostane člověk jako já a že nás tam bylo jako hodně ženský, který který celý život pracovaly ... měly ... normálně rodinu, jo ... a dostaly se tam ať už z jakéhokoliv důvodu, ale dostaly se tam prostě jednou, ale vyšly a vrátily jsme se zase k tomu normálnímu životu a už se tam nikdy nevrátily ... tak pro tyhle ... pro nás tohle nemá ... nemělo žádný efekt ... taky ... jo, ale zase z jiné strany, jo ... protože my jsme tohle nepotřebovaly, jo ... nevím, jak jinak bych to jako přiblížila ...

T: ... ano ... já myslím, že to bylo velmi srozumitelné a děkuju Vám za to, že Vám není líto to pěkně vysvětlit ... já jsem za ... přesně za tohle ... jsem velmi vděčná ... děkuju Vám ...

P₃: ... nemáte vůbec za co ...

T: ... a moje další otázka je mířena už na Váš život po propuštění ... mohla byste prosím říct, jaké obtíže jste po propuštění musela překonávat?

P₃: ... já nevím, jestli to byly úplně jako obtíže ... tím že jsem se vracela vlastně do toho stejného zaměstnání, z kterého jsem do toho výkonu odešla, tak to pro mě bylo asi možná jednodušší ... s tím, že to tam vlastně všichni věděli, samozřejmě, byl tam takovej ten strach ... jako že se mi budou prostě dívat přes prsty a tak dál ... ale vracela jsem se tak nějak jako do známého prostředí, takže po této stránce to nebylo jako nijak nijak jako hrozný ... vracela jsem se domů, tam kde jsem bydlela ... rodina za mnou celou dobu stála, takže to bylo taky jako v pohodě a bydlím na vesnici ... kde to v podstatě o mě taky všichni věděli takže to jako nebyla taky nějaká nějaká jako velká překážka samozřejmě jako takový ty pocity když když člověk šel po té vesnici nebo do obchodu a takový ty místní drbny, když to řeknu tak jako se se na vás koukaly a tak, ale jako to si asi člověk musí musí nějak jako v sobě nastavit, že prostě ... tohle bylo a už to jako nechat za sebou ... a ono si za 14 dnů nato už potom jako už nejste pro ně zajímavá už si jako zase je tady nějaká jiná aféra ... tam ten se rozvádí a tak dál, takže to už je zas pro ně potom

zajímavější ... takže asi jako překážky celkem žádný ... jo jo ... já jsem veskrze takovej jako pozitivní člověk a snažím se prostě přesně to, co jako to. co už bylo tak si z toho vzít ... to to co si vzít asi mám ... a a prostě potom to všechno jako zahodit a a a udělat za tím tlustou čáru a hledět jako dopředu no no no tak ...

T: ...takže ... jestli tomu dobře rozumím tak Vy jste měla vlastně prostředí, do kterého jste se vracela ráda a to prostředí i doma ... i v práci už na Vás čekalo a vlastně ... věděla jste ... že jste přijata ... že že všechno je OK ...

P₃: ... já jsem z té věznice vycházela vlastně na podmíněčné propuštění ... a vlastně k tomu ... k té žádosti o to podmíněčné propuštění mi vlastně zaměstnavatel dal ten příslib práce už ... že pokud mě pustí ... tak že vzhledem k tomu, že jsem předtím byla jako dobrý zaměstnanec a tak dál ... takže jako mě určitě vezmou zpátky ... takže jsem to vlastně měla jakoby černé na bílém, že jsem věděla, že pokud tahle varianta, že mě pustí, nastane, tak určitě se do té práce vrátím ... no a vlastně jsem tam doteď ... no ...

T: ... můžu se zeptat, na jaké pozici tam pracujete ... v tom domově seniorů?

P₃: ... no napřed ... napřed jsem dělala jako pracovníka přímé péče ... to znamená jako lidi to nazývají jako sanitárku ... takže ta péče kolem těch lidí ... a teď jsem vlastně na pozici ergoterapeut ... to znamená ... že že těm lidem vymýšlím program ... pracuji s nima a čteme si, vyrábíme, jezdíme na nějaké výlety, pořádáme pro ně různá setkávání ... třeba máme teď program seniori a děti předškolního věku ... a no je toho jako spousta ...

T: takže dá se říct, že po tom propuštění jste se vrátila do zaměstnání a dál jste se nějak ... nevím jestli kariéerně, ale určitě profesně ještě rozvíjela?

P₃: ... ano ano ano a oslovil mě vlastně náš pan ředitel, jestli bych se nechtěla účastnit konkurzu na tady tu pozici, protože jsem jako když jsem teda dělala toho pracovníka v té přímé péči, tak když byly já nevím ... nějaké večírky se pořádaly pro klienty a tak dál ... tak jsem tam nějak navíc tam něco vyráběla ... a a organizovala ... takže bych řekla jako že bych se mu na té pozici líbila ... takže jsem se zúčastnila no tak jsem to vyhrála ... pak jsem si udělala kurz toho ergoterapeuta a ... no a ta tak jsem tam ...

T: ... děkuji takže ... když jste se vracela z té věznice ... přeci jenom ... máte pocit ... že za těch 16 měsíců, co jste tam strávila, že jste při návratu zase zpátky ven postrádala nějaké vědomosti nebo nějaké dovednosti?

P₃: ... já nevím to asi ne ... asi ne ... to je je to jako hrozný těžký takhle říct nebo hrozně těžký ... a ono v podstatě, když jsem ... se teď se vrátím k tomu, co jsem

jakoby říkala předtím o těch odsouzených, který se tam jakože pořád vrací a tak dál ... a tito tito lidi v podstatě oni v té věznici nemají žádné starosti ... proto možná s tím souvisí i nějaká ta finanční gramotnost a tak dál, protože tam, že jo, tam vám nechodí žádný složenky ... jakože plyn, elektrika, nájem, dětí škola, školka a tady tohle naplnit lednici a tak tam ... prostě vám teče teplá voda, tam se svítí, tam je teplo, ale tam vás prostě zavedou do jídelny, tam se najíte, odevzdáte talíře a zase jdete ... nemáte tam prostě tady po této stránce žádné starosti a pokud nemáte nějakou nějaké to zázemí venku, kde ... s kterým kde teda musíte, když to vztáhnu na sebe, kde teda já jsem pořád jako s partnerem řešila po telefonu samozřejmě ty děti a co a jak a tak dál tak tam opravdu jako z nějaké z nějaké té finanční gramotnosti vypadnete ... ale pokud jako máte tohle a řešíte tohle a každý měsíc máte návštěvu a teď se jako bavíte, co co dělali doma, co je potřeba udělat na baráku, kolik to stojí a tak dál ... tak bych řekla, že že jako tam z těch vědomostí nebo nebo tady z těchto věcí ... jako by neztratíte nic ... no... ale říkám, ale jsou to jako jo ... byli jsme tam fakt jako dva ... dva typy lidí, jo ... ti, kteří tohle vůbec neřešili a pak my, který prostě jsme měli to zázemí ... měli tu rodinu a kteří jsme prostě jakoby měli denní chleba ... my jsme denně ... já jsem denně volala domů a denně denně jsme se bavili, co děcka ... takhle jedou tamhle na školu v přírodě, kolik co stojí a tak, jo ... takže takže tak, no ... ty ty ty holky, který tam jsou a fakt nemají to zázemí a tak ... musím říct ... jako ve věznici, kde jsem byla já, tak tam byla velká zaměstnanost, takže ty holky si tam jako vydělaly peníze a jednou za měsíc vyšly po té výplatě jako by ty peníze, který jako jim ta věznice nechávala, tak si nakoupily tabák, kávu a to byla pro ně jako priorita jo ... takže takže ... tak ... no nevím, jestli jsem jako tímto odpověděla ... já jsem odskočila ... nevím ... jestli jsem tímto odpověděla na Vaši otázku ...

T: ...já mám za to, že ano ... já jsem z toho vyrozuměla, že to co je podle Vás hodně rizikové ... při tom odcházení z věznice a při tom, když člověk se nějak zas .. když se člověk nějak hledá v životě po ... po propuštění, takže vlastně velmi rizikové je ... velmi rizikovou hodnotíte finanční gramotnost ...

P₃: ... no to určitě no ... protože jo ... tam já nevím, když jsem tam byla já před těma skoro šesti rukama, tak nějaký maximum ... potom já když jsem odcházela ... tak vím, že se ty odměny těm ... jako za tu práci ... těm odsouzeným nějak nějak zvyšovaly, ale když jsem tam byla já, tak v podstatě si ta odsouzená mohla vydělat nějakých ... já nevím 6000 ... z toho šlo něco samozřejmě na na ty ... na to jakoby ubytování nebo jak bych to řekla ... něco se dávalo na takovou jakoby ... na takový spořicí účet a ty peníze potom byly těm odsouzeným vyplacený po propuštění, aby teda nešly úplně jako bez

...jako bezprizorní bez financí ... a já nevím asi 600 maximálně za ten měsíc jim jakože vyplátili, jo ... a prostě vím ,že když jo ... ty ty každý měsíc tam chodila taková jako výplatní páska s tím vyúčtováním ... a teď tam bylo i kolik mají jako ty holky na tom spořicí účet, který ... jo ... a teď oni jako já půjdu ... já nevím ... za půl roku a budu tam mít 5000 to je peněz, jo ... a a mně to přišlo jako hrozně směšný, jo ... protože jsem si říkala ... holky jako za 5000 nepořídíte ani jako podnájem, jo prostě ... ani nebo v podstatě možná tak jako ubytovnu, ale to pro ně samozřejmě nebyla priorita, jo ... oni chtěly vylízt a většina tam byla drogově závislá a těšily se, až vylezou a zase si koupí nějakou něco nějakou drogu ... smích ... jako jo ... no takže takže prostě tak no ...

T: ... přesto ... Vy jste říkala, že když jste byla propuštěná, tak vlastně jste se nějak nemusela úplně zásadně prát s nějakýma velkýma překážkama, ale myslíte si, že během toho výkonu trestu mohlo být něco trochu jinak, co by Vám ještě usnadnilo ten přechod z věznice ven?

P₃: .. já ... asi v mém případě ne ... já jsem se ... já jako na to narážím... smích ... já jsem tam měla jako výbornou paní vychovatelku ... ono asi ti ten personál té věznice a už tak nějak jako ty lidi poznám ... na to narážím zase ... jako že já jsem tam byla jenom jednou, jo ... a bylo jo ... a ty recidivisty a tak ... ale v podstatě jako z toho, když tam člověk nastoupí do toho výkonu ... tak tam s ním vedou různý ti pracovníci pohovory a rozhovory.... aby si asi o tom člověku udělali nějaký nějakou představu a eee jako většina tady z těch z těch lidí, s kterýma jsem mluvila ... tak mi jako na druhém sezení řekli ... ženská, co Vy tady děláte, jo ... a takže jsem měla ... ne že bych tam měla nějaký privilegia, to vůbec ne, to takhle to nechci říct, ale tam to, jak jsem říkala, že účastí na těch na těch různých sezeních, který nebo těch vzdělávacích programech, máte nějakou tu čárku, tak jako v mém případě ... to tak prostě bylo ... tam ta věznice má nějaký systém hodnocení, za který vy pak máte jako v uvozovkách ty privilegia ... jedním z nich je, že se můžete dostat na vycházky ... napřed s nějakou vychovatelkou třeba na hodinku tam někde po městě ... pak na tři hodinky a posléze vás pustí s rodinou na hodinku pak na tři hodinky a pak můžete jet i třeba na víkend domů, jo ... tam to závisí to je jako na hrozně dlouho ... to závisí jako na mnoha faktorech a tak ... ale většina z těch odsouzených tady na to ani nedosáhne, jo ... ty recidivistky a tak vůbec ne ... závisí to taky ... jedno z kritérií je, že sama dobrovolně nastoupíte do toho výkonu trestu, tak jak má to je opravdu ... pracujete tam ... děláte různý takový, já nevím, tam dobrovolný brigády a já nevím co všechno spousta ... a mě třeba ta vychovatelka vzala vlastně po půl roce hned na tu vycházku, jo ... tam tam to tak jako na nastupuje postupně ... jeden měsíc vás vezme

ta vychovatelka teda na hodinu na vycházku ... další měsíc a nebo třeba až za půl roku ... to záleží na ní ne mě teda vzala hned další měsíc na tu tříhodinovou vycházku ... a pak už jsem si mohla požádat o vycházku s rodinou, jo takže jsem hned, jak kdyby ten další měsíc šla na vycházku s rodinou ... na tu hodinovou další měsíc na tříhodinovou a další měsíc už jsem jela na ten víkend domů, jo ... a takže já v podstatě jsem během i toho výkonu byla vlastně třikrát doma ... a asi já nevím pětkrát nebo nebo čtyřikrát ... teď to už bych teďka lhala ... jako na vycházce i s tou rodinou tam, jo ... že teda jsme přijeli partner už s dětma, šli jsme tam někde na kafe tak jsme tam šli ... když jsme měli tu tříhodinovou ... tak jsme šli potom do kina, jo a ta takže jo, já jsem ... jo ... jídla doma fakt jako ... řešila jsem s nima takový nějaký ty běžný běžný věci ... takže já ani nevím, co víc bych mohla mohla pro to udělat, abych ... aby ten přechod ... nevím, no ... mě to přišlo takový nějaký jako plynulý, no ... prostě ... já nevím, no přijela jsem domů a byla jsem doma ...

T: ... a jednou jste přijela domů a byla jste tam už napořád ...

P₃: ... jo jo jo jo jo ...

T: ... no ... eeee ... je přece jenom něco ... co byste po propuštění sama uvítala jako přínosné? Nebo zažila jste nějakou takovou věc, že jste zjistila, jo tohleto je fakt dobrý nebo ... ale už když jste byla propuštěná?

P₃: ... vůbec nevím vůbec nevím ...na to asi neumím odpovědět ani jakoby mi nic takovýho ... nenaskakuje nebo ne fakt vůbec nevím ...

T: ... ehm... a pak se zeptám ještě na takovou věc ... měla jste po dobu pobytu ve vězení nějaký vzor v nějakém člověku, se kterým jste se setkávala nebo o kterém jste věděla, že ten člověk je ne třeba ve věznici, ale venku a Vy jste třeba mohla mít v něm vzor v nějaké věci?

P₃: ...já nevím ... no ptáte se jakoby na člověka, který třeba absolvoval věznici nebo úplně jakoby mimo úplně?

T: ... může být i člověk, který absolvoval věznici i třeba člověk, který byl venku a já se vlastně snažím dopátrat, jestli po dobu Vašeho pobytu ve vězení ... jestli se Vám přihodilo to, že byste zjistila, že nějaký člověk Vás prostě oslovuje ... oslovuje Vás svým životem nebo tím, jak vystupuje nebo tím, jak se staví k problémům a třeba Vám otevřel oči a řekla jste si ... aha ono by to možná šlo jako věci vidět třeba i takhle nebo takhle ... nebo ...

P₃: ... ne ne neměla ... ale je pravda, že neměla jsem žádný takový vzor, ale já sama jsem se, protože nebo takhle to chci říct, já sama sem se hodně změnila ... ono

jako at' je to jakkoliv ... prostě tak jako to vězení vás nebo nemyslím že že mě, ale ten pohled na ten život ... jako to strašně změní nebo u mě to tak jako bylo ... já si myslím, že jsem jako z tama vyšla hodně jiná než jsem byla předtím ... nemyslím lepší ... lepší nebo horší ... ale jiná ... jiná s jiným ... s jiným pohledem na ten život a když jsem jako ... a bylo to tak, že když jsem vlastně tam nastoupila ... tak jako to byla bezmoc, zlost, vztek ... na všechny kolem sebe ... sama na sebe a jako probřečela jsem x desítek hodin ... než nastalo nějaký takový jako smíření se s tou situací a zjištění že prostě jako nic nenabrečíte ... vlastně musíte hlavně dělat všechno pro to, abyste se od tama co nejdřív dostala ... jako v rámci těch zákonných možností, myslím, samozřejmě ... podmíněčné propuštění ... pro mě byl v podstatě takový jako docela příjemný šok, když jsem se ... jedna z těch věcí, který když teda se dostanete do té věznice, tak je taková jako přijímací komise, kde teda nějaký ředitel té věznice a taky různí jeho spolupracovníci ... ten vychovatel a tak dál, sociální pracovníci ... teď tam jako přijdete ... teď vám jako shrnou v podstatě jako to, za co tam jste ... a řeknou vám, kdy máte možnost žádat o to podmíněčné propuštění ... a já když jsem tam nastupovala, tak jsem nastupovala s tím, že můžu žádat po polovině toho toho vyměřeného trestu ... já jsem teda dostala 3 a půl roku a oni mi řekli, že můžu žádat po třetině, což mě úplně ... jako ... protože jsem si říkala ... tak jako tam budu trávit skoro skoro 4 roky ... pardon skoro dva ... skoro dva roky ... když by mě pustili na tu půlku ... a teď vlastně jsem zjistila, jako že můžu požádat po nějakých 15 měsících ... tak to mě jako úplně ... tak jako ne ... že zvedlo nahoru ... smích ... to je jako hodně optimisticky řečeno, ale bylo to jako takové nějaké příjemné ... a v tu chvíli já jsem si řekla ... já se prostě ven dostanu na tu třetinu, byť mi všichni ...jako tam i ta vychovatelka ... neupínejte se k tomu, jako málokdo se dostane hned takhle jako brzy ... a jo všichni mě od toho odrazovali a tak já si říkám jako dobrý, ale a to si říkám, ty prostě budeš dělat všechno pro to a ty ven půjdeš ... nejhorší byly Vánoce ... tady ... ty byly jako naprosto šílený pro mě ... prostě řekla jsem .. ne další Vánoce už tady nebudu ... no a nebyla jsem ... a a tím chci teda říct, že že prostě jsem sama v sobě tak nějak jakoby přepla a jako změnila jsem se ... změnila jsem se jak říkám, nemyslím k lepšímu nemyslím k horšímu, ale ta změna u mě nastala v myšlení a tak dál ... a už se to nevrátí a potom propuštění už se to nikdy nevrátilo tam, kde to bylo před před tím před tím vězením ... už to zůstalo tak jak tak jak prostě jsem si to tak nějak jako nastavila v té věznici, no ...

T: ... ehm ... a máte pocit, že to je pro Váš život přínosnější modus

P₃: ... ano! Ano!

T: ... ehm ... tak tak to je příjemné zjištění ... tak ... takže já Vám mockrát děkuju za ... vůbec za všechno, co jste mi byla ochotná takhle otevřeně sdělit, no děkuju moc za tu otevřenost ... to musím říct, že jste mě tím velmi zaujala a obohatila ... takže ... takže ...

P₃: ...nemáte vůbec zač ... je to samozřejmě jenom můj názor ...a ono ... jako asi kdybyste se zeptala deseti odsouzených, tak to asi každý bude mít jinak, ale tohle je prostě můj názor, no ... tak ... nebo můj pohled ...

T: ... tak právě proto se dělají třeba takovéhle rozhovory do těch studentských prací ... a za to jsem právě velmi ... velmi vděčná ... takže děkuju Vám mockrát ...

P₃: ... nemáte vůbec zač ...

T: ... děkuju Vám mockrát a přeji Vám, ať se Vám daří ...

P₃: ... já Vám taky ...

T: ... zatím nashledanou ...

P₃: ... zatím nashledanou ...

Příloha D

Rozhovor s participantkou P4

T: Dobrý den

P4: Dobrý den

T: My jsme si před časem dohodly, že bychom spolu spolupracovaly na výzkumu k mé bakalářské práci na téma vzdělávání žen ve výkonu trestu odnětí svobody. Vy jste s tím souhlasila a než vůbec ten rozhovor zahájíme, tak bych se vás chtěla zeptat, jestli souhlasíte s tím, že bych ten hovor nahrávala?“

P4: Ano, souhlasím.

T: Děkuju Vám. Teď bych Vás poprosila, jestli byste se mohla stručně představit - kdo jste, jestli jste byla už několikrát ve výkonu trestu nebo jenom jednou, jestli máte rodinu, ehm jestli máte nějaké děti ... jenom tak sama o sobě, ještě vůbec nic o výkonu trestu nebo o vzdělávání ve výkonu trestu.

P4: Jo ... takže já jsem M. M., 76. ročník, mám ukončené vzdělání výučním listem, na to mám udělanou maturitu, několik certifikátů a mám 7 dětí.

T: Ou, sedm dětí?

P4: Jo, sedm, ano, sedm. Pět holčiček a dva kluky. Nebo holčiček, to už jsou slečny ale mám teda i holčičku šestiletou. A ano, já nevím, co byste chtěla vědět. A teď momentálně jsem zaměstnaná, i když já pracuju vlastně celý život.

T: Ano, a přibližně mohla byste mi říct, kolik je vám let? Stačí jakoby ...

P4: ... 47... 76. ročník.

T: Vy jste to vlastně říkala. Omlouvám se, omlouvám se (smích) Tak děkuju Vám mockrát a můžu ještě vědět, jestli jste byla ve výkonu trestu jednou nebo opakovaně?

P4: Teď jsem byla podruhé, ale byla jsem brána jako prvotrest, protože poprvé jsem byla ve výkonu jako mladistvá a to fakt jako za mladistvou blbost.

T: Ano, rozumím, rozumím. Teď bychom se mohly už věnovat tomu vlastnímu tématu. Děkuju vám za to, že jste se představila a mě by zajímalo v tom prvním nebo i v tom druhém trestu, jakých těch vzdělávacích kurzů a aktivit obecně, jste se ve věznicí účastnila?

P4: Tak v tom prvním jsem se neúčastnila vůbec ničeho, protože ...

T: ... přestože jste byla mladistvá?

P4: Jako byla jsem jako mladistvá. Hlavně já jsem byla jako dva roky na vazbě a potom už jsem byla jenom pět měsíců ve výkonu trestu. Takže tam to bylo jiné ...

T: Můžu se zeptat? Vy jste říkala, byla jste tam jako mladistvá a stejně tam neprobíhalo žádné vzdělávání?

P4: Ne, v té době určitě ne. To byl 97. rok, a v Brně na vazbě v Bohunicích tam nefunguje vůbec nic. Nefungovalo! Ted' už je to jiné.

T: Ano, rozumím, rozumím, rozumím, děkuji vám, děkuji vám. Takže v tom prvním trestu vůbec nic, přestože jste byla mladistvá. A v tom druhém trestu?

P4: Ve druhém trestu ... tak ten, ten, já jsem od 12. listopadu loňského roku venku, takže jsou venku nějakých 6 měsíců a strávila jsem tam 4 roky a 8 měsíců. No a celková délka trestu bylo 10 let a 9 měsíců a to za podvod, majetková trestná činnost. Určitě jsem nikoho nezabila, ani nic. E, zadrželi mě na silnici při kontrole. Dodali mě do výkonu trestu, protože jsem samozřejmě nenastoupila. A už v Brně za těch 25 let se tam už nic nezměnilo.

T: Byla jste ve stejné věznici?

P4: ... já jsem byla v Brně, je jediná vazba jako pro ženy, takže tam byla asi 14 dní, než mě eskortovali do Světlé nad Sázavou.

T: Ano, děkuju ... a a teda vlastně v té Světlé na Sázavou jste byla těch zbývajících 4 roky a takřka 8 měsíců ... 7 měsíců a 2 týdny...

P4: Ano.

T: Dobře a jakých kurzů nebo jakých vzdělávacích aktivit jste se tam účastnila?

P4: Já jsem hlavně byla celou dobu zaměstnaná, protože pro mě byla priorita jako posílat dom dětem peníze a jako nakoupit si aspoň nějakou osobní hygienu, takže jsem tam byla jako kuchařka. Ale vzhledem k tomu, že když nic neděláte, sice nic nezkazíte, ale nedostanete se dom, takže jsem si dala za cíl, že opravdu jako protože jsem fakt byla braná jako prvotrest, protože jsem měla výmaz trestního rejstříku, všechno čisté. Tak jsem se zařkla, že prostě ten trest neodsedím a že se dostanu zpátky k těm dětem.

T: Ano, dřív než vyprší ta nejzazší zraní dřív než vyprší ta nejzazší...

P4: Prosím?

T: ... dřív než vyprší ta nejzazší hranice 10 let ...

P4: Jasně. Takže jsem nechtěla ani celý trh ani půlka, ale šla jsem mezi třetinou a půlkou, protože říkám, brali mě jako prvotrest ... Nicméně takhle, jakmile se za vámi zaklapnou dveře, tak máte strašně moc času. Máte moc času na přemýšlení, máte moc času na všeho a hlavně s těma lidma, co tam jsou, není nikdy radno úplně si zahrávat

a není úplně radno se s nima kamarádit. Takže já jsem utékala do práce a tím, že jsem začala utékat do práce, tak jsem se dostala na – díky covidu, samozřejmě – na uzavřité oddělení kuchařské. Nicméně podmínka na to, abyste se dostala vůbec nějaký ... do nějakého postupu, do vyšší diferenční skupiny, mohla jsem mít bezbariérové návštěvy, to znamená bez toho, aby u vás stáli jako bachaři, tak bylo podstatné absolvovat nějaké tady ty speciální aktivity. Oni tomu říkají speciální aktivity výchovné nebo prostě ...

T: ... terapeutické

P4: No, ano. Jenže nejvíc jako takových aktivit, tam mají lidi závislí – jak na alkoholu nebo na drogách, nebo gambleři. Jako já nespádám ani do jedné skupiny, protože ani nepiju ani nekouřím, takže jsem musela hledat takovou aktivitu, která, která jako že naplní aspoň nějakou tu představu, co oni chtějí.

T: Aha,

P4: Takže to jsou jejich představy proto, abyste splnila ty podmínky, abyste se dostala někam zařazení dál.

T: Ano, ano, ano.

P4: Takže řeknu to úplně upřímně ...

T: Děkuju ...

P4: Jako, je to prostě účelové, není proto, že to chcete ...

T: Ano ...

P4: ... ale, nebo jsem řekla blbě

T: ... ne ...

P4: ... protože se chcete dostat, posunout dál ...

T: ... ano ...

P4: ... ale pokud nejste ... e.... na úrovni trepky obecné, tak to prostě opravdu nepotřebujete, jo ... takže ...

T: Rozumím vám, rozumím ...

P4: ... takže byt' člověk se základním vzděláním, ale nemusí mít ani základní, stačí prostě zdravý rozum a úsudek, tak ty víceméně nepotřebuje, protože když vám někdo říká, nesmíte přecházet silnic na červenou, tak to všichni víme, že ...

T: Ano ...

P4: Ale... ale ... dobře ... takže, abysme se dostaly dál, takže lidi, kteří trošku uvažují a dou si za tím, že opravdu chcu jít ven, se začnou psát až do tady těchto různých aktivit. Takže první je samozřejmě podstatná práce s trestným činem. To byla aktivita, která rozebírá proč jste dělala trestné činy, proč se do toho vězení dostala ... vlastně to,

co všechno si uvědomujete máte v rozsudku, nechce se vám to znovu pitvat, ale bohužel, je to jako ta aktivita a má nějakých 12 sezení. Je to vždycky tak zhruba na čtvrt roku. A táto aktivita, jakože pro mě, bylo to že jsem si to tam prostě došla odsedět, ale jo ten první krok k tomu, abych měla splněno, abych si vůbec mohla požádat o případné podmíněné propuštění, prostě podmínka k tomu, aby vás soudu vůbec přijal.

T: Ano, ano, aby vůbec se zabýval vážně vaší žádostí ...

P4: Asi tak no. Takže takže já jsem si to udělala. Nicméně potom jsem chtěla vlastně co nevidět utékat z toho prostředí, kde jsem byla, zrovna tam na té ubikaci. Takže kromě toho, pro mě bylo důležité se dostávat ven na jiné lidi než těch 30 kolem sebe, takže jsem si začala v nich hledávat aktivity další, takže jsem šla třeba do hrdinovu cestu a to je jediná aktivita, která mě vlastně tam vůbec nepřipadala ...

T: Jakže se ta aktivita jmenuje? Můžete ...

P4: Hrdinova cesta ...

T: Hrdinova cesta.... Ehm ...”

P4: ... je to aktivita kterou vedl eee pan magistr C., psycholog, a je to aktivita, která je na nějaké světové úrovni, takže jel vlastně opravdu podle příruček a ta skupina, kde jsem byla já, tak jsme byli jakože první jeho pokusní králíci. Ale můžu říct, že ten pán je fakt pán na svojem místě. Zprvč věděl přesně, jak se chceme vyjádřit, co chceme vyjádřit, nelámal nikoho přes koleno a hlavně jsme mu neříkaly, to co chtěl slyšet ...

T: ... rozumím ...

P4: ... my jsme mu říkaly pravdu. Což na těch ostatních aktivitách asi moc ... asi moc nešlo! Abyste se posunula dál, tak jste prostě víceméně musela mluvit to, co oni chtějí slyšet a což je podle mě špatně. Takže závislák vám tam začne vykládat, že závislý není, podvodník, že vlastně už to nikdy neudělá a tak podobně ...

T: ... rozumím, rozumím ...

P4: A právo ... Potom je tam ještě jedna zajímavá aktivita, které jsem účastnila taky a to je tři zetka, my jsme tomu říkaly. A to je zastav se, zamysli se a změň se. To asi všichni znáte, v těch příručkách ...

T: ... ano ...

P4: A v některých těch fázích byla jakože hodně spíš psychicky náročná, protože vás má fakt rozeberou jak domeček z karet. Nicméně pokud si z toho něco chcete vzít, tak tak vlastně si berete to, co jste si v té hlavě ujasnila už dávno předtím sama ... jo, takže když už se do toho kriminálu vrátit nechcu, tak se prostě doňho vrátit nechcu. Když vím, kde jsem udělala chybu, tak už ju příště nechcu udělat, že. Ale pokud jsou tam, říkám

z 90% narkomani a budou vám tvrdit, že už nikdy nebudou fetovat a je to první věc, kterou udělají za bránou, tak je to stejně k ničemu. Prostě je to splněno, puntík, tečka. Já vím, že to zní strašně blbě, ale prostě to tak je.

T: Ne, nezní to hloupé. Tohleto celé je o Vašem názoru a já jsem za něj moc vděčná a děkuju Vám za to a přesně kvůli tomuhle spolu mluvíme. Takže děkuju mockrát, děkuju za sdílení.

P4: Není zač. No potom jsem tam absolvovala teda kurzy výpočetní techniky, ten víceméně byl pro začátečníky, ale po 4 letech nějaké izolace stejně jako je potřeba to nějak oprášit ... takže, takže to mě docela jakože bavilo, to docela šlo. Ale účastnila jsem kurzu zvládání agrese a vzteku, venku to zvládneš a všechny tady tyto, které vedou jako psychologové nebo jako speciální pedagogové a tak podobně. Nemusela jsem to dělat, protože k podmínečnému propuštění stačí jedna, dvě tady ty sociálně aktivity. Nicméně pro mě to bylo bylo únik z té ubikace a z toho každodenního nicnedělání.

T: ... přestože jste byla kuchařkou ...

P4: ... přestože jsem byla kuchařkou ...

T: ... tak mluvíte o nicnedělání

P4: ... o nicnedělání, no ...

T: ... takže, padla Vám ...

P4: ... já jsem vařila pro příslušníky VS ... takže ne jako závodní, a chodila jsem ve 4 ráno do práce a o půl třetí ráno do práce a o desíti o jedenácti už jsem byla zpátky na baráku

T: ... ano ...

P4: ... tím pádem, celý den do toho večerního sčítáku, jste byla zavřítá na té jedné chodbě. Takže každý únik někam jinam je prostě ...

T: ... vítaný ...

P4: ... pro mě ... pro mě ... zpestření a já nevím, jak ustojí, jak bych to nějak napsala ... prostě únik ... únik z té všední rutiny ...

T: ... e, ... obdivuju spíše to, že jste byla schopna ještě vůbec nějaké další aktivity vyvíjet, když už jste měla vlastně hotovou práci, tak spíš to byla moje reakce. Byla mířená na to, že vlastně spíše obdivuju to, že vy jste měla svoji pracovní dobu a po ní ještě jste byla schopna vůbec fungovat (smích)

P4: Já jsem absolvovala dohromady 11 tady těchto speciálních aktivit. Já mám za sebou úplně všechno, co ta věznice ...

T: ... nabízela ...

P4: ... jakože nabízela člověku, který není fakt v kolonce toxi, takže mám jich za sebou úplně všechny, na všechny mám certifikáty poukazovala jsem spolupráci ...spolupracovala jsem s Volunté, do dneška spolupracuji s Mezinárodním vězeňským společenstvím ...což jsou pro mě jako úžasní lidi, protože se postarají jako o váš start ... jako když je požádáte a jako vidí opravdový zájem, tak za váma dojdou, vyzvednou vás z brány, dovezou vás na Úřad práce, já nevím, co všechno. Já jsem tady tento start nepotřebovala ... nicméně mě držela za ruku paní magistra Vrbičková ...

T: ... ano ...

P4: ... ta se vlastně ten den po mém propuštění se mnou oblékala všechny ty úřady a jako vlastně ... já jsem jí několikrát volala, že už to dál nepůjde, bála jsem se, že nenajdu práci a tak podobně, tak jsem se s ní toho zbavila a vlastně pracuju od samého začátku. Takže jo, dobrý. Nicméně, abychom se vrátily k tomu vzdělávání ve výkonu trestu. Devadesát devět procent vězenkyň to tam dělá opravdu jenom účelově, aby se dostaly dál ... na PP ... nejenom na pé pěkko, ale jako volný pohyb, volné vycházky, venkovní pracoviště, vycházky s rodinou ... říkám, já ... u mě to nehrozilo, ale zase jsem měla bezbariérové návštěvy, takže jako bez příslušníků VS ... a to všechno jsou plusové body, které se vám potom sečtou a díky tomu mě potom došel fax, takže jsem nešla ani k soudu, ani k senátu, k ničemu, podala jsem si žádost o PP a v 6 hodin 10 minut v úterý mě volali a že mě propustili. Takže až tak no, takže jsem si posbírala tady všechny ty bodičky a co můžu říct, jako sama za sebe říct a je to můj osobní názor, tak vězeňské společenství, to je opravdu skupina, která vám dá něco, cokoliv a nemluví podle příruček, ale podle skutečnosti, takže vám opravdu řekne, jak funguje insolvence, kolik se platí daně, jaký je trh práce, prostě jakože mluví úplně normálně a tak jak to je. A neříkají – ne, to neměl jste tu být, je to vaše blbost, tak teď si to tady odsed'te, a tak podobně, prostě snaží se s těma lidma pracovat a pokud jako fakt chcete, tak vás z těch s prominutím sraček dostanou ven. A druhá aktivita, která tam jako za něco stála, tak je pedagog Chalupa, který to vede dobře, a který sice jede podle příruček, ale lidsky a tak, že nad tím přemýšlíte, že opravdu si uvědomujete to, co říká, chcete nad tím přemýšlet, rozeberete celou rodinu, mě třeba hodně pomohl s tím, že když mě zavřeli, dcera měla rok, takže mě pět let skoro neviděla a já měla úplně paniku z toho, co bude, až se vrátím ... no ... ale ... sice do nedopadlo úplně podle jeho slov Nicméně, hodně věcí z něho jsem použila, protože ... bylo z čeho čerpat. Ale ostatní aktivity, co tam jsou, jsou ... prostě ... mluvení, slova a naučené odpovědi, které když neřeknete, tak vlastně nesplníte a tím pádem nemáte ty plusové bodičky. Ale pokud ... ve Světlé třeba fungují dvě ...

eee....dvě školy, základní školu už tam zavřeli, protože to jako s týma lidma asi nemá moc cenu, ale tím neříkám, že se všema, že ... ale když tam dojde padesátiletá, a ... žena, která nikdy nechodila do školy ... tak tam jenom chodí, protože se to po ní chce, ale ne protože se prostě fakt chce naučit číst ...

T: Takže to vlastně nebylo její rozhodnutí, aby do té školy chodila, že? Ale protože ani nemá základní vzdělání, tak vlastně byl na ní vyvíjen nějaký tlak, aby absolvovala to základní vzdělání ...

P4: Eee, k tomu se hodí jedna věta ... dobrovolně – povinně ...

T: ... a tak podobně (smích) ... jako ve Vašem případě ...

P4: Dobrovolně povinně. Ale jsou tam zase ženy, které nedokončily střední školu a chtějí něco být, protože se tam nechcují vracet, nechcují ... takže dělají buď šičky, nebo provozy ... Takové ... takové

T: ... a to teda bylo na úrovni učebních oborů, rozumím tomu Jako kdyby absolvovaly učiliště?

P4: No ale ještě takové to ... takové to ... Dřív se chodívalo, ještě když jste se nikam nedostala a opravdu se vám učit nechtělo a znouzectnost, tak vás vzali jako že se učíte pro čokoládku ... no takže ... tak něco takového podobného ...Dvouletý obor, kde vás učí vlastně jak aspo%n vytrít podlahu, když to tak řeknu ...no a je to tak ... nezpochybnuju to, myslím, že nějaký účel to má ... ale co se teda týče tady těch aktivit, toho vzdělávání, programů a tak podobně ... já se vůbec divím, že to ti pedagogové a vychovatelé a tak podobně absolvují, protože to, když se někdo zeptá někoho, kdy byla válka a jestli vůbec nějaká válka byla a oni řeknou, že to slyší poprvé v životě ... tak to ... s takovýma lidma se asi těžko pracuje. Nicméně, jsem tu sama za sebe, mluvím sama za sebe a opakuji, 11 speciálních aktivit, z toho dvě pro měly nějaký význam... ostatní byly, tak jak jsem řekla, odreagování od běžného vězeňského života.

T: Děkuju Vám mockrát. Takže, kdybyste mohla shrnout, co Vás k účasti na těch kurzech vedlo, kromě délky trestu, protože jste tam vlastně měla čas absolvovat velké množství těch kurzů, vlastně úplně všechny, tak co bylo tou Vaší pohnutkou, účastnit se těch jednotlivých aktivit? Zmínila jste uniknout té nudě tam ... neřekla bych snad nudě, ale takovému tomu stereotypu tam, co je ...

P4: ... no, asi tak ... Ale aj nudě, ale hlavně pro mě to bylo to, že jsem se chtěla za každou cenu dostat domů ...

T: Za každou cenu jste se chtěla dostat domů, by bylo druhá věc a je možný, že i třeba ten pan C., že by Vás motivoval, jo to by jako byl dobře strávenej čas nebo někdo jinej?

P4: Pan C. za mnou došel několikrát i po tom, když už jsem skončili tady tento kurz. On byl dlouhý, my jsme ho měli přes rok. Takže on potom chodil za mnou i potom a já když už jsem byla fakt jako psychicky na dně, když jsem se dozvěděla, že mi znásilnili dceru a něco takového, tak jako on byl taková moja vrba a jako říkám: to je člověk, který je na svém místě a který umí podat pomocnou ruku ... a neříká paní M., tak se život má Ne, tak ne, on Vám řekne normálně: M., tak mluv! A řekni to prostě na rovinu. Vynadávej se, řekni, jak to do prdele je! Já používám jeho slova, jo! Jako nehraje si tam jako na nějakého pana důležitého, ale má k vám normální přístup.

T: ehm, ehm, a to oceňujete na tom ...

P4: Tak to pro mě tam ... a nejenom tam, ale i tady všude je pro mě jako jedno z nejdůležitějších. Když vidím, že ten člověk se mnou mluví upřímně, tak já mluvím upřímně. Ale taky zas musím říct, že jsem tam Třeba na těch Řekla, jak mi to hrozně moc dalo a jak jsem se z toho strašně moc ponaučila. Přitom jsem si to vyslechla, ale neřekli mi nic nového, neřekli mi Ty aktivity jsou všechny stejné – jedna vedle druhé – že když absolvujete jednu, tak by vám zrovna měli dát certifikát na všechny, protože ... (smích) ... jsou jak přes kopírák ...

T: ... dobře ... (smích) ... Děkuju, já myslím, že to je srozumitelné ... A teď bych se trošku přesunula do doby, kdy už jste byla propouštěná. Mě by dost zajímalo, jaké obtíže jste musela po tom propuštění překonávat, po tom už venku.

P4: Tak jak říkám. Došel, došla Bývalá vychovatelka, paní M. R., což je taky úžasná paní, jakože fakt úžasná, a bere nás všechny stejně, ne že se bojí romské národnosti, proto jim všechno projde, prostě ... má na všechny stejný bič, řekla bych. Protože jinak to tam tak funguje, že, jsou tam gangy a tak podobně ... prostě to tak je A co si budeme, příslušníci to mají taky tak rozdělené, tam jste okamžitě zaškatulkovaná ... buď jste taková nebo maková. Nicméně po propuštění, když vám dojde ten samotný fax, tak tam potom ještě nějakých šest, sedm hodin čekáte na to, než vám vyřídí papíry, odevzdáte věci a tak podobně. No a úplně co bylo, tak jsem čekala, že budu mět šílený šok z toho, že su venku. Ne nebylo to tak. První, co bylo, že sem okamžitě letěla na vlakové nádraží, po cestě jsem si koupila telefon, z vlaku jsem ho zaktivovala a vlastně z tama jsem volala domů, že jsem propuštěná, že jedu dom ...

T: ... aha ... oni se to dozvěděli až z toho vlaku ...

P4: ... jo. No a to jsem ještě z toho vlaku, už z toho vlaku volala paní Vrbíčkové, že jsem vlastně nevěděla, co ... nebo vlastně spíš z těch příruček a z toho všeho jsem asi věděla, co všechno mám dělat ... nicméně Jsem ... asi nejsem takový ten člověk, že ani že strkám hlavu do písku, ale ani že se všude potřebuju ventilovat, že jsem v tom výkonu trestu byla. Takže druhý den mě paní V. vyzvedla na Úřadu práce, šla tam se mnou se přihlásit, zdělala všechno podstatné, byly jsme spolu vyřídit žádost o svěření dětí do péče a prostě řeknu Vám to tak. Paní V. mě první týden vodila za ruky jak slepca, i když mě jako věřila, že to zvládnou, já jsem si sice věřila, ale já jsem se prostě úplně totálně styděla, protože já mám přes to ... nebylo příjemné všude dávat doklady ... výkon trestu ... výkon trestu ... výkon trestu ... Měla jsem jít vařit do kuchyně, do školní, tam mě přijali, za měsíc mi zase řekli, že né, že se jim jako nelíbí ten výkon trestu ... takže jsme se rozloučili. No a potom jsem si přečetla inzerát a reagovala jsem naňho, že vaříju, že hledají kuchařku v restauraci a tak tam su. Z umývačky nádobí su vlastně na pozici hlavní kuchařky. Takže jsem se ...

T: ... vypracovala ...

P4: ... dostala. Myslím si, že ... nemůžu si stěžovat. Peněžně sú ohodnocená dobře. Všichni to tam o mně ví, protože všeckým jsem to tam řekla... e... H. je malý a já nechci někde začínat s tím, aby se přede mnou schovávaly peněženky ... já nevím, co všechno. Takže nás je tam nějakých 13, 14. Všichni vědí, kde jsem byla, ví, že jsem tam byla za majetkovou trestnou činnost, rozumíme si. Někdy se mě ptají, jak to tam bylo, někdy se mě neptají. A vesměs, ne že si z toho děláme srandu, ale snažíme se to jakože zlehčit. Ale jsou chvíle, opravdu, kdy se ptají, jak's to tam mohla vydržet, a ptají se na lidi, na ty známé takové jako Kukačková a tak podobně, že jo. Takže, takže tak. Ale, ale teď musím zaklepat, já mám úplně ?... šéfovou. Jmenuje se H. P., její dcera byla asi taky ve výkonu trestu, vím to, teda než se předávkovala drogama a prošla si něčím podobným, takže okamžitě mi dala klíče od podniku, věřila mi, podporovala mě, pomohla mně vyřešit nějaké exekuce. Jako já možu říct, že jsem měla takové štěstí, že jsem, co se týče práce a nějakého sociálního zařazení do normálního života, běžného, standardního, měla štěstí na lidi kolem sebe. Fakt jsem měla štěstí, no.

T: ... záleží hodně na těch lidech okolo Vás ...

P4: ... no, záleží, protože když budete pracovat někde, kde vám budou dělat naschválnosti a budou vám podrážet nohy a nebo se někde něco s prominutím vysere a ukážou: ona byla v kriminále, tak ona si to odsere, hodíme to na ňú ... no, je to špatně. A vlastně tím, že mám sedmiletou podmínku, tak jsem jednou nohou furt zpátky.

T: ... ano, hm ...

P4: ... takže, pro mě je to hodně podstatné a důležité a já jsem těm lidem jako za to vděčná a to neříkám jako frázu, ale jako fakt smrtelně vážně.

T: ... hm....

P4: ... samozřejmě se najdou lidi, kteří vám řeknou: JéžíšMarjá, žes tam nechcípla ... jó ... že vám nepřejou nic dobrého, ale Nicméně, to se snažím tak jako vypouštět ... Jsou dny, kdy se vám to všechno vrací ...

T: ... jasně ...

P4: ... No a doma mě vzali ... no, první týden byl takový jako v rozpacích, takový jako zvláštní, takové, že jsem vlastně ani nevěděla, jestli su prvně už doma. No, ale po tem týdnů se to zlomilo a bylo to, jako bych ani pryč nebyla. Takže, úplně jsem zapadla zpět. Takže, takže tak.

T: A jestli jsem tomu dobře rozuměla, Vy jste byla propuštěna 12.11.?

P4: Ano.

T: To znamená, Vy jste se během toho půlroku, takhle bezvadně ... úplně přizpůsobila úplně jiným podmínkám, jak v rodině, tak ve společnosti ...

P4: ... přizpůsobila, no. ... Vlastně jsem se vrátila do úplně normálního života když je potřeba něco řešit nebo nevím, obracím se fakt na paní V nebo na tu jednu pracovníci z vězeňského společenství ...

T: ... ano

P4: ... ale pokud chcu fungovat, já musím fungovat, protože mám doma pět dětí, dva už jsou teda venku z baráku ... nicméně, já ten život nedlužím sobě, ale dlužím to jim. Protože já pro ně prostě žít musím. Ale rozhodně to není žádnýma příručkama, které vám ve vězení dávají, ale je to tím, že chcete.

T: ... to mně pěkně nahráváte ... Mě totiž docela zajímalo, jestli si takhle zpětně říkáte Vy sama u sebe, jestli to vzdělávání ve věznicí mělo nějaký příznivý vliv na to, abyste se lépe, abyste lépe překonala všechny ty obtíže po propuštění. A jestli tomu dobře rozumím, já slyším takovéto, že jsou důležití hlavně ti lidi kolem vás, kteří Vás doprovázejí.

P4: ... jo.... To je mnohem důležitější, než nějaké příručky a něco, co vám tam speciální pedagog omílá, protože to je k ničemu. Buď si to vezmete nebo nevezmete, spíš to nevezmete, protože všichni víme, že musíme jít na pracák, ale Když už řešíte tady tyto věci ... spíš by měli řešit ty věci, kam ty lidi dou ... jo ... když totiž při podmínce jako řeší, že máte, jestli máte bydlení nebo něco takového. Nicméně bydlení si seženete

tím, že napíšete na místní úřad, oni vám to potvrdí, že by vás někde možná, možná ubytovali, že vám najdou ubytovnu. Skutečnost je taková, že 70 % těch propuštěných skončí na ulici a stejně je to k ničemu, že ...

T: ... aha ...

P4: ... a tak.... Říkám, je to o lidech ... ne o tom Já nevím, jak to mám říct, abych se dobře vyjádřila a abyste mě pochopila, neřekla si třeba, že podceňuju něčí práci ... ne! Ne, nepodceňuju ...

T: ... ne, takhle to nevyznělo ani omylem ... To můžete být v klidu ...

P4: ... nemyslím to zle ... Ale ... může Může mně kdokoliv, cokoliv vykládat, ale když nebudu chtít ...

T: ... chápu ...

P4: Tak to prostě neudělám....

T: Rozumím ...

P4: ... takže tak ...

T: ... rozumím ...

P4: ... znovu opakuji a vracím se k tomu panu C.i, na jeho fráze jsem si několikrát vzpomněla, když jsem řešila třeba svoji situaci, kdy jsem šla po chodníku a R. spolužačka, to jako je předškolačka, jo ... tak mě, tak jí řekla: já tobě se už mamka vrátila z vězení! ... Tak to sú takové situace, kdy jsem si jako vzpomněla na ty jeho fráze a ty používám. Ale to je jedna jediná aktivita, z těch jedenácti.

T: ... hm ... A jestli tomu dobře rozumím, Vy jste zmínila pana C. a někoho z toho Mezinárodního vězeňského společenství. Pan C. byl ve věznici, někdo z toho Mezinárodního vězeňského společenství s Vámi navázal kontakt už ve věznici?

P4: Já jsem s něma byla už ... já jsem s něma vlastně spolupracovala celých pět let, takže ...

T: ... celou dobu ...

P4: Čtyři roky a těch osm měsíců. Úplně celou dobu jsem s nima jako řešila všechno.

T: Děkuju. Pak jste zmínila paní V ...

P4: ...jo...

T: ... to je Vaše sociální kurátorka ...

P4: ... ano ...

T: ... tak ta s Váma byla taky v kontaktu už během té doby ...

P4: ... nebyla, protože tam byl před ňů nějaký pán, který šel do důchodu, pan Fr ... příjmením Franta ...

T: ... to nevadí, nevadí ...

P4: ... lhala bych, no, to jméno si už nepamatuju. Nicméně, ten byl takový apatický a vlastně ho to ani nezajímalo a paní V. jsem vlastně oslovila tady přes toho pána, protože já jsem prostě ... nebudu Vám mazat med kolem pusy ... jak říkám, chtěla jsem se dostat za každou cenu domů ... za dětma, za rodinou ... chtěla jsem začít fungovat, takže jsem ho úplně účelově oslovila a že s ním budu spolupracovat, protože chci vědět, co se venku vlastně děje a jaké mám vlastně možnosti. No a objevila se paní V. na scéně, která za mnou přišla a já jsem jí to řekla tak, jak to říkám Vám, úplně prostě bez nějakých servítek, bez nějakého divadla, bez nějakého hraní a tím pádem jsme spolu začaly spolupracovat. A co se týče mě, pro mě je to top paní, která jako fakt ví, umí pomoci, umí zehnat ubytování, umí najít práci, dala mě kontakt na práci, je ... jakože fakt se o člověka zajímá, je jako člověk, ale jako nějaký úřední pracovník, který to má v popisu práce.

T: ... a Vy jste ji kontaktovala ... promiňte, promiňte ...

P4: ... no, která to dělá jako člověk, ne jako že to má v popisu práce ...

T: ... ano ...

P4: ... je to člověk na svém místě ...

T: ... ano, ano ... a Vy jste ji kontaktovala jak dlouho přibližně před tím propuštěním?

P4: ... eeeee..... já jsem byla v kontaktu před propuštěním ... jako jak došla na místo toho svého kolegy ... abych nelhala? 4 měsíce? Možná 5?

T: ... přibližně necelý půlrok, řekněme ...

P4: ... ehm, asi tak ... Ale ona kontaktovala už ve výkonu trestu moju rodinu, ptala jestli souhlasiju s tím, že bych mohla být propuštěná a tak podobně. Tak jako moju rodinu připravila na to, co všechno může a nemůže být ... no prostě jo ... jakože ... ano ... tak, tak nějak to bylo. Ne tak nějak, tak to bylo!

T: ... (smích) ... děkuju Vám. Takže, takže, mohla byste mi nějak, ještě velmi, velmi kratičce říct, když Vy jste byla propuštěná z výkonu trestu, jaké vědomosti a dovednosti jste postrádala venku?

P4: No, dá se říct, že úplně vsecky. Že 4 roky, 8 měsíců je strašně dlouho. Za tu dobu se tady i tím covidem, stalo pro mě jako úplně převrat. Já jsem prvních 14 dní úplně zírala. Jako nějaké placení telefonem a já nevím, co všechno to pro mě bylo úplně Španělsko, všechno mě učily moje náctileté děti a vlastně ztratíte přehled úplně o všem.

Takže tam nejvíc někoho zajímalo, kde si koupí káro nebo piko, což jako pro mě je úplně něco nepochopitelného, takže vlastně co se týče toho sociálního vnímání a tak podobně, tak jako nemáte přehled vůbec žádný, kromě toho, co oni čtou z příruček z nějakého 80. roku, což vám nic nedá, že. A toto právě v té věznici chybí, to, co se doopravdy děje venku, tak to fakt není.

T: ... a co Vám vlastně jako uniká přes ... mezi prsty ...

P4: ... jo. Je ... jako oni vám řeknou, že musíte na Úřad práce. To je jasný.

T: ... ano ...

P4: ... ale zapomenou vám říct, jak to vlastně dneska funguje, na co, čeho vlastně se dá dosáhnout, čeho se nedá dosáhnout a pokud nebudete mít štěstí na úředníka nebo nebudete mít kolem sebe, jak jsem měla kolem sebe já nebo mám kolem sebe paní Vrbíčkovou, tak si s váma s prominutím, každý taky může vytrít zadek. Protože prostě to, že jste se vrátila z výkonu trestu vám dají pocítit na těch úřadech. A dají.

T: To znamená, Vy postrádáte a vlastně postrádala jste víc takové ty sociální dovednosti než to, že třeba máte papír na to, že jste kuchařka, že můžete být zaměstnaná jako kuchařka nebo že byste měla papír na to, že máte třeba nějakou rekvalifikaci jinou. Myslíte si, že takové ty jiné, jak se říká, sociální dovednosti, že jsou podstatně významnější než ten papír o tom, že jste absolvovala nějakou rekvalifikaci, že máte certifikát na něco?

P4: stoprocentně ... protože když chcete pracovat a musíte pracovat, abyste měla z čeho žít, tak si tu práci najdete. A je vám v ten moment jedno jestli budete s prominutím kuchařka nebo sedět v kanceláři, kterou ... do které vás stejně s trestním rejstříkem nikdy nikdo nedá, takže stejně musíte začít jak se říká šlapat brázdu někde úplně od piky, takže proto su kuchařka, ale mě to baví, takže já jsem se docela snad i našla, takže nějakou ekonomku úplně hážu za hlavu. Ale k čemu mě je, že jsem absolvovala tady to všechno vzdělání, když vyjdete a neumíte vlézt do vlaku ... to je ... prostě ... takové jakože ... prostě ... jako ... to podstatné vám tam nedají ...

T: ... hm, hm A Vy byste uvítala nějaký trénink tady těch dovedností už v té věznici, myslím teď na tu věznici, že tam je nabídka nějakých vzdělávacích aktivit, to je jedno jestli zvyšování nějaké kvalifikace a nebo nějaké ty tréninky, takové ty kurzy, takové ty aktivity zaměřené na agresi a podobně ... Vy byste vedle toho ještě uvítala třeba i trénink, jak na tom Úřadu práce, krok za krokem, jak se představit, jak udělat životopis, jak se prezentovat, jak třeba zvládat nějaké odmítnutí, jak se postavit věcem čelem ...

P4: ... přesně to, co jste vyjmenovala, by tam mělo být. A měl by si to projít úplně každý...

T: ... tak a to byste uvítala, že by se tam normálně v takovém bezpečném prostředí třeba s tím panem C. trénovalo ...

P4: ... jo ... Protože, protože jako vám tam každý může vykládat ... ano spáchal jste trestný čin ... ano Na to, to, to ... všechno ohledně trestné činnosti nebo nesmí se brát drogy, jaké drogy ... To všechno jo, ale když jste tam od dvou let nahoru, tak to ty dva roky, mění chod úplně ... no prostě úplně celého zázemí ... úplně celého sociálního vnímání, úplně všeho Říká se tomu, když jste ve vězení, tak vlastně v ten moment jste konzervovaná. Takže když vás zavřeli v roce 2019, tak jak kdybyste vyšla v roce 2019. Protože za těch 4 roky a něco sice slyšíte a vidíte v televizi, že se něco děje, že bylo toto, že se válčí a já nevím co všechno, ale jde to mimo vás, jak kdyby se vás to vůbec nedotýkalo ...

T: Jasně, vy toho nejste součástí ...

P4: ... jdete ven a dostanete facku ... a to tam není ...

T: ... no, moje další otázka totiž ... Vy jste mi ji totiž vlastně zodpověděla ...

P4: ... fakt?

T: ... že totiž na to úspěšné zvládnání těch překážek, co na Vás číhaly a ještě budou číhat venku, tak vlastně jestli si myslíte, že jste mohla nějakým způsobem připravit už ve vězení? Takže zřejmě ano, kdyby tam byla nabídka ještě jiných aktivit, jestli tomu dobře rozumím?

P4: Jo, určitě jo. Jako když tam budete jak říká feťák, alkoholik, tak vás povedou za ručičky. Pokud jste, nepadáte do žádné z této sféry, tak se musíte prostě nějak protolouct. Takže, takže já nevím, jak to mám říct ... no prostě s feťákama se pracuje ... s normálníma lidma se nepracuje, protože od nich se očekává, že oni se zapracujou sami. Ale i takoví lidi prostě potřebují vědět, co se děje, jako, co je za tou bránou, i když denně telefonujete 20 minut s rodinou, tak když řešíte, co děcka, jak je to všechno v pořádku, máte peníze, ale prostě takové věci ... ale už vás v ten moment nezajímá, jestli se jezdí na elektriku nebo už létají auta, jo.... Prostě potom dostane facku a poďme ... tak ...

T: Děkuju.

P4: No, není vůbec zač.

T: No, eee, vlastně Vy jste teď zodpověděla úplně velkou část mých dalších otázek ...

P₄ + T: smích

T: Ale zajímala by mě teda v takovém případě ještě jedna věc ...

P₄: ... no, ptejte se ...

T: Pro Vás ... děkuju Jestli pro vás v té věznici hrál taky důležitou roli taky nějaký člověk v tom naladění se na nové ... na získávání nových vědomostí nových dovedností ... jestli se Vám třeba přihodilo, že jste v určitém okamžiku svého pobytu ve věznici zažila něco jako „Jo tenhle člověk, ten mi fakt otevřel oči“ anebo mohl to být někdo ve věznici, mohl to být někdo doma a Vy jste si řekla „Tyjo, ale já teď na tom člověku vidím, co dělám špatně nebo kam směřuju nebo kam vlastně chci směřovat a tohleto chci ... tohle ... takhle to chci“

P₄: ... no ... nevím, jestli až v takové míře, to snad ne, ale ve výkonu trestu pro mě byli dva důležití lidé, byly to odsouzené, jedna teda byla puštěná tři roky před tím než já. Nicméně ona mi furt psala, celé ty tři roky, už jsme se viděly. Byla to paní, která tam byla taky za podvod ... eee.... vlastně nic ani neudělala Nebo neudělala No udělala, protože věděla, že Že se tam děje, nicméně to dopadlo tak, jak to dopadlo To je jedno teda, není to podstatné, ale tím, že mě informovala o tom ... a tak se to tam děje a tak se to tam děje, tak jsem neztratila úplně pojem o všem a taky jsem věděla, že cokoli budu potřebovat objasnit, vyjasnit, zařídit, pořídit, vyřešit, tak že mi tento člověk s tím pomůže. Jmenuje se J. H., dneska žije v Německu, ale jinak, takže je z Jablonné z Podještědí a to je o deset let starší než já paní a to bylo človíček, který jako mě několikrát chytil za ruku a řekl, dal mi buď na červenou stopku nebo na zelenú jed' , ale říkám jako tá mě pomohla jako moc a vážím si jí jako člověka, i když byla odsouzena, tak si jí vážím. No a potom tam byl ještě jeden člověk, který mě spíš ... já nevím, jak to mám říct, no ... spíš co se týče po té lidské stránce, protože já jsem se tam jako fakt s nikým moc nebratříčkovala, držela jsem se vlastně od nich dál, protože jako opravdu jsem nechtěla patřit do žádné skupinky, ani do ničeho takového ... já jsem Můj cíl byl jasný ... takže tak ... ale tá mě naučila ne jakože vypnout a nevnímat, ale dělat, že nevnímám, ale přitom poslouchat a tím vlastně naučit se tančit mezi vlky.

T: ... jakže, naučit se tančit mezi vlky?

P₄: ... jo....

T: Hm, hm, děkuju, děkuju. Takže obě ty ženy byly ženy, které tam byly taky ve výkonu trestu.

P₄: Ano, ta J. je Češka a A. je Romka a dodneška jsem s něma se všeckyma v kontaktu a vídáme a navštěvujeme se. Každá je úplně jiná a jak říkám J. je taková jako

praktická, svérázná a dřív, a A. mě zas naučila hodně poslouchat a vnímat lidi, než něco řeknu, tak zapojit hlavu a já nevím ... a a no prostě ... těžít z toho ... umět těžít z toho, co poslouchám.

T: ... ehm, ehm ...

P₄: ... což jsem nedělala nikdy. Mě ty lidi fakt tak nezajímali, že ... já když jsem šla na vycházku na vycházkový dvůr, kde se sešlo 600 ženských, tak jsem si sedla co nejdál, abych nemusela fakt poslouchat. Jenže tím, že jsem naučila od ní tady to, tak jsem si začala ... tam se dá zařadit, tam se dá zařadit, tam se to dá udělat a než jsem se proboujela do tady těchto všech skupin, abych se vlastně dostala tam, kam jsem se potřebovala dostat. A to je dom.

T: ... ehm, ehm ...

P₄: takže tak.

T: Dobře. Můžu Vám děkuju. Děkuju Vám za Váš čas i za Vaši otevřenost, ta je pro mě velice přínosná. Je to velmi přínosné. Moc Vám děkuju. A já teď vypínám nahrávání. Děkuju Vám.

P₄: Dobře. (smích) Tak jo.

Příloha E

Rozhovor s participantem P₅

T: Ahoj, J.!

P₅: Zdravím Tě! Hezký den přeju!

T: Děkuji Ti, já Tobě taky! J., my jsme se domluvili na tom, že budeme společně vést rozhovor o Tvých zkušenostech se ženami, které jsou propuštěné z výkonu trestu a se ženami, které možná ještě pořád jsou ve výkonu trestu.

P₅: ... určitě ...

T: ... můžu ten rozhovor s Tebou nahrávat?

P₅: ... nemám s tím problém ...

T: ... děkuji Ti ... tak úplně ze začátku bych Tě nejradši poprosila, jestli bys mi mohl trochu představit, jaké má druhů pomáhající profese působíš a kdyby jsi mohl trochu představit, jaká je ta Tvoje práce s těma odsouzenýma ženama ... buď ve výkonu trestu a nebo s těma propuštěnýma ženama ...

P₅: ... dobře ... od roku 1998 jsem vedl Kontaktní centrum při charitě B., kde jsem také docházel do kontaktu, jak ve výkonu trestu, tak po jejich propuštění s ženama ... od roku 2007 od ledna dělám sociálního kurátora pro dospělé pod Městským úřadem B., pod odborem sociálních věcí, takže kontakt se všema ženama ze spádových obcí, které patří pod B. ... je to 18 obcí ... vlastně s nimi jednám ... navštěvuju je ... píšu jim ... snažím se jim pomáhat vyhotovováním kopií rodných listů, dohledáváním po archivech ... výuční listy a tak podobně ... po návratu zpravidla řešíme bydlení, přihlášku na Úřadu práce, popřípadě při poškozený nebo ztracený občance doklady samozřejmě ... nemůžou z práce ... tady máme teďka exkluzivně už druhou etapu takového projektu, tady v B. ... a potom je to a potom je to samozřejmě ty finanční služby spojený s bezplatnou břeclavskou dluhovou poradnou a ... a náprava vztahů k primární nebo jiný rodině ... a jsou komplexní ... tak nějaká ta podpora kurátorská ...

T: Moc Ti děkuju ... když Ty jsi s těma ženama v kontaktu ... mluví ony někdy o tom, že se účastnily nějakých vzdělávacích aktivit ve vězení?

P₅: ... hned v mém úvodním dopisu, ať už je do vazby nebo do výkonu trestu, je takový nějaký popis ... v čem jim mohu být užitečný ... i to co jim doporučuji ... a jedno z doporučení hned na předních místech, co tam je aby se účastnily vzdělávacích výcviků, rekvalifikačních kurzů, aby se snažily být pracovně zařazeny, aby jim nerostly

dluhy, aby samozřejmě popřípadě řešily výživné na své děti, a aby aby se aby mi daly souhlas, abych jednal s různými firmami, například s majetkovým odborem města Břeclav, že jim za pobyt ve výkonu trestu budou odpuštěny třeba poplatky za popelnice a podobně ...

T: ... je to standardní postup od každého toho kurátora toho úřadu, který je nějak v kontaktu s těma odsouzenýma ženama?

P₅: ... spatřuji, že to tak asi všude není ... a my se snažíme v tomhle ... já i moje kolegyně ... pracujeme tady 4 kurátoři pro dospělé s tím, že teďka jsme měli novou dělbu práce ... a výhradně jako nebo zejména postiženým a osobám bez přístřeší se věnuju ... a moje kolegyně doktorka P. ... ostatní 2 kolegyně mají prioritu senioři nebo postižení lidé ... a takže jsem skutečně neustále se ... se děje, že si s nimi dopisuju ... teď se za covidu a při covidu objevily nové možnosti být někdy přes Skypovou videokonferenci a ale samozřejmě já upřednostňuju osobní kontakt, takže zpravidla jezdím do věznic Světlá nad Sázavou a Opava ... byl jsem ještě v pankrácké ženské části ...

T: ... takže ... jestli tomu rozumím ... tak takovýhle přístup ... velmi komfortní už k těm odsouzeným ženám ... to je vlastně práce nebo spíš spolupráce konkrétních lidí na konkrétním úřadě ...

P₅: ... ano, dá se to tak říct ... mně přijde hlášenka a zpravidla to vím dopředu, že je ten člověk v trestním řízení, takže už s ním pracuju dopředu ... například když píšu různé omluvné dopisy a podobné věci, které velmi často nemají žádný význam, aby jim, aby byl umožněn alternativní trest nebo kvůli dětem, aby když nastoupí do vězení, aby tam mohly být s dítětem a potom teda hnedka jakmile mi přijde hlášenka Vězeňské služby České republiky o vazbě nebo výkonu a nebo když mi to přijdou zatelefonovat příbuzní partneři a podobně, tak hned píšu takový ten úvodní trapný dopis s kopií ... mohu poslat, když tam vygumuju nějaký ty indicie a potom teda potom teda se snažím v době blízké, když to ... když to jde ... je to samozřejmě teďka i ekonomicky omezené ... a z různých důvodů, a ale i klientku navštívit ... a co ... o co je samozřejmě největší zájem, hlavně u prvotrestaných uhrát podmíněné propuštění, popřípadě druhý nejvyšší zájem je, když jsou daleko ve Světlé nad Sázavou, aby byly blíže ... v Opavě ... kde je spojení pro jejich příbuzný bez přestupu dobré ...

T: ... to bývá často ... no ... a mluví s Tebou ty odsouzené ženy taky o tom, proč se chtějí vzdělávat nebo proč vůbec nastupují do těch vzdělávacích aktivit?

P₅: ... přiznám se že v té mé cílové skupiny a mých klientek dosavadních to to rezonuje spíš až vzadu spíš až když vybudím jejich zájem o to, že v rámci toho portfolia,

které se jim naskládá do žádosti do pépěčka, že to dobře zní, když jsou zaprvé pracovně zařazený, za druhý když jsou v nějakým v kroužku, který jim navýší odborný nebo vědomosti či dovednosti ... popřípadě když ... to je ovšem jenom u těch dlouhodobějších trestů ... tak když jdou do nějakého rekvalifikačního kurzu, který nejlépe, když končí samozřejmě výučním listem ...

T: ... takže jestli tomu dobře rozumím ... ty ženy jsou nejvíc tak motivované tím, jako že by mohlo vzdělávání přispět k tomu, že půjdou na půlku ... na pépěčko ...

P₅: ... řekl bych, že je to spíše takové ... nechci říct přímo účelové ... ale že ta největší motivace je k tomu PP a ne vždy tam vždycky nějak dopředu a že by o tom mluvily ... v řadě první je práce ... to to až teprve, když se jim rozsvítí jako že že je bezprostřední podmínky na nejnaléhavější ... že nutné pro podávání žádostí o PP musí být ten příslib bydlení a příslib práce ... tak pak teprve jsou k tomu tématu vstřícnější ...

T: ... jasně ... jak bys ty sám za sebe hodnotil přípravu žen na život venku po propuštění, když odcházejí z věznice?

P₅: ... řekl bych, že spoustu věcí vidí pokřivenou optikou ... velmi často se stává, že spoléhají na podporu primární rodiny, která už potom třeba nebude ... to je zejména u věcí spojených s adiktologickým problémem nebo s nějakýma velkýma dluhama nebo s řekněme s vypjatýma vztahama k třeba někde i domácího násilí vůči matce nebo partnerovi nebo někomu ... takže co jim zdůrazňuju a nabízím, je vyjednávání v rodině určitýho smíru a potom potom teda já se jim snažím někdy velmi marně a velmi dlouze vysvětlovat, že ta kvalifikace jim přihraje na tom trhu práce daleko lepší pozici a je to ... dá se u mě říct ... to je prostě otázka, která kterou jim nejvíce doporučuji, že že sami z jejich iniciativy by o nějakým vzdělávacím procesu ať ve vězení nebo následně po propuštění na svobodu ... je tady nějaký vyšší zájem ...

T: ... mohl bys mi popsat, s jakými obtížemi se ženy propuštěné z výkonu trestu nejčastěji potýkají?

P₅: ... za prvé ... mnohé díky vlastně už léta platicímu institutu fiktivního doručení nemají tušení, že mají spoustu exekučních řízení ... některý jsou kvůli neplacení pokut městské policii kvůli těm správním řízením na přestupkovém oddělení kvůli neplacení popelnic a mnohdy mají i třeba dluh z nějakých nevyřízených půjček a podobně ... a tím že měnily adresy a tak ... nepočítají s tím, že vlastně to takzvané fiktivní doručení je totéž, jako kdyby to podepsaly na příjemkovým lístkem ... takže tady se jim snažím otvírat oči ještě v průběhu trestu, protože máme opravdu velmi dobře fungující dluhovou

poradnu s velkým nasazením personálu, který jdou i do toho, že prostě vyhledávají dluhy na kata ... registru dlužníků ... s plnou mocí potom jednají s exekutory a s jinými institucemi ... no potom teda ten další největší problém je, když někdy spoléhají na bydlení u rodiny nebo příbuzných a tam už ta vůle k tomu není a zpravidla moc nemají zájem o azylové domy ... ženy ... ty o to mají daleko menší zájem než muži a my jsme my jsme ... taková smutná událost ... my jsme asi jediný bývalý okresní město, který nemá azylák ... máme tady sice azylák pro matky s dětmi v nouzi, ale azylák pro samotné ženy nemáme ... sociální ubytovna v P., která předtím brala téměř každého, tak teďka je více zaměřená na Ukrajince, Bělorusy, Rumuny a takže i tady silná bytová nouze ... zrovna dneska třeba jsem to řešil s jednou zoufalou někdy kdysi dávno propuštěnou, která je vlastně dvojnásobná maminka, střídala různé nájmy, dnešního dne za mnou přijela, je těžce nemocná ... a má navíc postiženou dceru a zkrátka má partnera zase s jiným dítětem, pak teda manželka, kterýho si teďka vzala a jako u Městského úřadu nemůže požádat o městský byt ... kdyby požádala, tak bude na něho čekat stejně 15 let, ale ona ani nemůže požádat, protože tady musí být dluhová bezdlužnost, což v tomhle případě není ... myslela si, jak na to vyzraje, přehlásila se, že má teďka trvalé bydliště v Hodoníně a já tam v pondělí jedu na Městský úřad jednat a částečně za ni nějakým způsobem lobovat, ale jdu tam tak trochu za kreténa, protože skutečně skutečně tam nemá šanci a navzdory všem těm smutným okolnostem kol toho jejího zdraví a kol té situace ... no a samozřejmě jsou tam teda taky exekuce a tam třeba vůbec nějaký pomyslení na nějaký vzdělávání, kvalifikace na nějaký docházení do nějakého vzdělávacího programu, který mimochodem se tady jednu dobu se snažilo jedna organizace chystat, ale nebylo to podpořeno ... já se potom vrátím, když si vzpomenu ... takže skutečně moc velký zájem o vzdělávací aktivity není ...

T: ...ehm ... ehm... takže takže ...

P5: ...že většina mých klientek, který byly nebo jsou ve výkonu trestu, jsou buď ... je to spojený buď adiktologickým problémem nebo s tím, že to jsou, že to je prostě romské etnikum a který mají minimální vlastně pracovní schopnosti, dovednosti, kvalifikaci i praxi, protože mnohdy když práce, tak práce načerno a mnohdy práce v Rakousku a takže pak mají často ještě velké dluhy, že nemají placené sociální, zdravotní pojištění zpětně a potom je to samozřejmě i ten jejich způsob života a ještě tak velmi důležitá skutečnost, že některý ty, který prohlédly, že mají spousta dluhů, tak vlastně by ani nechtěly legálně pracovat, protože vědí, že to je dneska propojené síťově a že by jim

prostě exekutor odebíral a ostrouhal to na to životní minimum ... ten příjem, který by měly ...

T: ... Jardo, Ty jsi zmínil ten jejich životní pis ... nebo ten jejich způsob života ... co tím přesně myslíš? Něco konkrétního nebo vůbec jako stejné jako u jiných romských žen?

P₅: ... no ... řekl bych že velmi často to je provázané, když ne s alkoholismem, tak buď s experimentováním nebo pravidelným závislostním braním pervitinu, marihuany je takřka takřka tradicí u těchto dívek a žen ... a většinou ten případ, které mě napadají, co mi teďka defiluje před zrakem ... tak ty lidi několikrát třeba i vyloučený z úřadu práce, že protože bylo obtížné pro ně jednou za měsíc prostě tam zajít a říct žiju ... sem tu ... nechat si potvrdit to ... tu pozici na databázi uchazečů o práci ... zpravidla teda ten problém tam asi u všech je ...

T: ... máš pocit, že ty ženy, které absolvovaly přece jenom nějakou vzdělávací aktivitu ve věznici, že se potom po propuštění snaže s něčím vyrovnávaly, že ta jejich pozice začleňování do běžného života byla v něčem jednodušší?

P₅: ... věřím, že na nějakou chvilku to možná posílilo nějaké jejich sebedvědomí a podobně, ale že by bylo že by že by ta navýšená kvalifikace byla v té příslušné profesi podle oborů nějak zúročena, řekl bych, že pramálo a utvrdil mě o tom i nyní kolega sociální pracovník z B. věznice, který mě říkal, že dokonce tam byla třeba u těch takových projektů, který byly ve vězení s navyšováním kvalifikace mužů a žen ... a teď mluvím obecně za muže i za ženy ... byla asi pět procent ...

T: ... promiň ... kolik že to bylo?

P₅: ... 5% ...

T: ... pět ... pět ... ukazuju správně?

P₅: ... ale opět, když se vezme to skutečně, aby třeba do ..., já nevím, jaká byla kritéria přesně toho měření, ale aby si třeba jeden rok nebo dva udrželi práci v tomtéž oboru nebo podobně, tak ...

T: ... hm ... děkuju za informaci ...

P₅: ... špatné je to s těma oddlužovacíma aktivitama ... já jsem ...

T: ... to je veliký blok ...hm ... takže ty vidíš tu úplně nejzásadnější překážku právě v těch v těch financích ... v té finanční oblasti ...zadluženost, která prostě nejde umořit během jednoho lidskýho života ...

P₅: ... přesně tak ... a samozřejmě, že když byly ještě na svobodě, snažil jsem se přesvědčovat o možnosti milostivé léto jedna, milostivé léto dvě ...

T: ... ano ... ano ... ano ...

P5: ...protože to přichází v úvahu, když tam je ... já nevím ... dvě pokuty za vlak a k tomu množství těch úředních přípisů a dalších žalob ... ale pakliže to jsou velké dluhy za zdravotní pojištění řekněme u VZP ... nebo nebo za neplacení nějaké nebankovní půjčky, tak tam pak nemají šanci vůbec tu jistinu, když nezaplátí tak dál jedou všechna procenta a tak podobně ... to oddlužení v té věznici prostě dělat nejde, protože musí pravidelnými příjmy podpořit aspoň tu jednu třetinu přibližně ... což což vlastně z věznice ... to nejde ...

T: ... a potom na propuštění ta situace pro ty ženy je stejně trýznivá, takže přestože jim třeba stouplо sebevědomí, protože se někde vzdělávaly, tak po propuštění jim stejně moc

P5: ... tohle příliš zúročeno není... dá jim ... výuční list nebo nějaké osvědčení pro nějakou práci nebo tak ...

T: ...ve věznici ale probíhají taky jiné vzdělávací aktivity jiné ne ... neformální, kde se učí nějakým dovednostem, kde se učí nějakým ... nakládat nějak se svým potenciálem ... ty ženy ... myslíš si, že přínos těch vlastně ... řekněme kurzů ... je nějak efektivní pro život venku?

P5: ... přiznám se ... že že až tak daleko do rozhovoru, aby mě klientky odkryly, že do podobných kurzů chodí a využívají to, a v něčem rostou ... dovednostech nebo ve znalostech, jak sepsat ... já nevím ... životopis profesní a podobně ... myslím si, že tam asi ... to tolik velkých ... jako osudovějších zvrátů k lepšímu jsem nezaznamenal ...

T: ... a jenom Tvůj předpoklad ... Tvoje mínění ... kdybychom vzali v úvahu ... myslíš si, že v osvojování takovýchle dovedností, které nejsou cílené přímo na kvalifikaci, přímo na úroveň dosaženého vzdělání ... jsou nepostradatelné pro ty ženy, které odcházejí do normálního civilního života ... jsou propuštěné?

P5: ... já tomu určitě fandím a věřím, že když by tam byla třeba větší propojenost s tím edukačním vězeňským personálem a s náma kurátory, abysme my na to mohli nějak navázat ... já třeba pravidelně spoustě lidí píšu profesní životopisy ... včetně propuštěným ženám ... snažím se je napsat co nejkvětnatěji, aby aby zabodovaly ... třeba jim tam vkládám tak různě tu fotku, aby to mělo třeba ten ... tu strukturovanou formu evropskou a podobně, ale i když to vypadá hodně hezky, ale není tam skoro žádná pracovní praxe ... tak ... tak... to naznačuje už ledacos ... i když tady je teda vysoká nej nej ... prostě nejsou velké nároky na to získat práci v tuhle chvíli ... je velká zaměstnanost a ... myslím si ... že že všechny tyhle aktivity, který by prostě vedly

k tomu ... nejenom o tom, jak oslovit, jak na jakých serverech třeba hledat ... většinou ty ženy i když disponují dneska chytrými telefonama s internetem tak na jaký server hledat tu práci ... aby nemusely jenom chodit na pracák nebo se ptát za mnou ... jo.... myslím si, že to je velmi smysluplné a že že by to mělo být podporováno ... je možné, že to probíhá a že ta odezva se ke mně prostě zatím nedostala ... protože v covidu byla ta komunikace s vězeňským personálem taková omezenější ... možná že byly omezenější ty některé programy, který v těch věznicích šly ... já například s jednou paní se tu chystalo v Břeclavi vlastně přímo program, který měl být podpořený evropskými granty ... mělo se to jmenovat Cesta z vězení ... mělo to navazovat na velmi dobrý a úspěšný program Cesta z chudoby ... je toho asi 16 sezení, kde se všechny tyhlety dovednosti ... jak psát životopis... jak být veden v práci ... jak jak, kdy může zažádat o výmaz trestního rejstříku ... jaký podpůrný organizace v regionu působí a podobně ... tak strašně mě mrzí, že to nebylo do podpořený a věřím že že teďka se bude asi hodně šetřit ve státním rozpočtu České republiky, tak některé tyhle sociálně edukační programy možná budou utlumeny, ke škodě nás všech ...

T: ...takže kdyby jsi měl identifikovat nějaké vědomosti nebo dovednosti, které ty propuštěné ženy zásadně postrádají, tak by to bylo co?

P5: ... pracovní biorytmy, včas stát nebo se aspoň omluvit jsem nemocná ... dneska nepřijdu a vydržet určitý rytmus ... zachovat si aspoň tu zkušební dobu opravdu takového prostě vstřícného přístupu i s překážkami a podobně ... prostě ...nebo po prohánaný noci s partnerem prostě do té práce jít ... zpravidla jsem tam viděl ten viděl ten problém firem, že že nedosáhly ve zkušební době nebo začaly marodit ... no takže tak to to to jsem viděl jako častý problém ... no ...

T: ... a máš teda pocit, že by ty ženy už ve výkonu trestu mohlo efektivně připravit na to období po propuštění taky něco jiného než jenom to formální vzdělávání ... když jsme teď mluvili o těch kurzech, který ty jsi říkal sociální edukační kurzy ...

P5: ... já mám za to, že ano já jsem strávil jednou nějaký seminář, kterému ... jehož jedna z lektorek byla přímo doktorka M. ... ředitelka ředitelka vlastně světelské věznice, která tam mluvila nejenom o těch zvláštních programech pro ženy s dětmi i o těch takových adaptačních programech, které tam jsou chystány a zmiňováno to tam v nějakých konturách bylo ... ale už už teď nezodpovím, jestli tohle jako chystáno bylo nebo nebo pilotně ... nebo to už prováděno do praxe ... to je asi závěrem, co jsem na té té přednášce byl ... moc se mi to líbilo a bylo tam vidět velké nadšení ... navíc jsme byli se všemi sociálními kurátory na akci, kterou sjednal Jihomoravský kraj ... byli jsme

v říjnu loňského roku i na exkurzi v té věznici světelské, kde kde jsme tohle všechno procházeli ... mně se tam třeba strašně líbila ve světelské věznici ta dílna, ve které tam pracovaly na panenkách, na navlíkání korálků a podobně i na takových věcech, kde se pracovalo prostě se smutnými věcmi, dělaly tam třeba takové krabice moriboxy pro rodiny, kde a přišli o malé dítě a teď teda teďka prostě do toho byly zapojovaný emoce ... kreativita a dovednosti ... aby aby to bylo vkusné výstižné a podle mě to mělo být i přesah jako na výchovu těch pracovníků, absolventek, frekventantek těchto kurzů a byl tam velmi vstřícný ten personál těch dílen ... v podstatě jsem byl hluboce pohnut a moc se mi to líbilo ... také mám dojem, že slýchali ... že že prostě ty finanční zdroje tomu asi moc nepřejou ...

T: ... takže finance jsou problémem na jedné i na druhé straně ...

P5: ... asi ano ... na můj vkus ... jak s těma věznicema obecně českýma ... bych zmenšil zmenšil vlastně objem těch ozbrojených složek a navýšil o objem neuniformovaných volnočasových psychologů, pedagogů, psychologů a všech těchletěch edukačně sociálních pracovníků, ovšem na ...? ... nevypustí, takže tam vlastně se to dlouho neposune ...

T: ... takže ... když to shrnu ... tak Ty máš za to, že je důležité rozvíjet u těch žen nějakou cílenou pravidelnou systematickou aktivitou ... nejenom úroveň dosaženého vzdělání nebo kvalifikace, ale taky jiné dovednosti ... můžu to tak formulovat?

P5: ... jsem naprosto jednoznačně přesvědčený ... hluboce ... určitě ...

T: ... a jde to ruku v ruce nebo bys jedno řekl je důležitější ... druhé je méně důležité?

P5: ... já myslím, že to, co jim nejvíc kazí život po propuštění ... je vlastně tak udržení práce a dluhy a to neudržení práce samozřejmě souvisí s nižší kvalifikací s menší praxí a tím pádem i menšími menšími jako šancemi na trhu práce, ale třeba se mi líbí ten program, co máme naše město s jeho příspěvkovou organizací technických služeb města Břeclav, kde jsou takzvaná tréninková pracovní místa pro odsouzené, včetně žen a není to plnoúvazkový ... dokonce tam je výhoda, že můžou zároveň zůstat jako uchazečkami o práci a je tam i v začátku taková takovej moment tolerantnější přístup třeba k zaspáním prvním a k nafoukání alkoholu a podobně. Je to takové opravdu vedení za ruku, které se mi tam líbí ...

T: ... máš Ty sám za sebe ale jako sociální kurátor pocit, že je třeba cíleně ovlivňovat motivaci těch vězňených žen ještě ve výkonu trestu tak, aby jim to usnadnilo

život po propuštění? ... nebo máš pocit, že oni si do toho nenechají mluvit ... z nějakých důvodů?

P5: ... já jsem o tom bytostně přesvědčený a vidím přesně před sebou jasně kazuistiku jedné propuštěné, která vlastně jsem jí neustále zdůrazňoval ... byla trestaná byla za podvodné jednání ... za finanční podvod ... a celou dobu jsem tam prostě hrál na tu strunu ... po návratu nesmíte oslavovat, ale hnedka pracovat a podobně a ona skutečně se dostala do... na to tréninkové pracovní místo v technických službách ... zametací práce, usazování záhonků, já nevím prostě třídění komunálního odpadu a podobně ... a do teďka vlastně měla práci ... přišla tam potom na plný úvazek v těch technických službách a kdyby se teď nestalo, že jí ochrnula maminka, o kterou ona pečuje ... vozíčkářku ... a teďka ještě ochrnul její bratr, kterýho taky ho navštěvuje a chce si ho potom vzít na starosti, tak si myslím, že doteď by v těch technických službách pacovala a byli by tam s ní spokojeni ...

T: ... takže zase ... když to shrnu ...tak Ty máš pocit, že ten ten vnější impuls je velmi důležitý pro ty ženy ... přijde tam konkrétní člověk a mluví o tom, že je důležité, aby ta žena opravdu nějak na sobě pracovala, aby byl ten život po propuštění snazší, aby třeba nemusela se dopouštět takového jednání, které ji znovu vystaví trestnímu stíhání ...

P5: ... jsem o tom přesvědčený, že linie práce po propuštění a vlastně řešení dluhů ... je takový leitmotiv, do kterýho by se dalo opřít a mělo by tomu být věnován v těch výchovně vzdělávacích aktivitách vězení čím větší prostor ...

T: ... a rozumím tomu dobře tak, že vnímáš jako důležité to, aby tam opravdu někdo osobně intervenoval ve prospěch té představy ... potřebuju na sobě pracovat ... je to pro mě důležité ... je to pro mě dobré ...

P5: ... ve své praxi jsem se s takovýma většima aktivitama setkal asi v nasazení nasazení v programu pro muže ...aa nebo aspoň pro muže v těch věznicích, kde jim věnovalo třeba Rubikon nebo nebo prostě ... aby byla ...? ... jiný kde to hodně bylo vlastně zdůrazňování práce po návratu a také kvalifikace, vzdělávání jedná ... žel jsem méně toho zažil u svých kauz u žen, že by prostě do takových aktivit, že by jima prošly a že by tím byly obohacena a připravený pro život ...

T: ... a přesto kdyby jsi pořád ještě zkusil uvažovat o těch ženách ... co si myslíš, že by bylo tou žádoucí motivací?

P5: ...no, já si myslím ... kdyby například součástí tam byly případy dobré praxe ... nějací v uvozovkách narychlo řečeno polepšení propuštění, polepšené propuštěné, který by řekly, zapracovala jsem na sobě, vysekal jsem se z toho, šla jsem do milostivého

léta, měla jsem práci, vzala jsem si přes víkend ještě brigádu, teď jsem naprosto bezdlužná čili mohla jsem si vzít hypotéku, bydlím a dostala jsem zpátky třeba do péče z pěstounský péče zpátky svoji dceru ... tohle si myslím, že na těch konkrétních správných kauzách, který ... kde to úsilí za něco stálo osvědčilo se to, že by to bylo asi nejlépe srozumitelné pro tuhle cílovou skupinu ...

T: ...jasně ... takže čistě pragmaticky to vztahovat na ty různé úskalí života po propuštění ... třeba finanční oblast, pracovní, rodina ... ehm ...

P₅: ... určitě ...

T: ... máš pocit, že by ...

P₅: ... jenže teďka prostě máme nějakou určitou ekonomickou krizi spojenou s vojenským ohrožením a s jinýma věcmá, takže si myslím, že spousta středních a malých podnikatelů zkrachuje ... různé ty holičství ... já nevím nehtová studia a podobně a nezaměstnanost poroste, takže vlastně prostě větší šanci budou mít samozřejmě lidi aspoň buď výučním listem nebo s něčím prostě s nějakým osvědčením a líbí se mi ta neutralita, že na tom výučním listu tam není ... že ho ... vyučila Vězeňská služba České republiky ... konkrétně nějaká prostě ... edu ... asociace no prostě tak ...

T: ... a myslíš si, že by ty ženy mohl oslovit i někdo jiný než jiná žena, která si prošla tím samým údělem jako ženy, které jsou zrovna odsouzené ve vězení a nebo které jsou zrovna propuštěné?

P₅: Věřím, že by to význam mohlo mít ... já vím, že třeba na břeclavské věznici a na poštorenské pobočce dělala vlastně přednášku o zaměstnavatelnosti přímo paní paní Boučková tady z břeclavského pracáku a mělo to velký ohlas ... nejen takový ty prostě řekněme očůrávky, jak se udržet na pracáku a podobně, ale jak jako ten pohled, jak to je důležitý prostě když tu práci člověk má tak jaksi jak se lépe z toho dna odrazí, no ... tak tohle komunikovat, věřím, že takový programy by byly dobrý i u žen ... mám od toho přímou zpětnou vazbu přímo od sociálního pracovníka p. věznice, že to zapůsobilo ...

T: ... a zajímalo by mě, jakým způsobem na ty propuštěné ženy působíš Ty sám?

P₅: ... tak zaprvé jsem v neustalým kontaktu s koordinátorkou toho projektu technických služeb čili například tam je potřeba vlastně vstupní lékařská prohlídka, takže spousta těch žen předtím nikdy k lékaři nechodila nebo se stěhovaly chodily potom k jiným a teďka je velký kumšt na b. sehnat spádového obvodního lékaře ... tak nakonec se to udělalo nějakým různým intervencemi a vstupama do toho projektu ... takže takže si že si tuhle tu cílovou skupinu naúvazkoval vlastně obvodní lékař, který má na starosti všechny pracovníky městského úřadu zaměstnance a všechny pracovníky, tuším

věžeňské služby a Českých drah tady ... takže to to bylo jedno z těch prvních úskalí, protože bez toho vlastně posouzení zdravotního stavu pro ... navíc samozřejmě na to neměli peníze a tak to se muselo napsat grant, aby se jim ... aby jim to ten projekt proplatil samozřejmě a podobně ... ale určitě se to osvědčilo ... potom teda se mě osvědčila konkrétní spolupráce ... takže tady máme vlastně ještě firmu AV B., což je vlastně v podstatě popeláři a třídiči odpadu včetně třídící linky, takže tam jsem zaloboval a taky tam jedna žena pracovala a pracuje tam, myslím, do teďka ... řekl bych ... no a je určitě asi pro ty lokální pracovníky regionální trošku bejt prst na pulzu a znát tam prostě aby tam byla taková pokud možno nekompromisní neformální spolupráci s probační a mediační službou tak s těma takovejma nízkodosažovejma zaměstnavatelama, že prostě nemusí být designově krásný prostě pracovníci pracovnice ... a nevadí, že tam jsou kérování a nevyučení, no a potom teda Potom teda to ... to působení aby aby si to udržely, no ... velmi často jsem s těmahle klientkama, který později byly odsouzeny a propuštěny, řešil něco trošku související s tou prací, nebylo tomu kvalifikaci, ale o tom, že třeba takový první trest, který byly obecně prospěšný práce, který nedokroutily a pak byly propálený na nástupu na tvrdo ... takže jsem se snažil hrát na tuhletu strunu, že ta dochvilnost, když dostaly dva roky na dopracování pár blbejch hodin ... ta se musí opravdu nějak změnit v hlavě ten přístup a trošku zodpovědněji do té práce chodit ... zvlášť když to má být třeba 5 dní v týdnu, jo ... ten projekt, který mají technický služby ... jenom 80 hodin měsíčně ale ale chystá i na to a zprostředkovává ... telefonoval na zaměstnavatele, aby pak dostaly nejlépe plný pracovní úvazek ... to se někdy podaří někdy ne ... takto ...

T: ...děkuji ... a teď se zeptám ještě možná tak komplikovaněji ... trochu ... slyšela jsem o tom, jak ty ženy se snažíš propojovat s jinýma ... s jinýma pracovníkama, kteří můžou nabídnout práci, získání nějakých nových vědomostí, dovedností ... takových těch pro praktický každodenní život ... v práci s těma ženama, myslíš Ty někdy na to, že by jsi je chtěl třeba ovlivnit jako člověk člověka? Teď nemyslím jako profesně, ale na takové té lidské rovině?

P5: ... určitě se o to snažím ... určitě ... rozhodně ... snažím se, protože já jsem spíš většinou hasič těch nejpálivějších problémů, tak aby tady byla nějaká prevence tak spolupracuji vlastně velmi úzce třeba s personálem nízkoprahového denního centra pro osoby bez bydlení nebo ohrožených bezdomovectvím ... spolupracuju ... dřív tady fungoval svaz Romů B., teďka tady funguje IQ Service B., pobočka B, a svého času jsem spolupracoval ... protože spousta břeclovských klientů žije na H., na vedlejším

oempěčku, tak jsem spolupracoval se společenským Romů na H. a teďka teda samozřejmě všechny služby spojený s tím ... třeba když se vrátí z výkonu trestu ... zařídí si nájem ... tak mám třeba úžasnou spolupráci, že nějaký kočárek, stoleček k židli ... zadarmo dodá Adra obchůdek ... něco zase klíny nebo já nevím oblečení a podobně dá projet Krizová služba Oblastní charity B, ... teďka když mají hluboko do kapsy pro potraviny tak tak se tady objevily ... jisté možnosti ... dřív to byl Práh Jižní Morava, který který měl potravinovou banku sponzorskou potravinovou banku ... teďka to mají jak ty technický služby v rámci toho projektu ... tak ještě máme vztahy ... dneska tady za mnou byl jeden spolupracovník z týhle oblasti Diakonii Apoštolské církve, která vozí potraviny a zadarmo rozdává těm, co mají hlouběji a hlouběji do kapsy ... no za sebe mohu říct, že jsem v tom někdy byl takový příliš bezhraniční a že že jsem asi mohl ty klienty asi víc víst k tomu, aby spíš než dostávali všechno na stříbrném tácu, tak aby abych je spíš učinil rybáři než než jenom prostě těm těmi, kdo si přijdou pro plný pohár...

T: .. takže ... myslíš si, že taková ta výrazná vstřícnost, ochota je vlastně demotivující ...

P5: ... demotivuje ... ano ... když prostě klient ... napadá mě zrovna partner jedny klientky, kterou toto musí doporučit ... co se vrátil z výkonu trestu, teďka asi do výkonu trestu půjde taky ... tak tak ten prostě tím, že dostal, kdykoliv si vysomrovat plínky a kdykoliv vysomroval nějaký ty sunary a oblečky a podobně tak už to potom se jim prostě zvyšovalo obočí těch výdejkyň a udělali jsme o tom poradou, že že prostě to takhle dál být nemůže, že ho to demotivuje a že on jako mladý ... mladý a muž jako velmi aktivní ... už by mohl být desetkrát v práci, podnikat v B. a už by tam nemusel brát pro svou partnerku tyhle věci ... ale protože to už prostě takový to svoje nastavení moc nezměním ... mám rok a něco do důchodu ... tak prostě se takhle nechám asi víc ukecat než než některý moje kolegyně nebo tak a jedním s těma poskytovatelem na ty potravinový nebo textilní nebo jiný pomocí ... a velmi často se nechám obelhat ... to se nám v pomáhajících profesích stává jistě ...

T: ... necháváš se obelhat a nebo ... umí to s Tebou ty ženy komunikovat takovým způsobem, že až za nějakou dobu nahlídneš ... je to všechno účelové ... je to všechno úplně jinak ...

P5: ... no ... dost možná jsem jeden z posledních, kdo prohlédl ... smích ...

T: ... smích ... dobře ...

P5: ... ty smutný obličej na mě docela působí ... hele teďka třeba dneska ... jak jsem řešil tu paní, co se tak nešťastně přehlásila z B. na H. ... tak tam teda jsem měl

indicie různých neziskovek a spolupracujících osob, že tam musím věřit každé čtvrté slovo.

T: ... dobře ... já Ti mockrát děkuju ... za Tvůj čas ... za Tvoji ochotu se sdílet a za Tvoji upřímnost a přeju Ti pěkný den.

P5: ... taky. Měj se pěkně!

Příloha F

Rozhovor s participantkou P₆

T: Dobrý den!

P₆: Dobrý den!

T: My teď společně povedeme rozhovor na téma vzdělávání žen ve výkonu trestu odnětí svobody. Souhlasíte s nahráváním tohoto rozhovoru?

P₆: ... souhlasím ... pakliže to bude teda pro ty výzkumné účely ...

T: ...ano ... je to jenom pro výzkumné účely ...

P₆: ... je to anonymizované ...

T: ... ano ... je to anonymizované ... ano ...

P₆: ... super ... souhlasím ...

T: ... dodržuje to všechny zásady výzkumu studentů na vysokých školách ...

P₆: ... ehm ... ehm ... souhlasím ...

T: ... děkuju Vám ... já bych Vás poprosila, jestli se můžete krátce představit ... jako člověk, který působí v pomáhající profesi ...

P₆: ... ehm ... takže jmenuji se M. ... pracuji vlastně už od roku 2004 ... tak s přestávkami, protože jsem byla i na mateřské ... a v sociálních službách ... respektive v protidrogových službách nebo jako službách vlastně kontaktní centra a terénní programy ... pracovala jsem vlastně tady v B. ... to je vlastně i ambulantní i terénní formou poskytování tady těchhle služeb ... potom jsem pracovala v C. na terénních programech jenom ... a ve Z. pro mě to bylo taky káčko s terénem ... a teďka zas tady zpátky v B. ... a průběžně pod těma pauzama ... mohlo by to být třeba těch možná no 15 let jako souhrnem ... vlastně dělám teda tady v oblasti a vlastně to je protidrogové a samozřejmě ti naši klienti mívají konflikty se zákonem, takže jako kdyby se setkáváme i s tím, že hodně bývají jako trestáni tím odnětím svobody a taky mají prospěšné práce a prostě jako kdyby ... mají tam ty ... jako opakovaně to bývá, že jsou třeba uvězněni a tak ... takže se s tím setkáváme ...

T: ... a když se setkáváte s těmi ženami, které jsou buď aktuálně ve výkonu trestu a nebo jsou už po výkonu trestu ... jsou propuštěné ... mluví s Vámi někdy o svých pohnutkách, které je vedly k těm ... k účasti na těch vzdělávacích aktivitách?

P₆: ... no ... my vlastně jako ... my se snažíme je v tom podpořit ...

T: ... v průběhu výkonu trestu ...

P₆: ... ták ... ale i když o tom mluvíme ... protože oni třeba samozřejmě to sdílí, že třeba mají nástup trestu ... někteří teda samozřejmě se tomu vyhýbají a někteří jako to tak nějak přijmou a radši nastoupí, aby to neměli ještě horší ... a vlastně my se snažíme ... jako kdyby ... jako takhle ... my máme takový ten jako takový ten holistický přístup, jo ... že ten celostní, že ... my vlastně jedeme bio- psycho- socio- spirituální ... jako kdyby i ... a jako přístup, takže vlastně my tím, že jsme nízkoprahová služba, tak my k tomu člověku přistupujeme individuálně ... a my jako kdyby se ho snažíme jako doptávat na takové věci, jako že když se nám sdělí, že má nástup trestu, tak se ho zeptáme ... třeba když nevíme, jestli už byl trestanej, jestli ví, jak to tam chodí a aby věděl, na co se má připravit a právě třeba, že tam je možné si udělat nějakou rekvalifikaci nebo nebo tady tyhle věci a hodně těch klientů to i využívá, to vím, že nám jako kdyby potom vlastně reflektují, že třeba si tam dodělali nějaký ... já nevím úplně kvalifikaci ... že třeba kurz číšníka nebo kuchaře, jestli teda myslíte to tady tohle vzdělávání ... jako jo, že ...

T: ... ano, myslím právě i to formálním kde se zvyšuje nějaká kvalifikace ...

P₆: ... tak ... tak to oni určitě využívají ...

T: ... myslím právě to neformální, kde se zvyšuje nějaká kvalifikace a myslím i to formální ... třeba když někdo ještě nemá dodělanou základní školu nebo někteří studují i vysokou školu ... ale tak ... to je velmi pomalu a pak jsou ve věznici pořádané takové ty různé vzdělávací aktivity nebo spíš takové ty tréninkové programy, terapeutické programy ... tak cokoli z těch aktivit mám na mysli ...

P₆: ... no ale Vy právě, že tím ... že oni potom jako jdou do toho výkonu ... my jako se snažíme na to jako připravit a potom jako nějaký čas my nabízíme ... jako kdyby ten kontakt ... jako kdyby formou korespondence ... jako že si s tím klientem píšeme ... my samozřejmě jako víme, že oni tam někteří i berou ... to je prostě jako známý fakt ... jakože prostě v těch věznicích ty drogy jsou a jako je to jako hodně blběj v tom, že třeba tam používají jednu ... jednu stříkat jo ... takže my třeba jako tím, že jsme primárně jako služba pro uživatele drog a vlastně tím naším hlavním jako posláním je to snižování bez zdravotních ale i sociálních dopadů ... tak prostě pro nás je primárně ... jako kdyby tady jako kdyby ošetření ... jako kdyby toho zdraví ... ale jak říkám, že pracujeme teda jako tak nějak celostně, tak se snažíme motivovat, aby jako kdyby si tohle dělali ... ale jako až tak vlastně ten kontakt nemáme, že jo ... my jsme třeba dřív ... že tím že to i tady je vlastně vazební nebo jako ona už je tam i výkon, ale a vlastně druhá věznice je tady v P. ... vlastně a ve městě přímo ... ta tak my jsme i chodili na návštěvy za těmi klienty ... ale to už teďka jako kdyby ... kdybych měla vzít ten trend poslední dobou ... to není,

že by nás úplně jako si zvali ... že oni si to jako kdyby šetří pro ty svoje rodinné příslušníky, partnery a tak dále ty propustky nebo ty pozvánky nebo jestli mi říká ... takže vlastně my jsme teďka už jako úplně dlouho za nikým nebyli a spíš když oni jsou jako kdyby dál ... tak třeba nás požádají ... abysme jim poslali třeba ten balík ... tu kilovku ... tak si s nima píšeme a oni tam jako nám jenom sdělují, třeba v tom dopise, že ... jo nastoupil jsem tam ten kurz a je to super a oni jako spíš sdělují takový, že mají radost sami ze sebe, že vlastně jim to dalo možnost něco se sebou udělat a jako je to jenom formou těch dopisů jo ... potom estli teda ještě si furt pamatuju tu otázku ...

T: ... smích ... jestli s námi mluví o svých pohnutkách, které je vedly k tomu vzdělávání ...

P₆: ... jo které je k tomu vedou ...

T: ...ano ano ...

P₆: ... ty pohnutky sou, že třeba oni tím, jak třeba žiju ten život taký rychlý, jo ... my hodně to máme samozřejmě na pervitinu, jo ... tady minimum ... jako tady je prostě jenom jeden člověk, který uváděl jako primární drogou opiáty ... tak my máme prostě jako fakt 90 % těch lidí, kteří užívají pervitin z těch našich klientů, jo ... to znamená stimulační droga ... oni jsou takoví rozlitaní ... oni třeba i chodijou do práce ... mají taky jako i rodiny ... někteří bydlí ... někteří nebydlí ... každopádně vedou takový styl života, který jako teda je třeba trestná činnost a takhle ... že oni se jako úplně nezabývají, když to řeknu takhle obecně těma těma těma normálníma věcmi, že mám nějaký ... nějakou práci, pro kterou to tu nějakou... to jako kdybych chci si za tím cílem ... oni na to prostě nemají čas, motivaci a tak ... bych řekla ... a že jako kdyby to, když jsou teda v tom výkonu, že oni se jako tak zklidňují ... nemají ... tam ten přístup ... nemají tam ty kamarády ... nemají to prostředí ... nemají tu drogu třeba někteří jako tam abstinují ...a vlastně ty pohnutky jsou, že berou to jako příležitost ... kdybych to zobecnila ... berou to jako příležitost ... něco ze sebou udělat, když to tak řeknu, aby měli potom zase po výstupu širší paletu možností a příležitosti ... asi tak to vnímají zejména ti muži ... jako ty ženy ... já musím přiznat, že nemáme moc trestané ženy ...

T: ... hm ... je jich pomálu ...

P₆: ... je jich méně, no ...

T: ... to znamená ... Vy byste viděla tu motivaci upřenou spíše do budoucnosti ... než teď zrovna v tom výkonu trestu ... nějak třeba užitečně strávit ten čas, který tam prostě musím bejt nebo ho jenom nějak prostě protlouct ...

P₆: ... ano samozřejmě ... je to pro ně i jako kdyby ... jak vyplnit ten čas ... nějaká příležitost, jo ... že když už tady sú ... a že tak ... to jo oni to ... mně to připadne, že oni to mají jako dvě mouchy jednou ranou, jo ... na jednu stranu jakože je to pro ně přínos třeba do budoucna ... na druhou stranu jako i si teda vyplňují, jak se vede ...

T: ... prostě nějakým způsobem buď zabijou a nebo užitečně stráví ten čas, který stejně tam musejí strávit ...

P₆: ...ano ... tak ... já bych řekla, že tak jako aj jo, že by to tak aj bylo ...

T: ... a máte pocit, že pro ty vaše klienty, kteří už mají i třeba přidruženou tu drogovou závislost nebo jakoukoliv jinou ... tak že pro ně je důležité dívat se i na to, jestli budu mít nějakou šanci vůbec pracovat v budoucnu ...

P₆: ... jakože jestli se na to takhle dívaj ... tím pohledem ...

T: ... ano ... ano ... jestli ... jestli třeba ten důvod toho vzdělávání, když říkáte ... až až je propustí, tak jestli je primárně vzbuzený tím nebo tou touhou jakoby začít pracovat ... začít normálně fungovat ...

P₆: ... jo já teda jenom ještě musím jako podotknout, že my máme i jako spoustu šikovných klientů ... smích ... protože jako kdyby mají nějaké svoje profese, ale samozřejmě jako je to taky vlastně, jo ... jak vlastně ... jak jsem říkala no, že oni jako kdyby tak do toho budoucna si třeba zvyšují tu kvalifikaci a je to určitě pro ně jako kdyby ... je to pro ně příležitost, jak potom moct třeba ... já nevím, když dělá aj někde něco jenom tak, že má to tu kvalifikaci ... že to takhle určitě berou, jo ... určitě ...

T: ... takže je to pro ně důležitá věc ... být připravený na trh práce a nějak se začlenit do společnosti ... do normálního života ... potom ...

P₆: ... no ... myslím si, že jako asi pro jako ve větší část jo ... jo máme tady samozřejmě my tady jako slovy máme hodně cigánů jako jo a to jako říkám cigánů, protože oni si tak sami říkají ... oni nemají rádi slovo Rom, jo ... a nás prostě za to vždycky hrozně prudili, že nesmíme v pohodě ve škole říkat cigáni, ale oni jsou prostě ... oni oni se tak jako identifikují a to jsou prostě lidi, kteří třeba nechcou pracovat někdy ani to tak to sami přiznají jo takže dejme tomu, že třeba jako když bych to zpoměřoval nějak ... tak třeba je určitě nějakých 20 % nebo méně ... možná méně jo těch lidí, kteří jako to zas možná je moc těch 20 % ...jakože prostě prostě jako já to nedokážu to úplně říct, ale je prostě určité % lidí, jako menší ... malé ... lidí, kteří vyloženě jako nechtějí pracovat to prostě tak jako bohužel jo je ... to normálně aj z nějakých těch všeobecných jako průzkumů nebo to co jsou jakože ty nezaměstnatelní ani jo, že prostě oni jako nemají motivaci a to no ... ale jako kdyby ... tyhle, co už se rozhodnou, tak si myslím ... že že

jako určitě je to pro ně vlastně ten motiv, aby byli užiteční a protože oni nad tím hodně přemýšlí ... jako víte co, já vám to řeknu na rovinu ... jako to jsou takoví drsní chlapi a tak ... někteří anebo i tý ženský, ale jich to hrozně sejme to z vězení, když konkrétně jsou třeba i prvotrestani ... je to hrozně sejme ... a oni tam nechcú už ... takže oni pak sekají latinu a jako přemýšlím nad tím ... oni to mají nějak jako v sobě, že by chtěli žít ten normální život, takže určitě to tak je, že se sou někdy užiteční a chtějí jako kdyby normálně žít ... prostě no vždyť jako chodit normálně do práce ... rodinu ... nějaké dobré vztahy, takže tohle je důležité, no...

T: ... jak Vy sama hodnotíte přípravu propuštěných žen pro běžný život?

P₆: ... smích ... tak já myslím, že jako je to hodně o lidech, hlavně jako že tam jsou určité pozice, že jako zaměstnanecké jako v těch věznicích a že jako to tam nějak jako asi funguje ... a asi jak kde, no ... a že to znáte sama ... někdy na těch úřadech jsou úředníci, který prostě to mají úplně ... takhle ... říkám ty lidi vůbec dělají to jenom, že musí ... jakože za to dostávají prachy ... a pak jsou lidi, kteří to dělají srdcem, takže je to jak ve všude no ... jakože, kdo narazí na někoho fakt ... kdo jako nějak mám vidí smysl i jako kdyby ten tak třeba sociální pracovník nebo nějaký ty lidi, kteří prostě pracují v tom vězení a jako chtějí je připravit ... na to mají ten systém ... ale úplně dopodrobna jako nevím ... vím, že existují teda potom ti kurátoři, že já někdy ... to existuje ... tak ... že oni aspoň jim dají ty kontakty a to vnímám už je teda aspoň nějak připravenej ... teda je ... že dostane třeba kontakt na toho kurátora ... to jako teda vnímám, že aspoň něco ... smích Že ho nevykopnou ... jako ...

T: ... takový záchytný bod s tou realitou která ...

P₆: ... já si myslím ... že na ně není moc času, že třeba když si vezmu, že na na tu věznicu je jeden sociální pracovník ... pak sou tam nějaký vychovatelé ... tak si myslím, že je to takový objem těch vězňů ... a tak ... že třeba ani není ani jako úplně prostor ... možná tak kvalitně připravit nějak toho člověka ... úplně to s ním probírat, jo ... jakože no a tohle a uděláš tamto, že ... mě někdy mnohem jednodušší ... i když třeba ten klient je nějaký ... oni jsou ... jako co si budem ... nedůvěřivý, že ... třeba ti naši klienti konkrétně ... takže oni když vidí, že ten člověk mu může pomoci ... to my se snažíme teda motivovat, aby to využívali ,veškeré ty, jo ... existují i organizace, které právě práce spolupracují, takže když ten klient chce, tak může být připraven dobře na ten výstup, si myslím ... nebo ta klientka, jo ... takže já určitě ...

T: ... a myslíte si to i třeba i u vězňených třeba 5 let ... 7 let ... takový jako už delší tresty ...

P₆: ... ehm ... já si myslím, že když už jsou to ty delší tresty ... že jako ... asi to až tak jako fakt mi tady teď máme klienta teďka, kterej byl propuštěnej snad po víc jak 10 let, jo ... a ten člověk neví, kam ... jako ten byl úplně totálně mimo prostě tady ... jak to všechno šlo ... jako úplně je to jiné ta společnost a to všechno a co si budeme ... jako to jako dramaticky jako se to mění a zrychluje ... takže takže jako jako asi je to asi je to víc náročné připravit takového člověka, který už je jako 5 a více let na to propuštění a já nevím jestli třeba to mají v těch nějakých svojich manuálech ... jakože třeba když jo ... že tomu věnují zvýšenou pozornost jako aby aby je připravili jako lépe ... že když už sou tam jsou dýl, ale určitě je to složitější tak připravit člověka, který takhle dlouho dlouho prostě je ve vězení no ...

T: ... s jakými obtížemi se ženy propuštěné z výkonu trestu zpravidla potýkají ... v čem je doprovázíte a nebo, v čem je zrovna úplně doprovázet nemůžete?

P₆: ... tak určitě jsou to jako tak zaprvé bych řekla že určitě velkej ten morální že ... má ten škrálop ... má tam ten záznam a takhle ... jako kdyby to přijetí toho okolí ... třeba nějaká zaměstnanost nebo zaměstnatelnost ... teda tak tohle asi je možná jako trápí ... potom jako taky když jsou tam děti nejsou, jak to jako kdyby mají hodně nastavené v té rodině jo ... jestli jim pomůže to okolí nebo prostě fakt má jenom toho kurátora, kterej se mu snaží jako nějak teda předat někde ... já vím že oni nějak většinou už aj z toho vězení pracují na tom, že se na to připravují jako jo to zase jako jo ... akorát mě jako u těch žen a oni si spíš potom jako dávaj bacha nějakěj čas sekají latinu a spíš jako v čem jim nemůžeme pomoci ... snažíme se jim pomoci jako kdyby ve všem, jo ... když jako ale přijde a a spadne znova do ... jako do drog jo, protože z naší pozice my prostě to máme jako jasně dané ... nikdy že někdo... že třeba byl ... já nevím když byl jo ... tak já vám dám příklad ... když třeba víme, že byl prostě ... že by byla ta žena dejme tomu pět let ve vězení a teďka ona tam třeba odabstinovala, tohle my už třeba ani s nima nemáme kontakt... to jsem vám právě chtěla říct, že oni ty lidi ... aj když si udělají nějakou tu kvalifikaci nebo se tam projdou nějakým tím školením, jo nebo něčím ... tak oni potom třeba úplně oni úplně odstříhnou jako ty kontakty, že ... vlastně tím jak jsme nízkoprahový a oni to mají třeba i v těch komunitách, že oni už nemají ty zpětné vazby, jestli ten člověk vydržel nebo se do toho znova spadl a takhle ... takže my s nima máme pak kontakt, až když třeba spadne znova do drog jo ... takže my jim nemůžeme úplně pomoci, když třeba jako tam abstinuje ... my vlastně jim nemůžeme pomoci, když on už není našim klientem ... vlastně tím, že on je neuživatel, protože i pro něj by to bylo nebezpečné se tady potkávat s třeba s těma aktivníma uživatelama ... těch drog jo, takže

v tomhle jim třeba nemůžeme pomoci jo ... my jsme prostě pro ty drogové uživatele aktivní no ... takže tak no ...

T: ... a máte pocit, že účast těch žen ... ještě vězňených žen, které se nějak účastnily těch vzdělávacích aktivit ve věznici ... že jim tohleto mohlo nějak pomoci překonávat ty překážky, které musejí neustále zdolávat?

P₆: ... určitě jo, ale záleží jako takový ... v jaký jakým jakým tím co tam jako vlastně absolvovaly, že ... podle toho takže můžu ... no jestli to je nějaký jako systém kdy kdy potom jako i ať už je to propojené a funguje to nějak jako tak určitě jo, ale jestli třeba je to propojené třeba nějakým kurzem, tak jako určitě jí to připraví, že má větší sebejistotu třeba v tomhle ... ale zas třeba ta jako psychická podpora nebo něco, když jste říkala, že jsou tam mají nějaký ty skupiny terapeutický a takhle ...

T: ... můžou být ... a zvlášť u závislých drogově závislých ...

P₆: ... právě tohle si myslím, protože já vím, že tady třeba operují na Jižní Moravě Podaný ruce, který mají jako přímo služby ve vězeňství ... tam jako vím, že ty lidi právě proto ... že s tím ... že nás třeba pak nekontaktují ... že třeba my víme ... že já nevím to bylo aktivní uživatel... dou do vězení ... teda tam něčím prošel a už my s ním nejsme v kontaktu ... my to jako automaticky bereme tak nějak teda že to bylo úspěšné, jo ... že že mu to určitě pomohlo tohle a že oni tam jako s nima pracují jako dobře si myslím ... třeba jako za těch Podaných ruce ... já jsem v Podaných rukách taky chvíli pracovala, ale ne teda v tom vězeňství a vím, že to je vyloženě silně specializovaná ... vlastně na tohle a že tam mají ty programy a je to na tu podporu, takže já si myslím, že jo, že jako tohle je super a že můžou jako být jako líp připraveni ...

T: ... a ty programy ... ty v té nadaci Podané ruce ... ty se zaměřují na co?

P₆: ... no tak oni já nevím ... to bych si musela najít na internetu, ale vždycky to měli ...

T: ... že jsou to spíše nějaké dovednosti sociální nebo je to opravdu vzdělávání?

P₆: ... jakože právě to může být ... jako kdyby už jenom ten kontakt a potom nějaká ta podpora, třeba při té závislosti ... jakože můžou mít konzultace individuálně a už je na tom klientovi, jako kdyby, ale taky na tom pracovníkovi že jo ... jak jako kdyby si na to nastaví a na jaké té zakázce budou pracovat jako tam může třeba dojít k tomu, jako jak jsem říkala ... jako třeba mám prostě třeba no tak třeba k regulaci užívání nebo míň jo a na čem se domluvíme, ale určitě i abstinence a když je to nějaká jako psychologická podpora v tomhle i ta příprava na ten výstup ... taky si myslím, že jako když ten klient chce a oni většinou jako chtěou ... teda jo tak tak jako má velkou šanci, aby jako potom

bylo i úspěšnější třeba než tam šel do toho vězení za mě teda ... a jako říkám ... my se to ... my se to potom jako úplně nedovíme, že a když by znova spadl do drog tak jo, že my to potom třeba zjistíme, on byl třeba ve vězení a on prostě dva roky sekal latinu, ale teďka já nevím ... víte, co to je, když už jednou ten člověk má tu zkušenost ... nechá ho ... opustí ho manželka nebo přítelkyně ... nebo já nevím, cokoliv se stane nějakého takového stresujícího, on má tendence do toho znovu jo ... tak on vám třeba řekne... no já si tam udělal furt ... já jsem tam někde pracoval v Rakousku a teďka jsem dojel na toto nějaký mori ... tak prostě znova začal brát jo ... takže my třeba až takhle zpětně máme jo ... nějaký čas fungoval ... a to je ale normální, že ty lidi selhávají i po té léčbě v těch komunitách třeba jo ... takže jako připravenější můžou být ... podpořenější ... i jako nějak sebevědomější ... určitě no

T: ... a to připravenější by se teda vztahovalo jak na takovéto nějaké získávání vyšší kvalifikace třeba ... ale taky ruku v ruce s tím by šlo získávání těch nějakých sociálních dovedností ... rozumím tomu dobře?

P₆: ... určitě ... ale já třeba si myslím, že nějaké takové ty sociální dovednosti ... já nevím jestli jako jako určitě jo ... a v tom vězení to je vlastně institucionální takový úplně fakt jako je tam nějaký režim jo ... že asi mnohem lepší by bylo, kdyby ten klient jako prošel ještě nějakou léčbu třeba venku jo ... třeba ty komunity ... ty resocializační terapeutické a nebo nějaký typ prostě ústavní ... taky já si myslím že v těch ústavech, že to jako nejvíc si myslím, že simulují a můžou připravit na ten běžný život ty komunity ... no takové ty terapeutické ... ano je třeba to je dlouhodobá léčba kdy ten člověk se učí vařit jo ... my máme třeba klientky, které ani neuměly vařit, a já si jako dokážu představit, jak třeba teďka konkrétně máme jednu klientku, která je ve vězení ... jenže my s ní nejsme v kontaktu ... ne vlastně ona byla ... to byl takový ten obtížný typ klienta, který nemluvil, jenom vyloženě využíval ten výměnný program jehel a stříkaček jo jo a prostě jí bavilo užívat a to je ten náročný klient, který nechce se sebou nic dělat ... já su jako kdyby zvědavá, jestli ona tam něco využije, protože ona tak negativní ten člověk víte, ono je to těžké, jaké má ten člověk nastavení i z té rodiny, jo a tak ta klientka třeba vůbec neuměla vařit a já si dokážu představit ... kdyby tam třeba nabídli kurz vaření a ona by nějak jako ze sebou trošku pracovala a přijala to ... a a třeba si to udělala, tak je určitě schopná se tam aj nějaké návyky, který nenaučili rodiče, že protože to třeba byli alkoholicí kerý na úplně kašlali jo ... takže ona se tam může naučit vařit, když by ji k tomu pustili, že by jo... já nevím asi moc není těch prostor ... jako to vím, že v těch věznicích ženských úplně nevím ... teda ale vím, že chlapi tady jako klidně ... že

v kuchyni vypomáhali a takhle takže ty sociální dovednosti určitě také, nějaké jo ne ...

T: ... identifikujete nějaké vědomosti nebo dovednosti, které ty propuštěné ženy postrádají ... tak Vy jste říkala třeba to, že nedokáže navařit žena ...

P₆: ... takže ve chvíli, kdy vyšlo z toho vězení vyšel ten člověk ... no vždycky je to právě o tom s čím tam jde že ... smích ... a v jakém je rozpoložení jako vůbec jako člověk ... že by jim něco chybělo ... že by jako to ztratili možná jako za toho výkonu ...

T: ... a možná možná ... děkuju to je dobrá ta otázka ... smích obou ... spíše ... že třeba ani jako před tím nástupem do toho výkonu to neměly ... ale nějak to vůbec neřešily ... a teď kon, když odejdou z toho vězení, tak to vlastně ... už přece jenom jsou trochu starší, že jo ... zkušenější a už tam potom třeba i během výkonu trestu ... to to je velmi dobře orientovaná otázka ...

P₆: ... no jako teďka se bavíme o tom ... nějaké ztrátě dovedností ...

T: ... a nebo vůbec ... co jí co těm ženám, které odcházejí z věznic, jestli ty ženy spojuje něco, co jim tak nějak chybí proti jiným ženám ...

P₆: ... no já teda si myslím, že spojuje všechny ... smích ... taková myšlenka ... už se už se tam jako nevrátit a je to přece jenom trest, ale no co jim chybí ...

T: spíš jako vědomosti a dovednosti, které by bylo možné ještě nějak rozvíjet po tom propuštění ...

P₆: já jsem ... no osobně si myslím, že co ne ... že že prostě že ne ... že spíš tomu získají ... jako ať ale i v negativním třeba jo to že že ta ztráta té svobody ... že spíš jako jo paradoxně ... tím, že ztratíme nějaký čas tu svobodu, tak si víc cení jo ... že to je vlastně jako vlastně pozitivní ve své podstatě jo potom jo a to je jako kdyby si myslím, že je spojuje ale co by jim chybělo ... jako jako já vím, že my jsme měli aj jako jednu ženu, která a že se bylo a že jsou aj věznice ... třeba kde můžou být děti nebo takhle nebo že byla těhotná a to a já si myslím spíš, že ani v tom tak nějak, když to není jako rozumím jako však vy pracujete ve vězení ... já nevím, ale já vím, že třeba vím, že hodně bývají když to řeknu takhle jakože fakt jako že jako to mají hodně hodně těžký a špatný lidi, který ubližují lidem a lidem dětem tak jsem chtěla říct, že hodně jako průšvih jako pro ně potom a je to hodně hodně hodně špatně, že jo ty jsou jako teda fakt jako úplně v tom žebříčku jako úplně těch je tam dost, jo ... že jako protože to je v lidské povaze, protože my ty naše mláďata chráníme ... a i ty vězni to tak mají ... takže si myslím, že co by jim to chybělo spíš aj jako když třeba to jsou ty ženy ... a takhle že spíš si i předávají mezi sebou a tak nějak ... jako jo ... že nemyslím si že by něco

ztratily ... kromě kdyby něco ... chybělo nějaká dovednost ... nevím ... když třeba teda tam stráví, že je zvyklá tak možná nějaký ty sociální vazby těžce jako v takovém tom obyčejným normálním běžným životě jim může chybět potom nějaký ty sociální návyky ... že jestli když je tam už třeba moc dlouho ... tak může být zvyklý na nějaký ten režim, že jim spíš chybí ... může jim chybět jako to, že neznají ten normální život ... ty návyky, jo ... že musím si ráno uvařit jako kafe nebo musím si sama, jo ... že já nevím, jestli si tam můžu dát kafe jo ... smích ... ale když jim někdo pošle ... smích ... ale jakože třeba když by zrovna to byl někdo, kdo tam nevaří nebo se věnuje jiná činnosti, tak je ... třeba může mít ztrátu tady tohoto spíš ... že byl zvyklej, že jo ... na ten systém na ten ... na tu instituci, že instituce se postarala, aby bylo jídlo jo a pak třeba nějaká taková dovednost v tom běžném životě ... to jediné mě napadá nic jako teďka ... těžká otázka ...

T: ... ona je totiž taková trošku zákeřná ... smích obou ... ale já jsem tou otázkou sledovala to jak moc ... jak moc to sama rozvinete ... smích obou ... máte pocit, že by ženy ve výkonu trestu mohlo pro ten život po propuštění připravit dobře taky něco jiného než jenom to vzdělávání?

P₆: ...no ... právě, že si myslím, že když se když to není nějaký těžký trest třeba nebo věznice úplně nějaká drsná ... s tím jo s tou ostrahou nebo že jako když tam jakože i ten kolektiv třeba těch spoluvězeňkyň takové to, že si můžou předávat navzájem, co tam sou, jo nějaké ... když si sednout teda ... zkušenosti no ... kromě teda toho vzdělávání třeba, co by tam ... co tam mají možnost no ... takže by to byly zase ... já se jenom omlouvám, můžu chvilku? A jenom potřebuju vyřídit dvouminutový ... že syn ... já jenom to na chvilku vypnu pardon ... já se moc omlouvám ... poslouchám ...

T: ... takže máte pocit, že ty vězněné ženy je třeba cíleně ovli ... nebo motivovat nějak k tomu vzdělávání, aby jim to potom po propuštění mohlo usnadnit život?

P₆: ... určitě ... myslím si, že samozřejmě je jako důležité ... to nějak zhodnotit ... jako kdyby, jak na tom ta žena je, že jo a pakliže by jí to pomohlo, že třeba je to já jako nějaká jako s nízkým vzděláním ... mohlo by jí to jako pomoci ... tak si myslím, že určitě je dobré, že takové možnosti by měla taková žena, která by si mohla zvýšit kvalifikaci ...

T: ... a myslíte si, že ta motivace ... ta ten člověk, který by tu ženu zvenku motivoval ... jako třeba Vy, když víte, že nastupuje do výkonu trestu nebo se dozvíte, že je ve výkonu trestu ... ona vás kontaktuje a vlastně říkáte ... tam budou probíhat nějaké aktivity ... já vám to doporučuju ... myslíte si, že to je důležité i pro ty jiné ... než jenom formálně vzdělávací?

P₆: ... že to je důležité i pro jiné ... jakože

T: ... třeba pro takové pro účast na těch různých kurzech ... na takových těch různých programech, kde se žena víc učí nějakým těm sociálním dovednostem ...

P₆: ... jo určitě je to důležité jako kdyby ty další doprovodné a myslím si, že cokoliv tam ten člověk ze sebou udělá nebo ta žena tak je podpůrné ... jako nemyslím si, že by tam bylo něco jo jako já si myslím, že to je dobře, že vlastně tyhle věci tam jsou, že to není jenom takový ... že tam prostě je a něco tam dělá ... že na sobě nějak pracuje ... to je určitě super za mě ... je to vlastně prostor pro tu nápravu ... vlastně vůbec toho člověka, že jo a i takovou mu dát naději, no ... tak jsem to třeba teďka poslal, když to řeknu takhle vulgárně, byl jsem za to potrestanej, ale mám ... tady mi dávají možnost, že můžu to nějak jako změnit ... můžu ze sebou něco udělat a určitě jako i ty neformální jsou určitě jako podpůrné, jako a a určitě bysme to doporučili těm lidem, ať do toho jdou ... cokoliv ... jako kdyby tam je, co může zvýšit kompetence a nebo jako vzdělání dovednosti těch lidí tak za nás mají smysl a my to vždycky doporučujeme ... a jako kdyby i aktivně to vyhledáváme ... jakože říkáme jim o tom ... snažíme se, aby ty lidi byli jako na tom líp, no ...

T: ... a máte nějakou představu nebo zkušenost, co by mohlo být tou žádoucí motivací?

P₆: ... za mě my hodně máme jako kdyby ty motivace jsou jako tak, jak to funguje i v byznyse ... že vlastně pozitivní nějaké zpětné vazby od někoho, kdo tím prošel jako nějaké doporučení od někoho, komu věří i od nás třeba ... a potom jako kdyby možná forma toho, jak je to prezentované ... a jako samozřejmě i osobnost těch lidí, kteří třeba o tom mluví s ním ... jo osobnost toho sociálního pracovníka nebo těch vychovatelů ... protože tak ti bachaři asi že ... to jsou takoví takoví ti zlí ne ... smích ...

T: ... ne ... nejsou ... není to pravidlo ... obě smích ...

P₆: ... já vím, ale jakože ... tak ti mají jiné funkce tam, že ale spíš ti civilové takhlenc jako když když prostě mají to jako tu vůli ... je to je všude ve všem ... no prostě když ten člověk, který něco dělá a dělá to srdcem, tak dokáže pomoci mnoha lidem no ... nebo vůbec zpříjemnit život někomu, jo ... a může to prostě určitě dosáhnout toho, že ta efektivita nebo že to využije větší % těch lidí, když to umíš jako takzvaně umí dobře prodat, no ... když to umí dobře nabídnout ... dobře zdůvodnit ty argumenty, jo ... určitě možná i nějaké kampaně, když by byly jakože nějaké cílené, jo ... já nevím, jak to jako úplně chodí, jak se to propaguje ... jako, je jim daná možnost nevím, jo ... jo ...

T: ... takže ... jestli tomu dobře rozumím, tak Vy mluvíte taky o osobním vzoru toho, kdo motivuje toho ... tu ženu ve věznicích ...

P₆: ... a spíš ... no jako určitě spíš jako o té osobnosti jako toho člověka, který o tom mluví, že by to ten člověk mohl jo ... jak mu to podá ... mu to ... řekne ... esli jenom tak někde mezi řečí no ... a ještě byste mohl to ano ale ... jo ... tak to asi moc toho člověka nemotivuje, ale když mu řekne, víte jako co ... jste teďka v téhle situaci, ale třeba tady máme možnosti jo ... a že kdyby se mu to takhle jako vysvětlilo ... nějak lidsky dobře, jo jak to podá, tak určitě ta osoba tohle je jako důležitá i pro tu motivaci ... jako kdyby jako jak to prezentuje, prostě no ...

T: ...hm ... zajímalo by mě, jakým způsobem na ty propuštěné ženy působíte Vy osobně ...

P₆: ...no tak ... jakým způsobem je když teda se k nám dostanou ... tak my se je snažíme udržet v té změně jo, když tam třeba teda ... tak je podpoříme oceníme vždycky je hodně oceňujeme a podporujeme ... no my jsme takový oceňující a podporující a hodně hodně jako kdyby se jim snažíme ukazovat jiné alternativy, jo ... že to je důležitá jakože aj to jako fakt pro tu motivaci je toho člověka, jak jít ... zvednout se ... jít dál, jo ... no tak jsem byl zavřenej zavřená ... no tak co no ... ale tak jsem si tam udělala ... já nevím kurz z šití ... můžu počkat třeba já nevím ... si přivydělávat ... budu chodit do fabriky ale prostě přivydělávat a může se z něj stát ... že jo nějaká kreativnější švadlena, která na Fléru bude jako vydělávat majlant, protože má prostě originální kousky, jo ... pardon ...

P₆: ... pardon ... no to jsou ty děti já se omlouvám ... smích ... tak už to vzal ... reagovala jsem na toho ... na partnera tak chudák babička ... tam teďka jede zbytečně ... no dobrý ... jo můžu ... sem nastavená na pokračování ...

T: ... my právě končíme ... my právě končíme takže Vám mockrát děkuju za všechno, co jste mi pověděla ...

P₆: ... je už to konec?

T: ... je to konec ... děkuju Vám ...

P₆: ...nevím, jestli jsem Vám byla nějak jako prospěšná ...

T: ... byla ... byla ... moc Vám děkuju ...

P₆: ... kdyžtak jako abyste fakt věděla, že my opravdu ... aktivní uživatelé návykových látek ...

T: ... ano ... ano ...

P₆: ... dobře teda ...

Příloha G

Rozhovor s participantkou P7

T: Dobrý den!

P7: Dobrý den!

T: My jsme se před časem domluvily na společném rozhovoru ... kde bysme si společně povyprávěly o tom, jak Vy sama vidíte vzdělávání žen ve věznicích ... a jak tohle vzdělávání ... podle Vás ... má vliv na to, aby se ženy po propuštění snadněji ... snadněji ... za zapojili znovu do společnosti ... a než začneme, tak bych se moc ráda zeptala, jestli souhlasíte s tím, že ten náš hovor bude nahrávaný?

P7: Ano, souhlasím.

T: ... děkuju Vám ... můžete se prosím představit ... v jaké pozici se setkáváte se ženami ve výkonu trestu ...

P7: ... hm ... takže já jsem sociální kurátor městského úřadu v H. a do náplně práce dle zákona patří to, že jezdím za odsouzenými do věznice a pracuji s nimi, jak ve výkonu trestu, tak po jejich propuštění ... je to funkce pomáhající, to znamená, že pokud se odsouzení rozhodnou, že se mnou nebudou spolupracovat, tak pro ně nevzniká žádná sankce a je to zcela zcela na dobrovolnosti, nicméně má to spoustu benefitů, ta spolupráce ... v tom, že s nimi můžu pozařizovat dluhy, může se s nimi zazařizovat kontakt s rodinou a při propuštění ... následné bydlení, práci, evidence na Úřadě práce ... dávky hmotné nouze a podobně ... pokud to klapne a ta spolupráce pokračuje, tak většinou to funguje tak, že s lidmi propuštěnými pracují tak rok a po tom roku by měli začít fungovat už normálně ... pokud to nejsou třeba osoby původně osoby bez přístřeší, kteří potom bydlí na ubytovnách, ze kterými jsme pracovali už před tím jejich uvězněním

T: ... takže Vy se s těmi lidmi setkáváte už ve výkonu trestu ... před ... předtím než je propuští ...

P7: Ano ...

T: ... děkuju ... když se setkáváte s těmi ženami ve výkonu trestu, tak stane se Vám že ženy mluví o svých pohnutkách, které je vedou nebo vedly k té účasti na nějakých vzdělávacích aktivitách?

P7: problém problém je, že každá věznice má nastavené ty návštěvy trošku jinak ... u některých návštěv já jsem s těmi odsouzenými sama a u některých návštěv vlastně všichni sedí v jedné místnosti ... je tam i sociální pracovník ... je tam i hlídka a vlastně

ta komunikace už potom není taková, jakou bych si třeba já představovala, ani ta odsouzená, takže potom spoustu věcí já se třeba od nich úplně nedozvím a já ze své pozice navštěvuji ženské věznice v Opavě, ve Světlé nad Sázavou, v Českých Budějovicích a mám jednu paní teď v Teplicích. Jinde momentálně dámy nemám ... když jsou to dost vzdálené věznice, tak se setkáváme online, protože je to drahé, jezdit takto po republice, mě by to teda nevadilo, ale holt peníze vládnou světem a nicméně třeba v té Světlé nad Sázavou ... tam mají přímo různé školící a výcvikové centra, že vlastně ty dámy můžou projít různými typama rekvalifikací nebo dokonce nějakým studiem, ať už je to třeba na švadlenu nebo na kuchařku ... tam ... byla jsem se podívat, mají tam opravdu opravdu výcvikové centrum v jednom patře a tam vlastně chodí, jak kdyby do školy, ale není to jenom ta praktická část, ale pro mnohé to znamená i seznámení s češtinou, s matematikou, ze všecím a docela si to pochvalují ...

T: ... ale o těch důvodech, proč tam navštěvují ty kurzy, o tom nemluvíte ...

P7: ... každá to má jinak ... některé tam du proto, aby se nenudily a je to pro ně takové zpestření času ... pro některé to je to, že to studium úplně nebyla jejich priorita, když byly na svobodě a v pohovoru s kompetentními pracovníky usoudily, že by jim to mohlo do budoucna pomoci ... pro některé jsou to benefity v tom, že vlastně když studují, tak můžou dostávat peníze ... oni dostávají to stipendium, což potom ale pro některé znamená i to, že když mají dluhy exekuce, tak chtějí stipendia ... se vlastně těch 50 % bere na ty exekuce, ale i to je docela motivace, protože aspoň začínají mít nějak nebo nějak začínají splácet ty dluhy ... takže každá to má jinak ...

T: ... ano ... takže každá z těch odsouzených žen má trochu jinou motivaci ... takovou tu důle ... tu hlavní ... a pak je ... pak se k tomu můžou přidržovat ještě nějaké další ...

P7: ... o mnohých těch benefitech oni vlastně se dozví až v průběhu toho studia ... o některých prostě třeba ani nevěděly

T: ... ano ...

P7: ... jo a potom je to pro ně takové příjemné ...

T: ... překvapení ...

P7: ... příjemné překvapení ... přesně tak ... jenom potom třeba narazí i na to, což už potom jako není ta výhoda, že když studují tak vlastně by správně jak kdyby neměly podávat žádost o podmíněčné propuštění ... že vlastně do toho studia jsou přijímáni ... a to platí i u mužů, i u těch žen ... že vlastně to studium dokončí ...

T: ... takže vlastně by neměly podat tu žádost o PP ...

P7: ...ano ... samozřejmě ho můžou podat ... jako jasné ... to jim nikdo nezakazuje, ale jak kdyby se počítá s tím, že když vlastně se do nich jak kdyby ty prachy vrazí ... do toho studia, tak by to prostě měly absolvovat kompletně celé ...

T: ... takže to může třeba znamenat i to, že ta žena ví ... tak výhledově za 7 měsíců bych mohla podat žádost o PP ... mohlo by se to už projednávat ... potom ... ale já na ten kurz nepůjdu, protože teď kon by to mohlo znamenat, že by to byla trošku komplikace na to PP? Je to možný?

P7: ... teoreticky ano ... u těch žen to není není třeba...a muži ještě navíc, když chtějí třeba studovat, tak vlastně to znamená pro ně stěhování třeba i do jiné věznice a v okamžiku, kdy oni by podali to podmíněčné propuštění, tím pádem ukončili to studium, tak by se mohlo stát, že by je přestěhovali zpátky do té původní věznice, což pro některé znamená ... já nevím Příbram nebo Plzeň a teď jsou třeba ve Znojmě ... u těch žen, protože těch věznic není těch ženských tolik, tak snad tady toto nehrozí, jo ... ale oni si i tak jako dokážou spočítat, že vlastně než dokončí to studium, tak třeba to podmíněčné propuštění nebude, jo ...

T: ... a tím se zvyšuje šance ... že vlastně nastoupí vůbec do nějaké vzdělávací aktivity ...

P7: ... ehm ... ehm...

T: ... děkuju ... mohla byste říct jakými ... s jakými největšími obtížemi se ženy po výkonu trestu musí potýkat?

P7: ... no ... já si myslím, že teď už to není tak hrozné, jak to bývalo dřív, že se hodně sledoval ten výpis z rejstříku trestů a když byl někdo po výkonu trestu, tak automaticky měl zavřenou cestu k téměř k jakékoliv práci ... opravdu měli jenom takové ty podřadné ... mně se docela podařilo ... pokud se ty holky nevrací teda zpátky vzápětí ... tak vlastně obě dvě ty dámy, se kterými potom budete v kontaktu, tak obě dvě ty dámy dostaly práci ...

T: ... ano, už jsem s jednou mluvila, ano ...

P7: ... no a vlastně vlastně už se to ani tak jako úplně moc neřeší ... samozřejmě ... pokud žena vypadá normálně k světu a je na ní vidět, že prostě tu práci jako chce mít, potom samozřejmě ... ty holky, které už mají několikátý výkon trestu a v podstatě je tam taková jako zřejmá ta recidiva, že prostě půjdou za pár měsíců zpátky a vypadají tak, jak vypadají ... protože ... ať jako řekněme si to upřímně, pokud mi přijde bezzubá rozcuchaná holčina a chce dělat prodavačku, tak ji určitě jako nevezmou ... je to je to hloupé, ale je to tak, protože ti podnikatelé a vůbec ti zaměstnavatelé samozřejmě velice

rozmyslí, jo co to je za člověka a jakým způsobem ho budou reprezentovat a tím pádem u tady těchto potom samozřejmě to problém je větší ... ale není to proto, že by neměly tu šanci, ale je to proto, že vlastně ... neumí potom v tom normálním světě fungovat a ani jako nemají úplně tak nějak tu snahu ... my jsme malinké o.r.p. ... my těch uvězněných žen jako úplně moc nemáme... máme jich dejme tomu kolem deseti ... ale většinou se jako podaří je ... tu práci jim najít ... pokud to opravdu nejsou holky, které už původně byly na ulici ... nejsou třeba původně narkomanky, alkoholičky, pokud jsou to fakt jako ženské, které prostě udělaly nějaký přešlap, nějaký podvod, nějakou prostě v rámci možností ... něco, co není tak hrozné, jo ... ale i kdyby to třeba byla vražda, jo ... nejsou to prostě recidivistky ... tak není úplně problém je zpátky do té společnosti začlenit. Pokud jsou to holky, které byly na návykových látkách, tak na těch návykových látkách budou znovu ... většinou to tak je, jo ... pokud nemají rodinné zázemí ... ani venku ... smích ... člověk není úplně všemocný, že by je v tom držel ... tak tam potom samozřejmě problém je ... ale jak jsem říkala na začátku ... myslím si, že v dnešní době úplně není tak těžké to uplatnění, jo ... většinou samozřejmě jsou to takové ty pomocnější práce ... třeba kuchyni ... někde v továrně a tak ...ale tyto práce třeba oni dělaly i předtím, jo ... a ještě další další takové jako takové plus pro ně je to, že většinou v té věznicí pracovaly v kuchyni, takže oni potom ... jak kdyby pokračují, protože se jim to třeba zalíbilo a nebo posledních pár roků dělaly toto, takže oni v tom dál pokračují ...

T: ... takže vlastně ty překážky, se kterými se musí potom po propuštění ženy potýkat, jsou na pracovním trhu, ale to říkáte že není tak úplně zásadní, potom jsou takové ty rodinné překážky, když třeba nemají zázemí ... to už je podstatně zásadnější

P7: ... celkový ...

T: ... a jestli tomu dobře rozumím ... tak pokud žena je nějakým způsobem závislá, tak to hodnotíte jako úplně zásadní překážku ...

P7: ... nám se to tak ukazuje ...

T: ... ano ...

P7: ... u těch žen, které které takhle máme ... a platí to teda i u mužů ... jakože ono to není zas až taková ... jako že by to byla nějaká velká odchylka ... a ale ano ... jako pokud pokud tu paní musím dát nějakou ubytovnu, kde nevrací se domů a nemá to zázemí nemá rodinu, která by ji v tomto podpořila, tak je to o to těžší ... a pokud takovým životem žila ještě předtím než ji uvěznili ... tak jako je to samozřejmě dost velký problém ...

T: ... myslíte si, že je nějaký zásadní rozdíl mezi tím, když je propuštěna žena a propuštěný muž ... v tom ohledu jak ... jak snadno nebo obtížně se prosazují v těch různých rizikových oblastech?

P7: ... myslím si, že jo, protože pro ty chlapy je víc té práce, protože je víc manuálně těžší práce než té méně ... takže pro ty chlapy je to takové jednodušší, že prostě půjdou na stavbu a půjdou do nějaké fabriky ... máme tady personální agentury, které nabízejí práci i s ubytováním a vlastně po tom chlapovi okamžitě šáhnou ... jako pořád se to ukazuje a není to vlastně jenom pro ženy, které jsou propuštěné z výkonu trestu ... pořád se ukazuje, že té práce pro chlapy je víc a víc šáhnou po těch mužích, než po těch ženách, jo ... a pro ty pro ty ženské se to samozřejmě daleko hůř hledá, ale ne proto, že by byly propuštěné, ale protože té práce prostě tak jako úplně není ... ano ...

T: ... takže to platí obecně ...

P7: ... ehm ...

T: ...a v takovém tom rodinném životě ... máte pocit, že je snazší návrat žen po propuštění domů nebo u těch mužů ... spíš ...

P7: ... myslím si, že u těch žen, které mají zázemí, je to těžší ... paradoxně u těch, které zázemí nemají je to poměrně jednoduché se vrátit do toho standardu, které měly, ale u těch, které se vrací zpátky k rodině, tak je to hodně těžké ... jednak ... jsem to u těch starších žen, jak ten svět letí dopředu a oni třeba jsou já nevím těch pět, sedm roků zavřené ... tak strašně těžko zvládají to tempo ...

T: ... ano ...

P7: ... že najednou jako oni odešly ... byla doba tlačítkových telefonů ... vrátily se a jsou hladicí ... a je to prostě šok ... to tempo je rychlejší a daleko víc si uvědomují, co způsobily té rodině ... daleko víc mají výčitky vůči rodině, daleko víc mají pocit toho studu a daleko těžší těžšeje se jim hledá ta cesta zpátky k té rodině k těm dětem ... i kdyby ta rodina jakoby v uvozovkách nemá problém, tak naopak ta propuštěná to cítí jako ... pro ňu je to strašně těžké ... já vím, že jsem měla paní, kterou když ... normálně začala bydlet ... všechno bez problémů ... tu rodinu měla a došli k pracovníkům Úřadu práce a jedna sociální pracovnice byla taková strašně ... jako neviděla si moc do pusy ... a říká ... já Vy ste byla ve Světlé, tam je to pěkné ... a ona říká: víte, a já jsem se v tom okamžiku cítila strašně, jako špatně, jakože mi někdo vlastně řekl, že v té věznici, jako v poho ... řekl mi to pěkné tak jako to vlastně ... a já jsem si najednou uvědomila, jak pro mě je to trapné, jak pro mě je to bolestivé, těžké, jo ... že bych měla v ten moment sto chutí se prostě rozbrečet v tom okamžiku ... vím, že že pro ně ... oni si to jako úplně

tak neuvědomujou – chlapovi, když řeknete, že už byl zavřený ... nebo řekne: jo, jasné ale ty ženy, které mají takovou tu, řeknu, sebeúctu pořád, tak pro ně je to prostě jako velice bolavé ...

T: ...děkuji Vám moc ... máte pocit, že to vzdělávání buďto formální, kdy se zvyšovala nějaká vzdělanostní úroveň těch žen ve věznici a nebo takovéto neformální, kdy ty ženy procházely různé kurzy ... máte pocit, že tady tohleto vzdělávání ve věznicích mohlo mít nějaký příznivý vliv pro život žen po propuštění? ...aby lépe překonávaly ty překážky jednotlivé ...

P7: ... já bych začala ještě trošku ... jak já si myslím, že to má pro ně dobrý vliv, už když jsou tam ,, protože ... můj třeba velký sen, je mít zařízení sociální pro ženy, kde bych je učila pomaličku jak se stát znova člověkem a ženou ... a myslím si, že tohle jim trošičku i v těch podmínkách, které tam mají pomáhá ... jako být pořád tím člověkem ... jako že to vzdělávání přece jenom samozřejmě ... jako je to od kusu ... a některé takové ty děvčata romské národnosti ... ty se spíš podporuju v tom, aby to nedělaly, že je to úplně na houby ... ale pro ty ostatní je to, jak kdyby drží psychicky na nějaké úrovni, že prostě mají pocit, že přece jenom něco dělají, přece jenom nejsou úplně zbytečné ... a jednak, ano jednak tím zabíjí možná trošku čas, ale prostě mají pocit, myslím si, že mají pocit, že jako nejsou tak úplně jako na odpis ... a to, co se potom děje venku ... těžko říct ... u chlapů bych Vám řekla, že ano, že určitě ... protože oni se tam třeba, když tam pracují v kuchyni ... tak oni potom jako opravdu nasednou ... a do toho života kuchařského úplně bez problému, jo a fungujou ... u těch ženských si myslím, že pořád je to na takové té pomocné bázi, ale jako ano, jo ... jakože, myslím si, že to není ... není to překážka, ale že by to byla tak úplně jako nějaká veliká výhoda, to si nemyslím, já si myslím, že jim to spíš pomáhá tam ...

T: ... dobře ... to znamená, že to vzdělávání nebo účast na těch vzdělávacích aktivitách, které ženy absolvovaly ve věznicích, tak vyhodnotíte jako že jsou důležité hlavně pro to pro to období pobytu ve výkonu trestu ...

P7: ... tak že to pomáhá ... ano ... že tam že tam je to takové úplně nejdůležitější a samozřejmě to pomáhá i potom, ale kdyby kdyby to neměly v té věznici, tak si myslím, že by ta jejich psychika byla jako daleko horší, no ...

T: ... takže máte pocit, že to pomáhá hlavně pro jejich nějakou psychickou kondici a zase to vztahujete k té sebeúctě ... rozumím tomu dobře? ...

P7: ... hm ... hm ...určitě ...

T: ... děkuju Vám ... máte zkušenost s tím, že byste dokázala pojmenovat nějaké vědomosti nebo dovednosti, které obecně ty propuštěné ženy postrádají ... co byste ... Vy jste mluvila o tom, že máte svůj sen, že byste otevřela nějaký takový centrum, kde byste mohla vzdělávat, získávat nějaké dovednosti ... co by tam ty ženy pod Vaším vedením mohly nabývat, v čem by se mohly nějak propracovávat, vypracovávat ... co jim chybí, když odcházejí z výkonu trestu?

P7: ... moje původní cílová skupina jsou osoby bez přístřeší, takže já jsem toto stahovala vždycky hlavně na ně, protože pro mě je poměrně dost bolavé, když mám holku na ulici a vím, že pendluje od partnera k partnerovi a má pocit, že on ji chrání a přitom je to vlastně jenom matračka nebo boxovací pytel ... takže tyhle holky nemají absolutně žádnou sebeúctu a nemají vůbec žádné základní návyky a to se týká hodně žen ve výkonu trestu romské populace ... nemají návyky rodinné ... nemají návyky hygienické nemají návyky normálního chování ... jako je to hrozné, to říct, ale většinou to tak fakt je, jo ... oni vystupují tím, že jsou jsou sice lidi, ale nejsou ženy ... a oni se používají ... oni používají všechno, co je jejich ženské prostě na nějaký obchod ... na nějaký na nějaké benefity pro okolí a něco možná z toho je pro ně ... nikdy to není to, že by využívaly svoji ženskost vyloženě pro ... jo ... mám zkušenosti, kdy je to o tom, že chlap řekne, že chce loknout vína, druhý mu řekne, že ne, on mu řekne, ale dej, moja ti ho vykouří ... a takhle to funguje ... a bohužel se tohle ... a a teď nemluvím o těch ženách, které opravdu udělaly třeba ten jeden, jeden trestný čin a pykají za to a mají to zázemí, ale mluvím o těch, které se mi tam dostávají z ulice ... takže ty takto opravdu fungují a já si myslím ... smích ... ale paradoxně... je to hrozné, ale v tom vězení oni dostávají určitý režim a určitá pravidla a určitá návyky ... jo AU těch ostatních, které tam jdou normálně z domácího prostředí ... jsou to třeba nějaké podvody nebo nějaké násilné tresty při ... při sebeobraně, jo ... protože mám paní za vraždu, která to udělala v sebeobraně a měla domácí zázemí, tak tam je to zase něco jiného ...

T: ... tomu rozumím ...

P7: ... ale tady tyto děvčata, které jdou opravdu z těch komunit různých a z těch společenství a z té ulice, tak pro ně je to prostě takový výchovný tábor, no ... jako nechci, aby to znělo hnusně, ale oni opravdu to tak jako říkám ... já roky pracuju s holkama na ulici a pro ně opravdu v okamžiku, kdy oni jsou zavřené, tak já mám jistotu, že jsou okoupané, najezené, nikdo je nezneužívá ... i když samozřejmě ... může se stát, že se tam objeví nějaký ... nějaké kápo v roli ženské a bude to fungovat i tak, jo ... a nezdá se stává, že holčina, kterou zavřou, tak se tam ze všema vítá křestníma jménama, protože

oni se tam schází jak rodina ... jako že už jsou na to takhle zvyklé ... ale ale mají prostě určitý režim, který venku neměly a mají určitý ... pro mě určitý určitý pocit bezpečí, že je tam nikdo nebude jako zneužívat ...

T: ... takže vlastně pro určitou cílovou skupinu ... v té věznicí pobyt je ... už řekněme ... velmi komfortní období života ... dalo by se to tak říct?

P7: ... no jako v to v těchto v tomto v tomto učení a v tomto stanovení těch pravidel si myslím, že určitě ano ... ale oni se to bohužel neuvědomují ...

T: ... aha ...

P7: ... můžou ... jako si nemyslím, že by to úplně na nich mělo potom nějaké následky, že by chtěly jako prostě fungovat v té čistotě a v tom jako normálně, jo...

T: ... nicméně ... tam po dobu toho výkonu trestu ... ty ženy ... prostě je možné, že i pookřejou, že naberou síly ...

P7: ... ano ano ... neřídka se to stává ... nezřídka se na ně podívám a vzpomenu si, jak vypadaly venku a jak vypadají teď kon ... tady prima holka ... vypadáš fakt jako dobře ... já úplně hledím a to se teda děje i u chlapů, jo ... že tak vypadali hrůzostrašně venku a tam jim to jako svědčí, jo ...

T: ... takže máte pocit, že na ten život po propuštění by ty ženy už během výkonu trestu mohlo efektivně připravit i něco jiného než vzdělávání ... rozumím tomu dobře?

P7: ... ehm ... já si myslím, že ano ...

T: ... a byly to takové ty sociální dovednosti obecné ... takové ty pracovní návyky?

P7: ... ano ano ...

T: ... ještě něco, myslíte, že by to mohlo být?

P7: ... já si myslím, že oni jim tam poměrně v tomto dávají hodně hodně širokou nabídku a i když to tak třeba nevypadá nebo to není pojmenované, tak opravdu třeba ty úklidy a to chystání toho jídla a ta hygiena postarání se třeba o okolí ... tak už to si myslím, že i když to není jak kdyby přesně pojmenované, tak už to je pro ně takové vzdělávání ...

T: ... rozumím tomu ... děkuju Vám ... máte Vy sama za sebe pocit, že proto, aby se ženy nějakým způsobem posouvaly v takovém tom vzdělávání ... teď jak jsme řekly v takovém tom nejširším slova smyslu ... vůbec osvojování si různých sociálních dovedností ... nejenom vzdělávání ve škole nebo na nějaké rekvalifikaci ... máte pocit, že aby ty ženy líp naskočily vůbec do nějakého takového procesu, že je důležité ty ženy zvnějšku motivovat ... jako mít nějakou motivaci nejenom tu vnitřní těch žen, aby se k tomu samy rozhouply ... ale vůbec jako nějakou vnější motivaci ...

P7: ... já si myslím, že v tomto je hodně super, že existuje ta pozice profesionální kurátora, že ten člověk ve věznici ví, že když vyjde ven nebo ještě než vyjde ven, tak je tam někde nějaká styčná osoba, na kterou se může obrátit se vším možným a když vyjde ven, tak že tam na něho někdo čeká, který mu pozařizuje ten start... jakože to je hodně velký benefit ... mě třeba hodně mrzí, že my v zákoně máme napsané, že pouze je můžeme navštěvovat ... na rozdíl od OSPODu, který má napsané, že musí navštěvovat rodiče ve věznici a tím pádem vlastně pro nás je to obtížnější situace v tom, že v tom, že třeba některé městské úřady nechťejí posílat nebo pouštět ty lidi, ty kurátory, jo ... samozřejmě ... akorát teď ani nechťejí jezdit ... ale hodně se mně osvědčilo ... protože já jsem taková proaktivní, pro klientská ... v tomto ... že opravdu se snažím s těma lidma být co nejvíc v kontaktu, co nejvíc v osobním a aspoň telefonickém ... takže se mně osvědčilo, že za tu dobu, co to dělám, tak mně zůstal venku jeden jediný člověk, všichni ostatní, pokud se nevraceli do rodiny tak vždycky se vrátili na ubytovnu, do azylového domu, měli všechno pozařizované a vlastně naskočili a fungovali ... takže ... spousta z těch klientů jsou z té ulice ... aspoň teda u nás, no ... tak ono je to možná z 50 na 50 a je pro ně velice příjemné vědět to, že vylezou z toho vlaku ... když pojedou třeba z té Příbrami nebo z Plzně nebo i Břeclavi, což je u nás tady jako blízko ... ale jinak Příbram, Plzeň to je prostě cestování na celý den ... na druhý konec ... tak pro ně je příjemné to, že vijou, že když za šest hodin vystoupí z toho vlaku, tak nemusí řešit, co s nima bude, ale ví, že mají zablokované místo na azylovém domě, třeba, což je sice benefit u chlapů ... bohužel u ženské je to problém, protože my nemáme azylový dům pro ženy ... takže zatím jsem měla propuštěné pouze dámy, které se vracely a které se vracely domů a docela se děším toho, až se mi bude až se bude propouštět někdo, kdo nebude mít to bydlení a což samozřejmě dopadne tak, že půjde paní na ubytovnu, ale to není úplně žádná hitparáda, není to sociální služba a já jsem vždycky radši když oni dou do té sociální služby, ale myslím si, že pro ně je to hodně dobré, když vijou že, aha, vyjdu ven a vím, že půjdu tam ... druhý den se půjdu hlásit za kurátorkou, půjdeme vyřídit Úřad práce ... a i teď třeba teď ti co se vrací do té rodiny, tak jsou rádi, protože ví, že ta rodina jim se vším to jako ... i kdyby ... úplně nemůže pomoci ... já jim vždycky říkám, že je potřeba si uvědomit, že oni v té věznici byli v chráněném prostředí ... pro tu rodinu to bylo daleko horší, protože na ně všichni hleděli ... na ... co mají doma, že mají někoho zavřeného ... nedej bože, když tam byly děti, tak jsou děcka zlé, takže ve škole jim to určitě připomínaly ... a oni třeba teď, když se vrátí z té věznice, chtějí ještě někomu vykládat, co se tam děje, proto že tam nebyly jenom samé špatné věci ... samozřejmě ... ale ta

rodina to slyšet nechce, takže potom potom vědí, že mají zajištěnou psychologickou pomoc, jo, že když teda nepůjdeme spolu na kafe my a nevykládají to mě, tak mají zajištěnou rovnou psycholožku nebo psychologa, se kterým to můžou probrat a můžou mu povykládat ty věci, které by strašně ze sebe chtěli dostat, chtěli by to sdílet, ale nemají s kým ... takže vím, že ... si myslím nebo myslím si a doufám teda doufám, že pro ně je to ta motivace, že ví, že nejdou do ničeho neznámého a že je nikde nikdo nečeká ...

T: ... to znamená hlavně pro ten ... pro to období toho přechodu ženy z věznice do normálního života venku je důležité, aby tam byl někdo reálně přítomen, kdo jim se vším pomůže, doprovodí ...

P7: ... ano ... i kdyby to mělo být jenom to, že třeba jdeme na kafe ... no i kdyby si to pozařizovali všechno, ale prostě mají někoho, kdo jak kdyby ví plus mínus, co se dělo, co prožíval a kde byl, že nemusí vlastně si před tím člověkem hrát na někoho jiného, protože ten kurátor tam za ní jezdil a ví, v jakém stavu vypadala, že měla odrostlé vlasy a nebyla namalovaná, jo ... že si prostě nemusí jako úplně hrát na někoho jiného ... že může úplně v klidu dojít a říct ... jo ten den prostě to bylo šílené ... jo půjdeme na to kafe, povykládáme si o tom, že ... i jako tohle si myslím, že může docela pomoci ...

T: ... tak děkuju za vše, co jste mi řekla ... a mě by zajímalo, jakým způsobem na ty propuštěné ženy působíte Vy osobně ... Vy jste už ledacos řekla, ale je ještě něco ... jako co byste chtěla ... takhle na záznam ... sama říct? ... co těm ženám poskytnete sama za sebe?

P7: ... já doufám, že tu lidskost a to, že je neodsuzuju, protože podle mě, jakýkoliv sociální pracovník a u kurátora teda zvlášť by to mělo být tak, že mě absolutně nezajímá a nemá zajímat za co tam ten člověk sedí ... že je to něco ... já mám prostě pomoci každému bez rozdílu ... jestli je to za vraždu, za distribuci nebo za podvod ... mně osobně by to mělo být správně jedno ... já vlastně sice jak dostávám hlášení, tak tam ten paragraf je za co ten člověk sedí, ale já si to nehledám ... mně je to fakt jako šumák ... když mi to řekne, tak mi to řekne ... ale doufám, že na ně působím tak, že mi můžou říct cokoli ... můžou se mi svěřit s čímkoliv a ví, že je to mezi náma, ví že je neodsoudím ... ví, že prostě jim podám tu pomocnou ruku ... jakýmkoliv způsobem, že udělám první poslední ... navíc moje moji všichni vijou, že mě můžou volat kdykoli, já ten telefon vždycky zvednu, i kdyby si potřeboval jenom pokecat a tu pomoc nabízím i té rodině, to znamená, že oni častokrát dávají kontakt na mě té rodině a ta rodina potom, co se se mnou spojí a řešíme už i další věci, které se třeba ani jako netýkají toho ... od toho odsouzeného nebo té odsouzené ... takže vlastně ta pomoc je široká a vijou, že prostě ode mě se

vždycky dočkají ... pokud je to v mé moci, nejsem kouzelník, ale pokud to aspoň trochu jde a jako zatím mám takovou zkušenost, že si jako docela těší a a ten kontakt vyhledávají a i potom, i když už spolu třeba nespolutracujeme, tak mi prostě sem tam zavolají nebo za mnou dojdou já teda jsem věčně v terénu ale když se podaří mě chytit v kanceláři, tak se mi dojdou ukázat, jak se mají nebo nebo jdeme spolu na to kafe, takže doufám jako že já primárně doufám, že je to ta lidskost ...

T: ... a řekla bych možná i spolehlivost

P7: ... je to možné ... smích ...

T: ... dobře ... mockrát Vám děkuji za Váš čas ... za Vaši otevřenost ... za to, že mi předáváte spoustu svého pracovního náhledu na věc, což je pro mě velmi velmi přínosné, obohacující ... za to vám moc děkuji

P7: ... ráda ...

T: ... tak přeju Vám, ať se Vám daří ... nejen v práci, ale i v osobním životě ...

P7: ... moc Vám taky přeju, ať je to jenom lepší ... ať se vám podaří práce ... a ať je to k užítku ...

T: děkuju ... děkuju Vám ...

P7: ... nashledanou ...

T: ... nashledanou...

Příloha H

Rozhovor s participantem P8

T: Dobrý den!

P8: Dobrý den!

T: My teď spolu povedeme rozhovor na téma vzdělávání žen ve výkonu trestu odnětí svobody a můžete prosím potvrdit, jestli souhlasíte s nahráváním tohoto rozhovoru?

P8: Souhlasím ...

T: ... děkuju Vám ... mohl byste se, prosím, krátce představit?

P8: ... tak ... jmenuji se P. P a pracuji jako sociální kurátor na městský části Praha 1 ... pracuju od roku 94, což teda letos by mělo bejt 30 let a jednou z cílových skupin jsou lidé, kteří jsou ... proti kterým je nebo bylo vedeno trestní řízení ... to znamená i osoby ve výkonu trestu, jo ... odnětí svobody ... muži i ženy dohromady, takže pokud ti klienti nabydou zletilosti, tak pak přecházejí pod péčí sociálního kurátora

T: Mluví s Vámi ženy, které jsou buď v tom výkonu trestu a nebo jsou už propuštěné ... o svých pohnutkách, které je vedou k tomu, aby se účastnily nějakých těch vzdělávacích aktivit ve věznici?

P8: Já musím říct jako, že bych ty ženy a vůbec jako klienty ve výkonu trestu rozdělil do dvou kategorií ... jedné nebo do dvou skupin. Jedna je ta, který mě znají ... už z civilu ... to znamená, že to jsou většinou ty, který se tam do toho výkonu trestu znova dostávají, tam se vlastně některé věci ... bych řekl jako přirozeně nulujou , to znamená, že ty lidi, který mě neznají, mají potřebu zapůsobit víc a třeba, když zjistí, že já něco preferuju, což třeba vzdělávání preferuju, tak třeba mají i tendenci o tom vědět víc. Na rozdíl od těch lidí, který mě teda znají a kde jak se říká, už jako si nemusíme na nic hrát. Ale záleží na typu věznice, respektive na na na věznici ... i jestli ona jako sama jako no preferuje vzdělávání ... víme moc dobře, že špičkou je ... co jsou třeba Pardubice, kde teda jako je to pro muže ... kde je teda jako vzdělávání na více úrovních a kde podporují i různý jako vnější typy jako vzdělání nebo vzdělávání, ale jako není to tak častý ... nemůžu říct, že by každá žena, která jakoby je ve výkonu trestu, si chtěla jako nějakým způsobem jako zvyšovat kvalifikaci nebo vůbec jako chtěla se nějak jako rozvíjet. Ale taky se to trošku musím říct, mění, protože specialisti z těch, který ve výkonu trestu ... v těch věznicích jsou ... tak jako mají za úkol ty lidi různým způsobem

motivovat v rámci programu zacházení, aby jako na sobě pracovali, aby ta úroveň jejich jako už během výkonu trestu a hlavně po výkonu trestu byla vyšší, co se týká uplatnění a taky, což já jako beru jako podstatnou věc vzdělávání nejenom u lidí ve výkonu trestu, ale obecně i u většinové společnosti ... je to určité takový terapeutický prvek, kterej každýho z nás, pokud se vzděláváme, vede i k takovému sebevědomějšímu hodnocení ... jako pokud nestudujeme jenom proto, abysme měli nějakej titul, kterým bysme chtěli někoho jako mlátit do hlavy a předvádět se s tím, jako právníci ... tak je to vlastně takový jako překonávání sebe sama získávání nějakýho jako lepšího náhledu na svoje schopnosti a možnosti a taky samozřejmě potom ten společenskej prestiž ... to se ta společenská prestiž ten společenský status ...jako vlastně zvyšuje ...

T: ... a mluvíte teda jenom o vzdělávání, které zvyšuje nějakou kvalifikaci nebo úroveň vzdělanosti? Nebo mluvíte i o jiných způsobech ... možnostech vzdělávání nebo vzdělávání se?

P8: ... já to beru komplexně ... já si myslím, že se vlastně ještě ta moje generace relativně, to že vzdělání, je když se člověk vyučí, dělá střední školu nebo vysokou školu. V některých oborech, jako medicína, práva, tam to je automatický odjakživa ... v některých oborech se to teďka ty lidi ... ta naše generace ještě vlastně naše generace učí, že se musíme vzdělávat ... dokonce v sociální práci, když jsme propagovali zákon o sociálních pracovnících nebo snažili jsme se dělat osvětu, aby jsme získali jako podporu samotných sociálních pracovníků, tak tam vystoupila kolegyně, která řekla, já jsem magistra a kdo je víc a já už jsem už převzdělaná jo ... tak já to beru jako trošku úsměvně ... nechci tu toho člověka nějak snižovat ... je to jeho názor, ale myslím si, že to jako není pochopení vzdělávání, jo ... vzdělání a vzdělávání, jo ... já vím, že v továrně si člověk jako dělal u soustruhu ... celej život si s tím vystačil ... pak přišly NC ... to byly takový už počítačem řízený obráběcí stroje a ty lidi museli jít na docela složitý školení a měli pocit že mají druhou maturitu jo jo jednu maturitu a myslím si, že ta starší generace vězňů má ještě ke vzdělávání takovej takovej trošku odstup ... nechci říct ostych, ale vůbec nechápou, proč by se měli vzdělávat, že jo a možná, že už se to taky mění, díkybohu, novým přístupem firem, který na to dbají, že jo je to součást nejenom jako rozvoje profesního, ale nějaký firemní kultury, že ty lidi jsou vzdělávání a nejenom školení pro bezpečnost práce, ale i vlastně co se týká nějakých jako etikety a vůbec jako celkově jako pohledu na na tu danou profesionála na na na zákazníka a podle toho s kým se jako ty zaměstnanci setkávají ... takže pokud v té věznici jsou lidé, kteří jako specializaci, který jako vnímaj komplexní proces penitenciární péče, kde je působení na

klienta všema možnýma prostředkama a možnostma žádoucí, tak i vzdělávání musejí jako zdůrazňovat nebo zahrnout...

T: ... takže rozumím tomu mu dobře tak, že tím vzděláváním jako procesem rozumíte, jak aktivity vzdělávací, které jsou cílené na zvyšování nějaké úrovně vzdělanosti, tak i nějaké profesní další vzdělávání ... ale i třeba ty informální nějaké učení se, které hmm osvojuje spíše nějaké sociální dovednosti ... rozumíme si dobře?

P8: ... jo ... já já já bych to rozdělil do třech oblastí: vzdělání ... to znamená doplnění nebo rozšíření a tím zvýšení kvalifikací ... vzdělávání je průběžný udržování se, jo no ano kvality a tak dále zvyšování a pak samostudium ... a to to to pokládám za taky velmi důležité ... jenže problém vidím v tom, jak se pořád vracím k té starý generaci, že my se ještě neumíme samovzdělávat, jo ... že to jenom, že si jakoby v podstatě jako přečteme někde nějaký článek a pak už jsme chytrý jak rádio a všemu rozumíme ... není to samostudium že jo ... samostudium je cílené se vzdělávání v čemkoliv, co nám je ... pro nás důležitý abysme si jako nejenom jako se s tím seznámili, ale abysme se abysme tomu rozuměli, jo ... to znamená i třeba schopnost jako dělat si nějaké analýzy ... analytické a umět si analyticky na ty věci koukat jo A z toho dělat ty závěry jo ... a to nemusí být nutně jenom v oboru, kterej nás živí nebo jo, ale celkově jo, protože si myslím, že přestože dostupnost vzdělávání je tak obrovská a informací ... a to ... tak mám pocit, že naopak jsme díky tomu strašně jako zakrněli, protože ta dostupnost prostě je právě tak jako velká, že nás to nenutí si to sami hledat a přemýšlet o tom, co chceme ... naopak máme pocit, že je toho strašně moc a když se teda vrátím k tomu tématu tak i v těch věznicích samozřejmě nějaký nabídky jsou ... některý jsou naoko ... protože vězeňská služba se snaží jakoby držet krok s novými trendy, ale mám pocit, že ten přístup ještě není úplně tak progresivní jako třeba v Rakousku nebo v Německu nebo ve skandinávských zemích ... myslím si, že u nás bohužel to zkostnatělí ... zkostnatělý přístup je podobně jako třeba na Pardubický fakultě jo, že ještě pořád jako ty učitelé se učejí tím starým, jo frontálním způsobem nebo přístupem, že učitel jako jenom vzdělává, ale že jako nevede jako s těma studentama v diskuzi a k samostatnosti a to takže i v tom vězeňství mám pocit, že říkám je to můj názor jako jo ... že se velice pomaličku třeba ne tak specialisti ale jako spíš ten vězeňskej personál pročišťuje od toho, že vězeň je tam od toho, že má sedět až zčerná, jak si to myslí společnost, jo ... takže je to vlastně jakoby bohužel krátkozraký, protože čím víc kultivujeme osobnost toho člověka k těm základovým prostředím, protože vězení ... věznice je závadový prostředí ... tím lépe vlastně i já jako obsluha nebo jako personál z toho benefituju, protože ten klient je méně

agresivní ... jako méně náročnej jo a tak dále ... samozřejmě jsou typy, které jsou nevzdělavatelný, neovlivnitelný jo ... to bezpochyby, ale prostě není to homogenní skupina, že jo ... jsou tam lidé, kteří jsou i vysoce vzdělaní a to a třeba zrovna ty si myslím, že si jako nemusíme ani tak jako pořádně jako všímat, spíš jim nabídnout to, jo ... nemusíme už oni asi sami k tomu spějí už jenom proto, že si tím ukrátí ten čas a taky, protože se chtějí vrátit jako co nejrychleji do toho plnohodnotného běžného způsobu života po výstupu ...

T: ... děkuju ... jaké důvody ty odsouzené nebo už propuštěné ženy uvádějí, že je vedou k tomu, aby se účastnily nějakých tady těch aktivit a jaké pozorujete Vy?

P8: ... no tak já si myslím jako ... že to není vždycky ta touha primární jako bytostná ... jako se vzdělávat ... jo myslím si, že to je jako vyústění argumentů a situace, kterou oni pokud, tak pochopily, že je nezbytný, aby jako něco uměly něco věděly, že pak můžou být atraktivní atraktivnější nebo můžou dělat třeba něco, kde si vydělají opravdu víc peněz a nebo dokonce ... ale to je taková jako minorita, že budou dělat něco, co je baví, co je rozvíjí, jo ... protože přece většina z nás jako nebo záleží asi jak v jakým oboru, ale primárně by člověk se měl vzdělávat, aby se mohl uplatnit v tom, co ho baví a rozvíjí, že jo ... pokud tu možnost má, že jo ... jsou třeba regiony, kde to třeba nejde nebo situace rodinná nebo handicap nebo jako to všechno v tom může hrát roli, ale i představa, když si jako spočítáme kolik času strávíme v práci, což je možná i víc jak jedna třetina života, tak bysme měli dělat práci, která nás uživí, ale která nás taky baví a rozvíjí, že jo, protože ty všechny vlivy vyhoření a opotřebovanost životní a aj nějaká jako filozofie v tom hraje přece velkou roli, jo ... takže čím budeme dělat míň práci, která nás baví, tím víc jako budeme ... no budeme našťvaný, opotřebovanější ,všechno nás tak jako bude vlastně jako nenaplňoval a tak a naopak, takže jako je tohleco je třeba jako si myslím věc, kterou možná někdo může popsat ... jako požadovat jako zbytečnou vzdělávat nebo přesvědčovat ke vzdělávání lidí ve výkonu trestu ... tak jako si to třeba lidí myslej o těch bezdomovcích, protože já jsem zrovna měl ... dělal jsem rigorózní práci na reedukaci celkovou jako celkový jako celkovou reintegraci lidí bez domova a to vzdělání já jsem tam jako vlastně otevíral a přestože to bylo na první pohled jako až jako směšný se ptát, jestli by se chtěli dál vzdělávat, tak naopak ty lidi ... jako ty výsledky byly pro ty pro mě velmi jako mile překvapující ... oni oni by oni o to zájem měli ... většina třeba 60% dotázaných ... ale přirozeně podmiňují to situací, že by se musela změnit situace, že vlastně v tom epicentru toho problému to nechtějí nebo nemají o to zájem nemají tu chuť, motivaci, ale jo ale právě jo kdyby pochopili, že právě v týhleto situaci to

vzdělávání jim může pomoci se z té situace rychle dostat, tak by to možná bylo jako daleko větší jako progresu k tomu se vzdělávat pro ně ... jo v tom myšlení a tohleto si myslím ... že kdyby se povedlo v rámci těch programů a věřím tomu, že některé věznice na to jsou zaměřeny a individuálně některý ti pracovníci se tomu věnují ... ty specialisti ve věznicích ... tak věřím tomu, že tam ty výsledky jsou daleko větší, jo ... ty ne ty ne na papíře, protože v jako není to kritika, je to nějaká reflexe toho vězeňství, že ... hodně věcí se tam třeba snaží aby to bylo formálně splněno ... jako aby se nějaká kritéria splnily než jako skutečně, jo ... já třeba si myslím, že je lepší kvalita než kvantita, jo a že by to i to mohlo potom jako vlastně být jako sněhová koule, že, když by se jako dařilo opravdu přesvědčivý lidi, který jako se vzdělávají ,něco jim to dává, tak oni sami to budou jako reklamu vést jako pozitivní a budou přesvědčovat tím příkladem, než když jim tam někdo ze shora říká, jo pokud budete se vzdělávat tak to budete mít lepší body na podmíněný propuštění třeba jo, jo a to je právě ten způsob toho nahlížení na ty věci, jak říká Fromm ... být a mít ... jo, prostě, jo ...

T: ... takže ... když to shrnu ... tak Vy vlastně říkáte, že ve věznicích je třeba motivovat je ... třeba jakoby použít tu vnější motivaci pro to, aby se účastnili vzdělávacích aktivit ... jak formálních ... neformálních ... informálních ... sebevzdělávání ... a aby je to vlastně rozvíjelo a kultivovalo i jako osobnosti a aby to i zvyšovalo pravděpodobnost jejich uplatnění na trhu práce a ve společnosti ...

P8: ... jo

T: ... aby jim to taky třeba zkvalitnilo subjektivně jejich život ...

P8: ... přesně tak ...

T: ... a když se vrátím ještě k tomu vzoru ... té vnější motivaci v podobě člověka, o kterém Vy říkáte ... který se rád vzdělává ... pracuje na sobě ... a těm odsouzeným může být vzorem ... přirozenou autoritou v téhle věci, řekněme ... tak tomu přisuzujete vlastně úplně zásadní význam ...

P8: ... no já já tohleto vidím právě jako daleko efektivnější přístup než plošný, jo ... že že dobře jako když ten člověk prochází nějakým tím vstupním jako procesem po nástupu do výkonu trestu, že jo ... tak jako věřím, že tam ten člověk je zahlceny mraky informacema, nabídkama, jo teď neziskovky se tam snažej ... já jako kurátoři třeba píšeme dopis depistážní dopisy a tohle a když ten člověk jako a teď to nemyslím nějak jako pohrdavě pohrdavě a tak, ale i když jako si neumí v tom udělat nějaký systém a nějak se v tom vyznat, no ... tak tak to zahodí, protože si řekne ty jo ... jo ... jako dejte mi všichni klid, jo jo jste mě zavřeli, jo, že jo ... stejně tak jako je důležité, aby třeba se

ty lidi rozvíjeli i třeba formou vzdělávání ... tak je ale potřeba, aby se ty lidi rozvíjeli, ale tou mentální formou toho významu trestu ... jako aby pochopily, že ten trest je za něco, za co oni jako mohli, ať už omylem nebo záměrně nebo ale ... že vlastně jako v případě toho marnotratného syna, že on si uvědomí, že už nechce jako jako dělat tyhle chyby, kdy se chce vrátit jako do toho normálního života k tomu svému otci a tak tak tak vlastně je musí to být vyvážený a říct nejenom ... byste se měli vzdělávat, protože vám to pomůže ... to má v tom ale současně i s tím vaším vnímáním sebe sama jako potrestaného člověka, byste si měla jako uvědomit, že že vlastně jako existuje jako nový začátek a vy toho můžete dosáhnout ... ale jenom vy, jo ... nikdo za vás ... ale to abyste toho dosáhla úspěšně, tak to musí dojít k proměně mysli ve vás jako, jo a třeba tyhle věci, ve kterých my vám můžeme pomoci jako jako nějaké ... jako bych to řekl jako nějaké supr toho vašeho jako co vám chybí tak my to jako doplňujeme, že jo ... je to tak ... tohleto vám k tomu může všechno pomoci, takže vzdělávání nějaký ... jako rozvoj mentální a duchovní a tohleto všechno ... to vám můžeme nějak pomoci ... ale vy jste ten hlavní činitel, jo takže to, co my jako bojujeme právě s lidmi, který jsou dlouhodobě výkonu trestu nebo opakovaným výkonu trestu, čemu se říká prizonizace, že oni se vlastně jako přizpůsobí tomu jako vězeňskému způsobu a pak vězeňskému způsobu života ... tak oni pak tak uvažují, i když jsou propuštěni, že jo ... oni mají pocit, že když přijdou za mnou, já jsem ten, který jakoby zastupuje a ... vlastně my to musíme rozbít tenhle stereotyp v tom uvažování a v tom chování tím, že řekneme jako ... nebudeme jako reagovat ... jako co chcete ... já když nechcete tak v pořádku ... ale my tady jsme proto, abysme vám pomohli a dokud jako budete chtít pomoci, tak vám budeme pomáhat, jako jo, protože oni oni to mají tak zkratkovitě jako jako naučený, že když něco splním tak něco dostanu a to je ten cíl, ale ne to, že já jako teďka už jedu sám na sebe, pro sebe a že já to chci proto, abych jako vás nepotřeboval, jo ... oni uvažují ... tak my vás budeme vždycky potřebovat, protože vždycky něco pro nás zařizujete, že jo ... vy máte tu moc ... ale my se snažíme těm lidem vysvětlit ... protože vy máte tu moc a my jsme jenom prostě ta jako paralelní tady nějaká pomoc, která jako kterou můžete a nemusíte využít a můžete ji využívat, dokud ji budete potřebovat a když se to naučíte sami, tak na shledanou a budeme si jako posílat pohledy a budeme si jako plácet po rameni, jak jsme dobrý voba ...

T: ... děkuju ... a mluví teda ženy o svých těch pohnutkách k těm vzdělávacím aktivitám ... udávají nějaké nebo vůbec o tom tak spíš jako nemluvej ... vyslechnou si vás ...

P8: ... oni jako ... to je právě jako ... když já tu ženu znám jako z předešlý spolupráce, tak tak si myslím, že pokud o tom začne mluvit, tak že o tom mluví víc jako už jak jsem prvně říkal ... už se známe ... ale pokud se neznáme, tak o tom pokud já na to navedu, oni pravděpodobně o tom sami nemluví, i jako jo, spíš když já je třeba na to navedu, tak oni zjistí, aha, jo to ho zajímá, on to chce slyšet, tak já mu udělám radost jo nebo já to udělám, budu mít z toho nějakou výhodu, že jo ... jestli o tom začne mluvit, jo ... ale když já řeknu, jo to sice hezky mluvíte, pěkně, ale je to pro vás jako samotnou jako tak důležitý? Pokud to pro vás samotnou není tak důležitý, tak mi to neříkejte, mě to pak nezajímá, protože jak ... jo to narušení toho zaběhlého stereotypu říkám nem že by mě to nezajímalo jako, ale jako pak pak to k ničemu nevedem když to budete dělat pro mě nebo pro někoho ... můžete to do do určitý míry dělat pro někoho ... může to být ta motivace, ale předně musíte dospět stejně k tomu, že to děláte pro sebe ... to není sobectví ... to je ale důležitý, že vy to chcete dělat a že to je vaše přesvědčení ... jo ennm ...

T: ... děkuji ... a jak hodnotíte přípravu propuštěných žen pro běžný život? ... tak něco jste už zmínil ...

P8: ... už tu už jen je to trošku jednodušší, protože těch věznic je méně, že jo ... takže ty jako ty přístupy těch věznic se dají jako říct, jako že že není tak problém, jako se v nich vyznat ... jako třeba u těch ale jako pomaličku se to zlepšuje, jo ... to to fakt ... jako se musí jako přiznat, jo i když třeba za těch 30 let, kdy došlo, když začlo k docházet k humanizaci českého vězeňství, což před těma 30 letama se nevědělo, co to vlastně je, jenom se myslelo, že když se natrou jako stěny na červe ... a na na na na barvy a dají se jim jako hezký jednotný jako uniformy a ... jo ... a třeba se prostě místo nášlapného záchodu udělá místa. takže to je ta humanizace, že jo ... tak teďka už si myslím, že už jako se jako hodně jako změnilo k tomu, že jednak se tam jako víc pouští ... jako ten ten spolu spolupracující jako subjekt, což jsou ty nestátní neziskovky. který tam vnášejí nutně jako tu humanizaci, že jo, protože ta vězeňská služba se nemůže chovat úplně jako bez kontroly, protože ty ty ty neziskovky jsou určitá kontrola, že jo a pak jako jsou různé projekty, který i třeba ministerstvo spravedlnosti a další resortní ministerstva jako jako jako tu vězeňskou službu jako otevírají nebo připravují nebo začleňují do toho ... jo, že už jsou větší třeba komplexnější strategie, jo ... třeba když sem přišli Norové, tak vznikla, že jo jako norská- česká spolupráce, Norové sem dávají evropské peníze z norských fondů, evropské unie, jo ... dává peníze, jo ... a to to to přispívá k tý humanizaci a k tomu zlepšení těch podmínek v tom vězení, ale jako říkám, jde to asi pomaleji než by bylo potřeba, než než bysme si přáli, jako jo, ale jde to jo, takže já chci

říct to, že že je možný, že přicházejí, ale já to neumím jako úplně jako objektivně
zhodnotit, protože na to nemám žádný jako validní výzkum, ale jo, ale je možný, že
přichází daleko lépe motivovanější a připravenější, než tomu bylo třeba v těch 90. letech
jo ...

T: ... myslíte ty od odsouzené ...

P₈: ... odsouzené ... ano ...

T: ... a motivovanější a připravenější na co?

P₈: ... na to ... že že jakoby budou muset jako obstát ve velké konkurenci. jo a
i když třeba se teďka říká, že se hledají, jako že nikde nejsou lidi. ale my si musíme jako
přiznat, že naše společnost je velice punitivní a že v podstatě někteří zaměstnavatele ani
nezajímá za co ten člověk seděl ... a že že má záznam v rejstříku trestů ... tak nemáme
zájem ... takže oni ... a to doufám, že i v těch věznicích i my jako se snažíme jim
vysvětlit, že budou muset jako ukázat, že si to zasloužej, jako jo ... třeba už jenom tím,
že si řeknou tak si mě vyzkoušejte nebo jo ... i nějakou takovou jako drzostí, jo, protože
třeba víme, že Rubikon centrum dělá takový ty snídaně nanečisto, jo ... že že že ty
propuštění můžou snít s budoucími zaměstnavateli a ty můžou dávat nabídky, jo ... je
to opravdu jako na ... ? ... kde se sejdou a že si tak jako sednou a ty zaměstnavatelé
řeknou, koho sháněj, jak si představujou toho budoucího zaměstnavatele, zaměstnance a
tyhle ty lidi, který mají ten záznam a oni o tom vědí ... tak se tak jako ptaj a zjišťujou,
koho kdo by se chtěl nechat zaměstnat, jo, ale to je taková jako bych řekl jako spíš jako
třešnička, jo není to prostě takhle jako automaticky, spíš to je tak, že ty lidi jako třeba,
když přijdou za kurátorem nebo do nějakých jiných neziskových organizací, tak hledaj
hledaj ... a a k tomu se obvolávaj, jo a zjišťuje nebo posílají se ty lidi a zjišťujou jo že
že to není jednoduchý se nechat zaměstnat, jo ... třeba některý ty agentury, ale to není
naš primární cíl, už jako si řeknou, my bereme i lidi se záznamem, jo že že ty, co nám tu
práci jako si u nás objednávají nebo co se u nás objednávají, ten náběr těch ... nábor lidí
... řeknou, dobře nám je tady na tyhle ty práce stačilo, že nemůžeme sehnat vůbec nikoho,
tak i lidi, který mají záznam v rejstříku trestů , jo ... ale nám nejde o to, aby ty lidi pod
agenturama, protože tam už dochází k určitému jako deformaci toho zaměstnaneckého
vztahu, že jo ... nám jde o to primárně, aby se ty lidi mohli zaměstnat dlouhodobě,
samostatně se rozvíjeli, aby právě nemuseli páchat trestnou činnost, že jo ... takže ale
samozřejmě, některý lidi jsou takoví, že naopak ta agenturní jako zaměstnávání, je pro ně
jediný možný řešení, jo že ... nikde nevydržej dlouho a to ta ta fluktuace by u toho
klasického zaměstnavatele byla spíš jako ke škodě, jo ... takže já já to nechci jako říct,

jako takhle to je je správně, ale když se vrátím na začátek té vaší otázky ... minimálně vědí, že to nebude jako jednoduchý, když přijdou tak, že hned přijde jako zaměstnanec jenom někdo, jenom proto, že jsou propuštěni, že jim chce dát šanci druhou, jo takže tohleco některé ty ženy vede k tomu, že musí být lépe připravený a některé ty ženy ... třeba když se ptají v rámci toho, když se, když přijdou poprvé na první návštěvu, jestli třeba na úřad práce tady nemohou zajistit nějakou rekvalifikaci, jo ... bohužel úřady práce jsou v tomhleto v současný době trošku impotentní, jo a není ta nabídka velká, pokud je, tak jsou ty podmínky velice jako jako těžko uchopitelný pro lidi, který jsou po výkonu trestu, jo, protože jak jsem říkal, že tam je nejhorší problém v té hlavě, který tam vznikne během toho pobytu a během toho procesu, ale i tak jako prostě je to jako ta rekvalifikace, jako jo ... je ... bych řekl, jako že kdyby ten systém byl daleko víc jako životaschopný a to, co my jsme se v rámci v rámci Koncepce vězeňství do roku 2025 snažili rozpracovat, aby právě jako tyhle ty lidi vracející se z výkonu trestu byli v kategorii hodný zvláštního zřetele osob, kde jsou třeba matky s dětma, jo ne protože se s nima musí dělat v rukavičkách, ale protože oni nejsou schopni naplňovat všechny ty podmínky, jo běžní lidé nebo jako lidem jako běžný situaci tak ta by se i vlastně mohla daleko víc zohledňovat to, že jakoby fakt jako tak rekvalifikace by měla bejt taková jako závazná jako jako možnost nebo povinnost jeho úřadu práce těmhletem lidem nabídnout nebo závazná rekvalifikace musí bejt jako uplatnitelná, to znamená musí v té oblasti, kam se ten člověk vrací v tom regionu bejt taková rekvalifikace, aby se dala uplatnit, že jo jo ... těžko jako dělat rekvalifikaci na automechanika mechanika leteckých motorů, když tam není třeba letiště, jo ... ale to říkám ... jako příklad to je hloupej, ale takže ono to není tak jednoduchý, ani z té druhý strany ... nicméně, myslím si, že jeden z faktorů, kterej by snižoval kriminalitu a recidivu, by bylo, kdyby ty lidi mohli se jako mít daleko větší možnost rekvalifikovat ...

T: ... a vidíte tu možnost nebo tu ... ten potenciál v tom, že by ti lidé se mohli jenom rekvalifikovat na pracovní ... někam ... na nějakou pracovní pozici a nebo i v osvojování nějakých jiných dovedností?

P8: ... jo tak to už jsme ... to musíme dál ... jako, jo ... samozřejmě by bylo fajn, kdyby tam mohlo bejt něco jako nějaký vzdělávací programy ... výběr ... možnost z výběru vzdělávacích programů, víte jako jako působí III jako že jo to je jako známý jako působí negativně prostředí věznice, ulice nebo drogový scény na člověka, tak stejně tak jako nezaměstnanost působí negativně na člověka, že jo a já vím, že prostě bohužel jako ta situace je opravdu tristní ... jako na úřadech práce ... ale kdyby politika zaměstnanosti

zahrnovala tenhle ten rozměr, o čem se bavíme, o začátku dalšího vzdělávání nebo i jako já jsem třeba měl v té své práci i možnost nějakých hypotetických otázek jsem zkoumal, jestli ty lidi měli ... jaký měli druhy zálib koníčků a jestli nějaký rozvíjej jako v současné době a jestli by nějaký rozměr, až by se ta situace změnila, jo ... samozřejmě jako pokud ... když nepočítám pasivní sledování televize v zápasu ve sportu, tak nikdo ty koníčky, který měl před nemohl rozvíjet ... neměl možnosti ani chuť, jo ... a tam byl chlapík, který byl jako inteligentní a tohle on říkal, že byl speleolog a já jsem říkal, no a kdybyste a to je právě možná taky jedna z odpovědí na tu vaši otázku ... já říkám, no a za určitých podmínek materiálních, třeba byste se k tomu vrátil? A on mi řekl ... no to asi ani ne, protože oni by věděli, že já jsem prostě najednou jako daleko za nima, co se týká novějších jako poznatků a proto bych se musel do vzdělávat, jo ... takže nejde jenom o ty podmínky materiální a to, že by jako znova mohl jako jezdit po těch jeskyních, ale že jo, ale to byl jako výjimka, že jo, který to takhle jako uměl pochopit, jako že to není jenom materiální věc a to a což se zase k té vězeňské službě, že často tam nebo to je jenom jako zajistit nějakou materiální věc, jo ... takže půjde tady nějaký prostě kroužek ... já nevím prostě modelování, tak zajistíme jako místnost a to, ale to jestli prostě jako ty lidi, jako co chtějí vlastně modelovat nebo jaká kvalita toho modelu bude, to už jako je sekundární, jo ... takže no ... ale třeba jako když vidím třeba Pardubice ... já jsem měl třeba vězně klienta, který byl vězeň a on on on říkal, já tady vyzobávám všechny kurzy, co jsou tady jo, takže se naučil úplně ... ? ... pak tam byl ... pak tam měl nějaký program, já už jsem to zapomněl, ale prošel třeba rekvalifikací, ale já jako nebylo to a on to zdůrazňoval ... nebylo to jenom proto, aby dostal jako kladný hodnocení na podmíněný propuštění, protože on měl vysoký trest, takže mohl si žádat až po dvou třetinách trestu, ale bylo to proto, že on jako si tím krátil čas, jo ... měl teda ten handicap, jo a to ale vlastně uvažoval jako vysokoškolák, i když vysokou školu neměl jo že ... jo chci říct to, že vlastně většina vysokoškoláků se jako vzdělává nebo zajímá o vzdělávání ve vězení, protože oni to cítí jako jako nezbytnou součást jejich života, takže se chtějí vzdělávat a kdy jindy, než když jsou zavřený, že jo ... tam toho času je daleko víc, jo není to jako když pracují a mají rodinu, že jo

T: ... jasně ... podle vašich zkušeností ... s jakými obtížemi se propuštěné ženy venku nejčastěji potýkají ... kromě toho uplatnění na trhu práce ...

P8: ... no a tak samozřejmě jakoby i to veřejné mínění je daleko kritičtější a daleko více jako jako daleko méně odpouští ženě, která má záznamy ... jo právě proto ... jak je sice ... ženy jakoby pořád v té společnosti mají nižší ... jako já nevím uplatnění, třeba

jo, to se týká třeba zaměstnání mezi mužema nebo v tom mužském prostředí, že jo ... tak tak se ale pořád bere a vnímá žena, jako že je rozumnější schopnější a tím, že má jako větší jako nějaký genetický předpoklady, pro tu soudržnost rodiny, protože je odolnější ... jako tak pak jako co to je za ženu, že byla ve výkonu trestu, že jo ... jako jako předsudek, že jo no to nálepkování ... tak ona asi jako bude nějaká poběhlice nebo no, kdo ví, co ... takže oni v tomhle to mají těžší, jo ... víc si ten muž řekne ... více řeknete, no tak je to nějaký Lojza nebo prostě jo zlobil, nebo jako je to lump, ale dobře, tak mu dáme šanci, ale u těch žen, jako tam si myslím, že tohleto je to těžší ... pak samozřejmě to mají těžší, pokud mají děti, pokud mají rodinu, jo ... jak navázat, jak se s nima prostě jako dát dohromady, pokud jako ta rodina o to má zájem ... pokud vůbec mají právní vztah, jo, aby se mohli vrátit k rodině, že jo ... jakoby jim ty děti nebyly daný do ústavu nebo do výchovy otce nebo prarodič nebo rodičů otce nebo to ... a a oni najednou nemají přístup, protože ta rodina řekne, ne ne ne, ty jsi jako udělala to a to a teďka my ti děti nechceme dát, myslím jako že jim bude ubližovat nebo tak ... takže to bych řek, že ještě možná jako číslo jedna jako problém, pokud tam ta rodina je, tak to je asi největší problém, protože ty ženy často o tom minimálně mluví a asi to tak jako je, že je ta motivace jsou ty děti, že jo ... to vrátit ty děti a né už tak manžel, partner, ale spíš ty děti, že jo, aby se jim mohly vrátit, což je přirozený a logický, takže rodina děti ... uplatnění se záznam trestu jako žena a pak bych řekl jako celkově možná jako jestli teda ty ženy o tom tak uvažují, podle toho kolik je jim let a tak a jak ještě další jako nějaká jako ta pa partnerské dráha, jo ... jestli si najít a to a to taky, že jo ... jako jako ... buď budu lhát, jo a neřekne ... přiznám se, že že jsem byla zavřená jo a nebo si najdu partnera, kterej byl taky zavřenej ... ona existuje i seznamka lidí, který jsou jejich ... jo tak to tak nějak takový jako že už dneska ty možnosti jsou ... jako se třeba nebo se seznámili v tom výkonu trestu, jo nějak jako ... a i když nejsou věznice smíšený, jako že by se potkávali, ale oni si tam jako tak mají různý cesty jak dát jeden zdroj ... no takže to je to ... jsou tři věci a tři okruhy možných problémů, kde jsou ty ženy jako nějak jako znevýhodněný, protože ono ono to není jenom ... ono se jenom neříká ... není to jenom nějaký demografický fakt, ale uplatnění jako muže je vlastně jako větší než ženy, jo ... protože jednak muži umírají dřív, že jo, je jich míň jo ... tím pádem ... a těch žen právě tím, že jim ty chlapi umírají třeba dřív, tak jich je víc volnejch, jo ... takže tady se nabízí jeden zdroj pro toho muže uplatnění většího než ženy ... mužů, že jo a dneska teda to není jenom to dneska, to jsou rozvedený, jo to v těch jako může víc proč ty ženy jsou neboť muži jsou sami nebo ženy jsou samy a to je to možný ... ale ale tady tady se fakt jenom

domnívám, že to je to, že ta žena, že ten muž, když jakoby se řekne, ale ona byla zavřená, je tak jako ... a můžu se o něj opřít nebo co se může stát, jo ... že možná to podezření u těch chlapů je větší než naopak žen vůči mužům, jako jo ... a říkám to je moje nějaká jako domněnka, pocit spíš pocit nějaký vyložený, takže problémy jsou velké a my třeba jako zrovna speciálně kurátoři nebo i další ... neziskovky, který dělají postpenitenciální péči, musej mít komplexní nějaký přehled o tý situaci po výkonu trestu ... proto je důležité pracovat s těma lidma během výkonu trestu a mít ty informace, co může bejt i možnej nějaký kriminogenní faktor, jo, kterej by mohl ovlivnit znova páchání trestní činnosti ... půjdeš ... ten člověk nenajde to uplatnění nebo je zklamanej s tím, že ty představy, který měl, jaký bude, jak to bude vypadat po propuštění, se nenaplnily a naopak jako ten scénář je daleko černější a hlubší, jak si řeknou ... tak já na to rezignuju a já to nemám zapotřebí a tak jdou páchat trestnou činnost, že jo ...

T: ... děkuju a podle vás ... v jakém ohledu může mít to vzdělávání ... ty vzdělávací aktivity ve věznicích příznivý vliv na překonávání těch oblastí, překážek, které jste vyjmenoval? Je tam vůbec takový potenciál?

P8: určitě určitě ... tam je už, jak jsem říkal ... právě jednak sebevědomí jako lepším, jo, protože já nevím jako teďka třeba to nesouvisí s tím, ale teta mojí manželky přišla a oznámila nám, že jde studovat, tak mě to samozřejmě zajímalo, že jakože jí bylo 70 a říkám a co? Psychologii ... a já jsem si říkal ... psychologie dálkově ... jako a ... no já jdu na univerzitu 3. věku, ale jako já se tomu nevysmívám, naopak jako ... protože moje tchýně by taky potřebovala, aby se trošku jako zkultivoval... tady jako druhý lidi a vůbec jako názor světonázor a tohle ... a ona to fakt brala, jako že si jde udělat vysokou školu a že bude psycholog, ale jako sama řekla, že to nebude vykonávat, jako jo, naštěstí to pochopila, jo a ale jako brala to tak, jo ... to sebevědomí najednou bylo vyšší i oproti té starší sestře, která jí vždycky tak jako, jo, brala jako dávej na tebe pozor, i když už jí bylo 70, že jo jo a takže já si myslím, že že ten člověk jako už třeba si řekne, jo já jsem ... jo třeba šička, jo ... a to jsem třeba vždycky chtěla nebo já jsem švadlena, jo i když má třeba jenom kurz, jo a ještě třeba to pořádně nedělala, jo ale já jsem švadlena, zní líp než já jsem neužitečná, protože jsem nedokončila vzdělání, protože mě vyhodili nebo... takže sebevědomí a nějaký posun, i když třeba malinkej v tom společenským společenský prestiži a další věc je ta, že já jsem dokázala, že něco dokážu, takže možná, že budu víc schopnější něco dokázat i venku, jo ... když už jsem to jednou zkusila a vyšlo to, tak já to zkusím venku ... třeba mi šička nebude k ničemu, ale třeba mi někdo nabídne, že se můžu vzdělávat ... třeba že si můžu udělat to oprávnění na vysokozdvížený vozík,

což je velice žádaný a díky tomu ty lidi získají i třeba benefitem ubytování, jo, protože všude jsou sklady a všude potřebují ... a těch lidí je málo, tak ona si řekne, vždyť já už jsem vlastně něco dokázala, tak já to můžu dokázat znova, jako jo ... takže si myslím, že v tomhle to rozhodně může být nějaká jako výhoda, jo, ale pořád se bavíme hypoteticky, pořád musíme se bavit o tom, že tohle se těm lidem musí říkat už v tom výkonu trestu, jo, ale já neříkám, že to tam nedělají, jo já jenom chci říct, že že že že tohle jako vidím jako velice důležitý a nezbytný pro to, aby ty lidi, i když třeba tou rekvalifikací neprojdou, ale aby to pochopili, aby si řekli, i když se tomu třeba bránějí, jo, tak si řekneme, ono to je vlastně nezbytný, jako třeba ta naše generace sociálních pracovníků, když se jim říkalo po roce 2016, už nebudete moct dělat sociální práci a oni to pořád nebyli schopní pochopit ... řekla dyť kdo je víc než já, já to dělám 30 let, jo ... ale právě jako jo 30 let jako ale a co a co o tom víte, krom toho, co děláte, že jo jo, jako jaký znáte teorie nebo jak znáte různý jako jiný jako přístupy a takhle, jo ... ty lidi je potřeba ... on je jako nějak jako dobrý v uvozovkách jenom v nějakém jako omezeném jako výseku a najednou, kdyby je chtěli dát na jinou pozici, jako udělat něco jinýho v té sociální práci, nebudou to schopní dělat, jako jo a to je potřeba jako vysvětlit, i těm lidem v tom výkonu trestu ... můžete mít třeba maturitu a to vám nic nepomůže, jo maturita, jo za sociku, maturita byla taková jako bakalář, by se dalo říct šla dolu a ... ? ... nic dneska, jak kdo nemá bakalář nebo jo, tak vlastně v určitých oborech, no tam ani nedostanete, že jo jako nemáte to jako jo ... pardon to je zvonek ... já otevřu jenom ... jo, takže já si myslím, že vlastně ještě bych řekl jako, aby sem pořád neodbíhal od tématu, že nesmírně důležitá je příprava na to, aby ten člověk pochopil, proč se má vzdělávat, že najednou je vhodná nabídka a jakoby nucení těch lidí do toho, nebo podmiňování nebo jenom jim vysvětlovat pro a proti, ale aby je na to ten člověk, aby je na to připravovali, ptali se jako, jak to mají s tím vzděláváním, jestli třeba tam objektivně necejtí nějaký blok, kterej získali třeba na základní škole, jo ... mně třeba učitelka natrhla ucho, protože jsem ... jako dodneška píšu chyby pravopisu a ona, když jsme opravovali diktát, tak jsem udělal tu samou chybu a tý jo ... ona si myslela, že to dělám schválně, takže používala moje ucho jako jako násadku a aby mě tu hlavu o tu tabuli jako to ... a jo je ... a že do dneška vlastně jako, když napíšu nějakou chybu a někdo mě na to upozorní, jo, tak tak ten blok tam jako cejtím, jo ... ale už to mám samozřejmě jako nějaký jako zpracovaný, ale jenom spíš dneska už se tomu zasměju, ale chci říct to, že tam můžou být traumata, jo a to může bránit těm lidem, aby se dál vzdělávali i když je logický, že jim to pomůže, že jo ... logicý to může být, ale fakticky je to překážka takového charakteru, že že

pokud bysme ty lidi do toho nacpali nuceně, tak prostě budou prožívat neudržitelný muka třeba, jo a může nám to připadat sebe jednodušší to vzdělávání nebo sebe dostupnější, ale pro ně to může bejt problém ... že jako ty lidi ... jako motivovat nejdřív ... jako zjistit a motivovat a nabízet, aby vlastně oni dospěli k tomu více či méně. že to chtějí především oni ...

T: ... že jim tím vlastně zvyšuje sebevědomí ... sebedůvěra ... sebejistota ... a oni pak můžou autonoměji fungovat ...

P8: ... vždyť si jen vemte, jak psychologicky pomáhá vězňům ... to třeba u těch žen tak konečně není ... ten ale posilování, že jo ... tam je to vidět, že jo a pak to vedlo k tomu, že vlastně vězeňský personál si musel začít jako zase taky posilovat, protože najednou zjistili, že ta převaha těch vězňů je větší ... tohle ale tam je to takový jako markantní, že jo, to je vidět ... ale vzdělání nebo vzdělávání tak vidět není ... na první pohled ... i když je vidět, že jo po nějakým jako delším rozhovoru potom s tím člověkem ... a říct jim tam ... vysvětlit ten dodatek, i to, že jako ta ta ten žargon a ta mluva, tu šikovnej personalista pozná, jako jo i jo ... já třeba pak u lidí bez domova ... oni jako sedí ... třeba ty, když přijdou z těch pohovorů, jak je možný, že oni mi řekli, že jsem na ulici, když oni to nevěděli, jo ... protože jo vlastně se to jako to jako psychologii komunikace dá jako rozpoznat ... nemusí zrovna vědět, kolik, jak dlouho na ulici je, ale zjistí, že tam jsou nějaký ... že jo jako odchylky ... nejenom v mluvení, ale i v názorech, jo a jo takže vlastně nemá ... tak to je pořád ... pípí telefon ...

T: ... omlouvám se ... telefon ...

P8: ... ne dobrý ... já jenom, jestli nám nekončí ten ten ... ta ta odsouzená, jako když pochopí, že to vzdělávání tak ji vede k lepší přípravě, jo i v tý komunikaci, jo, tak pak to vlastně může být daleko zase lepší jako progres na tu motivaci, jo ...

T: ... identifikujete vy ... jako člověk pomáhající profesi nějaké vědomosti ... a teď cílím nejenom na vědomosti, ale i dovednosti ... které propuštěné ženy postrádají?

P8: ... zrovna si myslím, že třeba asertivita ... že tohleto ... že tam často přemáhají víc jako emoce, jako ... no ... a a i někdy jako takový to jako nešikovný jako neohrabaný jako a sebeobhájení ... jo to ... my jsem měli právě projekt díky evropským strukturálním fondům ... právě pomoc lidem se záznamem v rejstříku trestů, který si shání práci, jo a tam to my jsme to nacvičovali ... vyloženě na kameru, aby oni viděli, jak se třeba ... jo ... je to ... jako není problém jako říct a teď se naučit nějakých pár frází, ale pak ten zaměstnavatel řekne něco, co ty lidi nečekají, jo nebo se dotkne nějaký oblasti, která jich se dotkne, tak že je to rozhodí, že jo nebo jim řekne no hele, jo mně se nezdá ... máte jo

já nevím ... jo máte prostě divnou mluvu nebo jako vypadáte zvláště nebo, jo ... tak abych teda, aby se ten člověk uměl obhájit, protože někdy to může bejt třeba jenom jenom zkouška toho zaměstnavatele, jestli ten člověk to umí, protože bude třeba vystavený situacím, kde se tady s tím bude setkávat, jo ...

T: ... hm ... aby to ustál ...

P8: ... no ... ano přesně tak ...

T: ... takže vidíte tam deficity v té asertivitě ... a ještě něco byste byl schopen identifikovat?

P8: no no no ... já tam vidím pořád ten deficit toho prostředí a tý délky toho trestu, že čím dýl v tom trestu je, tím se jako déle bude bude ten člověk dostávat z toho trestu, jaký to je to ty prizonizaci nebo to ovlivnění toho chování jako jo ... že v tomhle to vidím to vidím jako podstatný tohleto ... jo jo ty hodnoty zase jako obrátit a získat a zjistit, že hodnota není jako účelovost, ale opravdovost jo ...

T: ... autentičnost ...

P8: ... ano, ano, autenticita ...přesně tak, no ... a ještě vidím ... jako aaa možná ještě zase se vrátím ... možná tam vidím i právě tu schopnost nějakou ... jako nemyslím jenom jako vysoký IQ, ale jako takový nějaký přirozený inteligence sociální inteligence, jo ... jak ty lidi jsou schopný prostě se prezentovat, navazovat ty kontakty, jo prostě ... jestli to byl problém už před výkonem trestu nebo jestli ten problém vznikl během výkonu trestu, jo a tohleto zase jako to jsou nějaký jako oblasti, na kterých se musí ten proces tý penitenciární penitenciární péče zaměřovat, jo musíme si takhle, že jo ... my si musíme uvědomit, že ten člověk nebude připraven jenom tím, že mu skončí trest a že my mu řekneme, kde získá peníze a ubytování a tohle, ale že, jo protože ... že jo ... ta efektivita v tom jednání mezi těma organizacema, který se lidem snaží pomáhat ... jako je důležitá, že jo ... aby pak ten sociální pracovník neřekl, hele ono to s ním nemá cenu ... to je prostě těžký jako ... jo jo jo, aby pořád jako, no aby, i když to třeba jako patří k naší výbavě, že jo jako jako ... vnímat jedinečnost toho člověka ... podporovat ... bla bla bla bla jo ... tak stejně na nás působí to, jak ten člověk se chová, že jo a když přijde ... fakt jako jo hulvát nebo jo hloupá jako reakce ... to tak prostě na nás to taky jako na nás působí negativně že jo jo ... takže jo ... ale to je těžkej proces, kterej nemůže zajistit jenom vězeňská služba ... jako jo ... to to bysme byli jako zase na ně moc náročný, jo ... to musí bejt celkově proces, jo i a a jsme už u soudnictví ... u toho procesu toho trestního řízení, že jo jak se k nim chovají policisti, jak se k nim chovali soudci, že jo ... to všechno na to působí, že jo jo a touto ...těch skandinávských modelů, kde prostě ten klient, i když

je odsouzen, tak pořád je to partner ... a u nás je to pořád jen odsouzenej ... jenom ... jo ...

T: ... děkuju ... takže ...

P8: ... jsem toho už asi řekl ...

T: ... odpověděl jste mi na několik dalších otázek ... děkuju vám za to ... mohl byste mi říct, co by podle vás mohlo být takovou tou žádoucí motivací, pro ty odsouzené ženy nebo už potom i propuštěné ženy, aby se jim snáze vstupovalo do toho normálního života venku? Vy jste říkal, že je třeba, aby tam byla ... že podle vašeho názoru je důležitá ta vnější motivace ... ideálně nějaký člověk, kterej by jim byl vzorem a pak ještě jakoby ty ženy dál motivovat ... nejenom tím, že jsem nějakej vzor ... ale myslíte si, že je možnost ty ženy nějak motivovat tak, aby se ještě hýbala ta jejich vnitřní motivace?

P8: ...ono tady asi to nejde jako nějak jako plošně univerzálně ... tady se to musí nějak diferencovat, jak jsem říkal ,právě že některým ženám právě záleží na na tý rodině, na těch dětech, jo ... tady vidím jako jako třeba velkou snahu organizací, jako je třeba Voluntee nebo Podané ruce ... jako aby pravidelně návštěvy byly ve vězení, aby i když ty děti jsou svěřeny do výchovy otce, tak aby dítě mělo možnost za tím odsouzeným, odsouzenou dojít, jo, aby tam nedošlo k úplnému přerušení, protože to snižuje tu motivovanost, jo ... může snižovat ... u někoho to může podporovat, naopak, ale spíš to snižuje, že jo, protože oni nevědí co ty děti jako jak jak je přijmou, jestli už je nebudou jako cizí a partnerky nových jako partnerů a tohle to v tom může hrát roli, takže i si myslím, jako i když je to těžký, já jako ... pro mě třeba jako jako, že si to člověk to neprožije, neví jaký to je, ale i ten otec, který má ty děti ve výchově, musí respektovat to, že že ten druhý rodič, který třeba nefunguje nebo nebyl dobrým rodičem, ale pořád je to rodič, jo ... takže ty děti by měly mít možnost, aby jim to pak třeba nevyčetly, že že že neznají toho druhýho rodiče, byť třeba něco provedl ... jo taky si musíme jako říct, za co tam ten ženy jsou, že jo ... jako většinou to nejsou nějaký masový vraždy jo ...dluhy za neplacení vyživovacích povinností nebo tohle ... takže ty jo ... to jsou jako běžný situace, který nejsou závažný nebo jsou prostě jako takový pochopitelný, jo třeba ...nebo dá se to jako na tý mapě těch problémů, který jako toho člověka přivedou do toho vězení rozpoznat a pochopit, jo no a takže myslím s,i že tohleco je nesmírně důležitý, pokud má ta žena děti, tak aby ty děti mohly navštěvovat, jo a nebo nějaká komunikace třeba přes Skype, jo nebo dneska určitě možnosti jsou, že jo to to beru jako velice důležitý a musím říct jako kvalitní jako na na na ... jako pochválit že ta vězeňská služba ty Skypy jako provozuje ... oni pochopili, že to je i levnější, jednodušší, jo ... že to je výhodný,

ale dělají to jo jo ... což k tomu taky napomohl covid i to ... že my se takhle bavíme ... taky k tomu napomohl covid, že že ... než hledat nějakou jako složitou jako cestu, jak se sejít, tak tohleto je jednodušší, rychlejší a operativnější, no a pak u těch žen, který právě jako nikoho nemaj a ... třeba nemaj ani ... ty děti tak tam si myslím, že je potřeba o tom přemejšlet a tam je potřeba zapojit právě nějakou jako tu širší spolupráci, ať už s okolím toho člověka nebo s organizacema, který se tím člověkem zabývaly, znaly ho a to aby aby se ... jakoby vznikla nějaká jako neříkám jako případová studie, jo nebo pořádnou ... případová jako komise komise případová skupina a to je ještě dost dlouho jednak, ale aby ty lidi si řekli jako v čem by to právě mohlo bejt, totiž ještě motivace, jo ... co ji znají ... toto jo tak, jak říkám jako někdo může naopak dávat velice velké důraz, když nemá děti ... třeba na nějakou tu prestiž tu společenskou jako společenský postavení ... takže když prostě nějaká žena si nedodělala střední vzdělání sestřičky a teďka by vlastně ... ale přitom po tom pořád touží, že jo ... tak my kdybysme jí jako byli schopní tuhleto věc umožnit, tak to je třeba motivace, jo jo a ona a pro ni by to bylo nesmírně důležité, protože jako sestřička vypadá někdo, jo a teď jde o to, čeho že ona by musela si to dostudovat a musela by pět let počkat, než to ...

T: ... na výmaz ...

P8: ... no, protože jak říkám, nemůže zajistit výmaz trestu ... to ale je to motivace, jo ... bť nakonec tu sestřičku neudělá, ale bylo by to důležitý proces během toho nejrizikovějšího povýstupního období, že jo kdy potřebujou, aby ten člověk byl hodně motivovanej ... právě narážíme na to, že my těm lidem jako často říkáme ... ne to nejde ... tohleto nejde ... tamhle to musíte počkat ... tady musíte dlouho čekat jo a ty lidi jako řeknou, aha no, tak to jste mi teda jako nabídli druhou šanci, jo ... to je teda kvalitka a ale ... byť by to bylo jenom nebo převážně v tom našem zájmu o toho člověka ... jako bych řekl jako tak v holistickým zájmu ... jako my jsme tady pro vás ... zajímá nás váš osud ... zajímá nás jako to, co vás trápí, to co jako jako neuspokojí ty vaše potřeby ... vždycky vás v tom budeme podporovat a budeme hledat způsoby, jak i v těch omezených možnostech vám pomoci ... tak i tohleto je nesmírně důležité, že jo ... no aby ten člověk pochopil Aha, on mi nemůže pomoci, jak jsem chtěl, ale má ten zájem a já to cejtím... jo ...

T: ... hm ... a vy sám ... a působíte na ty ženy v jakém ohledu ... jakoby ... já rozumím tomu, že je různě podporujete ... ale je něco, co je ... co co třeba ... tak jako zásadně vždycky prosazujete nebo vždycky upřednostníte...

P8: ... jo ... já já se jim jako snažím, pokud je na to čas, protože my jsme jako hodně exponovaní pracovníci ... to bych ... co se týká počtu lidí, ale pokud ten čas je, tak já právě se snažím postupem času zjistit to těžiště ... to nejatraktivnější těžiště jejich zájmů, jo a pak ... jo do tý ... do tý doby samozřejmě se snažím toho člověka zajistit, že jo aby vůbec to těžiště zájmu jako drželo ... jako ten člověk, jo ... aby nedopadl jako níž a do nějaký jako stavu, kdy by už byl demotivovaný, jo ... ale když se mi podaří potom zjistit, co asi je opravdu jako nejdůležitější pro toho člověka a pokud je to reálný, pokud se dá na to vlastně spolupracovat, tak pak se na to zaměřit, jo takže jo, byť by to bylo třeba třeba zrovna v tom jako ... aby ten člověk jako se mohl uplatnit ... aby mohl udělat i nějakou zájmovou činnost, která ho bavila, jako jo ... a těma hypotetickýmá otázkama, jo ... nejenom v těch výzkumech, ale i v tý praxi jako, jo ... já tady mám ... třeba jsem jako měl klienta ... kterej vždycky chodil okolo našeho baráku ... tady jako z Hvězdy do Tesca na Smíchov a jednou jsem ho tady potkal, když jsem šel z kostela, tak jsem měl jako chuť ho pozvat domů, jako jo, protože člověk byl tak jako naladěnej a tohle ... ale nemůžeš si to samozřejmě dovolit a tak jsem se musel hodně bránit, ale říkám si , protože bylo sychravo a já jsem věděl že půjdu domů, jo ... budu mít oběd dobrej a tohle ... a jak si pak dám po obědě chrupíka a on prostě, jo ... pro něho ta jakoby v tuhleto chvíli ... to to to zázemí je v tom v tom nákupním centru Smíchov, jo ... h kde si nabije mobil kde prostě třeba něco najde v koši nebo tohle ...

T: navštíví toalety ...

P8: ... navštíví toalety ... čeští toalety a tak tam se umeje, že jo, no a já říkám ... pane B.a co by se vám ... jako co kdybyste mohl ... jako cokoliv ... jako teď si vemte ... jako kdybyste si mohl cokoliv ... co byste chtěl ... jako kdybyste chtěl bydlet, jo ... teď jsem čekal Hanspaulka nebo, jo ... něco jo jako Malá Strana někde támhle prostě pod Hradem, že jo s výhledem na celou Prahu, že jo ... a on jak má a to omezený jako to zorný pole, tak on řekl ... no, jako nějaký místo u nějakýho lesa, kde bych mohl mít maringotku ... já říkám ...ne ne ne ... opravdu, jako cokoliv ... ne tohleto, to by se mi líbilo, jo ... že jo ... že jako pro nás je něco ... jako ty rozměry a ta jako já jako ta ty ty mezery jsou daleko víc posunutější, jo, protože protože tohleto nepokládáme za to, co by nám jako udělalo dobře, že jo maringotka ... a někde u lesa, že jo, suchej záchod ... jo tohle a bojíme se i, že by ji vykrádali a takhle ... ale ale on to tak viděl, jo ... takže jako když s tím člověkem pracujete dlouho a podle toho, jaký má zkušenosti a co nějaký standard životní měl a ne jak se naučil a všechno ... tak pak jako nezpochybňovat, že něco, co on řekne, jo ... škola tohleto to je všechno nebo to máte navíc jako tak tak ...

ale na tohleto jako pak se zaměřit ... na tohleto jeho ... na ty jeho potřeby ... a pak se třeba můžeme posunout dál, jo ... když se splní a pak zjistí, že tohleto je ... že chleba s máslem je horší než chleba s máslem a s marmeládou, že jo jo ... takže takže vlastně jako sledovat ... a pozorovat, co pro toho člověka je důležitý ... ale opravdu jako niterně důležitý a na to se zaměřit a to může bejt pak jako ta pokladnice toho muti ... pro tu motivaci, jo ...

T: ... dobře, mockrát vám děkuju ...

P8: ... jo ... smích ...

T: ... my jsme téma vyčerpali ... děkuju vám mockrát za vaši otevřenost a za to, že jste byl ochoten se sdílet v tom, co je vaše zkušenost pracovní, ale i třeba, co přinášíte do té práce a třeba to není úplně zkušenost, ale je vidět, že hodně i třeba rád hledáte nové cesty ... tak za to moc děkuju a přeju vám, ať vám ten elán ještě hodně dlouho vydrží ... smích ...

P8: ... jo děkuju ... taky ... mě zase moc zajímá to vaše téma, že jste si vybrala do bakalářky takovýhle téma ... to taky není taky úplně častý ... a není to tak jako často vomílaný, že by to, že byste na to měla zdroje, takže to zas jako obdivuju já a za to vám taky děkuju, protože ... protože ty studentské práce někdy můžou být právě tím zdrojem chybějícího zdroje ... jo, takže ... takže vám přeju, aby se vám to povedlo, abyste z toho měla především dobrej pocit, dobrej pocit vaše vedoucí, a pak i oponent, aby ... smích obou ... aby se to jako potkalo a pak třeba tím, že jsou ty práce veřejný, tak to by mohlo někoho třeba i inspirovat ...

T: ... děkuju vám mockrát ... děkuju ...

P8: ... ať se vám daří ... nashledanou ...

T: ... děkuju ... nashledanou ...